

Е. Такайшвили.

ОПИСАНІЕ РУКОПИСЕЙ

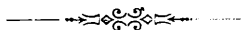
„Общества распространенія грамотности среди грузинскаго
населенія“.

Т о м ъ II.

Вып. III.

Изданіе Управленія Кавказскаго Учебнаго Округа.

Перепечатано изъ XXXIX вып. „Сборника матеріаловъ для описанія
мѣстностей и племенъ Кавказа“.



Т И Ф Л И С Ъ.

Типографія К. П. Козловскаго. Головинскій просп., № 12.
1908.

183 (=101). Сборникъ разныхъ стихотворныхъ произведеній, рукопись въ 32×22 сантиметра, въ досчатомъ переплетѣ, перекрытомъ черною кожею, писана на сѣрой бумагѣ круглымъ мхедрули и черными чернилами; оглавленія и первое слово каждого четверостишія писаны киноварью; въ рукописи 112 листовъ. Флигрань бумаги подражаніе знаку pro patria и 1801 г. Въ концѣ попадается бумага съ другими знаками: въ орнаментированномъ овальномъ щптѣ съ короною представленъ медвѣдь на заднихъ лапахъ, ниже 1804 г. На листѣ, приклеенномъ къ переплету, написано: ესე წიგნი სუთთაჲ ამაჲი არისო — „Въ этой книгѣ пять статей“. Ниже записъ хуцური, изъ которой видно, что книга переписана Нинсю Зедгивидзе: აღწერა წიგნი ესე დიდ-მოურავიანი სრული და უნაკლებო, ას თორმეტი ფურცელი არის, ზედგინობის ქალის ნინოსაცან. Рукопись начала XIX вѣка. Содержаніе:

1. Исторія Вахтанга VI или *Baxtangiani* въ стихахъ (л. 1—25). Произведеніе дѣлится на семь главъ, кромѣ предисловія, которое занимало два первыхъ листа, но первый листъ больше чѣмъ наполовину ободранъ и текстъ его нельзя возстановить. Не достаетъ также одного листа въ 6-ой главѣ; кромѣ того, нѣкоторые листы ободраны. Авторъ этого важнаго произведенія не извѣстенъ, но онъ несомнѣнно одинъ изъ тѣхъ, которые сопровождали Вахтанга VI въ Россію; быть-можетъ, изъ фамиліи Палавандишвили, судя по одному четверостишію (листъ 7).

განყოფილ ზემო ორი სამსახურის მონდობით,
ფაქლებიანი იახლები სამხრეთ, არ მოშორებით,
ორი მუსსელაშვილები კადგულობის გამოცხებით,
და აბაშაჲ მურვანობით, სსუათაც ბუკრთა ქნეს რება ღებნით.

Второй листъ начинается теперь четверостишіемъ:

გულმან მითხრა, თუ მწე მსურის მე მასწავლე სობრძნის გზანი,

გონებისა მონდომებით არ მსჯეს სიტყვის უკუთქმანი,
გსწორთენ მას ღმერთი სრულადა, სცან სამ-ხატონად სამებანი,
და ამით ყველას აღასრულებ, ვინ მისთვის ქნა წამებანი.

Себя авторъ не считалъ достойнымъ написать эту исторію
въ стихахъ и потому проситъ прощенія:

ვითა მთსზეულცა ამ ამბისა ხელყოფა და ლექსით წყება,
სირეკებითა მოკინდომე ასრე მცირე რიტორება,
მეცნიერმან ვინც იხილათ, ბრძანათ ჩემი შებრალება,
და ამისთვის რომ უცოდინარს, არ მართებდა შემართება.
ამ სოფელს მღვთის ღონეს გაადა მერმე უნდა პატრონ-უმობა,
ვინ მსახურის მეფეს გულის, მას ღასკარი არ ესობა,
სქირს პატრონსა გულითადის წყალობა და სშირად ხმობა,
და რომ არ შერჩეს გასაჭირსა, დაუღების ღმრთისა გმობა.

Этимъ кончается предисловіе. Исторія Вахтанга VI на-
чинается собственно съ первой главы. კარი პირველა. მეფეთ ცხრა-
გრება. ისმენდით ყოველნი. Начало:

არიან ქართლის მემკვიდრე მეფენი დავითიანი,
მღრთის ზეცით გვირგვინოსანი, ძირითგან იესიანი,
პანკრატომობით ჩენილნი, სახელის ძეგნით სღმიანი,
და რჯულის და ქვეყნის ერდგულნი მოწყლე სამართლიანი.
გსმენიათ ყოველს ვაცს ამითი ჩამომავლობის ქებანი,
შანაოზ მეფის სიკეთე, ღსინი და ჩანგთა ენებანი(?),
შვილის არჩილის ზნეობა, სრულებით გულთა დებანი,
და მეფის გიორგის მტერთ ძლევა, აროდენს მისცის შკებანი.
ძმა მათი პატროსანი ლეკან ერანთა მსაჯული,
ქვეყნის და ოჯახისათვის მრავლის გარჯილა ტანჯული,
ქართლის წახდენის საქმენი ბევრჯულ არკია ხვანჯული,
და არ ითქმის ქება სიმდაბლის, როგორ კჭირა ან რჯული.
ამას დაწნა შვილი ექვესი მუბძოლთ ძძლეუნი, ასოკებია:
უფროს ერჭვა ქაისოსრო, შეზღუდვილი სწავლა-მცნებით,
ძმასა ვახტანგ, სიერობითგანეუ ტასტზედ იჯდა ამოშკებით,
და მესამესა პატრიაჭი წოდებული დომენტობით.

ამათ შედეგი იესე არს ნათლობისა სასული,
საუნვე ეოვლის კეთილის, უნსოს ქვეყნების მნასკელი,
ამის მამდევნე სვიმონ არს, სობრძნის და ჭკუვის მსასკელი,
და სულ უმრწემს თეიმურაზ, ნატრიდენ მისი მნასკელი.

Въ этой главѣ послѣ перечисленія братьевъ и сыновей Вахтанга и ихъ характеристки, указывается причина отъѣзда Вахтанга въ Россію. Это именно борьба между двумя сплными государствами Персією и Турцією и невозможность выбора между ними, а также приглашеніе царя въ Россію Петромъ Великомъ. Далѣе перечислены всѣ именитые люди, сопровождавшіе Вахтанга. Вся свита состояла изъ 1200 человекъ. Въ концѣ главы авторъ говоритъ о себѣ и своихъ братьяхъ. Ихъ было четыре брата, нашъ авторъ былъ второй по старшинству и вызвался сопровождать царя:

ჩემი გვადრო, ძველად მედვა ჰატრონთ ხლება უშორებდა,
მამა-პაპათ გვარ-ტომობით დაგდებულნი მე ანდერძით,
ემცნათ, შეილო, ვინც იცოცხლოთ, ემსახურეთ ჰატრონს ნებად,
და მძა ვიუყენით ოთხი, უთხარ სიტყვას, ეს ჰქნათ აღსრულებად.
ერთი უფროსი და ორი ჩემგანვე უმრწემესია,
ის ვუთ, რომელიც ჩვენისა ჩამომავლთა წესია,
მე ვიასლები, თქვენ გული ნუ შეგეჭმების მეუნესია,
ჰატრონზე კრდგულობისა რაღა უკეთესია.

Глава II. Добровольный отъездъ царя въ Россію. კარო მეორე მეფეთ წამობრძანებისა ნებით თვისით რუსეთს.

Въ этой главѣ подробно описано путешествіе Вахтанга и его многочисленной свиты изъ Карталиніи черезъ Рачу и Черкесію до Астрахани въ сопровожденіи драгунъ и другихъ русскихъ полковъ, которые были высланы для встрѣчи и сопровожденія царя.

Глава III. Благополучное прибытіе царя въ городъ Астрахань послѣ 27-ми дневнаго плаванія по морю вслѣдствіе не-

благопріятной погоды. კარი მესამე. ბრძანებითა მღვთისათა მეფეთ-მშვიდობით გამობრძანება ზღვიდამ.

Въ Астрахани Вахтангъ оставилъ свою семью, часть свиты и сына Вахуштія, историка, и самъ поѣхалъ дальше.

Глава IV. Пріѣздіе Вахтанга въ Царцину, гдѣ онъ получилъ печальную вѣсть о кончинѣ Петра Великаго. კარი მეოთხე მეფეთ ცარიცინს მიბრძანებისა და იქ საზარელის ამის სმება. Отсюда онъ послѣдовалъ въ Петербургъ къ императрицѣ.

Глава V. Прибытіе въ Петербургъ Вахтанга и пріемъ его императрицею. კარი ხუთე. მეფეთ ჰეტერბურგს მისვლისა და ღვთით გურთხეულ დედოფლის სიღვა. Вахтангъ посѣщаетъ могилу Петра. Къ супругѣ Вахтанга императрица посылаетъ курьеровъ и просить ее въ Москву. Подарки отъ императрицы Вахтангу и Вахтанга императрицѣ. Вахтангъ подноситъ императрицѣ частицу животворящаго древа, украшенную драгоценными камнями и ожерелье изъ грушаго жемчуга.

Глава VI. Царица исполняетъ распоряженіе императрицы и отъѣзжаетъ въ Москву въ январѣ. კარი მეექვსე. სემწითის ბრძანების აღსრულება დედოფლისაგან და წაბრძანება მოსკოს, თუქსა იანვარს. Черезъ 37 дней она благополучно прибыла въ Москву. Супруга Вахтанга посѣщаетъ могилу царя Арчила.

Глава VII. Императрица посылаетъ Вахтанга въ Персію съ большою почестью и многочисленнымъ войскомъ. კარი მეშვიდე სულმწითეთ დედოფლისაგან წარმოგზავნა მეფის უზილბაშისაკენ დიდით დიდებით და უმარავის კარით. Вахтангъ надѣется помочь дѣламъ Грузіи этимъ походомъ. Онъ пріѣзжаетъ въ Москву и застаётъ тамъ свою супругу. Она опечалена по поводу отъѣзда Вахтанга, Царь прощается со всѣми и даетъ наставленіе сыну Бакару. Конецъ текста:

იხილა ზაქარმან წყალთა კიდესა, სომალდთა დასაუყდარისა,
ჰკადრებს სიტყვასა მდაბალსა შესსკვეწ-შესამუდარისა,

დღეთა ზირილი მას ყამსა ნეტარ სსკა კიდევ უღარსა,
და მამა-ბიძათ, ძმათ გაურისთვის ცრემლი სადენლად რუდ არსა.
მოყვასთა, დარბაისელთა, ტუბილად ეუბნა ამასა,
უკლას ძმათა გვესრუტ ახლიესართ ჩუხად უღირსსა მამასა,
ნეტამც თქვენს ჭირთან მაჭირა, ან ღსინს შემასწრა სამასა,
და უთქვენობითა მე თვალი უოკულ ყამ მიზემდეს ნამასა.

Исторія Вахтанга, какъ видно, тутъ не докончена. Объ его отъѣздѣ, дальнѣйшихъ дѣлахъ и смерти ничего не сказано. Это произведение *Вахтангиани* пока обнаружено только въ разбираемой рукописи, къ сожалѣнiю, дефектной. Разысканiе и изданiе полнаго текста дастъ очень важный материалъ для исторiи царя Вахтанга и его переселенiя въ Россiю. Въ концѣ статьи запись рукою текста, въ которой переписчица Нина, урожденная Зедгинидзе, проситъ у Божьей Матери избавленiя отъ вѣчныхъ мукъ для себя и для своей матери Софiи, урожденной Иванидзе: ქ. დედაო ღთისაო მარიამ ქალწულო ამისი დამწერი ცოდვილი და მსუკელი ზედგინიძის ასული ნინო და დედა მისი ივანიძის ასული სოფიო ისსენ საუკუნოს სიტანჯუკელისაგან და უოკელის გასაცდელისაგან და უოკელთა გუკედრით, ვინ წაიკითხოთ ეს წიგნი, შენდობა უბძანეთ მწერალსა, ამინ.

2. Стихотворенiя *маджамა* царя Теймураза I (26—30) Начало: კულაყცა მითქვამს სიტუვა, უქმისა ზატყემან შემაშინაო პ. თ. დ. Въ концѣ загадка относительно Лота: ერთი ქალი იყდა, თავის შეიღს არწუკდა და ნანას ეუბნებოდა: მამა შენი, მამა ჩემი, შენ მე ჩემი, მე და შენი.

ეს იგავი ღოთისა არის რომ სოდომის დანკას უგან ეს საქმე მოხდა. Далѣе извѣстное четверостишиє онь языкѣ, приписываемое Теймуразу I: ენა მწარე, ენა ტუბილი პ. თ. დ.

3. О сотворенiи мiра, рукописании Адама и второмъ пришествiи Христа, въ стихахъ (31—35). Авторъ неизвѣстенъ. Начало:

კვეედრები შემოქმედსა, სსკა კიგონო მე აზა რა,

კინცა შექმნა ზღვა და ხმელი, ერთმხედროს მიახზარა,
რა გააღდათხა ქვეყნისა, მთა ამათა მიახა რა,
და ადამ ხელ ჰყო მიწისაგან, სუელი გუჟამს მიახზარა.

4. *Исторія Млднаго города, въ стихахъ.* აქა პირველი
დასაწყისი სპილენძის ქალაქისა. (35 — 64). *Начало:*

ბოხნეთ სიავე ვის არგებს, კინც იყოს ბრძენთა თქმულთა,
სასნეთ სპილენძის ქალაქი, სოლომონისაგან ქმნიულთა,
უსამართლობით დაიმხვნეს, სიყმილათ სუელ დასთქმულთა,
და ამბავად იყო სათქვაპი, დღეს ლექსად გამოთქმულთა.
მუნ იყო ბაღდადს სელმწიფე მთარქმელი შეუპოვული,
სასულად ერქვა სალიფი, იყო წყალობის მთარქული,
მდაბალი, უხვი, მოწყალე, აქებდა სუელი ყოველი,
და ნადირობდის და ღვინობდის, ღმერთი სცავს არ სომიული.
დღე და ღამე გაუწყვეტლად ღვინი ჰქონდა ხანგთა უღვარა,
ადგა ფიცხლავ საკარდეს, მოინდომა სმა და მღვარა,
გვერდით უსნდა თაკადები, სსკა სელმწიფე სკობდა კურა,
და მუტობითა და მუშობითა ათამაშეს, შექმნეს მზვარა.
ხალიფე ბრძენებდა ამბავსა, ისმენდა სუელ ვარათა,
სპილენძის ქალაქს იტყვიანს, სად არის მისი მზღვარათა,
დასტურად იყოს, ვიცოდე, მეავს მისი მოაუბარათა.
და ანუ თუ იგი ჭონება ვეკლა კარგი იქ არათა.
კარგი მინდა მართლის მოქმელი, რამ ტყუილი არ ერიოს,
მისთვის დაჯდებ თავსა ხემსა, თუ არ ცუდათ აირიოს,
მართლის მცოდნე გავეჩვენათ, გზასა არსით დაეუროს,
და მივიდობის გზა მოგვიხსნას, მტერი არსათ მოეუროს.
რა მოასმისეს თაკადთა სელმწიფისაგან თქმულები,
ჰკადრეს, უთუოდ არისო, ქალაქი გვე ქმნილები,
მამსნი სვენი იტყოდენ ბრძენშიდა გამოთქმულები
და რას მისარსა არის არ ვიცით, ამად ვართ გუელ ნაკრულები.

Конецъ:

ხალიფე და მოსე ტიროდენს, თვალ ცრემლიანი ასევედეს,
მოიღეს ყოველი ჭონება, სავანძის არ ინსვენდეს,
მისცებ გლახავთა ყოველი, არ სიძინწესა მრახვიდეს,

და გაუშვეს ესე სოფელი, სამიხილს განიძინახეადეს.
 კვლავკ უბრძანს მოტახს მოხეს სეჭონღლის მოძღუებს,
 მისრეს უოველი გლახავთა, ერთა და ახუ მინებსა,
 შეუწდას ღმერთმან, იტყოდაეს, ამ სეჭონღლის მოძღუებსა,
 და ვინც ის ქალაქი შეამკო, იმისა ღამს ამკებსა.
 კვლავ განუშინეს, მიმართეს ქვბისა მას სელაჩეულებსა,
 გაუშვეს ესე სოფელი ღმერთს აუჭურობდეს სელებსა,
 მასე და მისმან ჰატრონიმან მიმართეს სელთა მტველებსა
 და შვიდ წელ იტოცხლეს ქვბშია, მოახეს ვოჯოხეთის მხელებსა.
 ეს სოფელი, როგორ მეოფელი, მუნ მიიჩუვანეს იგი მიქლო-
 ბელნი,
 აეს მსხდომელი, ღვინთა მდომელი, ან გაუთავდა ესე სოფელი,
 აეს მოსულნი, სულ ამოსულნი, მას სეჭუენის ღვინთა მდო-
 მელნი,
 და აეს დავსილი, იქი გავსილი, სსოფეველსა ტახტისა მკდომელი.
 აეს სიმდიარე, იქა სიმდიარე, ვითხნა რით ანი აეს სადარი,
 ემსახთა დევით განდაიარევით, თქვენ დავიბნელას აეს სადარი,
 ხსუბვა კაცის კვლა, ემსახთან მოსულა, ერთმხეთისა, აეს სად-
 არი,
 და სოფლის ტრიალი, ვითა ჰტრიალი, ტყუთად ვიხუენის, აეს სად-
 არი.

Произведение не даёт указанія, кѣмъ и когда оно пере-
 ложено на стихи.

5. Жизнь Великаго Моурава Юсифа Тбилели Саакадзе.
 წაგზი და ქება დიდის მოურავის გიორგის, თქმული ლექსად ტფი-
 ლელის იოსებისაგან. ღმერთო, წაბრათე ქმნული სელთა ხუთხანი და
 სელი მოუმართე მწუარდსა. Начало: შევეს ქართლის ცხოვრება
 ებრძანს ვალექსულობით. Въ концѣ не достаётъ одного листа и
 потому въ рукописи нѣтъ послѣднихъ трехъ четверостишій, и
 произведение кончается стихомъ: და მერ შეეკმენ ესე გუბდი
 სოფლის სიტყვის მას წამთქმელი (сравни съ изданіемъ Н. Юссе-
 ліани 1851 г., стр. 72).

184 (=1439). *Р д з а л ъ д е д а м т и л і а н и* или *Ссора* повѣтки и свѣкрови *Бессаріона Габашвили*, рукопись въ 22×18 сантиметра, безъ переплета, въ видѣ тетради, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строкъ. Въ числѣ знаковъ филиграней бумаги имѣются 1831 г. и буквы: К Ф Ф М. Рукопись первой половины XIX вѣка и заключаетъ въ себѣ всего 16 страницъ. Произведеніе *Рдзალ-дедамлиანი* въ ней представлено полностью. ამბავი ესე რძალ-დედაძითილთ წსუბის ნათქვამი ლექსად ბესარიონ გაბაშვილის მიერ ქალაქს ტფილისს. Начало стиховъ: ამბავს ქველს მოგითხრობ, გულისა ამოდ მღსენელს. Конецъ:

ამ მოლექსესა მარადის აქვს სათხოვარი ორია,
გეტუვით, თუ სადმე იხილოთ შემცდარი, გაუსწორია,
წიფუს ნუ მეტუვით, შემინდეთ, სწრაფათ ესთქვი ესე სწორია,
და დასრულდა ესე ამბავი მართალი, არა ქორია.

185 (=2455). Стихотворенія разныхъ авторовъ, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради, въ $22,5 \times 17$ сантиметра, писана на бумагѣ скорописью мхедрули и блѣдными чернилами; заключаетъ въ себѣ всего 11 писанныхъ листовъ. Рукопись второй половины XIX вѣка. Содержаніе:

1. Мухамбази Александра Чавчавадзе. თავადის ალექსანდრე შავჭავჭავაძისაგან თქმული მუსამაზი (1—4). Начало: ლოთებო, ნეტავი ჩვენსა ი. დ.

2. Стихотвореніе царицы Кетеваны. ქეთევან ბატონიშვილის თქმული. Начало: ჭი ვითარ კვსთვა განსაკრთომელი. Далѣе стихотворенія неизвѣстныхъ авторовъ:

3. მშუენიერთა კემლწიფავ, მელავს სიშორე შენითა,
გული კენესის საკვდავთ მსწრაფელ მზივარის ენითა.

4. შაკულ წაღვოტსა ნუგეშით გლახ ჩემს გულს სუკდა ესია,
ჩანსე სატრფო თერ მიხდილი, მითხრა, შენია ეს ია.

5) Теджлиси князи Григорія Мухранскаго. თუენისი თაკადის გრიგოლ მუსარანსკისაგან. Начало:

თანო ტოღნო შესამკობლად ნაზარდნო,
უზადანო, სორნსო, მნათობთა კარდნო.

6. ეჭა ვარდო ბუღბუღლისაჲ,
ტრევიადის და ერთ გულისაჲ,
გმართებს დატკობა სულისა,
სარწმუნოთ საყვარელისა.

186 (=2593). Два стихотворения Георгія Игнатъевича Тумацова, рукопись состоитъ изъ одного листа бумаги и представляетъ остатокъ большой рукописи in folio; писана строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка. Филигрань бумаги двуглавый орелъ въ кругу. Содержание:

1) Стихотворение „მუსაზად“. მუსტაზადი, თქმული თაკადის გიორგი ეგნატის ძის თუმანოვისაგან. Начало:

აჭა მნათობო, ცთომილ მჯობო, გეტრევი სულითა.
კრონოსის წასა, გიქებ სვლასა, სსიკებო სრულითა.

2. Мухамбазн. მუსამბაზი. Начало:

ეჭა ტკბილი იადანი ჰსტიის ცრემლით მქმუნვარედა,
დასძასს, შესტრფის: ნარგიზო, გეკარებ, მომეხმარედა.

187 (=2464). Разныя стихотворения, рукопись въ 22,5×17 сантиметра, въ видѣ тетради; всего три листа, писанныхъ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строкъ. Филигранью бумаги служитъ виноградная вѣсть. Рукопись начала XIX вѣка. Содержание:

1. Ямбико, написанное царевичемъ Миріаномъ преосвященному Варлааму. ბატონის შვილის მირიანისაგან უდ სამღვდელოთა კარლამთან მიწერილი იამბიკოდ. Начало: უდ სამღვდელო მღვდელთ მთავარო ქრისტესო, მძე მკობარო ჩემო და სულის მწეემსო (1—2).

2. Стихи въ знакъ траура. ეს საგლოკელათ დაუწერია კილასაც. უსამართლობა მოგუადგა, ამის სმაზედ. Начало: ღმობა-გოდებასა, ცრემლი, სუელთქმა ვალალებანი აწიენ, სულო, ახლად ძველ-თა ისრელთ ტყეხანი.

3. Стихотворение отъ патера. კიდევ პატრისიკან (3—5). Начало:

ჩემო სიამეჲ შუებაჲ, განცხრომისა საკსებაჲ,
იმართელე მცირე ლექსი ჩე'ის ჭმინვის დაკსებაჲ.

4. То же отъ патера. ესეც პატრისიკან მოგვეკვლინას ხმა-ზედ (6). Начало:

სადათ შენდა დასასვს კიწყო სიტყვით თქმობითა,
ან სად შენთა შესაბამ ვთხზვიდე მე აწ მკობითა.

188 (=2270). С б о р н и к ъ р а з н ы х ъ п р о и з-
в е д е н и й, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки,
въ 22,5×17 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ
мхედრული половины XIX вѣка. Новыя строки начинаются
заглавными хუцური; страницъ 16. Содержание:

1. Хвалебная рѣчь Давиду Возобновителю (1—2). На-
чало: დღეს ასარებს დაკით სულეურსა ჩანგსა თანა სულითა.

2. Битва съ абхазцами царя Соломона I. ბრძოლა ძლიე-
რი აფხაზთა მიმართ მეფისა სოლომონ ჰირველისა დაკითიან ბაგრა-
ტოკანისა. Начало:

ათინურთ ენა, ქველ შესაქუნა, შესხმის მოცალედ გშენის
წამი წამად,
პლატონ ჭუმიროს, შროკლეუთურთ იროს, არისტოტიელი
ჭუკს დასანამად,
ბრძენი და ამბენნი, ფრანგნი ბერძენი, ჩრდილოს სამსმელნი
სმა შენადგამად,
და მოკრბით სუფისდა, ქებად მეფისდა, სოლომონისდა
ხილვა სალამად.

189 (=3686). С б о р н и к ъ с т и х о т в о р е н і й
р а з н ы х а в т о р о в ъ, рукопись въ 21,5×17 санти-
метра, въ картономъ переплетѣ, писана на бумагѣ строч-
нымъ разборчивымъ вхедрули; написаныхъ страницъ 178;
въ концѣ остается еще много бѣлыхъ листовъ. Рукопись
второй половины XIX вѣка. Содержание:

1. Стихотворенія Бессаріона Габашвили:

а) Отрицательная ода Чабуѣ Каплайишвили (Orbeliani),
въ стихахъ ашбаи-неба (2—4). ანბან-ქება. ვიცხვით შესსმა ბე-
სარიონ გბაკისაგან ეაფლანისშვილის ქაბჭასა ზედან. Начало:
ათინას აღზადილს აქებდეთ, აღუად ანროსხად ასულსა.

ბ) Мустазади. მუსტაზადი ბესარიონ გვალინიძესაგან (5—6).
Начало: მე შენი მგონე, ჭირ შემგონე, დამწვი ვალალო,

в) Мустазади. ესეცა მუსტაზადი არის თქმული (6—8).
Начало: ბუღბუღის შურასა შეკადომიყარ მუდამ მისკული.

გ) Мустазади. მუსტაზადი (8—9). Начало: მე შენმა ფიქრ-
მა მიძარინდა, ჩაკულ ჭირებსა.

დ) Мухамбазი. მუსამბაზი (9). Начало: მე მისგდი მაგას
შენსა ბაალებსა.

ე) რა გული დავატე შენდა სარებლად (13).

ж) Мустазади. მუსტაზადი (14—15). Начало: ტანო ტა-
ტანო, ვულ წამტანო, უცხოდ მარებო.

з) Мустазади. ბესარიონისაგან ექსორიობის ეამს მუსტაზადი
(15—18). Начало: წამელთა ისარნი მოსისხარნი ჩვენდა არებით.

и) Мухамбазი. მუსამბაზი (17). Начало: სკედის ბალს შე-
კულ.

ი) Теджлиси. თეჯლისი (20). Начало: შენი მამენი შეს ვალის
შემსხდარნი.

2. Стихотворенія Давида Алексидзе Месхива. დავით
ალექსის ძის თქმული (21):

а) Мустазади. მუსტაზადი (21—22). Начало: ჰე, მოყუ-
რო, ზილფ ნარეო, ნარდიონ გველო.

6) გრგინით ცაურნო, მოდით შვიურნო, რა არს სმინება (22).

3. Стихотворение мустазади царевны Маріп. მარამ ბატონიშვილისაგა თქმული მუსტაზადი (24—25). Начало: ერთის მთიებსა შესამკობლად გული ურვილი.

4. Стихотворение царевича Вахтанга. მეფის ძის ვასტანგისაგან თქმული (26—27). Начало: მოდით მიწურნო, მსოფლიურნო, ვინც ხართ დაგული.

5. Стихотворение Давида сардара (Орбеліани). დავით სარდლისაგან თქმული (27—29). Начало: ჰიწუდ გაქვს ხალი და შავი თვალი, ნასკა მსურს შენი.

6. Стихотворение царевича Левана. მეფის ძის ლევანისაგან თქმული თახმისზედ (29—30). Начало: როს განვცდადე ბედ კრულმან, გული საკვდავად დარია.

7. Стихотворение Юны Мровელი. იონა მროველისაგან თქმული (30—32). Начало: შეურილან ერთად მკრთოლკარენი უზადოდ მნათნი.

8. Стихотворение царевича Давида (32—34). მეფის ძის დავითის თქმული. Начало: ესე კელ-ხლება, მომე ნება, კელ ვოკალამსა, კიწოა ქება.

9. Стихотворение Барама Баратова (34—36): აფროდიტო აღმობრწუნინდი П Т. Д.

10. Стихотворение Юнатама на армянскомъ языкѣ, по грузинскимъ буквамъ. იონათამის ნათქაში (36—39). Начало: პატვირში ტესა ლესნანმან, აჭვირნ ჰაიწარა, არეკაკანა.

11. Стихотворения народного пѣвца Саатяавы. საატნამის ლექსები (39—48).

ა) მუსამაზი. Начало: დიბასა ლობდნის ბაზაზიანო, სირმის აბრემუის უზაზიანო.

ბ) ამისთანა ტუეილი არ გამეგონა, წაველ ენასე, კარი დია მეგონა.

ვ) Мухамбаз. მუსამაზი. Начало: ჭგალობს თუთის უაზაღახი, ბუღბუღის ბანი მინდოდა.

რ) გოკობო მუქუთ გაზდილო, ცურისაგან ლამაზი ხარ.

დ) Мухамбазн. მუხამბაზი. Запись замѣчаетъ, что Саат-нава былъ армянскимъ тертеюмъ (священникомъ), и это стихотвореніе тогда сочинилъ, когда свѣдѣлся монахомъ. Стихотвореніе приведено и на армянскомъ и на грузинскомъ языкахъ: Начало:

ჩის არცნუმ ლაცისელი,	შე საწყედო, ჩემო თოო რა იქენ,
ბარო ტესანქ იმ სირელი	ჭეუყახში სასაცილო შეიქებ,
ვართიმზ ბაცი სელი	საითაც გაიქენ, იქით წაიქენ,
სარეროკ სარეროკ!	ბოლოს დროსაც ბედოვლათი შეიქენ.

11. Стихотворенія Стефана Мкервали. სტეფანე მკერვლის თქმული (49 — 61):

ა) Пять четверостиший любовнаго характера каждое. Переписчикъ замѣчаетъ, что вѣроятно эти стихи переписываютъ Пачуѣ. Одно изъ нихъ переведено съ турецкаго, другіе сочинены авторомъ (ველიო, ამბობენ, რომ ჰაქუსაგან იეოს ნათქობი. ზოგი ამისი ნათქობია, ზოგი თათრულიდამ არის ნათარგმნი). Приводимъ первое четверостишіе:

მისთვის სსვაჴელა არ მიწეკს გული,
უცხო თვალდაც ჩემი მიჯნური,
აღვის სე ვერ უდრის მოყვანილობით,
ტურფა ტანდაც, ჩემი მიჯნური.

Слѣдующія стихотворенія представляютъ изъ себя *мухамбазн*. Приводимъ начало каждаго:

ბ) გული არ მშურს და სული შენთვისა.

ვ) რა ტურფად გისდება წარბების ღება.

გ) თვალად ლამაზო, დამანახე შენი ჰირიმი.

დ) სობობის ჰირზედ ხელი მიკეობანო.

ე) ჭეუყინს დამკერი შავბაში შეაქმნა, აღარ მინდა.

ვ) რადგან ტანი აღვის სეს გიგავს ჰირზედ ხალუბი.

ზ) Теджипси. თეჯინსი. Начало: მისთვის ვიწვი და ვიდეგები შე.

ი) Стихи сестры Ибремъ-хана, переведенные Степа-

шомъ. მისეჲ სტეფანესაგან თარგმნილი (იბრეი) სხნის დის ნათქო-
ი). Начало: უმძევსუროს თუნდა მარტარიტი ეუაროს შინა.

13. Стихотвореніи Автавдила Гоара Мдивнишвили. ავთან-
დილ გოჭარა მდივნისშვილის თქმული. Начало: აღ ლამაზ უფასო
ღაღო, ბადრიო სრულო მობძანდი (61)

14. Стихотвореніе Мдивана Димитріа. მდივნის დიმიტრი-
საგან თქმული. Начало: ტრფიალთ დამწველი, ტრფიალთ დამწვე-
ლი, ისფრით მოსილი არს დამდაგველი (63).

15. Стихотвореніе — письмо сестры царицы Анаханумъ
Варвары къ Чабуѣ. ანხანუმ დედოფლის დის ბარბარესთან (?)
მიწერილი წახუასთან. Начало: სიტრფითა დიდებულბო, მზაკარო-
ბით მოგწონს თავი (66).

16. Отвѣтъ Мзедчабука на предыдущее письмо. ჰასუხი
მზექაბუკისაგან. Начало: უარჯუაბ ზანგი ღინდი, რა გიქო შეენი-
რება (66). Съ 68 стр. стихи мѣшяются, приводимъ образчикъ:

სახედ მომცა, მანათა,
ელვარებით, მანათა.

შიდ ციურთა მნათობთა გარდაძტა, მანათა.

Въ концѣ два анбантъ-кеба. Начало первой:

აღვეტრფი ბუნბე, გულ დასადუმბე, ელვას ვინა ზე ტესრეთ.
(78). Начало второй: ამარტა ბაგე, გულის დამდაგე, ეს ვარდი
ზენა, ზე თვთ იბრწეინებეს (78).

17. Анбантъ-кеба Вахтаंगा Каплишвили (Орбелиани).
ყაფლანისშვილის კასტანგისაგან თქმული. Начало: ავა ამბად აღვამბ-
ლოთ აწ აღვისა აღნაგობა (78).

18. Анбантъ-кеба Юсифа Габашвили. გაბაშვილის იოსუ-
ბისაგან თქმული: Начало: აღვამბე არე ასპიროზ, ამარტა ასხად(?)
აგე (81).

19. Анбантъ-кеба царя Вахтаंगा VI. ეს ერთი შიირი მე-
ფის კასტანგისაგან არის თქმული, ყოკლის ლექსის თავსა და ბო-
ლოს იგივე ასო იგივეობს. Начало: არა ბრძანბე გიორგ დედად,
ესე კიუაჲ ზეზ ტეთურად (81).

20. **Анбантъ-кеба** Антонія I католикоса. დიდის ანტონის კათალიკოსისაგან თქმული. **Начало:** აჭირვებს, ადენს ალებს აღმასი აელეებული (85).

21. **Ямбико въ честь царевича Іоанна мдивана** Димитрія Тумацова. იამბიკო თქმული, რომლისა კიდურ-წერილობაჲ ესრეთ: უგანათლებულესსა მეფის ძეს იოანეს უძღვნი მდივანი დიმიტრი თუმანიკი. **Начало:** უზადო თვალი ღაღსა ეთჳსა, ეზავა (87).

22. **Стихотворенія царевича Іоанна:**

ა) მეფის ძის იოანეს ნეტარ-სახსოვრისაგან თქმული მუსტაზადი (88). **Начало:** საკედ გაჭქს სტი, დანასტი, მკერტელს ხდი სოფლით.

ბ) მუსამზაზი. **Начало:** მარგალიტი სადაგ შინა მქენარე, სადგურად გაჭქს ბარაიანის მდინარე (90).

ვ) დისკო მზისაგან სახენად, დისკო მზისაგან სახენად, კაცო მალსენად, ნათლისა მომევენად (92).

გ) ფას მუსალიფისაჲ თასნიფუდ ანგიჩიარაიფუდ (94). **Начало:** ზესთა ზეო, მალრბ მზეო, ცეცხლსა მიგზეჲ კერაზეო.

დ) **Стихи, написанные Іоанномъ царской невѣстки Кетеванъ** (96). ხემს ჰეტურბურღს ყოფასა შინა მივსწერე შინა, ხემს სახლშა, რომელ მოეწერათ სუმრობა-დაკიწეება თავეთი ჩემგან და სხუათა თანა მუსაიფობა. მივსწერე ესრეთ მეფის სძალს ქეთევანს. რასტის სძაზედ არის თქმული თასლიბი. **Начало:**

სურს მარად გულსა, დადაგულსა, ამბაკო სმენისა,
მეფის სძლისა, კეთილ-ზნისა, ბრძენის ენისა,
უზადო მზისა, დაუმისა, ყამარ მშუწნისა,
უქნობ კარდისა, ნარნარისა, მთიებრ მხენისა,
კნატრი მე ფრეთთა, მოსაფრენთა, ხილვად შენისა.

ე) ოდეს სანთურს კსწყალობდი, მაშინ ესთქჳ ჩანგა მუსალიფის თასლიფუდ, ბალიარიმან ამინეს. ამ სძაზედ ქართულად მეფის ძემ იოანემ შეადგინა (98). **Начало:**

ინდისა მთვარის ჩინება,
ნამისა ცურეკით დინება,
უზადო გაჭქსეუ ბუნება,

ჭვი სდავ სავონად დამწებლი, ინდისა მფარისა ჩინება.

ж) Царевичъ Іоаннъ пригласилъ на обѣдъ княгиню Дарію и написалъ стихи (106). ვნენისა დარია მომპატიუა სადილად და მისწერა ლექსი ესე მეფის ქემ იოანემ. **Начало:** მოკუდ დარიაჲ, სსითა დიაჲ, ჩვენ მზირ-გუჲჲ ვარდო და იაჲ!

з) Стихи Вольтера передъ смертью, переводъ съ русскаго царевича Іоанна Георгіевича. ვოლტერის მიერ თქმული ოდეს კვდებოდა და სჯინდისად მოვიდა. მეფის გიორგის მის იოანესაგან თარგმნილი ქართულსა ენასა ზედა რუსულით. **Начало:** ვი დმერთო, ვის კერ ვინმე მივწოთმიეს ჯურეთ ცნობად.

и) Мухамбазъ царевича Іоанна (109), მუხამბაზი. **Начало:** ოდეს გისილე, ვმა ვიქმენ შენით.

23. Стихотворенія Петра Ларадзе:

а) АНБАПЪ-КЕБА. ანბანთ-ქება ოთხ ტაქსსა ზედა (100). **Начало:** ალვა ბუთტვი გულსა დღად, კრსეჲ ვარდად ზრო ტელგობით.

б) Мухамбазъ. მუხამბაზი (113). **Начало:** სკვდამ მომპავა გულსა ბრქალები. Это стихотвореніе въ нашей рукописи написано царевичу Ильѣ. თქმული მეფის მის ილიისაგან.

в) ლარამჲ ჰეტრე ფარობისაგან თხზული დავით ბატონიშვილის ლექსის მიერ (136). **Начало:** დრო ცვლილო ბუღბუღო, იგლოკადი მწარედ.

г) Къ іеромонаху отцу Іонѣ (137). **Начало.** მალღისა ძეო, სიბრძნისა მშეო, ვნებთა.

д) Относитељно распятія Христа. იესო ქრისტის ჯუჲრ-ცმაჲჲ (156). **Начало:** იესო ჩემო, დმერთ მამა კაცო სრულყო. მძლეო, კმმაკოთ მთრგუნელო.

24. Стихотворенія Александра Чавчавадзе:

а) Баіати. ბაითი (100). **Начало:**

ვიწყო წერა მავამით,	მუზნო ჩემად მომართუთ,
დასწერეს ჩემი მავა მით,	მოდით ეზნის მომართუთ,
ღებავს ნეტარის ნაწულად	ქირთა ჩემთა სათქმელად,
მასჲი კასტირ მავამით.	ლექსნი თხზულნი მომართუთ.

ბ) Дубенти (101). დუბითზედ. Начало: სახე შენი შემო-
ხევა, მებადა.

в) Стихи, написанные Александромъ царевичу Баграту,
когда у его супруги Екатерины родился сынь (102). მისივე
ნათქვამი. მეფის ძეს ბატონს მისწერა, ვაჟი რომ შვა მისმა მეუღლემ
ეკატერინემ მოსკოვს. Начало: მეზნო კლიდით, ისწრაფიდით, მზე
შინ შემოდით.

г) Его же теджиши (104). თეჯინი. Начало: არ ვის
ქმართებს შინ კარდისა მისევედა.

д) Его же стихи о книжнѣ (106). ალექსანდრეს თქმული
კნიხაზე. Начало: საწუხმან ხმამან, საწუხინოდ კმამან მამცნო მთო-
კარის განლეულება.

е) Обвалъ. კაკასიის ზეჟავი (344). Начало: ზურთნი სმო-
კანნი აღქაფებულნი.

ж) Цвѣтокъ (146). ყვავილი. Начало: ყვავილი მხმარი, სუბ
მიღებულნი.

з) Ашчаръ. ანჩარ (147). Начало: უდაბნოს შწირსა და გან-
ხრეკილსა.

п) Озеро Гокча. გოგჩის ტბა. Начало: გოგჩა ტბა ირცე-
ლი, სმოკანებით ზღვსა მხამავი.

25. Стихотворенія Григорія, сына царевича Іоанна.

а) Анбашть-кеба, откуда и куда идутъ (115). თქმული
საქართველოს მეფის ძის იოანეს ძის გრიგოლისაგან ანბანთ-ქებაზე,
ვისი უმა სარ, ან სად მისკალ, ან მშვილდი რისა გაქვს, ან რას მო-
ქვლავთ. Начало: ათინას ბრძნულად გაზდილი ანგლიად კლიდი
არესა.

б) Его же 3 загадки относительно солнца, луны и
звѣздъ (129). Начало: სიბრძნედ კმა არს, კინც გამოცნობს ნიეთ-
სა ამას სასულდებთ.

в) Его же стихи относительно дочери духовника цар-
скаго брата (129). მისივე თქმული კელმწიფის ძმის მოძღვრის ქალზე.
შაინაზე ითქმის შთაშურმასავით. Начало: შვიდ მთიებულად გაბა-
დრებულად, კრონოს უმჯობე აღბრწინებულნი.

г) Его же стихи относительно Стефана Павловича Мушрибова (131). მასივე თქმული სტეფან ჰაჯლისზე მუშობილზე მუხამბაზი. Начало: სტეფანე, ჰიანურზე ბელამები დაიწვე, რუსეთში წასასვლელად გუდა შინათ გაიწვე.

26. Стихотворения Гвтисцкалоба Меликова (111). მელიქის ძმის ღთის წყალობის ნათქვამი. მუხამბაზი. Начало: აბა ჩემო რამანე, წიგნი სწურე სწორები, ჰარები გამოსცვალე, სიტყვები სთქვი ორები.

27. Ямбическіе стихи философа Іоанна Петрици или Петрицонели (138). თქმული იოანე ჰეტრონი ქილასოქოსისაგან.

ა) Сначала идет проза: ცოფი უოფაჲ რისხვათა შინა დედათა არს თხსება. ხოლო ვენა და განგრძობა რისხვათა არს თხსება მხეტთა და იგიცა არს წინებულთარე მხეტთა. იტყუს სენეკა. Начало стиха. იამბიკოდ.

ცოფი მეოფელობა რისხვათა შინა ფრიად,
დედათ თხსება გამოსთქმეს ქილასოქოსთ.
ვენით განგრძობა რისხვათავე შინათა
არსო თხსება, იტყუს სენეკა, ესრეთ
მძნვარეთ მკეტთა, მაგრა არ წინებულთად.

ბ) მე მენსაჲ ვარ რიცხვთა ქვშათასა და ზომასა. სლვათასა ვიმენებ უტუკათაგან და ვისმენ არ მოუბნართაგან: არა მეოვარ დასწულეს გომნობანი ჩემნი ყოისამან ზრქელ ტუაოსნისა რეუდისამან, რომელიცა ისარმუს თანად ხორცთა ტარიგთასა. ЯМБИКО. იამბიკოდ.

მე მენსაჲ ვარო, მსიტუველობს იგი ესთა,
რიცხვთა ქვშათას და ზომასა ზღვათასა,
რუწი უოკელი, ვიმენებთა უტუკათაგან,
ვისმენ, უოკელგან და არ მოუბნართაგან,
არა მიმოვარად ექმნა დაწულული ფრიად
გომნობანი ჩემნი ენოსისგან უსამსურის
ტუაოსნის, ზრქელის რეუდის მსოქვარისაგან,
რომელიცა არ ტარიგის ხორცთა თანა
ისარმუს რქალსა, რქალიჲ ქმნტკებულ აქსთ.
ესთავე რქალი ზე მბურველობს მათ ზედა.

არს დიოსის შობა და ჰარკა არიან ესე კრიტიკლთა მძლავრისა, დაღათუ წარმართთა არს სინჯუესთ არცა კურიტთა სძებ დატუველეება და რაკუჭა აღჭურვილ და მივარველ ხმისა მტირადლისასა, რათა დაუმაღლან მამასა შჯლთ მოძულესა, რაბეთუ მსელ იყო ფრმეებზ მტირალობა ღოდებზ შთანტქმელისა მის.

28. Ямбическіе стихи, восхваляющіе философа Петрици, католикоса Антонія I, изъ „Мѣрнаго слова“ (140). იამბიკონი ჭებანი ჰეტრიწისა. Начало: ორთაგან ერთი უქველად თანს გაძს.

29. Ямбико Шоты Руставели на Хахульской иконѣ (154). იამბიკო ესე თქმული რუსთველისა მიერ ზედა წარწერილ არს სატის ზედა სახელისა ღის მშობლისასა. Начало: ქალწულებრივთა სისსლთა შესთაგან სძაღო.

30. Ямбико отъ царицы Тамары на Хахульской иконѣ Божьей Матери. თამარ მეფისაგან იამბიკო სახელის ღთისმშობლის სატისა. Начало: ცასა ცათასა დამწეები ღთ-მთავრობა.

31. Война kota съ мышами Захарія Габашвили (159). შირველი ომი კატისა. Начало: უოკელს მაგრძნობელს ცსოკელს შუა წინ წამოდგა ნაზად კატა.

32. Охота Державина, переводъ Григорія Дадіани. დერჯავინის ნადირობა (176). Начало: მე ვიყავ მკვირცხლი ერმა კაცი, მოყვარე ნადირობისა. Въ концѣ замѣтка царевича Теймураза отъ 1837 г., изъ которой видно, что Теймуразъ ванзустъ воспроизвелъ это стихотвореніе и поднесъ его автору. ესე ლექსი მათის უგანათლებულებობის მეგრელთა მთავრის დადიანის მის კრიგოლის მიერ ნათარგმნი და გალექსილი დერჯავინის ლექსებიდამ.

წასრულს კვირასში რომ გასდდი თქვენს უგანათლებულებობას ქაღალდები გი კვლარ მოვიგონეუ თან წამომეღო და ზეპირ რაც მოძგონდა ეს თქვენ მიერ გარდმოლებული და გალექსული. თქენი ბიძა მეფის მე თეიმურაზ. 18²₁₅ 37. დავსწეაუ და მოგართვი სახეტყეტურბურგს.

33. Стихотвореніе *Фантазія*. ოცნება (178):

სად არიან ოცნებაო ის დრონი-ყაძნი,

ოდეს სმა ზესთა მუნ შესძოდა ვერეთ უსძენი.

34. Стихотвореніе шутка Соломона Леонидзе отнoсительно Николая Дадіаши и отвѣтъ послѣдняго (178).

ზასუხი.

დადიანო გიგი ნაკო,	დადიანის ძის ძე ნაკო
ტურამელის კუდის რიკო,	სიბრძნითა ვარ მე ამბაკო,
შენ დადიანობას ვინ მოგვრემს,	რუსეთიდან მოთრეულო,
უნდა ბეგრის ღობი სწიკო,	გვარი არ გაქვს ლევის ტრიკო,
თარიოდ ვოჩი გდრიკო	შენ გვარისა მარცხენალო
.	და უკვარო ვოჩის ბზიკო.
.

190 (=2385). Сборникъ стихотвореній разныхъ авторовъ, рукопись безъ переплета, in folio, въ 35×21 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ некрасивымъ мхедрули безъ красныхъ строгъ; заключаетъ въ себѣ 344 страницы; въ началѣ лемного недостаетъ; многіе листы не ипсаны. Рукопись переписана Давидомъ Амиридзе во второй половинѣ XIX вѣка. Имена авторовъ стихотвореній большею частью не указаны. Мы приведемъ начало каждаго стихотворенія съ указаніемъ страницы и въ скобкахъ обозначимъ имя автора, когда онъ извѣстенъ или указанъ въ рукописи.

1. Стр. 1. შავნი შაშვნი შავს გალიას შემსხდაზნი (Бесикн).

2. — 2. ბუნდოვანს გუღს შენ აღმისნდი დარადა.

3. — 4. მეჭარი გნაცი კურა ბალრ (армянское стихотвореніе грузинскими буквами).

4. Стр. 16. Тахმиси Іoанна Сардара. იოანე სარდარო-საგან თქმული თახმისი. Начало: ჭმუნვისა ბაღსაროვანსა.

5. Стр. 17. Тахმиси. Кн. Г. Т. თახმისი თ. გ. თ. Начало: ამბელი თვალთა, განვიციდი ცათა ცთომილთა დასადარებს.

6. Стр. 18. Тахმиси. რას განვიცადე ბეჯრულმან, გული საკვდავად დარია.

7. Стр. 21. Дубენტი. დუბეთი. მუსთაღმან ამან სოფელმან ასე შემქნა მამტიანალი. Другой дубенти: დილით თკალთა აღმსილკელი აფარადიტსა კვკრეტ ნამკართოლკარებს.

8. Стр. 22. მიველ წალკოტს სანუგეშოდ, გლას ჩეჩს გუღს სეკდა ესია.

9. Стр. 23. ახალ-აღზაგო სულას სმაზედ. ვეუტაც კარონოზის დიადა, კართოლკით შირს გამონებიადა.

9₂. Стр. 24. ახალ აღზაგო სულადა, ედემში აღმოსულოდა.

10. — 25. ბრწუინავს მნათი მზეგებრ მნათობს.

11. — 26. კიმ რა გვიამას სმაზედ სთაქმელი. მოკვიფინა ნათელი ზესთა ზენამა.

12. Стр. 27. კიმ რა გვიამას სმაზე თ. გ. თ. დაკვარტე ფე-როუნად მდიდრად შემეული, იერიქოს მტილსა აღუკავებული.

13. Стр. 28. გარაილი. ვუარცლმა მაკვირვა მერთოლკარებ, ოქროს ბუდეში მუდომარებ. Въ концѣ приписки карандашомъ, что это сказано Александромъ Чавчавадзе въ честь жены Георгия Туманова. აღექსნადრე ტავკვადის თქმული გიორგი თუმანოვილის ცოლზე.

14. Стр. 29. ჭოი გაზადრულო მთვარე, ბნელსა ვში მომესმარე.

15. Стр. 30. Теджлиси. თევლისი. არვის მართებს მის ვარდის მისკვდარა.

16. Стр. 31. Мухамбазъ. მუსამბაზი. გალობს თუთის უაზა-ლასი ბუღბუღის ბანი მინდოდა (Бесни)

17. Стр. 32. Шаки. შაქი. მოდით ძმანო, გითხრათ ვინ ამხენია.

18. Стр. 33. გულით კრთნო მოღსინენო, აწ შეკარბენით (Григорія Орбелиани).

19. Стр. 35. არვისთვიის მე დღეს არ მტალიან, სოლომონთან სადილათ მუქსიან (Григорія Орбелиани).

20. Стр. 37. Мухамбазъ. მუსამბაზი. შემრისსა ქალმან შემერთაღმან და შეუბრალომან (Давида Ректора).

21. Стр. 42. Теджлиси — анбапъ-кеба. თევლისი. ან, ანათებ ბნელსა, ბან, ბადრო მთვარე.

22. Стр. 43. Теджлисп. თევჯლისი. შაკ გლას გული ვის-
თვის იწვის მუდამით.
23. Стр. 44. გამიფრინდა სიუვარულის ფრინველი, ნეინიძე
(царевича Давида).
24. Стр. 47. დამხლო ლეშო, თვალი ხენეშო, გულ სადარაო.
25. — 48. Байатп. ბაიათი. მასმენს სუგემს ის ანა, გუ-
ლი კელით მისარა.
26. Стр. 49. გლას გამოკურნელარ სელქმინილი, კვლად რბიან
არ შინარა.
27. Стр. 58. უმეოვარ ჭინსა, ძალვას, დემილს, ოხრვას
და კრძალვას.
28. Стр. 54. Кафия — ყაფია. მხეკე, კამირი ვინ შეგიძლო ბადარს
შირყედა?
29. Стр. 55. ჭარბისხნდას. Начало: სელმწიფეო, მიკვირს
რისსვა ესეთი.
30. Стр. 56. კეკობ სიუვარულით სული შეწირვას.
31. — 57. ვინა ზენანი, დათმენანი ვემონებინ.
32. — 58. აწ შესამკობი არს ენით მოძვლა ჭიმი,
33. — 59. შუშტურეს შარაშები. თ. გ. თ-სა. ეჭა ყოვ-
ლად სატროფო, ცეცხლსა ვინი საწვავად (Георгия Туманова).
34. Стр. 60. ეჭა მთიები მთენია (Алек. Чавчавадзе).
35. — 61. ბალასშ ბეზიკის ბავით სიტყვა წარმონაშობი
(Ал. Чавчавадзе).
36. Стр. 62. ეი გულმშოს ხმაყედ არის ოთარ ჭობულაკისა.
გონება მსაგობს სელად ვარდო შლილო (Отара Кобулова).
37. Стр. 63. როს მელიასა შენი მცნება, მისივე საცნით შე-
ქნა ტროფობა (Симона Циннамдзгварова).
38. Стр. 64. მითხარ ტურფავ, რად უჩივი, რად ჭეკადრი
სიუვარულსა.
39. Стр. 65. Дпвани. დივანი. ჭი საყვარელო, სუ დამწვა
შენის ეშისა აღყედა.
40. Стр. 66. ოსმადის ყაიდა. თ. გ. თ. ჭეი საყვარელო,
სუ დამწვამ მე მისფრისა ალითა (Г. Туманова.)

41. Стр. 67. Дивანი. დივანი. ამ უამად შენ გშეხის ჭება, შენ აღმიხნდი კეკელად.

42. Стр. 68. ვბჭობ სიუჯარულის სმასედ, აზოლონ ეტლმან დამცა ისარა.

43. Стр. 69. საწეინარო არა მითქვამს შენთვისა.

44. — 70. Русское стихотворение грузинским бы-
квამი: ადნე ხასლეტკე მუგტანკე იმელო უ სება.

45. Стр. 72. შენს ღირსებას ნატრულობენ ყოვლინ ქალნი.

46. — 79. გონიერად განაგე შვილო მუ. იუბისო.

47. — 83. ისეც ღვთის წყალობა გაქვსთ, მას უთავო წა-
დილი.

48. Стр. 84. ეკ გარბობ შენ გაჭებ, თუ იფიქრე კარგია (Это
стихотворение служит сатирою для всѣхъ предводителей дво-
рянства Тифлисской губернии и ея уѣздовъ (стр. 84—87).

49. Стр. 89. მუზნო კლიდით, ისწრაფიდით (Ал. Чав-
чавадзе).

50. Стр. 90. ზო ვითა ვსთქვა განსკართველი (царевны Кете-
ваны).

51. Стр. 91. სიგურს გლახ გული, საუჯარულო, მლოდე შენი
უწელაჯს თმენას (Ал. Чавчавадзе).

52. Стр. 92. მშენიერთა სულმწიფაკ, მკლავ სიშოართ შენითა.

53. — 93. ესრეთ ვსცნობ სოფლის ნებას, არა ვქნა, ვით
აწარმოებს შენებს

54. Стр. 94. საუჯარულო ცრემლსა ჩემსა არ მიიღებ სიბრა-
ღულად.

55. Стр. 95. Мухамбазъ. მუსამბაზი. არვის უარი არ უთ-
ქვამს თავის მეგობრისათვის.

56. Стр. 96. Мухамбазъ. მუსამბაზი. მუშტარი ჩემი მივა,
ფრთიანობს.

57. Стр. 97. Мухамбазъ. მუსამბაზი. მეკვლის გასკელ სანა-
სკადა.

58. Стр. 98. Мухамбазъ. რადგან მეგობრად არ მიკმარეო,
გასწი, განზედა გაიარეო.

59. Стр. 99. Гаპი. თურქის გაფი. ეშისა სლკასა რა მიკულ
ნაპირად, რუო, რუო. (Г. Туманова).

60. Стр. 100. მოკედ ტრფიალნო, ისძინეთ აწ თქმა (при-
писки другою рукою относить стихотворение къ Пепанѣ Ганде-
гилли. ჰეჰანა განდგილისა).

61. Стр. 101. შენ შემოგტრფიან ყველა, უცხო საჩ მარდი
ჰეჰელა.

62. Стр. 103. იადონობს, ისატრფოობს იგია, ჰინდ ლაშ-
ქართა ისარ ასობს იგია (Кашпишъ-Дардиманди).

63. Стр. 104. О Преображеніи Петра Ларадзе. ფერის-
ცვალების უფლის ზეხის იესო ქრისტესთვის ჰეტრე ყარობის ლარა-
ძისაგან თქმული. Начало: შემდგომად ექვსისა დღისა წარიყვანა მათ
თაბორსა შაკლმან.

64. Стр. 105. მფარაკს ღრუბელი, ვეძლევი ბნელსა, ამაღ ვეს-
ტუმრვი სიკედილსა ძნელსა.

65. Стр. 106. ყაშნი რბიან, შენცა მელტვი, ზი სულდგმულო
საუყარულო.

66. Стр. 109. რა წაღვოტსა გულისსა სურვილისა სარო
ღარგო.

67. Стр. 110. ახ თვალნო, თვალნო, ელვა მოსილნო.

68. — 111. რად ამ უბედურს მსკედრსა შეკესწარ (царе-
вича Давида).

69. Стр. 112. Каджаръ-блиати, ყავარ ბაიათი. ვიგლოვდი
ზირ მოყარეკ შენ სიშორესა (Свимона Цивамдзგварова).

70. Стр. 113. დურულაღარის სმაზედ სათქმელი. დაშეენდა
წაღვოტს ვარდი, ყვაილთა მეფა მარდი.

71. Стр. 114. იადონს ის ეკარდა და სემბულს ის ეკარდა
(Беспки).

72. Стр 115. ახალი თთური მუსამბაზის სმაზე, ბანოვანთ
სულმწიფათა, ტურფათა ლამაზ ქალთა.

73. Стр. 118. ლაღო უმანყო, ვით შეგამყო, შეკძლენა ჰეხანი.

74. — 119 — 125. Турецкія стихотворенія грузин-
скими буквами. Всего 9. Начало перваго стихотворенія: ზადი

საბა იქ ჩამაწი არზრუსტი. Начало послѣдняго стихотворенія:
ჭარ ვასთა ქი ბეთ სეირი გულშან ქარდარდამ.

75. Стр. 127. ბოლოის მკერდმა შექი თაკსა ისარგ.

76. — 129. როს არშიეი საყვარლისა ხილვას ეშერკებოდეს
(ალ. Чавчавадзе).

77. Стр. 130. რა ჭქნას გულშან, როს ჭმუნვას არ მოესსნეს
(დავიდა მачაბელი).

78. Стр. 128 132—156. Турецкія стихотворенія грузинскими буквами. Начало: ბეგუნ ბირ აჟაფ გოზალ გორმიშამ.

79. Стр. 158. Мухамбазъ. ბულბული მოდის მწესარებით,
ტრემლის დენითა

80. Стр. 159. Мухамбазъ. კოინოსის დარად, დასადარად
აღმობწეინდების.

81. Стр. 160. ესრეთ მწესარეს სე მატარებ, კვდები შენს არეს.

82. — 161. Мухамбазъ Давида Игнатьевича Туманова. არ გვრეე მარისო, სუსარ სისხლის მკერულია.

83. Стр. 162. Его же Мухамбазъ. ჭე უწელო მარისო,
გამკვეთ, ვერ ვთქვას ჭებანი.

84. Стр. 163. წალკოტს ევაკილნი შეკბასა შესკდნენ ღსინს
თამაშობასა.

85. Стр. 164. გარილი. ბულბულს მსკდა გულის ღსენანი,
გსტან წალკოტს კანნი დიანი.

86. Стр. 165. შენთან არს გული, გნათობ ვიყენეთ სადრგინდა.

87. Стр. 165. მას ეტრთვის გული აზიზმ დამწვარ დაგული,
ვით ვარდს ბულბული, აზიზმ მახეს გაბმული.

88. Стр. 166. იადონობს, ისტრფოობს იგია, ინდ ღაშქართა
ისარს ასობს იგია.

89. Стр. 167. Стихи Иосифа, придворнаго священника сардара Орбелиани, который известенъ еще подъ именемъ Кешишь-Дардиманди. იოსებ მკვდლის თქმული, იარბელიანთ სარდლის კარის მკვდლისა, რომელსაცა ჭეშიშ-დარდიმანდს უხმობდნენ. Начало: იმელთა არე დაძმარეო, დისკოდ ასნიეო სასე მთავარეო.

90. Стр. 168. Стихотвореніе Свпмопа Цинамдзгварова.
წარწარო განმძირაკდნენ ოხკრანა მოულოდნო.

91. Стр. 182. Маджама или мухамбазъ. მაჯამა ან მუსამ-
ბაზი. Начало: ვინ გქმის მკ სახედ, ჩემს გულს მხედ, რას მერიდები.

92. Стр. 183. Мухамбазъ. კოკობო კარდო, არ დამგდო,
ვარ მონა შენი.

93. Стр. 184. Анбантъ-кеба. ან ალკათ ნაზარდო ნორსო,
ბან ბროლ ნათლო მინო.

94. Стр. 185. სიუკარულო, ძალსა შესსა ვინ არს რომე არ
ქმონებდეს (Ал. Чавчавадзе).

95. Стр. 186. ათინათ აღზრდილს აქებდეთ, ალკად ანორ-
ჩვილს ასულსა (Бесики).

96. Стр. 187. ჯერისკებრ შესსმა შენი არვის ძალუქს ღთისა
სძალო.

97. Стр. 187. ბედზედ დაგნატრი ბარათო,
ძას ნახამ მზისა ღარათო,
ვის უდვან ზანგნი ჯარათო,
ჩემს გულში გასაყარათო,
გრძალვით მართვი წყნარათო,
ქვეუნისა დასაფარათო,
თუ ჩემი ნდობა შეიტყო,
შენთვის კმა გასასარათო.

98. Стр. 188. ამისსა ბროლსა ნათელსა აყოი შეა რეოდა
(Антонія Католикоса).

99. Стр. 188. Мнямая өптафія Давида Возобновителя.
როს ნაჭარმაგკეს მეოვნი შეიღნი მე ჰურად დამესხნეს.

100. Стр. 188. Минмаи өптафія царицы Тамары:
უბის აკატე სეუდარი, უწეალოს წვალი კადინე.

101. Стр. 188. Надпись на Нузальской церкви въ
Нарской Осетии: ჩვენ კაუკნიდ ცხრანი ძმანი.

102. Стр. 189. აღმუელ სრასა უჯსოდ მზასა, მზე უნ
შემოდიო.

103. Стр. 190. Мухамбазъ Загла Баратова Мордала.
ბუღბუღი მწუხარია, კარდი შემომწურალა.

104. Стр. 191. სასე შენი როს ვისილო, მრისსახეო, წარბ
შესრილო.

105. Стр. 192. კაჲ დრონი, დრონი ნაჭებნი მტებთანად წარილ-
ტუნენ, განჭქუნენ სიზმრებრივ ჩქარად
შე იგივე კარ მარად და მარად.

106. Стр. 193. ლოთებო ნეტავი სვესა, დღეს მოგვეცა შეკბა
ღსენა (ალ. Чавчаваძე).

107. Стр. 194. ვისილე საუარლად ედემის კარდი, ვიმ რა
გვიამა.

108. Стр. 195. ვისილე ტურთა კიპაროს წელილი, ნაზად
ზრდილია.

109. Стр. 196. გველების კარი გაზაფხულისა, დროთა
ცვლებით დანერგულისა.

110. Стр. 197. Мухамбазъ. შე შენი მგონე, ჭირ შემკონე,
დამწვი კალალო.

111. Стр. 198. მოვედით მოყმენო, შეკრბით ჯომარდნო,
მწუხარეს მოძხედეთ, შემობრალენით.

112. Стр. 199. Мустазадъ Давида Туманишвили: ტრფი-
აღთა ქველო, ხილვით მწველო, საქებო მარად.

113. Стр. 200. Стихи ал. Чавчаваძე. ჭმუნვის მასვილი
გულსა მსობია, მივეირ, თუ სული რად არ მსდომია.

114. Стр. 200. Его же. ნაჭებ თავსა, თმა მდიდარსა, რო-
მელსა გლასი უბამს გული.

115. Стр. 202. სატრფოს ვიასულ საკედრებულად, ვისან კგუ-
ლობდი ჩემად დამწველად.

116. Стр. 203. უზურიკარ ჭირსა, მალვარ დუმილს, ოსვრას
და კრძალვას (ალ. Чавчаваძე).

117. Стр. 203. მიკვირს მწეო, ვით შეგვიყურა ღრუბელმან
(Юсифа Нацвалова).

118. Стр. 204. კარნი დასშულან კარდისნი, ვითლა ნახოს
ბუღბუღმან იგი.

119. Стр. 205. ღაწვი ბაკები ჩასტკობობა დალალით (Петра Лараძე).

120. Стр. 206. მუხამბაზ. შემოსისა ქალმან შესაკრთალმან და შეუბრალმან.

121. Стр. 206. Стихотворение Заала Госташабишвили Мордалა: მაკრიდ, შენთან შექვევას გათენებს ნუ მეტუვი.

122. Стр. 208. მუხამბაზ ცარევიჩა Вахтаंगा: ეტრფი მთიებსა შესამკობრად გული ურვილი.

123. Стр. 209. მუხამბაზ Бесიკი: შეურილან ერთად მკრთოლჯარენი უზადოთ მხათნი.

124. Стр. 210. Стихотворение Давида Ректора: ზე მოუკარეო, ზილე-ნარეო, წარდიონ გველო.

125. Стр. 211. მუხამბაზ Елисбара Эрнстова: ვაი ეს დრონი სუკარეღნი მომცემს წუენას.

126. Стр. 212. Его же мухамбаз: კემანე მასა, კბედავ თქმასა, ჰირად მზიანსა.

127. Стр. 213. მუხამბაზ Бесიკი: სეკდის ბაღს შეველ შენაღონები.

228. Стр. 214. Теджлиси царевича Давида: რა მთოვარე დამესასა თვალ წინა, დამტდა თვალთ ცრემლი ნაკად და საკად.

129. Стр. 214. Его же дубенти. რად შევიქმენ სოფლის გამო ესრეთ მდუღრად განაწირი.

130. Стр. 215. მუხამბაზ Бесიკი: ცრემლთა ისარნი მოსისსარნი ჩემდა არენით.

131. Стр. 216. მუხამბაზ: ნუ მწევ მიჯნურო, არ გებრალეები, ნუ მომიკიდე ცეცხლის აღები.

132. Стр. 217. მუხამბაზ Димитрия Мдивана: ბედნიერებით აღვსილი, შეენებით მარისიანი.

133. Стр. 218. Его же мухамбаз. რად მოკმოარდი ქვევით ამყიანო.

134. Стр. 219. მუხამბაზ. ჰირ ბადრი მთვარე ხათელს სთივდა, დია წუნარობდა.

135. Стр. 220. Мухамбазъ. სპასპუგისა სპა მესიკა ჯაიად,
შენი ისარნი დაპოედენ ჩქარად.

136. Стр. 221.

ჰაირო სჰჰირიტო სოფელს,	ჰაირო წარკალს სუელი.
„ მსმენო გრწამდეს,	„ ყოვლად სრული,
„ ცრუად მყოფელს	„ წარადგინონ
„ მსმენო გრწამდეს.	„ სულ შეკრული.
„ ჰქონან ვაი.	„ ვითხიან, მითხიან,
„ მსმენო გრწამდეს,	„ ვითხიან, სით ხან,
„ მასივ მყოფელს,	„ წარვედ ტანჯვით,
„ მსმენო გრწამდეს,	„ აქ რა გზით ხან.
„ ვუი, ვუი, მსმენო, გრწამდეს.	„ უამობის უამის,
„ მით გაჭის შებბა,	„ მცირეს სანის,
„ რომ მას სმს ჭება,	„ თუ დასლები,
„ ღია მსწრაფლად	„ იწყებ თქმასა:
„ გაგეჭარებბა.	„ რა გჭეუვ ესე,
„ მოგცემს ღსენას,	„ გულო ჰგენესე,
„ უფრო წეენას,	„ ტანჯვა ჩემთვის
„ მითთვის თავსა	„ განვიწყესე.
„ იწყებ შენას.	„ სოფლის ყოლა,
„ რად გსურს, კაცო,	„ გეჭმნა ძროლა,
„ იბარბალო,	„ მსხემო მისგან
„ მისგან მთვრალმან	„ იწყე კართლას!
„ მით იმამალო.	

137. Стр. 222. ჭებულო თვალო, ძვირფასო ღალო.

138. Стр. 223. Теджлиси. ჯომარდი კაცი ომში ნაჭები,
თოფი რომ გაჯარდეს, სძლი მისწროს.

139. Стр. 224.—249. Персидско-турецкіи стихотворенія грузинскими буквами подъ названіями: дивани, мухамбаз, теджлиси; кафіа, дубенти и т. д.

140. Стр. 250. მსურს გიანბო ჭინი ჩემნი ტრფიალმან,
გი სუჰარლო.

141. Стр. 251. Теджлиси. ვიძრის ნაკნი შაკთა ზღვათა
სარბენ, ირისკნი მოკარზუდ კამარბენ.

142. Стр. 253—321—327—335—344. Персидско-
турецкія стихотворенія-пѣсни грузинскими буквами: мухам-
бази, теджлиси, кафія, дубенти, вагупи, карами-тахмиси, ди-
вани, баіати и. т. д.

143. Стр. 269. ვარდა, ნუ ძელაჲ შენი ვარ,
გეცხლით ნუ მწკავ, შენი ვარ,
მცირე მონა შენი ვარ,
შენთვის კსტინი, შენი ვარ.

144. Стр. 325. Діалогъ между тѣломъ и душою.

სულმან უთხარ ხორცსაო, შენ სომ იცი რანი ვართ,
ნას არ შეკაბუდებით, გასაურელი მძინა ვართ,
ცოტა რამ ჩვენც გვიბოძე, მითომ ბატონ-უმანი ვართ,
ახგარიშ(ს) მე მამთსოკენ, კურ მოკრწები ქრთამითა.

145. Стр. 341. მოკარეჲ, ვის დასწებო, მე რომ დამკარგავ?

191 (=3701). Оды Шавтели и Чахруха-
дзе, рукопись Чубиновской библиотеки, въ картонномъ пе-
реплетѣ, въ 31×21 сантиметра, писана на бумагѣ краси-
вымъ строчнымъ мхедрули. Филигрань бумаги буквы: А. О.
и 1818 г. Первая буква каждаго четверостишія исполнена
заглавнымъ хуцури и киноварью. Ода Шавтели занимаетъ
12 листовъ и озаглавлена такъ: ზოგმა ანუ მშუქნიერ-სიტყუა-
ობითითა კელოვნებითა შეწყობილნი სტისინი სამქებაროდ სასკლოვნისა
და ძლეკით განთქმელისა კელმწიფისა მეფისა თამარ ზირკელისა, გი-
ორგი მეფის ბატონოვნისა ასულისა, სრულიად ზემოაჲსა და ქუჭ-
მოაჲს იკურიისა და სსუათა თუთ-მპურობელისა და მრავალთა მტერთა
მძლეკელისა, ქმნილი გელათის მონასტერსა შინა და მუნათვე მორ-
თმეული აბდულ მესია შაკთელისაგან. ზირქულ ყოფილისა მდივნად
დიანს-სასსოკარისა მის მეფისა და შემდგომად მონაზონების მიღებისა
მას მონასტერსა შინა ითანსედ წოდებულისა. Судя по этому за-
главію, Шавтели сначала назывался Абдуль-Мессією, былъ

сперва секретаремъ царицы Тамары, потомъ постригся въ монахи въ Гелатскомъ монастырѣ, въ которомъ и сочинилъ сію оду Тамарѣ. Такимъ образомъ, ода Шавтели обычно отнесеная въ нашей рукописи къ Тамарѣ, а не къ Давиду Возобновителю, какъ разъяснилъ Маррѣ. Начало: სამებით ღმერთმან, არსებით ერთმან, მომცეს მე სწავლა თქვენსდა შექობდა.

Ода Чахрухадзе или Тамириани заключаетъ въ себѣ тоже 12 листовъ и озаглавлена такъ: ზოგმა ანუ მშენებელ-სიძე-ეუბრალობითა კელაქებითა შეწეობილნი სტისნი სამქებაოდ სასკელაუნის და ძლეით განთქმულის კელმწიფის მეფისა თამარ ზირკელის, გიორგის მეფის ბატონატონის ასულისა, სირულიად ზემოდას და ქეტმოდას იკურიის და სხეთა თუთ მშეობელისა და მსაკალი მტერთა მძლეულისა, წადებული თამარიანდა ანუ ჩასრუსულებად, ქმნილი ჩასრუსს მისეგან, სთესსვით მოსკვისა, არაგვს სკურისთოსეგან. По этому заглавію, Чахрухадзе былъ родомъ изъ Хеви, арагвскаго ѳриставства. Начало: მო ფილოსოფოსნო, სიტუთა არსნო и. т. д. Произведенія подлежатъ въ описываемой рукописи въ обычной редакціи. Повидимому по этой рукописи изданы эти оды Д. Чубиновымъ въ его Христоматіи 1863 г. Рукопись первой четверти XIX вѣка.

192 (=1540). Альбомъ разныхъ стихотвореній, рукопись безъ переплета, въ листъ, въ 32,5×22 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули, безъ красныхъ строкъ, на 43 листахъ. Альбомъ составленъ и переписанъ Александромъ Бакрадзе въ 1860 году. Въ немъ помѣщены стихотворенія слѣдующихъ поетовъ:

1. Бессаріона Габашивили:

ა) მე მიხვდი ძვას შესაბრალებსა (ა. 1)

ბ) მოკედ აწ ძმაო, ღვინადა სკამო, ვხი ჭირთა მოქმელად.

ვ) მე შენი მეგონე, ჭირ შეგონე, დამწვი მალალო (2).

გ) ბუღბუღის შურსა შეკსდგომიკარ მუდამ მძახველი (3).

დ) მე შენმა ფიქრმან მიმარინდა, ჩაკულ ჭირებსა.

ე) ბესარიონსაგან თქმული წაბუყბედ. დამძალო ლეშო, თვალ-სინეშო, გულ ღაღარაო (4).

ჟ) თუკლისი. ეხსე ზირმე, ბაგე კარდობს და ღაღარაო (5).

3) თუკლისი, ვაშა მას დღეს, როს განმელო ცისკარი.

II) მუხამბაზი. სეკდის ლაშქარი შემომისდება (6).

i) მუხამბაზი. სეკდის ბადს შეეკლ შენაღონები (7).

კ) ტანო ტატანო, გულ წამტანო, უცხოდ მარბო.

II) თუკლისი. შავნი შაშვნი შავს გაღიას შემსხდარნი (6).

მ) თუკლისი. კმა სირინოზ, თმა ლულამბარ წინამოს.

2. Царевича Левана: როს განვიცადებდევრუღმან, გული სა-კუდავად დაწია (4).

3. Давида Сардара (Orbeliauni): ზირმედ გაქვს ხალი და შავი თვალი, ნახვა მსურს შენი (6).

4. Барамы Баратова: შაბადა ანე გაფი. ჰე, მთიები მთენია, შეუქი მისსიეე შენია (9).

5. Александра Чавчавадзе:

a) ლოთებო სეტავი ჩვენა (10).

ბ) თავსა უფლად ნუ ვინ გონებთ (15).

ვ) № ... სადმი. შენს ღირსებას ხატრულაბენ ყოვლნი ქალნი (26).

გ) აღსარება კოლტურისა. ჭე მათალო! ვის ვერ ვინმე მოგნდომის კურედ ცნობად (38).

დ) თუკლისი. ვინ არს ესე, სრულ თავთირებ მანათი (39).

ე) კ. მ. ი. მოკედ ამ არედ შესამკობელად (41).

6. Николая Бараташвили:

a) სულო ბორბოტო (12).

ბ) კახთა მიმართ (27).

ვ) ბედი ქართლისა (27).

გ) ფენტაზია, კაპოვე ტამარი (37).

7. Свимона Макаева:

a) ნათქვამი თავის ქალის გარდაცვალებაზე. Начало: ჭი, რა-ბამად კითქვა სმა გოდებისა (12).

ბ) ჭე თვალო! ნუ გსრურის ჭკრეტა ვარდისა (43).

8. Княжны Саломе Макаевой:

ა) უაღუშტესო კელწიიეკ ნუნწი, წმიდის კმეზით ზემთამებრ მშენო (20).

ბ) ოცნება. სადა არიან ოცნებო, ის დრონი უმნი, ოდეს სმა ზესთა მუნ მესმოდა ვერეთ უსმენი (38).

9. Княжны Марии Эристовой: ვაჟის უბსკურულს, ღამად განძირულს, სრულად განწირულს (40). Отъ 1854 г. Селеніе Карели.

10 Рафаэля Эристова:

ა) რისთვის მიეკვანსარ? ამის ცნობა მუნ გენებება? (17).

ბ) ღანაკება. ერთსელ ველტოდი და კვტროფოდი არმოესა ქალსა (14).

ვ) სიმღერა მახურების სმაზედ. აგერ ცაში მზე ბრწყინვალეებს (14).

გ) დედა სკობია ქალსა. მუნ გადამ მამიაკ, დედა სკობია ქალსა (15).

დ) ქალების ჭება. უცხოს რასმეს წაღოტსა ვის გსურთ სეირნობახნი (16).

ე) ანნა, ანან და მანანა (19).

ჟ) გამდელთ ჭება. ვიშ, ვიშ! ერთი შექსედეთ ამა გამდელთ ვრუბასა (19).

11. Давида Ректора: გლოვა არმოკისა (39). Начало: გრკვიანვით ციურწი, მით მზიურწი, რა არს სმისება.

12. Григорія Орбелиани: საამო არს სკვრეტულად, ოდეს სინას კარდი კპურას (13).

13. Ивана Мухраускаго:

ა) მინდა ლექსი ისტჷა ქალა მკნიტოზბურა (20). Прииска гласить, что это пѣли въ Тифлисѣ въ 1859 г.

14. „Напрасная любовь“ Давида Цицишвили. უსარგებლო არმოკობა (21—23). Д. Цицишвили передасть въ прозѣ исторію одной любви, которая имѣла мѣсто въ Тифлисѣ въ 1824—1825 гг. Молодой, образованный и славный офицеръ влюбился въ одну прекрасную дѣвушку изъ хорошаго дома. Отъ любви онъ съ ума сошелъ и постоянно искалъ общества съ нею.

Это ему доставляло счастье, но у него не хватило смѣлости сдѣлать ей предложеніе, хотя всѣ были увѣрены, что она ему не откажетъ. Молодая особа потомъ вышла замужъ за важнаго генерала, а ея поклонникъ съ горя и досады оставилъ Тифлисъ и уѣхалъ въ Россію, чтобы немного разсѣяться и забыть о пережитомъ. Предъ отъѣздомъ онъ написалъ стихи, въ которыхъ изливъ свою любовь. Начало стиховъ:

მზეო, განკჳიარდი სამყოფით, ოდეს მოვიცკა ღრუბელმან,
დამიშრტა შენი ნათელი, დამიფარა ჩრდილოთ სრდილმან,
ველარ ვიტვირთუ იგი კმა შემთჳს საკუდავდ მსმენელმან
და სსვისაგან დახატონება ამისთჳს თაჳს მტყუებელმან. **Конецъ:**
ფარკით მიეკარდი, კერა ესთჳი ცხადად მე შენი ტრფობაჲ,
იტეოდენ გამოუცხადე, რაცა გაჭუნ გულს დაწეობაჲ,
ველარ ვიკადრე, მეკონა შემკერძო უშუჭრებაჲ,
და ამისთჳს ვიწუე უარობმან შორს მხარეს გამგზავრებაჲ.

Молодая особа, освѣдомившись о причинѣ отъѣзда своего поклонника и объ его тайной любви къ ней, сама впала въ горе, тѣмъ болѣе что мужъ ея оказался человѣкомъ строптивымъ, и она совершенно не переносила его. Разъ, сидя у окна и вспоминая, какъ ея поклонникъ часто прогуливался мимо того окна, чтобы выдѣть ее, она глубоко вздохнула, разрыдалась и вылила свои чувства въ слѣдующихъ стихахъ:

ბედმან უეგულმართ ჭკეულმან მე არ შემიფარა სსსურესა,
შემთხვია მასეს უხსნელსა, ჩეცხლი დამერთო კვლა წულელსა,
დაკვარტე სემი აშიკი, კემდური სოიუელსა ჩრუსა,
და მან უბადრუემან არ მითსრა, თუ რომ ითხოვდა საღბუნსა.
შეკემთსვი კაცსა მიუჯნარეს, ვითა ღომს ებილთა მღრუკენელსა,
სად განკერები მის კვლთა, სენს მიკსცემ თაჳს მე ძნელსა,
დაკვარტე სემი სატრფოჲ, გული უზურია ღრმა ბნელსა,
და აღარ მსურს სემი სიტაცხლე, კვლა სიკუდილსა ესთხოჳ მას
მსწრაფელ მკსნელსა.

Она скоро умерла отъ горя и отошла отъ сего свѣта.

15. Пиръ у Діаны С. Размадзе: დიანას შეკლისი (23—26).

Начало:

ადრე აღეოსნს განულო კარი,
ზე ოლიმპისა, ციერთა ჟვარი,
მუნით გამოკრთა და მოეფინა
კიდით კიდემდე ცისა ტიალსა.

16. Сенатора Георгія Эрпстова:

ა) Разлука возлюбленнаго. აშშეიკის მოშორებუბა (42). ჩა-
ნალო: დაკვარტე ფერი მდიდრად შეკეული, იერიქოს მტილსა აღეკა-
ბეული. Замѣтка гласитъ, что это шѣли въ Тифлисѣ въ 1850 г.

ბ) Шѣнь на мотивъ мозурки. სიმღერა მსზურკის სმაზედ.
ზგერ ცაში მზე ბრწყინვალეებს და განფანტა ღამე ბნელი.

17. Стихи неизвѣстныхъ авторовъ:

ა) გამტეოცნა სოფელმან, მოკშორდი ბზესა (11).

ბ) უგვანთა ტრფობა, უგრძნოთ გრძნობა თუ კის გსმენია (13).

193 (=3192). Два стихотворенія на трехъ ли-
стахъ обыкновенной бумаги, въ 28×21 сантиметра. Стихи
списаны скорописью мхедрули Васиłemъ (Васо) Вбилашвили
въ концѣ XIX вѣка съ урбинеской рукописи Кекелы Хани-
швили. Оригиналѣмъ послужили двѣ тетрадки, писанныя жен-
скою рукою и блѣдыми чернилами. Въ нихъ помѣщались,
стихотворенія, молитвы, басни и кое-что изъ лѣчебника. Библи-
лаური списалъ только стихи и озаглавилъ такъ: ძველებური
ქართული ლექსები (ძანესკარიბტისაგან)—„Старыя грузинскія сти-
хотворенія изъ манускрипта“. Въ примѣчаніи онъ приводитъ
указанныя нами свѣдѣнія объ оригиналѣ: ორე ძველი მქარლათ ნა-
წერი რვეული მათსოკა ერთმა ურბნისულმა ქალმა, კეკელა სანიშეილისამ.
სელთ-ნაწერი „ქალური სელია“ რა შეიცავს რამდენიმე ლექსს, ლო-
ცებებს, ანაკებს და ცოტა რამეს წამლობისას. რვეულები მინდოდა შე-
ქმინა სვენი წერაკითხვის საზოგადოებისათვის, მაგრამ ქალს ვერ გაკა-
მეტებინე, ასე მითხრა: „გენაცვა, დედი ზემისსეულია, ოქრო რომ მომ-

ცოთ, ვერ გაიბეჭდებო“. მეც ავდექი და გადმოვიწერე. მამუკეს აქ უკვლავ ლექსები სიტყვას სიტყვით. გასო ბიბლიაშილი.

Первое стихотворение представляет изъ себя *Елисабетиანი*—Повѣсть о Елизаветѣ и начинается такъ:

ელისაბედიანი, ლექსი აღურსიანი,
მამისაგან ნათქვამი, აღარ დასაგვიანი.
ღმერთმან ინება აღორძინება,
მით მოგვცა სება კაცთა ღსინება.
მამცა ასული, სოფლით გასული,
არა მყო, მოსპო ქვეყნსა სრული,

Второе стихотворение представляет изъ себя народныя стихи *оъ Иоаннѣ Крестителѣ и нищемъ*, которое нами было уже приведено ¹⁾). Въ разбираемой рукописи имѣется только начало этого интереснаго стихотворенія, но это начало представляет особый вариантъ и потому мы его считаемъ пужнымъ привести:

მე ერთს სიტყვას მოგასსენებთ, მაგრამ გვიან გათავდება,
ერთ ვერანს ქვეყანასა ერთი გლახს დასასლდება,
ბევრი კაცი კარგა სასლობს, ის გლახს ვერს სასლდება,
ის ისეთი გლახს არის, უარესი არ იქნება,
შვიდი თვე რომ გამოვიდეს, გლახსა ჰური არ უცხვება,
სანასკეზე კონკებს ეძებს, ტანთ იმითი იმოსება,
ცოტა იმით გაისარებს, გლახსა შვილი გაუწინდება,
ივანე მასარობელი მაცხოვარსა ეუბნება:
„გლახსა რომ შვილი უბოძე, საკანონო შენ გერგება“.
— წადი და შეხ მოუხთლდე, თუ ის გლახს გებრალდება.
წავიდა და მოუხთლდა, ნიკოლოზს დაურქმება,
ნათლის დედა სიტყვითა, თონსში დაიძლება.
ეს საწყელი ნათლისდედა მამის ღმერთს შეებრალდება,
ეს ერთი სვინა ვიშოვე, შიმშილითა მამიკვდება.

¹⁾ См. Описание подл. № 173.

194 (=1675). Разныя стихотворенія, на отдѣльныхъ листахъ. Всего 4 листа.

1. Первые два листа № 1675 а. составляютъ отрывки хорошей рукописи *Венхисъ-тхаосани*, писаны на хорошей плотной бумагѣ красивымъ крупнымъ мхедрули, вѣроятно, начала XVIII вѣка. Первый листъ начинается стихомъ: ჩვენ სამთა მმთა ჩვენთანა შესრულნი დაკავშილებით ¹⁾. Второй листъ начинается стихомъ: ესე ამბავი მართალი ზირმზემან ზირად კადამან ²⁾.

2. Третій листъ № 1675 б. заключаетъ въ себѣ два стихотворенія Гарсевана, вѣроятно, Чавчавадзе, писанныя строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка. Приводимъ начало каждаго:

ა) გარიელი. აწ შემობრალეთ ყოველმან,
სსივით დამწკა მზემ ცხოველმან,
მე მისგან ჩრდილის მთხოველმან,
დავ ნიანდავ თვალ სოველმან,
სამს ისეკ მას შეესტიროდა,
ს-ელიც მასეკ შესწიროდა.

ბ) ეტრეთის გული მზისა საღთა,
ღამას თვალთა, შავთ მაყვალთა,
აზობს ნუშთა, ახენს ღაღთა,
გულს მიკიდებს ცეცხლის ალთა,
გელი და ველებ მისთა გულთა,
ესტირ, მაჭეს სავსე ცრემლით კალთა.
უღვთოდ მკლავს იგი,
არ არის რიგი.

1. Четвертый листъ № 1675 г. заключаетъ въ себѣ два другихъ стихотвореній Гарсевана Чавчавадзе, писаны тою же рукою начала XIX вѣка. Приводимъ начало каждаго:
„მასის ვარდნ-ის“ სმაზედ.

ამაომ ამან სოფელმან,
მესთაღმან და უნდობელმან,

¹⁾ См. изданіе Чубинова 1860 г., стр. 26.

²⁾ Ibid. стр. 161.

უკვლას შეძღვა თავი,
ბიღწმან, წუწკმან, საგმობელმან.

Начало 2-го стихотворения.

მე მუხთაღო აზოლონ, რეცხლი მაგზსეკ ფვარული,
ჟამ გრძლად ვერ შეიშენე მიჯნურის სიყვარული.

195 (=1363). Два четверостишия на отдельномъ клочкѣ бумаги, скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка. Въ замѣткѣ сначала сказано, что эти стихи продекламировалъ царь Вахтангъ, когда онъ выѣхалъ изъ Имеретіи и вступилъ на Сурамскую гору, откуда ему открылись поля Карталиншіи. Другіе же говорятъ, продолжаетъ замѣтка, что стихи сказаны царевичемъ Бакаромъ, когда тотъ перѣѣхалъ въ Карталиншію изъ Имеретіи, гдѣ онъ временно царствовалъ и оставилъ ее. როდესაც ვახტანგ მეფე წამოსულა იმერეთიდან, სურამის მთაზედ ეს ლექსი უთქვამსო; ზოგნი ამბობენ, რომ ბატონიშვილს ბაქარს უთქვამსო, როდესაც ქართლში გადმოსულა იმერეთიდან, სადაც იგი დროებით მეფეთ მჯდარა და თავი დაუსწკვიაო. Ни Вахтангъ VI ни его сынъ Бакаръ въ Имеретіи не царствовали. По историческимъ справкамъ стихи скорѣе могли быть отнесены къ царю Арчилу, который нѣсколько разъ воцарялся въ Имеретіи, но каждый разъ принужденъ былъ удаляться изъ нея, послѣ кратковременнаго пребыванія. Въ стихахъ Имеретія названа страной *каджовъ* (дивовъ), полною грязи, и выражено мнѣніе, что лучше принять магометанскую религію, чѣмъ сблизиться съ имеретиннами. Далѣе высказывается радость при видѣ родныхъ карталинскихъ полей, волнующихся при слабомъ вѣтрѣ подобно морю.

ულუმბის ქედსა გადმოვსდექ, სეგდა ჯუარე გულისა,
დავხედე ქართლის სიროსსა ლთისაგან დასახულისა,
დაჯგდე ქავთა ქვეუანა ტალასით გაბასრულისა,
ვინც იყოს მათი მოყვარე, გასდეს მაჰმადის სჯულისა.

ძლიერად ვადმოკვლ ვერძმუდით, ვნახე მშობლია ქვეყნისა,
გუელი ვამელო, რა ვნახე რა ვადამილი და ვნახა,
ძლიერ დაკინახე მინდორი ზეუბრესტად გამწვანებული,
აქა იქ ნახე ქარისგან ზღვისივებრ ამღვლებული.

На другой страницѣ другое стихотвореніе:

არ შევინს ბუჩხსა ქორობა, თხასა ღომობა, გუელს კატობა,
ღორს სჯუდო, დათვს ზიზიანი, ვირს სანთურის კელთა ზერობა,
როგორც ამით ეს არ შევინს, ეგრეთ შენცა ვადობობა.

196 (=2526). Комментаріи къ первой книгѣ *Венхисъ-шкаосани* Руставели царя Вахтанга VI, рукопись въ видѣ тетради, безъ переплета, въ 22×18 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедრული; оглавленія и начала комментиркуемыхъ стиховъ писаны красными чернилами. Всѣхъ страницъ 72. Переписчикъ Иванъ Шати-ровъ: ესე წიგნი აღწერე იოვანე შათაროვა (стр. 66). Рукопись второй половины XIX вѣка. Текстъ списанъ съ конца печатнаго изданія *Венхисъ-шкаосани* царя Вахтанга 1712 года. Начало: თარგმანი ზირველი წიგნისა ამის კვანის-ტუაოსნისა:.

თქმული ბატონიშვილის გამგებელის ჰატრონის ვასტანგისა:.

მე ვსწერ მძისწული შეთვის გიორგისა და მე ლევანისა გამგებელი ქართლისა ვასტანგ წიგნსა ამას ამისთვის: უჯადინარობითა და სოფლის ნიკითა შემკვალვითა სამეკვად სთარგმნიდნენ მის რიტორისა და ბრძენ-მეცნიერისა კეთილად სამუშავეის სამუშაოსა, მსგავსად თვლთა, რომელთა კუარ ცნობენ მცნობელნი და ჭიჭისა ქვად ჰატროს-ნად სახელს სდებენ და მარგალიტსა მიივად ჰატოვს სცემენ.

Въ концѣ имѣются стихотворенія безъ указанія авторовъ. Первое изъ одного четверостишія, второе изъ 7, а послѣднее изъ 4.

1. მეარავს ღრუბელი, კელკვი ბნელსა,
ამად ვსტუმრი სიკვდილსა მნელსა,
თუ აწ კურ კვპოვო სიგოცხლე წემი,
სჯობს რომ განვარდე სელქმნილი კელსა.

2. Начало второго стихотворения:

კეკლეუცო, ვისწრაფი შეუას გულითა,
შენდამი შემქმნელუღითა,
ას, ას სად ხარ გაბედრუღითა,
ვარდი კოკრუბით მხმუღითა,
სუელს სძინავს, შენკენ ფრინავს, იწვის სასმილითა.

3. Третье стихотворение:

ვარდო, რათ ხარ თავ დახრდილი,
რათ მარიდებ ზირსა შეენსა,
არ მოხედამ შენსა მღერადს,
მარად შენთვის აღნაზრდილსა.

რა მოგხედო ძალღათ მღერადს,
მე გლახ შემს თავსა გაბაღობ,
ვიცი არც სამდვილათ მეტრფი,
არც საკუთრივ შემთვის გაღობ.

მე შენს მშენიერსა სუელსა,
რად აწროსებ ყოველს სუელსა?
დაუსაკუთრე ბუფბუელსა,
მაშინ ნახამ შემს სუელსა.

როგორ დაბღის სმით დაგმღერდე,
შენს მეტს არვის არ გასმენდე,
სარკი შენ მხოლოს გაძლიო,
სული შენ ბესქსე დაუღიო.

197 (=4500). Сборникъ стихотворныхъ произведенийъ царя Вахтанга V I, рукопись въ ободрашомъ картонномъ переплетѣ, въ 37×23 сантиметра, писана на бумагѣ мелкимъ, красивымъ круглымъ мхедрули. Оглавление и первое слово каждаго четверостишия писаны кивоварью. Рукопись совершенно разбита, дефектна, листы

въ началѣ и концѣ разрознены. Тетрадей по старой пагинаціи показано 18, изъ 8 листовъ каждая. Сохранилось страницъ 292. Филигранью хорошей лощеной бумаги служатъ знакъ и надписи pro patria въ первой половинѣ листа, во второй монограмма изъ буквъ: ІСХ. Рукопись переписана въ Москвѣ въ 1733 г., июня 19-го, рукою секретаря Вахтауга VI Мелхиседека Кавкасидзе, сына Абела, о чемъ имѣется подробная записъ въ концѣ прозою и стихами (стр. 290 — 291):

ბრძანებითა მეფეთა მეფისა ჰატრონისა ვახტანგისათა ესე მისიგან ნაბრძან-
ბან-ნამუშევარი ბრძენთა სულაღობელი აღესწერე მე მონაძან მისძან
უნდა ვდახკემს და უკველოთა მწუნალოთა უნარსევესძან მდივანმა ვაკ-
კასიძე მეღქისადგებ აბელის შვილმა. უკეთე უნდად ნაწერი ისილოთ
რამე სე მწუკოთ: რამეთუ მართალი, სიმათლის გამო:-მანავლ უს-
მიერ ფოს უფალძან წელსი ცხოვრებისა მეფისა ვახტანგისა და მეთა
მისთანა: ამინ:-სილო აღიწერა ქალაქსა დიდსა მოსკოვის: წაღგ:
ოზნის, ა თ:—

ბრძანებითა მეფეთა მეფისა ჰატრონისა ვახტანგისათა,
ეს მისიგან ნაბრძან-ნაკაზმა კელაქის ოსტატისათა,
ბრძენთა სულაღობელ წადებთა სიტუეთათა ვაწარდისათა,
და ვსწერ მესხი ვინმე მდივანი კელათა ვაკკასიძისათა.

Рукопись хотя переписана Мелхиседекомъ Кавкасидзе, но она собственноручно исправлена царемъ Вахтаугомъ. Множество стиховъ, въ особенности въ первой части рукописи, зачеркнуто Вахтаугомъ и сверху надписаны замѣняющіе ихъ стихи. Такимъ образомъ, разбираемая рукопись является нѣкотораго рода автографомъ царя Вахтауга VI. Для заключенія исторіи рукописи замѣчу, что она приобрѣтена мною недавно для бібліотеки Общества грамотности отъ букиниста въ Тифлисѣ. Содержаніе:

1. Ученіе древнихъ философовъ, Сократа, Платона, Анаксагора и другихъ, а также сентенціи и анекдоты о царяхъ, полководцахъ и герояхъ древности, переводъ съ русскаго Ерастія Туркистаншвили, переложены на стихи ца-

რემъ Вахтанგომъ VI (1--210). Въ началѣ не достаесть 5 листовъ, и текстъ начинается теперь строками:

და შემოასწორა სოგრატი შეუღესა მის სიბრძნესა დაიწვიდა.

ამას ჰკითხეს, კაცმა თაჲის შემდგომად სასული რით უნდა დაიგ-
დოს: . მიუგო, აჲ კეთილისა ქმნა გმართებს, რომ ურმა გაიწინს და
ბოლოს სასული დაგრიება:-

რისკას დაგრიება, ჰკითხვიდენ, ბოლომდე კაი სა სული:-

ზირველ თუ გიცნეს კეთილად, ის შეგუქება სასული:-

გულმწერალთა და მემთურალეთ საარკეში ჩახედვას ურჩევ: ეგების თვისი
უშვერება ისილან და მოიძლოან:-

ურჩევ საარკეში ჩახედონ მთრალმა და გაჟავრებულმა

და სცნან უშვერება სახისა ეგების გავლას ებულმა:-

Эти два стиха зачеркнуты Вахтангомъ и сверху над-
писаны:

სარკემ აჩვენოს გულმწერალთა და მემთურალეთა მკლეობა,
და ჩამოეძლოან ეგების უშვერებისა ზნეობა.

Такимъ образомъ, въ нашемъ спискѣ отдѣльные пара-
графы прозаическаго текста Ерастія Туркиставишвили посто-
янно чередуются съ стихотвореніями Вахтанга VI. Иногда стихи
писаны рукою текста на тонкой бумагѣ мелкими, не краси-
выми буквами и приклеены на поляхъ противъ соответствую-
ющихъ мѣсть. Это произведение раздѣляется на три отдѣла:
а) Первый отдѣлъ озаглавленъ: „Отвѣты Сократа. Ученіе
первое“. Приводимъ оглавленіе и начало этой части изъ руко-
писи № 171, описаніе которой будетъ представлено ниже:

მოკლედ სიტუვის ეგა სოგრატისა. სწავლა ჰარველი, თარგმნილი
რუსულისაგან ქართულად ერასტი თურქისტანის შეილისაგან და ლექსად
ნაბრძნები მეფეთ მეფის ვახტანგისაგან, რომელსა ეწოდების სიბრძნე
ძალადობელი. მრავალ უამიერ უოს უფალმა. Начало стиховъ:

ტებელ მოუბარსა რუსთველსა დაუფურქვევია მკობანი,

სიბრძნის სწავლითა იგაენი საცოლქმრო აშოკობანი,

გამოსაგებსა სამხლოდ მიბძეს ცუდი კობანი.

და საღეთო ნაკადი სალიზღორად დაგვიტოკენით კობანი.

Сравни это четверостишие съ ириведеннымъ мною въ *Описаніи* подъ № 139.

Конецъ первой части (стр. 153):

წიგნის კითხვა, შეგონება დაუღწიათ და სასრგად,
ზღაპარი და ყბედი სიტყვა სანასავად დასაკარგად,
სამღთოს რისმე გაგონება საუკუხოდ გასაბარგად,
და აქაც ჭბოებს სარგებელსა, ვინცა ისმენს ორსაჲ კარგად.

б) Вторая книга того же произведениа, заключающая въ себѣ краткіе рассказы и анекдоты о римскихъ кесаряхъ, другихъ царяхъ, правителяхъ и полководцахъ (стр. 154—194).

მოკლედ გამოსახსნელი ამბავი:— წიგნი შეორე რომის კეისრებისა, სსკათა მეფეთა, მთავართა და მკედართ მთავრებისა. მეფის ვასტანგისაგან ლექსად თქმული.

И здѣсь проза чередуется со стихами. Текстъ начинается стихотворнымъ предисловіемъ:

ერთისგან არის სიმრავლე, ნუ სიმრავლისგან ერთები,
ძალი, სიბრძნე და წადილი არ ერთმანერთსა ერთები,
ზღვიით ნაკადი სდის, თუ დასწვდა, სულ წაკდა საქმე ერთები
და ქსელისებრ ცუდი ზღაპარი გასაწყუთლად ერთები.
როდესაც სული შეიქნა, დაჰყუა სიბრძნე და წადილი,
არც ერთი ჰირველ არ იყო, არც ბოლოს მოსახადილი,
გახეოფა, გინა შერევა, არის რამ შეუცადილი,
და ასე თქუა მოსემი, გაცუდდა ფილოსოფოსთა ცხადილი.
თუ მეთქვა აზიკ-მაშიეთა წადილისებრივ მობანი,
ეგება ჩემი ლექსისაც არავის ეთქუა გომბანი,
მარამ გასიწყოთ ანბავი, ვისაც გაქუსთ გამოცნობანი,
და ქვის ამწევს კელზე შესცივდეს, ბამბისას მისვდეს თობანი.

Начало рассказовъ:

ივლიანე კეისარი ერთსულ ნავში იჰდა და დიდი ღელვა აღუდგა,
ესრეთ რომ თუთ მენკეთ მოძღვარი იგი დიდად შეშინდა: უბძანა, ნუ
გეშინიან, კეისარი მიგუყას:—

ივლიანე კეისარსა ერთსულ ნავით მიმავალსა,
დიდი ღელვა გარდაეცა, ღხინსა სედაჲს შენაცვალსა,

შეუშინდენ მენაჲენი მას მეფეს გულად აკაღსა
და ნუ იძიშვით: კეისარი მაგეჲესთ, მასღეჲ(თ) მის კუალსა.
კარგთა, სარა წესთა, შიში, კრძალჲა და რიღობა,
მისსა უღროდ ქანუბას სჯობს შირად განაჲედობა,
არ დაისნებოს მოსული, რუდთა სხვისა მკიდობა,
და გასაძლისთა მეფესთან, ჳიანი მოგხვდეს თუ მშვიდობა.

ბ) Избранныя мѣста изъ его же (Вахташга) книгъ.
რომელნამე ამოწმეულნი სატყუისი მისისა წაგნებადჲჲუ стр. 194 —
208). И въ этой главѣ стихи чередуются съ прозою. Начало:

ყოველი საკეთე საქმით უნდა, არა სატყუით. რასაც მიწა დაბა-
დებს, ყოველივე კაცის მოსაკმარისია.

უნდა საქმითა საკეთე, სატყუით არა საქმარია,
და მიწისაგან აღმოხარენი კაცთათვის მოსასმარია.

ომის დაწყება იმატომ კარგი არის, რომ მასუგან მოსვენება
მოსდგეს:-

ბოლოდ ომისა ღისინი მოსდგეს, მასთჲნ თქმულა მოსაკმარად.
Конецъ: მართებული არის, რათა მენაჲე ჳარის ანბავს უხნობდეს,
მკუნელი კართ ამბავს და მეომარი თავის დაჳრწილობას ითვლიდეს
და მწუესი თჲსთ სამწესოთა:-

მენაჲეთა კარგის ჳარის. ანუ ავის მართებს შობა,
მეგუთნითა საგუთნოსა, ძირსი უნდა ანუ მკობა,
მეომართა მეომრობა და ჳრწილობის სატყუა კობა
და დაძჲსა მწუემითა დასაძჲსისა, არ მაუაჲეს მისგან გმობა.
ვინცა რაზუდა იმისე ჳეღისა ჳეჲენით წილობით,
სჯობს მასზუდ დამტკიცებელი, არ სხვათა შესაწილობით,
სან ესე გინდა, სან ისი, წაკდები უსაწილობით
და ერთზედა დაუდგრომელი, გაჳკდები სსაწილობით,

Дальнѣйшіе стихи служатъ послѣсловіемъ, въ которомъ
Вахташъ, между прочимъ, сообщаетъ, что это произведеніе
онъ написалъ въ Москвѣ, а Калилу и Динну въ Курманѣ.

აწ გაუსრულდა წადილი ამბისა ლეჳსად მეონოსა,
განსახსენეულად სეკდისა, რაც მქონდა მოსაგონოსა,
ეგების ჳისმე იამოს, თუცაღა მოეწონოსა,

- და ან ისტენ, დასდევ, ძის უკან ეტებ სსვამ გაიგონოსა.
ქიმძისს ქილილა და მანა, მოსკოს ვარ ამის მთქმელია,
უყურეთ სოიელის საქმესა, თუ ანებისა მქნელია,
ზოგს წად ლიუენსს, ზოგები მიწათა გასაქნელია,
და სულს მამადინა, კორცინა შემიქნა მოსაქნელა.
მე გავაწეე ბრძენთა სიტყუა ან(ა) რამე სოიუარისად,
სვედა თავსა მოვაშორე, ნდომა მქონდა რაღა ვისად,
ვისცა იტყუით უკეთესად, შემქნების შეუმქისად
და ანუ სულსა, ანუ კორცსა ვიმედობდე ნეტარ რისად.
ანმალნად ესე დაჯარვი უმძთათვს მოსართიმეველად,
მე ბური კაცი ასე ვარ სარჯელისა გამაწეველად,
უმძთა რა გიკამსო, გასინჯეთ ამისა მოსართიმეველად,
და გვადრებ ყოველთა, არა ქნათ გაიანხრულ, გასანხეველად.
ლექსი მას უქეთ ამბისა თვითანვე იყოს მთქმელები,
ბრძენთა სიტყუანი გაულებსე, სთქმელად გასამხელები,
ვერადე, იყოს სიმოკლით სსვისა სსვად საგებულები,
და უნეთ არ მოჭკდა, ძრასვისა ნურვინ სართ შემომწლელები.
რა საკმარია ლექსობა ურგები, კანთა უყენი,
უიგაობით უხსრევი, მწვე სამსგავსია უყენი,
სულ ბორატრედა მსობოლევი, კეთილსა ზედა უყენი,
და ცუდი ამბავი, ცუდ შრომა, საცუდისგან უყენი.
არესთელისა ლექსი მეფეა, ტანტრედ გვრგვინით მკდომელი,
კულაჲ ჩასრუნხამე ზგრევე სსვისა რიგისა მდომელი,
მეფის ანხილის სარჯელი სწავლასა დაუცნობელი,
და სხვა თავადი მკდომელი, მამეჲა ბოლოს მდგომელი.

2. Далѣ приведены два четверостишія Мемури Кавтаришвили (211):

- კარდი უეკლო ბრძენთაგან ზდილი მათისა კელისა,
პოვა უფრჩქუნელად მდებანე, უსუნო საუნოსელისა,
შუქი მეფეთა შეადგა, ვით სედაჲ გამეფურჩქუნელისა,
და ფშკის საუნოსელთა ლესებად, ნათლად უგბილთა ბნელისა.
შოთა ვდა დიდებულთურთ ანხილ და სხვა სორითა,
კასტანგ მოიკმო ზირისშირ, სხვა უფლისწულთა სწორითა,

მონა ჰყუა წირთსლთა მიურდნლი, ერ შემოდგომით შორითა,
და რქუა უფლის წუღსა წყალობა, მინას ნუ განაშორითა ¹⁾).

3. Книга Амръ-Насриани, переведенная прозою съ персидскаго на русскій языкъ царемъ Вахтангомъ и внослѣдствіи переложенная на стпхи въ Москвѣ тѣмъ же царемъ (213 — 236). წიგნი ჰირველი ამირ-ნასრიანი სპარს-ულისაგან ქართულად ნათარგმნი ამაღ მეფეთ მეფის კასტანჯის მიერ და ბოლოდ მოსკოვს მის მეფისგანეუ გალექსული. მრავალს ყამიერ უას უფალმან კეთილ ცხოვრებანი მათნი, ამინ. Прозаическій переводъ этого произведенія см. въ Описаніи подъ № 138. Начало:

კინ შექმნა არსი ყოველი, ნიეთი და უნიეთელები,
სიუხვითა გკზრდის წყალობით, არა აქვ ცასამხელები,
რა არს ქარსენა ესეთი, საცვიფრო, მიუგნელები,
და ურწმუნოსა და მოარწმუნეს როჭიკი უცდენელები.
თუ იწვრთნი, მითქვამს ნათქვამი ფილასოფოსთა ბრძნობანი,
სულისა შეების მიმცემი, ხარცისა გასამკნობანი,
ბედისა არად საკმარი, ცდისა და საქმის ნობანი,
და ყრმათა და გამოუცდელთა ბრძმედულად გარდადნობანი.
სიბრძნემ მიმზიდა საამბოდ, ამაჰი საამბელადო,
მინდა რომ იყუნეთ მოყუასნა ურთიერთ უგმობელადო,
შეუძნადე რამე საზრდელი, არ სულა უგმობელადო,
და თქმა ადვილია, მოყუასო, ყურთ უხარ მომგდებელადო.
გილანის თემთა არეთა თჯთ მეფე იყო მკვდომელი,
კითა წესია სოფლისა, დაბურდა არად მდომელი,
შეილს მისცა თავის მეფობა, განაგდო დაუდგომელი,
და უბრძანა ესე ანდერძი, საცა აწ ითქმის რომელი.

Во второй половинѣ статьи не достаетъ много листовъ,
но конецъ сохранился.

Три послѣднихъ четверостишія служатъ послѣсловіемъ;
ихъ мы приводимъ по № 171:

ჰამირ-ნასარის ნათქვამი გათავდა სპარსთა თქმელები,

¹⁾ Этыхъ двухъ четверостишіи нѣтъ въ № 171.

ამხვად გარდამოვიდე შეკობებულად რგულები,
 სკედისა მოსაქარებლად, აწ ლექსად გასაგულები
 და ჩამოგირჩებათ სოფელში გაუგურებლად წულულები.
 სიმრავლისაგან მწიკვლები შემეჭნა გაკბინა,
 ბოლო უმ სსვანი შემოეკა, ერთმანერთს მანახნა,
 სულ დამიჭტია სამყოფი სასასლო გასახნა,
 და სამეფოს გარდაჭტეკითა მიბოძა ლექსობანა.
 არ ვის დაინდობს სოფელი, მიუნდო დაუნდობელი,
 მიმდევთა გასაქიქენი, უდევთა დასაგმობელი,
 მეფეთა, გინა გლახკათა, ბუეთა საჭიროს მემობელი
 და გულისა ამაღლებულთა საბრალოდ დამამკობელი.

4. *Анбантъ-кеба* (237—244); въ началѣ не достаетъ и стихи начинаются теперь съ восьмой буквы, стало-быть не достаетъ 28 четверостишій. Начало: *ჭლენი, ტელამიტენი, წნათესაგა წსაგის*. Это тотъ родъ анбантъ-кеба, въ которомъ каждое слово четверостишія пачинается одною и тою же буквою. Въ концѣ одно четверостишіе служить послѣсловіемъ. Въ немъ Вахтангъ приписываетъ себѣ пріоритетъ въ сочиненіи такого рода анбантъ-кеба:

ჟუფთა არს, არ ავის, ეტქუა არავის, თუ ვინ აწ ბრძანებს, ექსე,
 არს შემდგომი,
 ვმონე ქრისტესა, მას ჩემსა მცესა, უნდო, არ კეთილთ ფრიდ
 შემდგომი,
 ამის ლექსსაში ვიყავ მწიკვაში, ნუ ეკვთ, მეოლოდეს შემწე შემდგომი,
 და ბრძენთ დაკაბრალო, უცვბთ ვერ მირაულო, რომ სარ რიტორთა
 გზაზე შემდგომი.

5. *Анбантъ-кеба*, четверостишіе (244). ერთი ლექსია არს, უოკლს სიტყვას თაგბოლოს ანხანი უნის. Начало: არა ბრძანებ გიორგ დედად, ესე ვიყავ ზეზ წთურად.

6. Стихотвореніе Вахтанга, написанное имъ въ Кирманѣ (по № 171—въ Испаганѣ), когда онъ, удаленный изъ своего царства, находился въ печали (245—265). მეფე ვახტანგ სამეფოსაგან კადვანს ქმნილი საღბუნად გულისა წულულებათათვის, მეურ-

ნაღ თავის თვისსა იქმნების და სწავს ესრეთ ჭირმანს. Начало этого стихотворения см. въ Описаніи подѣ № 139. Въ этомъ произведеніи не достаетъ много листовъ.

7. Стихотвореніе, восхваляющее сырѣ; переводъ съ латинскаго, сдѣланный однимъ католикомъ; на стихи переложень Вахтангомъ. ეს ლექსი ლათინურის ენიდამ ერთმა ფრანგმა მითხრა უუელის ქებზე და ასე ვთქვი. Начало: თოკლებერ სპეტაკი და არღორს ლტონისებერ თქალებ ბეკრია.

8. Четверостишіе подѣ заглавіемъ (265): ცუღად ვიუე-იმეტა ასვთ ასეთი, ითვის თავსა ატამი.

ახანა ერსა მოშიშთა, ზოშიშომ ასრე ანაბა,
ახანა დარად იდება, აბედი დარად ანაბა,
ახანა იშიშ, რამეთუ უთემარ შიში ანაბა,
და ახანა არად აჭედა, ადუას დარა ანაბა.

9. Четверостишіе—паставленіе (266):

კაცმან უნდა თავის საქმე უუელს ავითთა მოიკარგოს,
ამ სოფელსა კელი ჰუაროს, იქან ბარგი დაიბარგოს,
მოუყარეთ და ამხანათა თავის რიგით რამე არგოს,
და სასელის ხე საწრდილებლად წულისა შირსა სამე დარგოს.

10. Стихи, написанные Вахтангомъ въ Москвѣ въ 1730 году для разсѣянія тоски (266). მოცაღუობასა შინს მეოფეს ჭმუნა საღელის მატარებულად იწურების საქართველოს მეფის კასტანგის მიერ დიდსა ქალქსა მოსკოვს შინს წელსა 1730 ¹).

Въ нашей рукописи сохранилось только начало стихотворения:

დამიბონა კავსანბა, სეკდა მომხვდა მისთჳს წამლად,
საღველს კამარობ რუღამ მეღნად, გუღსა ვაწვეკ მისად კალმად,
ღხინსა ჭირად, ჩანგ ბარბითსა დაუყარლად ცრემლთა ღამად,
და კიდევ კელი, გომომინდეს იგ მეურსალი ზემად მალმად.

11. Стихи, написанные Вахтангомъ въ Москвѣ. Восхваление влюбленнымъ возлюбленной (267—289). Заглавіе и

¹) Въ № 171 (стр. 15) дата не приведена, а мѣстомъ написанія стихотворения указанъ Петербургъ.

начало этого стихотворения приводимъ изъ № 171, такъ какъ въ нашей рукописи ихъ нѣтъ: აქა იწყებინ ტრფიალი-საგან სატრფოასთკის შიარობა. დიდსა ქალაქსა მოსკოკსა, და მკით-სველთა უკმს კმიერება, თუ ვისდამე ტრფიალებს მეფე. საკმარ არს ყური სმენად და გული გამოკვლეკად.

ლექსი თქმულა გვარიანი სასწაულოთი გამახარად,
გასასინვი ორსამობით, სიბრძნეზედა მოუსარად,
რუსთველს სამად გაუყვია, საამბობად, მოსაკმარად,
და ჩადებული დამოკლებით, მოსალხენი, სამწუსარად.

Въ нашемъ спискѣ произведеніе починается съ 7-го четверостишія:

გაცსა მართებს, სამიჯნუროს რომ ეძებდეს ერთ რამ კარგსა,
არ შეუდრკეს მისთჳს ქირსა, არ სედეიდეს სსენისა ნარგსა,
მისთჳს ტეცხლი ბანზად უხსნდეს მეუობასა შენადარგსა,
და დასთმოს წუთი კეთილობა, სოფლით გვანდეს განაბარგსა.

Въ серединѣ этого произведенія тоже недостаетъ нѣ-скольکو листовъ. Конецъ:

გნასე ბერი ერმათა უერმე და ემაწვილი ბერთა უბერე,
ბერი ცუდათ მწკე ასქარდა, ერმა დაწყნარდა რაც უბერე,
უხ-უცესი არას ნაღლობს, უმცირე სწუსს, კარ უბერე,
და ის უფროსი იბერება, ეს უმცროსი არს უბერე.

Въ № 171 это четверостишіе приведено въ такой ре-дакціи:

მცროვანები ემაწვილობენ, ემაწვილები მის უბერე,
ბერნი ცოტას აუეებინ, ემა დასწყყნარდა, რაც უბერე,
უხ-უცესი უნაღვლობენ, სწუსს უმცროსი, კარ უბერე,
და სიკეთისა საბერეკელი გამკდარია იქ უბერე.

12. Албантъ-кеби (290): ცუდად კიეჳკ და მომაგონდა მთელი
ანბანი: სიაკეს გარდა:—

მ ო წ. ტურფათ. ხშირჳ. გჳკებნ. ქლღლებს. უამწჳტკი. სკუეკ
სიაკესა.

ტ ვ ი რ თ ი. შენგან. უზიდავი. სსვამან. კითა. აიკიდას.
მ ზ ი რ მ ა. მუნეკე. მოიტატოს. უსარგებლო. საუბარი.

ი ს ა რ ი. და ზირით. სიტყვა. რა გასტყუარცო. არ მობრუნდეს.
ბ ე კ რ ს. ჭიქას კენჭი. ეუოფა. უგუნუის. დრამის. წონანი.
ბ უ ზ ი. მსგავსია. ამაყსა. მოურიდალის. ქვევითა.
და მისებრივ. ძალდა. აფრესა. არ შეუძლია. ზვევითა.
გ უ ლ ს. აურებს. თვარემ. ბუზი. საფინთარი. არ სად არი.
და კარგი. ხარ. კარგს, არა იქ. შეიქნები. შესადარი.
ი ს მ ი ნ ე: გამონათქვამი: არა ქნა: დაკარგულა
და უური ფუნდუკად: იქონე: და: ენა: დალაგმულა ¹⁾).

Послѣ этого приведено четверостишіе, которое служить послѣсловіемъ:

ცუდად ვიყავ სოფლისაგან, ესე რამე გავაუბნენ,
ვერა ვირვე ნაღველთაგან, სვედა უფრო გავაუბნენ,
დამცა ცოდვამ საკურველად, როს კვლი ვიგდე, გავაუბნენ,
და ბრძენთა თქმულსა არ მივხედე, ზურგი მივეც, გავაუბნენ.

198 (=171). Сборникъ стихотворныхъ произведеній царя Вахтанга VI, рукопись Студенческой библіотеки, въ картономъ переплетѣ, въ 32×20 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули и заключаетъ въ себѣ 130 страницъ. Оглавленія и первое слово каждаго четверостишія писаны киноварью. Филигрань бумаги нѣчто въ родѣ цпта сложнаго рисунка, а въ первой половинѣ рукописи буквы АІ. Дата не указана, но время переписки можетъ быть опредѣлено приблизительно на основаніи слѣдующихъ соображеній: наша рукопись, какъ и предыдущая, исправлена собственноручно Вахтангомъ VI. Авторъ иногда зачеркиваетъ строки и соотвѣтствующіе стихи надписываетъ сверху (см. стр. 1, 38), иногда вставляетъ четверостишія,

¹⁾ Эти стихи первоначально иначе были приведены. Вахтангъ зачеркнулъ всѣ и написалъ сверху новую редакцію, которая повторена и въ № 171. Въ послѣднемъ, сверхъ того, Вахтангъ прибавилъ собственноручно два заключительныхъ стиха, которыхъ мы не имѣемъ въ разбираемой рукописи. Вообще въ № 171, мы имѣемъ болѣе позднюю редакцію.

которыя пишеть на поляхъ (см. стр. 3, 4, 26, 29, 47, 60), а иногда стихи писаны Вахангомъ на отдѣльныхъ клочкахъ бумаги и приклеены одной только стороною къ листамъ (см. стр. 22, 83, 89). Всѣ тѣ мѣста, которыя въ предыдущей рукописи исправлены собственноручно Вахангомъ, въ разбираемой уже приведены въ исправленномъ видѣ. Кромѣ того, много и такихъ мѣстъ, которыя остались не исправленными въ предыдущей рукописи, но измѣнены въ разбираемой. Изъ этого можно заключить, что наша рукопись переписана немного позднѣе предыдущей, т. е. позднѣе 1733 г., по мы знаемъ, что Вахангъ VI умеръ въ 1737 г., 23 марта. Поэтому рукопись должна была появиться въ 1733—1737, вѣрнѣе всего въ 1734—1735 гг. Въ разбираемой рукописи приведены всѣ тѣ произведенія, которыя отмѣчены въ предыдущей, кромѣ рубрикъ 2, 4, 5. Порядокъ размѣщенія статей двой. Сперва идутъ мелкія произведенія, потомъ крупныя. Рубрики предыдущей рукописи размѣщены въ нашей въ такомъ порядкѣ: 6 (стр. 1—14), 7 (14—16), 8 (15), 9 (15), 10 (15—16), 11 (16—33), 12 (33—34), 1 (35—107), 2 (107—130). На 34 страницѣ, тамъ, гдѣ кончаются болѣе мелкія стихотворенія, имѣется записъ рукою текста: *ეს არის იქ ნათქვამი ლექსები მე დემეტრემ ორბელიანმა შეკრები.* „Эти тамъ и сямъ сказанныя стихотворенія я Деметре Орбеліани собралъ“. Деметре Орбеліани, вѣроятно, писецъ нашей рукописи. Текстъ разбираемой рукописи, окончательно исправленный Вахангомъ, представляетъ весьма значительныя разночтенія сравнительно съ текстомъ предыдущей. Другимъ существеннымъ отличіемъ нашей рукописи отъ предыдущей является то, что въ ней совершенно нѣтъ прозаическаго перевода Ерастія Туркистаншвили, а оставлены только одни стихи Ваханга VI. Словомъ, первая рукопись полнѣе, древнѣе и разборчивѣе второй, но дефектна; вторая позднѣе, сокращеннѣе, но исправнѣе первой и сохранилась

полностью. И та и другая исправлены собственноручно царем Вахтангомъ. Эти своего рода автографы служатъ лучшими источниками для изученія стихотворныхъ произведеній царя Вахтанга VI. Начало разбираемой рукописи:

მეუე კასტანკ სოფლისაგან კიდეგან ქმნილი საღბუნად გულისა
წელულებათათვის მკურნალ თავისა თვისისათვის იქმნების და სწერს
კსრეთ ისპანს:

ამემული ზირისა სარჯული სარჯულისაგან იცოდა,
უძვირესადრე გაკვლე ნასაქმარებმა იცოდა,
გამომიტაცოს წყალობით, ვინ სულისაგან იცოდა,
და მისგანვე მიესხას, რომელი დაუფარავად იცოდა.

199 (=256). Сборникъ стихотворныхъ произведеній царя Вахтанга VI, рукопись безъ переплета, въ впадѣ тетрадки, въ 22×18,5 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строгъ; страницъ 48. Рукопись списана въ началѣ XIX вѣка въ Петербургѣ съ экземпляра принадлежащаго Александру, сыну нарекпча Бакара, о чемъ имѣется записъ въ началѣ 3-ей страницы:

ეს წიგნი ფრიად კარგი და ყოველთაგან მოსაწონარი ჰეტრეუესს
მეუის ბაქარის ძისა ბატონისშვილის ალექსანდრეს წიგნიდამ გადმო-
იწერა. უფაღმან მრავალ უამიერ ჭყოს. Въ началѣ приведена одна
аббантъ-кеба (стр. 1—2). Остальные произведенія служатъ
повтореніемъ тѣхъ, которыя отмѣчены при описаніи первого
сборника Вахтанга подъ рубриками: 6 (стр. 3—20); 7 (20),
10 (21—23); 11 (23—46). Заглавіе и начало этого произ-
веденія нѣсколько отличаются съ предыдущей рукописи и пер-
вого сборника. აქა შაირობანი ფრიად ჰეტიოსანი უფლისა და ყოველთა
წმინდათა მიძართ მისგანვე მეუის კასტანკისაგან სულეურად ნათქვამი.
არა ხამს სხვას რასამეფე. აქა იწუებიან ტრფაილთაგან სატრფოსაგან
შაირობა, და მივითხველთა უსამსთ გულის ხმიერება, თუ ვისდამი

ტრფიალებს. სახმარ არს ყური სმენად და გული გამოკლებაჲ. *Первое четверостишіе:*

ლექსი უნდა ტუბილა გუბრითა, სწავლის სიტყვით გამასარი,
სა-მოთს რიგად გასასინჯი, სიბრძნეჲადა არ სახარი,
რუსთველს სამად გაუყვია მისი გზა და მისი მხარი,
და შიგ რამ იღვას სიტყვა მოკლე, საღხინო თუ საწუნარი.

Въ серединѣ во многихъ мѣстахъ встрѣчаются отиѣтки, которыхъ въ оригиналѣ не было.

На стр. 20—21 приведено стихотвореніе изъ 5 четверостишій, написанное въ Испаніи Вахтангомъ, котораго мы не встрѣчали въ предыдущихъ сборникахъ:

ოდეკ ქართლით იხმეს მეფე კახტანგ ისპანს, და მიიწია წინაშე
სპარსთა ძეგისა აწიკედენ ძამულასა სჯულიად დამტუკებულად და ღვთის
მოუვარე მეფე ესე არა ერწდა მძლავრისა მის ბრძანებასა, ამისთვის
პატამრად წარაკლინეს ქირმანს და მუნ მეოფობასა შინა იწყო წერად
ესრედ, რათამცა არა შეეპყრო ურვათა სეკდიანობასა, ესრეთითა წესითა
აქარკებდა პირველისა მის დიდებულობისა არა ქონას-ნაღვლიანობასა.

კვლავ მისმეს ისე ისპანს, დამრჩა ეს შუესრულები,
მამცეს პატრივი მრავალი, ვათუ დავაბი სულები,
მან თავის ტოლად მადიდა, არ შემქმნა უფლის წულები,
და წარმავალი ყველი, ყაბი მიც გარდასრულები.

არ დამცაღდა სხვათ ლექსთ თქმა, მისმეს ისეკ კიდევ კარად,
სორცისათვის საპატოოდ, სხვას ბეკ რიგად დასაზარად,
რა კჭა, არვინ არ გამიხდა არაფერში მოსასმარად,
და მოუძღურდა სორცი სუსტი, რაღა მეთქვა მსმენთთვის იწარად.

არ იცოდა, არ გმართებდათ ჩემი ასე გარდაგლება,
სამთავსა და კვერსა შუა ქიჭა როგორ გამაგრდება,
ტალსა კვესსა რა ჩამოჭკვრავ, აბედს ცუცხლი მოედება,
და ცუცხლსა მქათვისა ნაკთს დასსამ, მათსარ როგორ განუღდება.

თვითვე ნანობენ უბილნი, თუმცა ბეკრს ქირსა მახესა,
ლომი დაბმული დაესნეს, კაცსა გააბამს მახესა,

რადსლა ვეპე სასვეწრად კლდესა, ტუესა და მასესა,
და რაც ერგოთ ჩემი ამ საქმით, აწლა თითონცა ნახესა.

ჩემო გულის შემტვიკარნო, იტირეთ და ჩემთვის ასეთ,
ქირნი ჩემნი სსკათა ჭირთა მიამსგავსეთ, მიასასეთ,
სლოფლის საქმეს უური უგდეთ, ან იტირეთ, ანუ ვასეთ,
და ახედინაშვილის ამრად დაკრისომილგარ, აწ ეს ნასეთ.

200 (=303). Сборникъ разныхъ произ-
веденій, рукопись въ картонномъ переплетѣ, въ 27,5×
21,5 сантиметра, писана на хорошей бумагѣ выдѣлки
1823 г. мелкимъ, красивымъ строчнымъ мхедрулп, безъ
красныхъ строкъ. Сборникъ дѣлится на двѣ части. Первая
часть (стр. 1—256) переписана въ Москвѣ въ 1829 г. кн.
Давидомъ Георгіевичемъ Аваловымъ и содержитъ произведенія
многихъ авторовъ. Вторая часть заключаетъ въ себѣ превос-
ходно исполненныя заглавныя буквы какъ церковнаго, такъ
и гражданскаго алфавита. Гражданскія буквы начинаются съ
265 страницы. Буквы и записи этой части (стр. 257—275)
писаны въ Москвѣ на особой тонкой бумагѣ въ 1728 г. и
приклеены весьма искусво къ отдѣльнымъ страницамъ. Со-
ставителемъ этихъ образцовыхъ заглавныхъ буквъ былъ мро-
вели (рунскій еписокъ) Николай Орбеліаня, впоследствии тиф-
лисскій митрополитъ. Тутъ представлены не отдѣльныя буквы
порознь, а монограммы изъ буквъ, составляющихъ названіе
каждой литеры грузинской азбуки, какъ, на примѣръ, ან-ან, ან-
ან-ან, ან-ან-ან и т. д. Въ концѣ алфавита вязью за-
главныхъ буквъ хуцури пмя автора ნიკოლოზს — „Николоосъ“.
Относительно заглавныхъ мхедрули авторъ замѣчаетъ, что
раньше ихъ не было и онъ выдумалъ впервые: მხედრული
ასო მთავრული ძველითგან არ უოფილ არს: აწ მე გაგაკეთე. თუ
ვისმე ნებაკს ამის გკარის მიცემა, შემინდვია: ჩემი მოკლანილია
(стр. 274).

Заглавные буквы хуцური, по замѣчанію автора, были въ ходу у грузинъ издревле, но никто не умѣлъ ихъ чертить, кромѣ его брата Саввы-Сулхана Орбелиани, отъ котораго авторъ научился и въ свою очередь научилъ многихъ. Самъ Савва-Сулханъ выучился этому искусству у своего отца. Авторъ просить послѣдователей не измѣнить характера буквъ его алфавита, какъ это сдѣлалъ одинъ изъ его учениковъ. Николай составилъ алфавитъ, когда ему исполнилось 56 лѣтъ и долженъ былъ писать при помощи очковъ (თხულის თვლით). Обстоятельная записъ Николая Орбелиани вклеена въ нашей рукописи на 275 страницѣ: ქართული ქორნიკონი ჯდებოდა: უიკ: მეთხუთმეტე (должно быть მეთთობმეტე) მოქცევაში ვიყავით:.

ქ: მთავარი ესე ასოთანი ძეგლადგე ქართუელთა ეწესა: და არაღარავინ იყო სწავლულ ამისა თვინიერ უხუცესისა მმისა ჩემისა: სულხან საბა ორბელის ძისაგან კიდე: მასცა მამისაგან ჩემისა ესწავა: და მან მე მასწავა: უამსა მას რომელთა ინებეს კელთაგან ჩემთა ისწავეს: არამედ ვერა სწორ ქმნულთა ჩემთასა: მის უამისა მეუენი და შემდგომნი მოწლედ ჭყვარობდენ ამა წერათა: მე ქართუელთა, იმერელთა და კახთა ჩუფეთ დედას მმის წულძან: და საქართუელთა მოსამართლეთ უხუცესის ორბელის ძემან: მროველ ეთისკაპოზმან და აწ ტფილელ მიტროპოლიტმან უღირსმან ნიკოლოზ ან ხანი ესრეთ დაეწერე: ტრთიალი მსწრაფელ გულის სმა ჭყოფს და მოსურნე ადვილ მიხუდების: ურთიერთას დაქსელვა და გვარ კეთილობა სასინო მიქმნიეს: და უმეტესა გვარსა ნუ ვინ შესძინებ: ჩემსავე ცხორებასა კახილე ჩემ მიერ სწავლულისა მიერ: ვითაც მას ენება, კერე გვარიან უოფდა: თუ ვისმე ძალ ედვას სსვა თვით მოიგონოს და ჩვენსა ზირველად მუოფსა შლად არა ჯერ არს: გვარი და ერთმანეთში დაქსელვა ესრეთ გამს: გულისსმიერიისაგან სსვა და სსვა რიგად დაიქსელვის: ტანის სისხო უოველთავე სწორედ გამს: მე თხოვებულის თვლით დაეწერე, რამეთუ ვიყავ ორმოცდა ათექვსმეტისა წლისა ამის წერათა: მხილველთაგან შენდობას ვითსოვ ღმრთის სიყვარულისათვი:

ჩემი სიძიბე იტვირთეთ და სჯული ქრისტესი აღასრულეთ: ჭაღაქსა დიდსა სამეუფოსა შინა მოსკოის: 1728: აკისტოს: ა:-

Первая часть рукописи на цѣлое столѣтіе позднѣе второй части. Она начинается предисловіемъ въ стихахъ переписчика кн. Георгія Авалова, въ которомъ онъ сообщаетъ, что приступилъ къ перепискѣ этой книги въ Москвѣ 28 августа 1826-го года и собралъ въ ней творенія древнихъ и новыхъ писателей и приобщилъ свои переводы. Сборникъ онъ называлъ *Книгою мучениковъ*, но это есть собственно названіе римованнаго православнаго мѣсяцеслова Мамуки Бараташвили, которымъ начинается сборникъ. ვიწუე მოსკოვის ჩუგუ-სა წელსა, აკისტოს კწ-სა რიცხუსა.

წიგნსა ამას თუძგა ღირსსა მრავალთ სასულთა ქონებად,
გარსა სიძდაბლით მოსილსა და შხასა სსჭათა მონებად,
არ შედიდებეს სრულებით არც მცირედ მისთვის ღონებად,
წამებულთაჲ ვუწოდე შეკრულსა ერთად კონებად.

ძველ-ასაღ-ქართულთ მწერალთა, რაც რდენ კვბოკენ თქმულები,
ღეჭსად და ამბვად ნაშურომნი, წულილთა ბართთა თხზულები,
დღემდე უხილავ უსმენნი და რეცა დაკარგულები,
მეითსველნი აქა მოგართუთ მე ერთად შეკრებულები.
კუსა კმბვბჲე უმცდმან, მათთან თავისა კსენებით,
ჩემ მიერ თარგმნილთ-დართუთა არა ცოდნისა ჩუწნებით,
აწ ვითარ ჭხედავთ არ იყო, ეს წიგნად კშეკჭქენ მე ნებით,
შეცდომა ჭმოენათ თუ ვინმე, სუ მემოლთ გეაჯი ქენებით.
თაკადი გიორგი ავალკოი. Содержание сборника:

1. Произведения Мамуки Бараташвили.

ა) Православный мѣсяцесловъ въ стихахъ (1—19) или *Книга мучениковъ*. Произведение написано въ Астрахани въ 1725 г., декабря 9-го. დასაწყისი შირველი წიგნისა ამის წამებულისა თქმული (sic) მამუკა ბართაშვილის მიერ ასტრახანს, ჩღუ-სა წელსა, ღეკუბერსა თ-სა, ქარონიკონსა უბ-სა. Предисловіе состоитъ изъ 8 четверостишій. Въ началѣ обычное обращеніе и восхваленіе Бога. ვის შეუქმნიეს ზღვა კელი, ზეგარდათსმული

ცებითა ი. დ. Въ 4—6 четверостишіяхъ авторъ говоритъ о себѣ. Онъ сопровождалъ цари Вахтанга VI въ Россію. Въ Астрахани онъ былъ безъ дѣла и переложилъ на стихи православный мѣсяцесловъ.

მეყუ ქართლისა, რომელ არს იესინ-დაკითანი,
 სოლომონ შანკრატოკანი, ღმრთიჲ დამყარებით სვიანი,
 სიყრმითგან ქართლსა განსაგებს ვასტანკ სამართლად ღმრთიანი,
 ერთგულთა დიდად მოწყალე, უწით არ ყვის რისსკა გვიანი.
 მე მონა მათი ძველთაგან, ორგულიც მათი კედევისა,
 ბარათაშვილი მამუკა სასულად მეწოდებისა,
 აწ სოფლისაგან სიმუკთლე გიცა ზრ ამცილდებისა,
 მცირედ რამ წმიდათ კედრება მწადს, თუჯა მათგან მწკდებისა.
 ცუდ-ყოფით ფაქრით შეკრულმან და უსაქმობით მარუმან,
 მაშ რა ჭქნას მწირმან მწირს ალაგს, სოფლისგან შეუწყნარუმან,
 არც იკითხოს და არც ჭსწიროს, არც ვისმან მოუბარუმან,
 აწ სულსა რამ არგოს ეგების წმიდათა სამუდარუმან.

Начало рнѳованнаго мѣсяцеслова: სეკდეშეურსა აქეს დღეჲ
 ლ. უამი დღეთა იბ.

- ა. ღირსსა სვიმონ კალისტეს და ერმოგინეს ისოსა,
- ბ. იოჰანეს და მამანტის, მათ წმიდათ, არ უღირსოსა,
- გ. ანთიმოს და თეოქტისტე შორით არ გარდამისოსა,
- დ. ბაბილასა და მოსესა კედრებ მტერი მოძისრისოსა.

Въ концѣ имѣется послѣсловіе изъ 4 четверостишій:

გსთქჲ უამნთა მიერ რიგისად, დღე-ღღისად გარიგებული,
 თვითო ტაემის მოწამე, თვითო ღღისა კჭუჲ ჭებული,
 რაც ვერ ვგაგაწყევ ლექსთა თქმით, დედანთა არის დებული,
 მე არ ძალმედჯა, მკითსველხო, თვით იცით, ვინც სართ მცნებული,
 მე მცირეთგანმან მონამან, ვის მძარტებს კრმალთა ჭერანი,
 ასტრასანს მატრონთ სღებულმან, მუნ კელკჭუჲ მისი წერანი,
 ვით კამდა მათი მჭსტავსება, ვერა კვსთქვი შესაფერანი,
 წიგნს წამებული ვუწოდე, ვისა მრწამს მათი მწერანი.

ბ) Восхваление цари Бакара, сказанное Мамукою Бараташвили в 1744 году. ჭებს მეფის ბაქარისა მამუკა ბარათაშვილის მიერ თქმული (sic) ჩლდღ-სა წელსა (19—30). Начало:

ვის უზურაჲს ცანი, მასში რა ჭსცახი, კელთ-მიწა ზღუანი, ჭაერთა
რება,
ცხოველთა ზრდანი, მუის ანჭსდანი, რისსკა-წუალობად არ ედა-
რება,
მისსა გუალაგებს, აქით გუალაგებს, მუნ სადმე ერთგზით შემო-
ნაკრება,
მსაჯული ერთი, ურიცხვთა ერთი, ჭზის და რიგოს ვის ვითარება.
Конецъ:

შეკრბეს ქართულნი, თუალ-ცრემლით სულნი, განკურკებულან
შენსა წოლასა,
გამობენ საწულად, თაკთ ზედან დაკლვად, არა ჩვეულები შეჭკ-
დნენ ძრწოლასა,
დაირღუა თუმი, სამკვიდრო ჩემი, კერავინ იძლებს უმათა უოლასა,
ვისკენ მივმართოთ, რა დავიმართოთ, კერ განკვიმართავს დასა-
ქოლავსა.

в) Образцы стихотворений для каждого стихотворнаго размѣра, сочиненные Мамукою Бараташвили. Мы приведемъ название и начало каждого стихотворения:

- ა. წუოზილი. გულავრა მეთქვა ლექსნი ვითარნი, ნუ თუ ვინც ნასოთ
სსუნია.
- ბ. მჩხოზლედი. ვინ ჩემი ჭრძნოთ ცუდ-ყოფა, ლაყაფთა უსარ-
გებლსა.
- გ. შერეული. ვისგან მაქვს ძალი-გონება, სსკა არვინ შემეწვიას.
- დ. შისტიკაური. სუთთა კელმწიფე თუ რა ვის გენახოსთ შებუელი
სისარულითა ნიადაგ მანანა.
- ე. რკული. სოფელია უოკლთა მწველად, რასთჯს მიჩნდა იგი
მშეულად.
- ვ. იამბიკო. ჩემი კელმწიფე, ჩემ-საჭებარი,
არის იგ ჩემთვის კალ-ნადებარი.

- ზ. მოკლე შეწყობილი. წყვეა მაჭეს საკურეულისა,
მუსანათისა ჯრულისა.
- წ. ლექსი მოკლე. ვინ ენდო მცირედ მუოფელსა,
შეიქმს ჩემებრივ მუოფელსა.
- თ. უცხო. ქალთათჳს ქმარი, კეთილად მქმნარი,
ვით ჳსაკათათჳს თავი არს მბმარი.
- ი. შაირი. კანთა მტერად ცრუ სოფელი, თუმც შორს იყოს
მოუწყესა.
- ია. შაირის ლექსი. ვჳსწერ მრავალთა სასწავლოსა, თუმც არ
ქარტამ გაისვას.
- იბ. შაირის ტაკვი. მონათგან ჰატრონისა, ჳკამს სიტუჳნი სა-
ჭებულნი.
- იგ. გრძელი შაირი. ნაჳს ქარი დაჳნთქავს, ნუ იტუჳთ ზღვსათჳს
სიბრალულებსა.
- იდ. გრძელი შაირის ლექსი. ვის უნდეს სითბო სიცივით,
რომელი მოკანკალებსა.
- იე. გრძელი შაირის ტაკვი. ჳინსასული ჳყოს ლელწამი, შაჳარს
იქმს გამოდენსა.
- ივ. ბადდადდან გელნ ბეშდურანის კმა. ვისილე შენი
შეენება, სახესა ვეტროფალები... სულა.
- იზ. რუსული კმევი. შენი შეენება, ბნელთა თენება, არის მზი-
სატან ციაგებულად.
- იწ. ჩერნიჩკოს კმაჲ. შენი ნახვა გულსა ჩემსა ახარებს და
ღხინსა ჳსცემსა.
- ით. ჰრიდი დრუჳოკის კმაჲ. ჳნათობ ვითა ნათელი, მზისა
გამომნათელი.
- კ. გუსტაჳ რადჯუთის კმაჲ. ცრუ და მცბიერი წუთი სოფელი,
მიმდართა ვიტუევი ეტრეჳ მყო-
ფელი.
- კა. ჰოროდილა ჩეროტოჩკას კმაჲ. ჳშენა ბულებულმან სა-
უჳარულნი შუდნი მართუნნი.
- კბ. ჰოლცკის კმაჲ. გულმან რა ჳქნას საბრალმან, ტუეედ მიეცა
საწყალიან.

რ) Учение о стихотворствѣ и начало первой книги *Чашники* — „Проба“, найденное кня. Мамукою Бараташвили, изъ стариннаго сочиненія. ჰსწავლად ლექსთა თქმისაჲ (sic) და დასაწყისი პირქმლი წიგნისა ჭაშნიკისა, პოენილი თაკადის მამუკა-ბარათა-შვილისა მიერ, ძმწლთა ნათქვამთაგან (75—92). Начало: ლექსი ერთი რამ არის ამ სოფლის საქმეში, ამისთჳს ამ სოფლის საქმის ცდა გაცისათვის ყოველივე ამაჲედ არის, სიკუდილს უკან მოიგონებოდეს და ეს ამისგანც იქმნება, რომ თუ კარგს იტყუ სიტყუს სიმძარჯვეითა და ცოდნის ძალითა, სულაერის ცოდნითა და სამკედროს ცოდნით, ამთქმელი მოიგონება და მჰსმენი ისწავლის ¹). Произведение написано въ Москвѣ въ 1731 г., февраля 2-го. Конецъ: მე რადგანც ესენი ვშეკვირბე, თკით ამათის კმის თანა ლექსების თქმაც შემეძლო, მაგრამ ესენი უმჯობეს იყენენ ჩემსა და ამისთჳს ესენი ვდაჰსწერე და ჩემი ნათქვამიც ამათ კვასელ, ნუ თუ მეც შედექსეთა რიცხვთა გამო არა ვინ გამძძოთ და ჰნახოთ ჩემ მიერ თქმულნი სხვანიცა ლექსნი, მჰსტაკისნი ყოველთა სსჭათა. უკანასკნელ წიგნსა ამას რეწოდა ჭაშნიკი ლექსთა. განსრულდა მოსკოკს, სრისტეს (sic) აქეთ ჩილა წელსა, თთქმსა ფებერვალსა, ბ.

სულსან საბა ორბელიანმა ქილილა და დამანა გალექსია, თუმიცა რესთულის ნათქვამი არ არის, მაგრამ ნაკლებად სათქმელიც არ არის, იმაში ბერი კმა მოიყუნას, ამისთჳს რომ ჰსმარსულში შრავალ კმათ იყო; სოლო რადენ კმათა და რადენ ტრიქონადც იმაში იყო, ისე ჰსთქმე და ამას ქმწკით ჰსწერია თჯთომისა კმისა თჯთომე და სასულიც ზედ აწერია. Далѣ приведены образцы стихотвореній изъ *Калилы* и *Димши* въ переводѣ Саввы-Сулхана Орбелиани (стр. 84—89).

2. Стихотворенія Вахтанга VI (89—92). Эти стихотворенія служатъ дополнительными образцами для *Пробника стиховъ*. Приведемъ начало каждаго.

ა) მეუის კასტანგის მიერ თქმული უწყუტელი. Начало: რა დაკობადე, სოფლით კიხადე, კაჲ სიკუდილო, მწარე სიკუდილო.

¹) *Чашники* издавъ А. Хахаповымъ въ журналѣ *Моамбе* за 1900 г. № 12.

ბ) მისვე მეფის მიერ თქმული ბოლოკათი. Начало: მე
კუქვამკვი ცა, ქქქქყანა, ზღუა, მთა, კელი, ნაყოფთ გუარნი.

ვ) მისვე მეფის მიერ ნათქვამი. Начало: შურით აღივსნენ
უგბილნი, წესი ქქქმნეს მათის მამისა.

გ) მისვე მეფისა მიერ ნათქვამი ლექს-ამბავი. Начало:
საწუთროს ბაღი რა ქქონდა, ქსცახ ალქსანდრეს მეფეო. Конець:

სოფლის სიმუტლე ასეა, რად რინ სდეეს, მიკვირს მეფეო,

აწ შენ ამისთჳს რად ქსწესარ, უცხოდ მხანს კასტანგ მეფეო.

Далѣ замѣтка переписчика Георгія Авалова, что это стихотвореніе онъ списалъ съ автографа царя Вахтанга: ესე ლექს-ამბავი თუთ მეფისა კასტანგის საკუთრისა კელით წერილისაგან კვარდმოკსწერე (თავადი გიორგი ავალოვი).

დ) Вахтанგური, კასტანგური (დედაწმი ასე ეწერა მხოლოდ, თ. გიორგი ავალოვი).

ორი მისი თუალი, ორი ჯერანი ბოლოს მწერელი,

კვლეუტობის ძალით კაცის მწუენელი, გულზე მწერელი,

ქნახეთ მოყუასნო საყუარელი ზემი თუალის მკურელი,

იმას უცხოთ ქტავს ის ტურთა დაუჯერელი,

არა, არა, ის არ არის, მე საყუარელს რიცნობ მისი მწერელი.

ე) Мухранули. მუხრანული.

სამგალი გაქეს სამუშაო, რძალო, თუ მოიმიკი, კეთილსა იქ,
რძალო,

მოიმიკე და შეიკრიბე, რძალო, საუკუნოდ არ წახდების, რძალო,

მტერი რომ მტერს დასაწეკლად რძალო, მას შეები გულმოსის-
სლედ, რძალო,

რა მას დაქსცემ, მოისკენებ რძალო, ორსაჳ სოფელს სისელს
ქმოკებ, რძალო.

Приведенные образцы доказываютъ, что въ описанныхъ трехъ предыдущихъ сборникахъ произведеній царя Вахтанга VI мы далеко не имѣемъ всѣхъ его стихотвореній.

3. Письмо сахатъ-ухуцеса Димитрія Орбеліани къ женѣ своей. Изъясненіе въ любви по поводу разлуки, въ прозѣ и стихахъ (47—53). თავადის დიმიტრის სასლთ-უკუ-

ქვისა ორბელიანისაგან ცოლთან შოწერილი ალერსი გაურისათჳს.
Начало: აღვიძრობ შუბლზედა კანსა და ჩინურისა ეტრატსა ვშეკმ-
ზადებ, ვმოკიდებ შენისა სიშორითა ბნელ-ქმნულსა გუელსა ჩემსა
მელნისა ჭურჭლად, აღვიღებ ლელწამსა შენისა ტანისა მოხარულსა,
აღმოვაწებ ნაღველთა შინა ჩემთა და ორ ენას კაცსავით ვაღაპარაკებ
კალამსა და ვქსწერ შენსა და ჩემსა გაურისა შუქირებებსა.

შუქირებების ტურთები რავდენი მაძეკს ბუქსას,
მდულრად მტირალსა ვინც მხასავს დამამსგავსებენ მე ჭასა.

4. Письмо въ стихахъ бывшаго священника Захаріи
Габашвили къ царевичу Георгію, сыну царя Вахтанга VI,
изъ Астрахани въ Москву. ნამოდურალის ზასარია გაბაევის მიერ
მიწერილი ასტარხნით მოსკოკს მათისა უგანათლებულესობისა მეფის
კასტანგის ძისა გიორგისადმი (53—56). Начало: დაკითის ვარ-
დად, ყრმად წარმოზარდად, მუნეთა მენის ფარდად, გიორგი მარდად.

5. Стихотворенія Димитрія Васильевича Саакадзе.

ა) Плачь по поводу потери двухъ драгоценныхъ камней.
თქმული თაკადის დიმიტრი კასილიეუიისის სააკაძესა მიერ. ერთსა
ვისმე ორნი ძრფასნი თჳალნი აჭუნდეს, ანთრაკი და იაკინთე, და
ამათისა დაკარგვისათჳს ჰგოდებს (56—59). Начало:

ვმოკვსთქვამ ჩემსა სასურველსა ანთრაკსა და აღმას სრულსა,
უსასყიდლოს ორსა თჳალსა მისებრ ჭეუენად არ მოსრულსა,
ხასიათთა ასრე მქონეს, ნახვას ჭეურნებს ჩემსა წულუელსა,
ვინ მაჩეუენებს დაკარგულსა, მისთჳს ვდაკვსადებ სულსა-გულსა.

ბ) უბედობისათჳს გოდება და მისვე წადილის სურვილი.—
მისგანვე. Начало:

ვიცი ვაცი ვარ სულდგმული, ვმიმოვალ მაქვან ძრვანია,
არც უჭედავი ვარ, არც ვჭეუდები, დროა სიკედილის ხსანია.

ვ) ოდეს ძრფასთა თჳალთაგან უიმედო იქმნა, მაშინ კარსკე-
ლავთა ნიშატ-გამოცხადებათა და მათთა ძრვას უბედობისა მოქმედუ-
ბათა აუკედრებს.—იგივე დ. ვ. სააკაძე (60—61). Начало: კრონოს
ენსტავსე, მამწარბე, ფერს მაძლეკ რკინსსავითა.

6. Стихотвореніе кн. Григорія Іоанновича Баграціона.
Составитель сборника, Георгій Аваловъ, замѣчаетъ, что сбор-

ნიკъ былъ готовъ, когда его посѣтилъ изъ Петербурга Георгій Ваграціонъ вмѣстѣ съ кн. Захаріемъ Зааловичемъ Гурамовымъ 2 января 1827-го года. Послѣ обѣда по просьбѣ Авалова Григорій далъ ему написанное имъ стихотвореніе, которое Аваловъ вписалъ въ сборникъ на стр. 61—62. ეს წიგნი სრულად დაწერილი მქონდა, როდესაც თავადი გრიგოლ იოვანეს ძე ბაგრატიონი მოსლგული ჰეტერბუსით მეწვეა სადილათ ერთად თავადისა ზახარია ზაალის ძის გურამიოკითურთ, ჩეკ ზასა წელსა, იანვრის ბ.სა და შეძგომად სადილისა ვდავწერინე ძის მიერ თქმულნი ლექსნი, რომელნიცა კერა კლოკნელმან უმორესთა ფურცელთა შინა ადგილისა ვდაკვსწერე აქა. Начало:

უწყულომ ტრფიალებამ მოთმინებასა ძხელსა
მიმცა მოულოდნელად, კვანკვმორდი საუჭარელსა.

7. Мудрецъ Востока или мысля его объ управленіи государствомъ. Поднесено царю имеретинскому Соломону II кн. Александромъ Амилахорисвили (63—75). ბრძენი აღმოსავლეთისა ანუ განზრახუაჲ მისი საკელმოითამასათუხ მმართველობისა. შეძნობილი სამმადლობელად აწ მწერობელისა მეფისად იმერთა სოლომონისა თავადის ძიერ აღქვასდრე ამილახორის შვილისა. Статья эта мною напечатана цѣликомъ въ журналѣ Моамбе за 1900 г. и отдѣльно въ книгѣ „Археологическія путешествія и замѣтки“ на грузин. языкѣ, стр. 222—241.

8. Пѣснь покаянія царя Давида Возобновителя (93—96). გალობაჲ სინანულისა. თქმული დაკით მეფისა აღმშენებელისა. სიძლისძირი. წამის უოფითა ღმერთო, მიწყალე მე, ღმერთო მიწყალე მე. Начало: რომლისა წინაჲე ჭედ დადრეკილ არს უოკელი, მეგლი მიდრეკების და ენა უოკელი შენსა ჭემობს აღსარებასა. მეცა სიტუჟაო, აღმსარებელსა მოკვმხედუნ. Конецъ пѣсни: „მტუროთუღმან, მიწყალე მე ღმერთო, მიწყალე მე“. არა უხილავს მზეკას ქალწული დედაჲ თუნიერ შენსა, არცა ჩემოდნად ბრალეულსა ნათელი მისი, გარნა მე შენითა ოხითა, დედოფალო, კვსაჲ სილჲად ნათელსა ძისა შენისასა და ნათელსა ზესთა საუკუნეთასა.

9. Стихотворенія кн. Мамуки Гурамишвили (97—110).

ა) თქმული თავადის მამუკას მიერ გურამისშვილისა. **Начало:**
ეო, მეო, დავითს კმიებაძეო,
გამიგონე რას მოგითსრობ, უური მამიგდეო,
უეჭლას მოგწონდესთ შეწესებით სუმი მსეთა მზეო,
არაინ არის სასითა მისგან უგეთეო.

Конецъ стихотворенія показываеъ, что царевичъ Ми-
риапъ Ираклиевичъ понудилъ автора сочинить эти стихи въ
подражаніе извѣстному стихотворенію поэта Давида Гурами-
швили ео, მეო. Стихотвореніе кончается такъ:

ეო, მეო, დია კბაეწეო,
ბატონისშვილმან ¹⁾ მიბრძანა, ასე ეცადეო,
დავით გურამისშვილსავით შენც დამიწერეო,
მისის ბრძანებით მეცა გვსთქვი, აღარ გადაგდეო,
რაცა შემოდღო ვდაგვსწერე, ეს ვიმოქმდეო.

Содержаніемъ стихотворенія служатъ библейскіе факты
отъ сотворенія міра до воскресенія Христа.

ბ) უაფლანის კაბის მაგიერ მიხვე თავადის მამუკა გუ-
რამოვის მიერ თქმული. 7 четверостишій. **Начало:** ვას ქველთ
თქვენი ქებანი, უკამს ქუხილსა ჰესითა.

10. Стихотворенія кн. Димитрія Васильевича Саакадзе
(110—133).

ა) То, что случилось съ Димитріемъ Саакадзе отъ жен-
щины Окро-кали гარდასავალი თავადის დიმიტრი კასილის ძის
საკაძესა, რომელი შევმთსწეგია მას ოქრო-ქალას მიერ თქმული
(sic.) თუთ სააკაძესა მისგანვე. ბარათი. ა. **Начало:** ჰეტრე-მავ-
ლობა განვსთენდა, მუნ გეტონდა შემოყრილობა.

ბ) Стихи, написанные Д. Саакадзе кн. Димитрію Георгіе-
вичу Багратиону. მისვე სააკაძის მიერ მოწერილი თავადის დიმიტრი
გიორგის ძის ბაგრატიონისადმი. **Начало:** ჰრესნას კასლავარ უთქ-
ვენოდ შირი ვერ ვნახენ მზისანა.

¹⁾ საქართველოს მეფის ირაკლის ძემ მირიან. Прим. Георгія Авалова.

ვ) Другое стихотворение, ему же написанное. თავადის დიმიტრი გიორგის ძეს ბავრატონთან მოწერილი მისკე თ. დიმიტრი სსაკაძეს მიერ. **Начало:** ჰრესხნაში ყოფსა გებრძნათ ნახკა დარბაზის სულისა.

г) Третье стихотворение, ему же написанное. **Начало:** მდუღარის ცრემლით მტირალი, კემდურკი ეტლთა რბენსა.

დ) Стихотворение, написанное кн. Мамукъ Гурамову. მისკე თ. დ. სსაკაძის მიერ მიწერილი, ჩემს მწყალობელს ბატონს თავადს მამუკა გურამოვს მიერთებს. **Начало:** ჰეტერბურღს ჰზისარ დარვიმად, ტანს წამოგისხამს ჩელები.

ე) Далѣе идутъ 37 различныхъ стихотворений кн. Д. Саакадзе безъ оглавлений. Стихотворения, какъ видно, писаны въ Москвѣ. Укажемъ начало каждаго стихотворения съ обозначениемъ нумераціи оригинала грузинскими буквами, начинающая съ 9-го: предыдущія раздѣлены на 8 частей.

თ. ზე მხეო, ვინ სარ, სით მოხუალ, ჩუჭნ გაგკაშმაგე ყოკელი.

ი. ჩუჭნ დაუტკვეთ მოსკოკი, კმოკედით მცირეს ოლესა.

ია. უკეთუ ჰპოუნო შენ სადმე ხე მწარე მწარეს სილისა.

იბ. გნახო მეღანო, როგორ სარ ბრწყინვალე კაის ელვითა.

იგ. ესე სოფელი ცრუთა მეოფელი, მბრუნავი ვითა კამათელია.

იდ. რა რომ კაცი უბედობით სოფლის ბადით დაებადოს.

იე. აღმოსავლითკენ კენარი ჩრდილი და ტურფა მწუნებო.

Замѣтка сбоку гласитъ, что стихотворение сказано на счетъ царевича Георгія. გიორგი წარუგისზე თქმული მისედევისამებრ ესესვიატსკის დაბისა.

ივ. მდუღარით მტირალი ბუღბუღი სულთქემა კენესითა ასეკდა.

იზ. თქუჭნის გაყრისთჯს ესესვეტჰსკას სრულად კენარნი ჰსწივიან.

იწ. რას გაკეთებ ჰრესხნაშია, კდასახლადები, კჰწარკალ მაყარს.

ით. შენ მოკელის სული ჩემი, არ ეურების აჰად გჰამსა.

კ. ვინც რომ ამბავი მოგართვით, არ იტყუს ჩემსა ჰებასა.

კა. ერთი რამ არის უსულო, კერ ჰნახავს ჩუენი თვალებო.

კბ. ერთი რამ არის უსულო, არც მცირე არცა დიდია.

კგ. ორნო ზარიფად ნაზარდნო, ტანო ლელწამო და შალო.

- კდ. დღივ და ღამე განუყუებულ ხარ, თუქში შესულხარ თუქშია.
- კე. გებრძანათ მოსიკოს რას კელს ვჰერი ანუ ვსიკიატჰისვის თიკ-
პებსა.
- კვ. ზირველ მსქენა მამათგან აბრამს ესტუმარ სამება.
- კზ. მხარობელმან გვიამბო, ეს საქმე განცხადია.
- კწ. ქება მკობითა, სოტბა შესხმითა თირიდან კშეკამყოთ ბრძენი
ქველობით.
- კთ. დღესასწაული ვისართ ვევედრნი წმიდას ჰველესა.
- ლ. უარა-უალისან შის-ალი-ხან, ტურთვა ჰველეს მარია. Стихотворе-
нiя подъ симъ началомъ имѣють заимѣтку автора
сверху, что ихъ не слѣдуетъ показывать царевичъ:
ეს ლექსები მომისისკება, ცარქელს ნუ აჩვენებთ, არ ეწიხოს.
- ლა. მამუკა რასთვს გაგიშვი, ჰრესხას გაგიფუგ ბუჯათა.
- ლბ. ჰსშირად ეწობი როდამთან დილაზუდ ხარდის მღერასა.
- ლგ. ჰსსაჰოთ სოთელის სიმეეტლესა ზობოვს მიმცეს სამართასეთი.
- ლდ. ის ვინ ბებური დამიდგა ძალაყინი მერა ზოურგშია.
- ლე. სიბერით ზობოვს-ესი-უდი, აწ სემსედ შეჰქმსეს ურილობა.
- ლვ. თუალში მიმატებს სინათლეს, ხან კიდევ მიდებს ალბესა.
- ლზ. შენ უკეთხარ ვანმრთელი, ესე დღე განსხარია.
- ლწ. წარმადი წარმოისწრაფე მზე გელის მისის შუქითა.
- ლთ. წარმოისწრაფეთ მოუშენო, ჰსსეთ რა ავი დარია.
- მ. მოისწრაფე, მოდი ძალე, თირთვები მოგივიდა.
- მა. ღამე კითხავ საღმრთოს წერილსა, დღისით ქალადდს ვჰელი,
მეტუვს ვერასა.
- მბ. ჩინისთან ვასლდი მამუკას ცოტად რამ ვკავისართა.
- მგ. შენ სემთვს ჯადო ჯედაგო მწამლეულ სიუწარულითა.
- მდ. თალარი ესე კელური არეს დააშენებსა.
- მე. განიგდი რა ამ შენხარს ბაღჩა-წაღყოტ ტბა არესა.

11. Регенсбургское исповѣданiе вѣры прусскаго короля, въ прозѣ. Текстъ исповѣданiя съ толкованiями по параграфамъ (133—137). აღსარებაჲ სარწმუნოებისა მათის დიდებულების პრუსიის კაროლის მიერ, რომელიც მოხდა რეგენსბურღსა შინა. Начало: მე არა მიწამს იგი, რადისცა ჰბრძანებს შაჰი, არცა

იგი მრწამს, რაჟღერ დაუწერიათ ლიუტენს, ბუნცას და კალკისს, მე მრწამს სძებნა (ძამა, ძე და სოელი წმიდა) და ვეიდებ სხეულსა მისსა სარწმუნობასა ზედა ჩემსა.

12. Правила и порядки христианъ еѳіопскихъ и абес-
синскихъ (138). წესნი და კანონნი უთიარულთა და აბაშთა სრისტე-
ანობისა (sic) სარწმუნობათანი. Начало: ჭრწამთ ერთი ღმერთი
შემმოქმედი ჩისა და ჭჭჭყანისა სამთა ჰირთა შინა, ძამა, ძე და სოელი
წმიდა.

13. Предсказанія философа на счетъ 1634-го года.
წელსა ჩქლდ-სა ჭსწერს ჭილღოსოქოსი (139—140). Начало:
აღჭსდგენ ძეიენი ერთი ერთს ზედა და იუოს მათ შორის ბრძოლანი
ძლიერნი, მფოთანი და ჭსრკანი იურიადნი.

14. Письмо въ стихахъ, написанное царевичемъ Ми-
რიаномъ Димитрію Георгіевичу Багратіону отъ 1791 г., сен-
тября 28. თავადს ბრწეინკალეს გიორგის ძეს დიმიტრის მძუდ წუნაძს,
ძმას და ძეგობარს (141—142). Начало: მას უური უზურათ ვინც არის
უოკელთა მზადებულთა, ჩვენთჯ კეთილის მზორუნჯი, უოკელთა ჰირთავან
მკსნულია. Конецъ: თქჭნის ბრწეინჭალების მომძღურანი ჭები სიტუჭა
მცირიან, ძმა ძირიან, ჩაღჭ უა. Сбоку приписано двустиниѣ:

მიასლებთა ძლიენი მცირეო,
წრთეღის გულისგან შეიწირეო.

15. Стихотвореніе, оставленное кн. Димитріемъ Георгіевичемъ Багратіономъ въ домѣ русскаго епископа Іоны и архіепископа Досіѳея (142). თავადი დიმიტრი გიორგის ძის ბავ-
რატოკანას მიერ დატოკებულნი ლეჭსნი სადგომსა შინა მროკელ-
მიტროპოლიტისა იონასსა და არხეპისკოპოსისა დოსითეოსისსა.
Начало: თქჭნ სანდუნოკის აბახოს სანდაზმით ბსნებულენო. Всего
два четверостишія.

16. Отвѣтъ архіепископа Досіѳея на предыдущіе стихи;
всего 6 четверостишіѣ. არხეპისკოპოსისა დოსითეოსის მიერ
პასუხად მოწერილი ჰირი თავადის დიმიტრი ბავრატოკანასადმი
(142—143). Начало: ჩქჭნ სანდუნოკის აბახოს რას კელსა ვჭე-
რიდით ოდესღა.

17. Стихотвореніе на счетъ взятія Ганджи 1804 г. Юсифа Павловича Меликова, Мушриба, сына Папы Мушриба (143—148). იოსებ ჰელეს ძის, ესე იგი ჰჰა მუშრების შვილის იოსებ მუშრების მიერ თქმული. Начало:

ჱი, კით სოცარ არს განგება ღმრთისა, უსამღვროდ ზრუნვა არსთათჳს მისა.

Всего 31 четверостишіе. Предпоследнее четверостишіе говоритъ объ авторѣ:

მეფეთა ღაშქარნიკისძან, მდივნ-მწიგნობრად კობილძან,
სლარათა სკელატარძან, საიდუძლოთ კარ-მსობილძან,
გუაროვნებით მელიქოძან, იოსებ თაკად შობილძან,
განცობოსთ განვის ამბავი, ამანეჲ ლექსად წუობილძან.

18. Приключенія съ внукомъ имеретинскаго царя Соломона Георгіемъ, сыномъ Александра (148—153). შემთხვევანი იმერთა მეფის სოლომონის ძის ძისა გიორგი ალექსანდრესისა. Это—собственно автобіографія внука царя Соломона I Георгія Александровича, написанная имъ въ Москвѣ въ 1807 году, 9-го августа для императора Александра I. Начало: კითხოჲ უმდაბლესად ყოველთა მადლთაგან ვიდრე მდაბლთაძდე, რათა კნინისა ამის შემთხვევულებითისა აღწერისათჳს არ კვანვისაჲრო კანნიერთა სულითა თქმად მცირისათჳს ლექსისა, რომელი ითხოვა საქირობაძან ჩემძან განცხადებად გარდასლულისა ჩემზედა უბედობისა, რომელსაცა კვრაც მადლობად ღმრთისა ყოველსაჲჲ ჩემდა ყოფილსა და ყოფადსა ამას ბედნიერობასა, ვინაჲთგან მეო უზენაესძან მადლძან უმარანილესს მოჴსნად და შემწირველად სისსლისა ჩემისა უაგვისტოკისისა ამის მონარსისაჲმი. აჲ კელმწეფეო, ინებეთ აღმოკითხუად კითარცა ისტორიკისა შემოკლებულისა თაკას ზედა ჩემისა გარდასლულისა უბედობისა ძლით ჩემისა. Конецъ: იმრთმელეთ უკინისხნი ესე კითარცხნი უბედობისა ჩემისა ყოველთა აღმოკითხულთა და ჴსცანთ შემოკლებით ნამუონი შემთხვევანი ჩემნი ჩემზედა გარდასლულებნი, რათა ვიქმნე მით ძეგლ-საკსოკრად სოფელსა შინა. მეფის სოლომონ ჰირველისა ძის ძე გიორგი. ჩუზ-სა წელსა, აგვისტოს

თ-სა რიცხვსა. ღმრთავ დაცუელისა სამეფოას ქალაქსა მოსკოვს¹⁾. Далѣ три четверостишія, вѣроятно, того-же Александра Георгіевича. Писецъ замѣчаетъ, что стихи слѣдовали за автобіографіей и онъ потому помѣстилъ тутъ. ესე შემდგომნი სამნი ლექსნი ამ ზემო ნაწერის შემთხვევისათანა ეწერას და ამაღ მეცა კდავსწერე აქა. **Начало:** მოგვონდე ძანად მტარალი მოშორებვისთჳს წულუღია. **Конецъ:** ზამთრად მექვას მე ზაფხული, ღრუბლით გრგვინსა მომჭყუნდებისა“.

19. Два письма кн. Дмитрія Георгіевича Багратіона къ царевичъ Кетеванъ, дочери Ираклія II (153—155). თავადის დიმიტრის გიორგის მის ბავრატოვანის მიერ მიწერილი წერილი მისის უგანთლებულებისა საქართველოს მეფის ირაკლი მეორის ასულისა ქეთევანისადმი. Второе письмо писано изъ Москвы въ 1820 г., 3 декабря.

20. Письмо того же Дмитрія къ дочери царя Ираклія Теклѣ (155—156). მისუმ თავადის დიმიტრის მიერ მიწერილი საქართველს მეფის ირაკლის მეორის უგანთლებულებისა ასულისა თქვასს მიმართ.

21. Письмо въ стихахъ того же Дмитрія кн. Григорію Іоанновичу Багратіону. მისუმ თავადის დიმიტრის მიერ თავადისა გრიგორი იოანეს ძეს ბავრატოვანისადმი მიწერილი (156—157). **Начало:** მეფეთა შარაკანდთავან მონობლად მერთოლვარევე მბრწყინებო.

22. Его же письмо въ прозѣ къ протоіерею Парову Николаеву Алексидзе (157—158). მისვე თავადის მიერ შროთო-იურეის მამას ჰარონ ნიკოლავისძეს აღექვის ძესთან მიწერილი. **Начало:** მამო და უფალო ჰარონ ნიკოლავისისო, არ ვიცი სადით ვიწყო და რომლით კერძო შოგიტიებნო შენი აწინდელი გუელსადმო-ბული და სულ განსაწონებელი უბედობისა მოწუნაძე.

23. Его же письмо къ царевичу Парнавазу, сыну Ираклія II (158—159), მისვე თავადის დიმიტრის მიერ საქართველს მეფის ირაკლი მეორის მის ფარსნავასისადმი მიწერილი. **Начало:**

¹⁾ Автобіографія царевича Георгія напечатана О. Жорданія въ журналь Моамбе за 1900 №. V.

თქმულების უგანათლებულესობისა ახლად უსწადრე ჩემდა წყალობით მრჩეველად თაფლ-მწითლვარეთა ბაკეთაცან ნაკადნი გარდამოქსნეს და მალაღ გუარობითის სიმდაბლის ერდავით წარმოკცნეს და უძღურებისა დღეთა მიღეულებად ზენიჭებულთა მით კაცთ-მოყვარებისა კან-ნონობითა სუენულ კასია, უოკლთა უძვირფასია, თქმუნთა გულთა მჭსკავსია მყნოსეს. **Въ концѣ четверостишіе. Начало:** კვლთ გამყარდა კალამი, კვლარ გშევიძელ წერანი.

24. Его же письмо въ стихахъ къ тремъ епископамъ: Іонъ, Доспоеу и Пафнугію (159—163), მისკე თავადის მიერ სამთა მიმართ მღუდელთ-მთავართა იონისა, დოსითეოსისა და პაფნუტისადმი მიწერილი. **Начало:** სამხრო მალაღნო უფაღნო, რსეულნო საღმრთოს ქურადო. **Въ концѣ (стр. 163) проза и затѣмъ опять четверостишіе:**

შიარსა გწერ წუობილ-რეულად, შეთხზვით შექსეულს შენართ-
რულად,
მოძქეარ-მეტქეომ რიტორულად, ჰერიზატელთ მოსიბრძნულად,
მოკლედ დაქრილ დაკოცულად ჰეტრიწს კვანცობ ღამაზ თქე-
მულად,

ერთხენერთხედ გარდაბმულად, ტაებთ ჰქინძე კეთილ-კარულად.

25. Стихотвореніе кн. Мамуки Гурамишвили (163). თავადის მამუკა გურამიშვილის მიერ თქმული. **Начало:** იქმენ მშჯდ წმიდა გულთა სიუჭარულთა სრულთა.

26. Четверостишіе кн. Димитрія Георгіевича Баграціона (164). თავადის დიმიტრი გიორგის ძის ბაგრატოვანის მიერ. **Начало:** სიტყვით ჰბრძნობ, საქმით განკელტი ფილქსოფოსთა მცნე-
ბასა.

27. Благодарственная молитва св. Амвросія, епископа Медиоланскаго (164). ღოცვა მადლობისა წმიდისა ამბროსი მედიო-
ლანის ეპისკოპოსისა. **Начало:** შენ ღმერთსა გაქებ, შენ უფაღსა აღვიარებ.

28. Толкованіе „Отче Наш“, თარგმანი მამარ ჩვენოსი (165—176). სახარება. „მამარ ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა“.

თარგმანი: ისლუკა, ვითარ მეუფესეულად განხლვიბ გონებაჲ სიწმიდით მლოცუჭლისა მის და დაწუებასაჲ ლოცვისასა მოაკუნა ეოკუნნიჲ ქუჭლის. მოჭმედებანი, რომელნი ჰქმნს ჩუჭნთანა.

29. Тагтика Вольтера, переводъ съ французскаго Ал. Чавчавадзе. ვოლტურის ტაკტიკა (176—182). Начало: მე ამას წინად ვეწვიჲ ჩუჭნს მეწიგუნეს მათეოსსა.

30. Духовникъ и пасомый, переводъ Ал. Чавчавадзе (182.—183). მოძღვრისა და მოწაფისათჳს ალექსანდრე ჰავკავადისა. Начало: ერთსა ვისმე მოკუტეს ჰატრის ჰარასკეკისა დიდ მარხვისას.

31. Волкъ и ягненокъ, переводъ Ал. Чавчавадзе (184—185). მკლისა და კრავისათჳს აღ. ჰავკავადისა. Начало: კრავსა ერთსა მოკუტურს და მანმართა წელისა გიდეს.

32. Александръ Македонскій и пустынный на Кавказѣ, переводъ съ русскаго кн. Георгія Ивановича Авалова (185—190). თავადის გიორგი იოკანეს მის ავალოკის მიერ თარგმნილი რუსულით ქართულსა ენასა ზედა „ალექსანდრე და მეუღაბნოჲ კაკასისას შინა“. Начало: ბემან უკუჭ ფილიპესმან ჩინებულ-ჰყო თავი თჳსი მრავალთა მიერ მძლეულობათა.

33. Предсказанія блаженнаго Иеронима Агаѳангела, переводъ съ русскаго кн. Георгія Ивановича Авалова въ 1821 г. (191—209). მისუჭ თავადისა გიორგი იოკანეს მის ავალოკის მიერ თარგმნილი რუსულით ქართულსა ზედა ჩუკასა წელსა, დეკემბრის იგ-სა სანკტპეტერბურსსა შინა. წინასწარ-თქმული ნეტარისა იერონიმე აღათანჯელისა წმიდისა ვასილ დიდისა მონოზოხების ორდენისა. მომხდარი მესინისა, რომელიცა არს სიცილიასა შინა ჩსოთ-სა წელსა შობით სრისტესით; ესრეთ ვითარცა ღმრთისა მიერ გამოჯსისადებეს მას. შუემდგომად მედიოლანსსა ჩფსესა წელსა გამოცემულ არს ქუჭუნად ღირსისა მამისა იერემიას მიერ, და თარგმნილ არს ლათინურით ელინიკა ენასა ზედა ღირსისა არსიმხდრითისა თეოკლიტე ჰოლიდიჩის მიერ. Статья раздѣляется на 11 главъ.

34. Стихотворенія коллежскаго совѣтника и кавалера Ивана Григорьевича Муратова (210—253). თქმულნი ლექსნი

უფლის კალექსიკის-სოკეტნიკის და კავალურის იკან გრეგორიანისა მურატოვისა მიერ. სეკბ-სა წელსა, შემდგომად მის მიერ წარკითხვას დიმიტრიანისა, თქმულისა თავადის დიმიტრის გიორგის მის ბავარტოკანისაგან. Стихотворений Муратова много. Первое написано, какъ видно изъ приведеннаго заглавія, въ 1822 году, послѣ того какъ Дмитрій Багратионъ прочелъ ему свой *Димитріани*. Мы приведемъ начало каждаго стихотворенія:

ა) ჰეც ახა-ბასა კისწაჲლე, ჰეც მიხდა კესტადო წურანი (210—213).

ბ) Стихи, написанные крестному отцу Георгію Ивановичу Авалову въ 1822 году (114—115). ჰემს სათლიას თავადს გიორგი ივანისს კავლოკთან მიწერილი სეკბ-სა წელსა. Начало: სათლიაკ, რაზედ გამსადე შენზედა მომივარია.

ვ) Стихи, написанные Муратовымъ своему сыну Александру въ 1823 г. მისკე მურატოვის მიერ შეილის მანისს აღექსანდრეს მიმართ მიწერილი სეკბ წელსა (315—218). Начало: ჰირკულად გიონჲე აძასა, შეიუქარო სრულად ღმერთთა.

გ) აქმან დარმან შემაწესა, მარტო კზიკარ დაღონებით (217—228). Стихотвореніе подъ этимъ началомъ заключаетъ въ себѣ войну kota съ мышами, подражаніе произведенію Захарія Габашвили.

დ) Аибауტ-кеба, сказанная въ 1823 г. (229—234). Начало: ახანთ-ჰება ბეკრმან ჰსწერა, ჰე რას მარტებს მათი წერა.

ე) რუსულის ისტორიიდან გაღექსილი (ადგილსა) სორო-შოკას სეკბ-სა წელსა (234—237). Начало: იუო არაბეთს კელმწიფე, სახელით თავამზ-სანია. Это—повѣсть объ арабскомъ халифѣ, который приказалъ убивать всѣхъ лжецовъ, а для правдивыхъ людей построилъ особый городъ.

ჟ) Стихи Муратова по поводу разлуки съ семьей въ 1822 г. მისკე მურატოვის მიერ სეკბ-სა წელსა, ოდესცა ცოლშვილნი მისნი წარსლუულანს სოფელსა შინა ორის თთჯს ჰემენით და იგი დარსომილა მარტოდ (237—244). Начало: მარტობა ბეკრს მაწესებს, ბეკრეკარ ვარ შეწესებით.

ვ) Стихи-загадка, написанные Муратовымъ Григорію Абрамовичу, бывшему еврею, въ 1823 г. მასზე მურატოვის მიერ ჩუკგ-სა წელს გამოცანად მიწერილი ლექსი გრიგორი აბრა-მოვიჩის ურად ყოფილისადმი (244—245). Начало: გამოცანები მკითხე, რა არისო სიძი ზღვსა.

и) Загадки, сочиненныя и переложенныя на стихи Мура-товымъ. მისვე მურატოვის მიერ მოგონილი და გაღვქმილი გამო-ცანანი (245—249). Начало:

მოდი დაჯისწერენ მიმსიკაკსებით, ვითამც ეს არს გამოცანა,
ამ ქეჭენად არის ცხოველი, თქვენც ვინასვით ამისთანა,
ვინც კერ მისურებით ადვილად, იტუვით რა არს ამისთანა,
თუ ამ ცხოველის სხელს ვიტუვ, გაიცინებთ მასინ განა.

ი) Эпиграфия, сочиненная Муратовымъ. მისზე მურატოვის მიერ თქმული ეპიტაფიანი, ანუ სივლავის ქვათა ზედა მოსწერანი (249). Начало:

განძლევლნო, ჰსდგენ, იფიქრე რა ვიქმენ მე,
მერ ვიყავ, რაც შენ ხარ, შენც იქმნები, რაც მე.

к) Стихи, написанные Муратовымъ царевичу Баграту въ 1810 г. по поводу козы. ბავრატ ბატონიშვილისადმი მიწე-რილი ოდესცა უკანასკნელსა ამას ეთხოვა მისთვის ჰსუიღრუა თისისა და მურატოვსა ეხუქებინა მისთვის თვისი საყუთარი თხად, ჩუი-სა წელსა (250). Всего три четверостишія. Начало:

გუშინ თხად არსა მოძარითა, ცრემლით აკსო თხოვნო,
მწერს გაზავსული მოვიდა, მინდორში მიეყარს მოვენო,
გამაზატე, გამიძვი, რად ვინდა ხეში ყოვნო,
რა შემოდგამა მოვიდეს, ძლი გინც სხვს თხისა მოვენო.

л) Стихи, написанные Муратовымъ Ягору Матеевичу Чиляеву въ Воронежъ въ 1808 г. (250—251). მის მიერვე იგორ მათევიჩს ჩილაკთან მიწერილი ვორონიუს, ჩუჭ-სა წელსა. Три четверостишія. Начало: ჩემს საღანძღავთ გარჯილსარ ძართლბ რომ მეტის მეტია.

м) Два четверостишія (251). Начало: რა რომ გაავლის ჩამთარი და მოკა გაზავსულაა, ბიცივისაგან დამზარალი მას ეწმლა დანატრულია.

н) Загадка-четверостишие (251). მის მიერვე გამოცხანა. საკმელი არის ასეთი, რომელს აქვს გემრიელება, როდენსაც ბეურსა ჭსკამენ, მას არა რა დააკლდება, რაც კი არის მოტანილი, თუმც იმას არ ეპატება, მაგრამ მასვე სეუფანაზება უმეტესად ბეური რჩება.

о) Отвѣтъ стихами на стихи кн. Георгія Ивановича Авалова, 1823 г. მისივე შერატოვისა მიერ წერილი თვისის ნათლის მამის თაჲდის გიორგი ივანეს ძის ავალოვისადმი უცხანსაგნელის ამისგან მაწერილთა ზასუნსად, ჩეკეგ-სა წელსა(252). Начало: მართლად რომ ვარგად ვიქით საკრავი ქორტუბანია, რომელიც ითქმის ქართულად მღალ და მღაზლ კბიანი.

п) Обращение или совѣтъ своимъ стихамъ Муратова, четыре четверостишия (252—253). მის მიერვე რჩეა ლექსთა თვსთა. Начало: ამისვე შემდურებლით, დავწერე უბედურები.

р) Аябантъ-кеба, четверостишие, сказанное въ 1824 г. სხანთ-ქება, ჩეკეგ-სა წელსა (253). Начало: აღმოსაველით ბრძენთა განგებით დაინახეს ერთი გასსკულავი ზეცასა ჭკა თქალითა.

Этимъ кончаются стихи Муратова; въ нихъ не видно поэтического таланта, но они даютъ нѣкоторыя свѣдѣнiя о жизни грузинской колонiи въ Москвѣ въ началѣ XIX вѣка.

35. Двѣ провинциальныя шотландскiя пѣсни, переведенныя прозою съ русскаго кн. Георгiемъ Аваловымъ. რუსულით ქართულსა ზედა განდმოლაბული თაჲდის გიორგი ავალოვის მიერ ორი შოტლანდიური სათემო სიმღერა (253—255). Начало первой: ოჲ! უკეთობა საყურაულად ჩემი იყოს აღმისფერი ვარდი ესე, რომელიც იმრადების ზღუდეთა ზედა ამის ჩისისათა და უკეთუ თუთ მეცა ვიყო წმთი ნამთა. Начало второй: უკეთუ კადნიერნი კვლნი მოსწონან ოხროვისსა ჩემსა უმსწრაფლეს ცხენსა ზედა! Рукопись кончается большою вязью изъ заглавныхъ буквъ хуцური: თაჲდი ავალვი — „князь Аваловъ“.

Закапчивая описание этой богатой содержанiемъ рукописи, мы должны замѣтить, что текстъ большинства ея статей и произведенiй, какъ видно и изъ приведенныхъ образ-

цовъ, пзобилდუეთь русснцнзмамп, нскусственною ореографією, н вдобавокъ пѣкаторыя слова прнведены съ удареніямн, не свойственнымн грузннскому языку.

201 (=1575). Сборннкъ стнхотвореній-пѣсенъ, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки, 22 X 18 сантиметра, ппсана на бумагѣ, безъ красныхъ строкъ, скоропнсью мхедрули второй половины ХІХ вѣка, лпстовъ 39. Стнхн собраны н переппсаны, какъ видно изъ приписки Петра Умнкашвнли на 17 лпствѣ, Александромъ Стефановнчемъ Чнгіанашвнли, сыномъ теткн матерп П. Умнкашвнли, н отъ него взятъ послѣднмъ названнмъ сборннкъ въ 1860 году: ეს ლექსები გადაწერილია და შეკრებილია დედისემის დეიდაშვილისა ალექსანდრე სტეფანეს ძეს ჩიგიანაშვილისაგან, რომელსაც გამოკანთუი 1860 წელსა. პეტრე უმიკაშვილა. ტფილისი. Тутъ, видимо, собраны пѣспн, которыя пѣли въ Тнфлнсѣ въ половннѣ ХІХ вѣка. Укажемъ начало каждой пѣспн:

1. ახ მარალო, მარალო,
რაც შენ ხეგან წახველი,
ვიტი უცილოთ მამკლამს
შენი დაბდი ხალკელი (ა. 1).

2. Баіати. ბაიათი. (ა. 2).
საყუარელო, ნუ მამკლამ,
თორემ სეირს ვერ ნახამ,
სამოთხისს ხმას გაიგონებ,
შენ თკალით ჰი ვერ ნახამ. (ა. 3).

3. Плачь грузинъ по поводу кончины императора Николая I кн. Г. Эрнстова. ტარილი ქართველთა. გარდაცვლა მისის იმპერატორისა დიდებულისა ნიკოლოზ ჰეკლეს მისა. თ. გ. კრას-თვიშვილისა.

წრდილოდ მოგვესმა სმა გოდებისა,
რუსთა ივერთა დაობლებისა (ჟ. 3).

4. სვედიანს გულზედ მუდამ ქვეი ქვეშანი მივია,
სიმწარესა ჩსომ სტაქნითა, გული ღასკარზედ მივია,
ჩამივრამს ნავთის ჰერანგი, ზედ სვედის ღილიც მიბია,
რაც შენ დავ შორდი მკურნალო, მას აქეთ ეს მიმივია (ჟ. 5).
5. ას მარალო, მარალო, რაც შენ ჩემგან გასველი,
ვიცი, უცილოდ მამულამს შენი დარდი ნალველი,
ერთსულ იუჯ საქები, სატროფო და საყვარელი,
ჩემი მწველი მოძრუი, სვედის მქარველი (6).
6. ნუ მივერამ, დედილო, წითელ კახასა,
ან რათ მივლებ ქათიბზედ ფარსის ქობასა,
არ მინდა, ნუ შემიდებ ჭინითა თმასა,
არ შევირთამ, დედილო, ცოცხალი ქმარსა,
რათ მოგოქულდი, დედილო, ამ ცოტა ხანსა (7).
7. მე გლას ვიწვი, აწ ტიალათ ვეგები,
თუ არ ესმის მას ესოდენი ურკილი,
სკობს ვიმოკლო თუალთა ცრემლის წურვილი,
გულმან ჰპოვოს მით სუკეში ეგები (9).
8. დავეარტე ფერი მდიდარად შემეული, ესტირი, მეფარე,
ვარდი ჰქონდა დილასა აუჯაგბული, ესტირი მეფარე,
ვარდმან სურნელებით განმრავლებული, ესტირი მეფარე,
ია ვარდო გაშლილო, ესტირი მეფარე (9).
9. ჰველ გუბეწ იოსებ ვარ შავს მიწას მდებარე,
ვერ გავიხეხი მზის უურკით, სული ღმერთს მივასარე,
ზეცით გამჩენი ვნასე, ზეცას სული შეკუარე,
ობლათ ოსკრათ გაუშვი, თავისნი და მოყვარე (10).

10. ვარდმან გამაშწარა მოსისსარმან, არ მიშეებს არეს,
ცრემლსაც მიმღულარებს,
მიკვლ ბალის კარს, მებალები დამემუჭარნეს,
კარს არ გამატარეს,
ბულბული ულსენს ტებილათა, უსტეენს, სრულიათ მახა-
რებს,
და არცა შემიწინარეს (12).
11. შენდა შეურამდის ვით გაძლებს გული,
სეკდა უწუალო მიმატა წულელი,
არ გესმის მნათი შენებრ ნახული,
მანათობელი ჰერთა სული (13).
12. ბაგე კარდა, ნამით სეკლო მსურნელთაგან სურნელო,
შუქმან შენმან განმანათლა, ჭი ხუტკანო ზამბახო წეკლო,
ყამნი რბიან, შენც გელტვიან, ჭი სულ მწეკლო სიყვარულო,
ბაგე კარდა, ნამით სეკლო, ფრინველთაგან სურნელო.
13. შუ-გლას-გულა, ვისთვის იწვი მუდამით,
მიჯნურთ ეში ეს ოდენს სანს რიდებით (14).
14. მსურს გიანბო ჭირნი ჩემნი,
ტრფიალმა, ჭი საყვარელო,
მელირს თუმცა სილვა შენი,
კტირი კვლად საყვარელო (16).
15. თავსა უფლად სურვინ ჰგონებთ,
ერთ გზით თქვენცა ტრფიალებს
ჩემებრ მწარეთ დაგომონებთ (17).
16. ნარგისს კიასელ კარდთან სლუბული,
ვისგან აღრეე მქონდა ტეე გული,

ვისთვის დაპირენდი გასელებული,
მიველ სატრფობლად, ვიქმენ შვებული (17).

17. ბუნდოვანს გულს შენ აღმიხნდი დარადა,
აწ არ უწყვი, რათ გამწირე და რადა,
დასსნა ჩემი სიცოცხლისა კავშირნი,
სიკვდილი ჩემი მისანს ჩალად დარადა (20).

18. რა მოგშორდი ქცევით ამაყიანო.
უებროთ სასურვე, კეთილ დღიანო,
მნათობო ვარსკვლავო ციმციმიანო,
პირ მწყაზარო, ფერათ ნათელ-მზიანო,
თვალ ვეირანო ტურფად მშვენიებინო (20).

19. ციერთ (?) ისარნი, მოისარნი (?) ჩვენდა ირენით (Бесиги).

20. მსწრაფლათ მეცა ლახვარი, ამ სოფელს განმაშორა,
მიმცა წუეულს სიკვდილსა, დედ-მამას მამაშორა (23).

21. გაშლილი კარდი, ტან ნაზარდი, პირ-ბადრინი,
დაუქცნობულნი, უხმობულნი, ასით მზიანი,
ედემთ ასული, ტანთ სირული, მთვარად დღიანი,
დღე და ღამე კვლად ქვეყნიერი მნათობიანი,
გავს ფარშევანგსა, უკრამს ჩანგსა ტურფად სმიანი (24).

22. ბულებული მაგებით ვარდსა ღიმილით,
იამ შეაბრალა მკობით ტირილით,
არშიეს მიეცა სიხარულით,
რყიფმა შეაბეზრა მეტით ჩივილით (24).

23. ბაღში კლხინობდით და კერეფდით ბაღსა,
არ ვინ ეწუობა ლახარ თამბაღსა,

ნამეტნავათ უფრო ღვინით დამთვრალსა,
მცირეთა ესკათ და კილსინოთ, კმადლოთ უფვალსა (27).

24. პირო მთვარეე, მომიგონე მზეს ადარეო,
ღებრთი იწამე ერთსელ შენთან გამატარეო,
ზიღფეო კაკებო, მამკლავებო კერსად კაკებო,
წარბ-წამწამნო, თვალო მისათვალო, შემაზარეო (28).

25. ერთ კნიაზის სიძლერა.
თიხათვის ორშახათსა,
კარაუში ძიღათ კიწექ,
ამოკიდა პრისტავი,
ძიღიდაძი ამაყენა.

26. მთვარავს ღირებული, კეძლევი ბნელსა,
ამადვე სტუმრად სიკვდილსა მხელსა,
თუ აწ კერ კზოგო სინოცსლე ჩემი,
სვრობს რომ განჯარდე სელქმნილი ველსა.

27. ზი გაბადრულო მთვარეე,
ბნელსა კზი მომეხმარე,
მნათობლად განმძარე,
მერ განმინათლე არე (28).

28. ლოთებო ნეტავი ჩვენა, თარი არარი (А. Чавчаваძე).

29. მივეირს ასე რათ გამწირა სოფელმან (5).

30. ზი საუკარელო რისთვის დამაგდე (8).

31. მართლა ბაფა არა აქვს ამ დროს მეგობრობასა (11).

32. მიველ წაღვოტს სანუგემოთ გლახ ჩემს გულს სვედა
ესია(10).

33. ბუღბუღის შურსა უკუდგომილ ვარ მედმივ მძრასკული (16).

202 (=1635 ა). Стихотворение „На могилѣ отца“. მამის საფლავზე, рукопись на бумаგѣ въ листъ, писана мелкимъ строчнымъ мხედრული второй половины XIX вѣка и заключаетъ въ себѣ три листа обыкновенной писчей бумаги. Начало:

იყო საღამო, მოწმენდილს ცაზე
 აღმოსაკლეთით მკათლად მოხნდა მთუაზე,
 მამის საფლავის ახლო დიდ ქვაზე
 დაღონებული ვიყავ მუდამასზე.
 დავსტქუადი ჭმენით იმ შავ მიწასა,
 რომლის ქვეშ იდგა მშობელი ჩემი,
 დავსტქუადი, გული მიწუებდა წკასა,
 და მეკსებოდა ცრემლით თვალები. **Конецъ:**
 „შესედე ცასა, გჭონდეს იმედი!“
 ვაძბობ და ისე თავი მივე მილს,
 როგორც ყრმასწილს ისე მემინა;
 სიზმარშიც ვნახე ისეე ასრდილი,
 „გჭონდეს იმედი!“ მეუბნებოდა,
 ზეცას მარჯვენ სულ გაშუარილი.

203 (=1635 ბ). Разныя стихотворенія, рукопись на 4 листахъ почтовой бумаги, писана скорописью мхედრული второй половины XIX вѣка. Содержаніе:

1. Стихи, сказанные царевной Маріей по поводу смерти невѣсты царевича Александра, сына царя Ираклія II. მეფის ირაკლის ძის ალექსანდრეს დაწინდელს ნინოს სიკვდილზედ თქმული მარია ბატონიშვილისაგან. Подъ стихомъ имѣется замѣтка, изъ которой видно, что царь Ираклій II просилъ дочь у владѣтеля Кабарды въ супруги для своего сына Александра въ 1790 г. Принцесса пріѣхала въ сопровожденіи своей кормилицы и двухъ знатныхъ вельможъ и была отдана Иракліемъ на воспитаніе своей невѣсткѣ Саломе, урожденной Амплახвари,

которая учила се Закону Божию и придворному этикету. Въ крещеніи юная кабардинка получила имя Нины, но недолго жила и умерла до брака отъ чахотки. Лица, пріѣхавшія выѣсть съ нею, въ знагъ траура, были себя по обнаженному тѣлу кнутомъ до крови. Принцесса была очень красива и стройна. По поводу ея смерти сочинила стихи царевна Марія, отличная поэтесса, произведенія которой сохранились у княгини Маиі Тумановой, дочери Тамаза Орбелиани. Начало:

ყბარდოს იყო ერთი მზე ბრწყინვალე მნათობლად,
მისივე ხანთა ასული, კის არის სურქესთ მფლობელად,
რძლად მოუწოდა შეფემან, ჰალატის შესამკობელად,
ესოს ქრისტეს სძლად ექმნა უმანყო დაუქნობელად.

2. Стихотворенія А. Чавчавадзе.

ა) დიდიღმან კარი ღაღისა განაღო გამჟღვირვალისა,
დღეს ესე მკმარის სიმდიდრეთ, სჯალემ იზრუნოს სჯალისა,
აღვას ნაყოფი მრჩობლელი შეკამტენ სემი დამბნელი,
დღეს ესე ოდეს გავბედი, სჯალემ იზრუნოს სჯალისა.
ნიათ მობერვით შეძრულმან სუნი ძაყნოსოს სუმბულმან,
დღეს ამით განიშვა გულმან, სჯალემ იზრუნოს სჯალისა.

ბ) ვამე გულო რა ვეო წამლად წულულისა,
არ გაქვს სასო მისგან შენ საღბუნისა,
შენ შობილხარ ტრეობათ მნათთა იშვითთა
და იგი დირს შენგან სიყვარულისა.

ვ) რა სიკვდილი, რა მისი საშინელება,
თუ კაცი ღსინსა მოაკლდება, ჭირსაცა მორჩება.

გ) არა ერთსულ სიჭაბუკე დაუნაგრავს სიბერესა,
არა ერთსულ ბედის დილა დაუბინდავს შავს დამესა.

დ) სოფლის მიმდობთა ბოლო აქვთ შხამათ,
ღსინი და შექცევა— თვალისა წამად.

ე) თავისი ქალის ნინოს მაგიერათ თქმული აღუქსანდრე ჭკაკს-
კამისგან.

არცა მამასაკითა მაქვს მე სსვა და სსვა ფიქრები,

არცა დედასაკით მტანჯავს უსაფუძლო იტყები,

სემს შუბლის ქმეხვილს ვინ ნასაკს, სულ მიცინის ვიჭები,
კავიზდები, მეჭნება უკეთესი ნიჭები.

3. Надписи въ стихахъ на печатяхъ:

ა) Царя Ираклія II:

მე ფეხ განზნითა მიერ კვლესია პადიდე.

ბ) Царя Георгія XII:

სიძაბლით სკენთვის გადმოსულსა,
იესოს ვაჭებ ღმერთ-გაცის სრულსა.

ვ) Царицы Дареджаны:

ვინ არს მიზეზი არსთა ფლობისა,
მან მცა წიადი დედოფლობისა.

გ) Царевича Гулова:

ღმრთის მშობლის სასიხანი,
იულონ დაკითიანი.

На другой его печати:

ტომ სქესით არ ნაკლისაგან,
იულონ ირაკლისაგან.

დ) Царевича Вахтаंगा:

ტომად იულათ ბაკეთათ,
გასტანგ ირაკლის ნაკეთათ.

ე) Царевича Фарнаваза:

ღმრთის მშობელმან წიადით მფარნა,
გაზ კეთილობით მერ შემიწუნარნა.

ж) Кетеваны, певъстки царя, урожденной Мухранской:

ვის დასჯა სოფლად მეთვისა,
ჭეთეკან რმაღი მეთვისა.

з) Кайхосро Орбелиани, сардара:

სარდალ-სასლთ სუცეს მეთვისა,
მდივან-ბეგი ვარ სეთვისა.

и) Княгини Маваны Орбелиани:

უღრთო ცზის დასიკლით მახნულა სოფელმან ანასდეულათ.

1) Княгини Тамары Эристовой, жены Германоза:

ღვთის-მშობელს კესაჲ მისი ამარი,

და ძესა მისა ვიანებ თამარი.

к) Амилахвари:

მეფისა მტრისა ღახვარი,

კამტვიცებ აბილახვარი.

л) Багратиона-Мухранскаго:

ერთი ღმერთი მწამს, ერთი ბატონი,

სარდალ-საღთსუცეს მუსრან-ბატონი.

На другой его печати:

ოართ ერისთავთა სწასუკტი,

ამითი ვარ სსვაზედ მეტი.

м) На азарпешъ (ковшъ) ксанскаго Эриваста Иесея:

ირაკლის მონა იესე,

ვისი არს სასმისი ესე.

е) Каціи Дадіани:

დადიან იმერგლივ კასკვლავნი წისა,

გადრივა ცილი მჩისა.

и) Книгини Маи Эривастовой, сестры Іоанна Мухранскаго,

которая была сначала замужемъ за Бегларомъ Эривастовымъ.

Послѣ смерти перваго мужа она написала на печати:

სოფელმა იაკობითა

დამცა ვეპელი ზრობითა.

Потомъ она вышла за Гиви Чолакашвили и написала

на печати:

სოფელსა შენმა იამა,

შენივე ნახვა იამა.

р) Реваза Эривастова:

მცირე კაზი ვარ.

с) Давида Кобулова мдивана:

მიწა ვარ დაკითრგუნები.

т) Димитрія Туманова:

ვარდი მიტრიაღებს გუღსა.

у) Иесея Баратова мсаджули (судьи):

უამი ესეცა წარვლის.

Написанъ въ стихахъ на иконѣ Давида Сардара Орбеліани по поводу его побѣды надъ турками въ Ацкурѣ:

სიბუკისა მღვთისა დედაო,
ძღუენს მცირეს გავიბუდაო,
რას აწუურს მეჭებნ მწუდაო,
მუნ შოკნით გამკობ ზედაო.

х) Царевны Елизаветы, сестры Ираклія II:

ეჭრთვის ლავკარდი იასო,
სად ბაძკს ერში დიასო.

4. Четверостишіе сардара Николая Ревазовича Орбеліани, написанное своимъ родственникамъ: Зурабу, Аслану и другимъ:

საწურელსა და კალამსა ვაწკეკ ძლით ცრემლით სალამსა,
აწ ვადენ ლერწმით შაკ ლამსა, შაკლის გუელსა და შალამსა,
სპეტაკს ორენით ჰკვალამსა, ზირით სათქმელით მალამსა,
სეკდა უცილოთ მწკალამსა, შორს გიძიენი სალამ-ქალამსა.

204 (=1635 გ). Стихотвореніе „Тифлисъ“ Заала Заалова. ქ. ტფილისი, рукопись на четвертушкѣ бумаги, писана скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка. Состоятъ изъ 10 четверостишій. Начало:

ტფილისო დედა ქალაქო, შემკული უკლის ფრითაო,
გარემო ბალი ბაღინი აღმაღლებულის შითითაო,
ეძველეს უკლის სოფლისა წელობით დიდის სნითაო,
ვის ძალურს ღირსად შეგამკოს გამომეტყუელსა თქმითაო.

205 (=1635 დ). Стихи, написанные царевичемъ Миріаномъ католикосу Антонію изъ Прочнаго Окопа отъ 1797 г., 31 мая. 1797 წელს 31 მაისის ზროქნი ოკოპიდან ჩემგან უწმინდეს კათალიკოსთან მიწერილი იაბი; рукопись на полулистѣ бумаги, писана строчнымъ мхедрули, повидимому, автографъ царевича Миріана. Семь четверостишій. Начало:

მე უწმინდესო, ქართველთ მამათ-მთავართ,
 მწუქოსთ მთავართ თავო, სულთ-კუთილთ წინამძღვართ,
 მოწყალეუ მძაო, მმთ ნუგეშათ საკმართ,
 ეს სეპი ღვაწლი, ან რიტორთ თხზულთ სადართ,
 გკედრა სიძღაბლით, ვით მწკლილი შეიწყნართ.

206 (=1635 კ). Имбические стихи Якова Мартынова, амбигоа იაკობ მარტინის ძისა, рукопись на полулистѣ бумаги, писана строчнымъ мхედრული пачала XIX вѣка. Пачало:

ქ: სამს ვადიდებეთ დღეს ჩვენ ქრისტესს შობასა,
 მის ზეციერის ეყოფდეთ მიმკებლობასა,
 ჩვენ ჭკეენიერნი ეუმზადებდეთ ძღვნობასა,
 სულის და გულის სიძარტლე წრთეულობასა,
 ესრეთ ვღაღად ეყოთ, ვითარმედ დიდებულ ანსა.

207 (=1635 კ). Изъ разсказовъ о спасеніи души, одинъ листъ синей бумаги in folio, изъ большой рукописи, заключаетъ въ себѣ 95-ый разсказъ, писанный строчнымъ мхედრული съ инициалами хуцури. თხრობა ეკ, სსჭათა სულის ზრუნვისთვის. Рукопись, вѣроятно, пачала XIX вѣка. Предметомъ назидательнаго разсказа служить подвижническая жизнь дѣвушки Мастриды близъ Іерусалима. Пачало: იეო ვინმე ქაქალი ქაღწელი იერუსალემს კუთილ-კრძალული და მოშიბი ღრისა, სასულითა მასთრიდა და ღრის მიძართ ივრად მოსწრაფე სათნოებათა.

208 (=2481). Разныя стихотворенія, рукопись въ двухъ тетрадяхъ in folio и in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхედრული безъ красныхъ строкъ. Въ меньшей тетради 4 писанныхъ листа, въ числѣ знаковъ филигранн бумаги 1808 г. Рукопись пачала XIX вѣка. На первомъ листѣ грузинскій текстъ изъ „Посланиа къ коринѣянамъ“

სწ ფრანцузსკიმъ параллельнымъ текстомъ. На другихъ ли-
стахъ помѣщены стихотворенія безъ указанія авторовъ. Ука-
жемъ начало каждаго:

1. Въ первомъ стихотвореніи недостаетъ первой поло-
вины; поѣтому приведемъ первыя два стиха второй половины:

გზა უარიბო, სკედის მკრიბო, ნუ გაქვს ღაწვთ ბანა,
მოკვდაკოთვს ჭირი, ანუ ძვარი, უგვდაჲ არს განა.

2. Теджниси, თეჴნისი. Начало: არ ვის მართებს მის ვარ-
დისა მისკვლად, ვის გლახ გული დაემანა და ესკა.

3. მზემ ღრუბელმან იცუარა, სკვდა მლამის მორეკად.

4. ესე რა მესმა მე მისგან თქმულად,
კარქეი, მამ არ ვარ სრულად ბედ ბმულად.

5. ამაღ მემღერგი კინამო, გაფრენილო ვიწამო.

6. Мустазадъ. მუსტაზადი. Начало:

მწამებ სსოკნისა არცაღა თუ მშთამოდეს წრდილი,
ჩემთვს ჴეარსა აქა სურსა დაეღვას წილი.

7. ნაზი ბენ ნაზის სმაზე. Начало: რა ჴეოს გლახ-გულმან,
გლახ გულმან, შენგან წელულმან, განგდებულმან უმალმოდ, კლა მკენე-
სარებს საღმოდ.

Вторая большая тетрадь заключаетъ въ себѣ 4 стихо-
творенія А. Чавчавадзе.

1. დიმიტ. ვ. Начало: მხოლობის და მოცლის ნაყოფს კალ-
მითა მდარით.

2. Кавказъ. კაკასია. Начало: თხემის შეუბოვარის ჰონტის
ზვართთ მიმეღნობი.

3. შექცევათათვს. Начало: თქვენ რომელნი ღხინთ მორეკში
დაფულენი და უძღურ ქმნილნი.

4. Къ императрицѣ Елизаветѣ. იმპერატრიცა ელისაბედის
მიმართ. Начало:

ჩანვისა ჩემის ღართ განმმართი ნების მიდეკით,

არ როს კუოფიღვარ ჴეუენიერთა ღმერთთა მქებულად.

Эти стихи зачеркнуты и надъ ними карандашомъ напи-
саны другіе.

5. Слово, сказанное митрополитомъ Филаретомъ императору Николаю I по поводу побѣды надъ персами, 28-го сентября. სიტყვა მოსკოვის მიტროპოლიტისა ფილარეტისა იმპერატორის სიკოლოაზ პირველისადმი. 28 სექტემბერს(ს), შემდგომად ჰარაკლისისა, სპარსთა ზედა გამარჯვებისათვის. Рѣчь не докончена въ нашей рукописи. Бумага разбираемой тетради между прочими знаками филигранными имѣеть 1824 г. и буквы Ф, К, Н; рукопись, вѣроятно, начала второй четверти XIX вѣка. Стихи во многихъ мѣстахъ зачеркнуты и исправлены рукою текста, такъ что рукопись представляется какъ бы черноюю.

209 (=4634). Ученіе Сократа и другихъ философовъ, анекдоты о римскихъ императорахъ, царяхъ и герояхъ, переводъ съ русскаго Ерастія Туркестанишвили и книга *Амиръ-Насриани* въ прозѣ, рукопись въ 17×11 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули; оглавленія писаны красными червилами. Филигрань бумаги буквы К Ф Н М и 1788 годъ. Рукопись переписана, вѣроятно, въ концѣ XVIII вѣка. Она въ досчатомъ переплетѣ, обтянутомъ кожею съ тисненіями и заключаетъ въ себѣ 204 страницы. Первая часть рукописи дѣлится на 3 книги.

Заглавіе и начало первой книги изъ Отвѣтовъ Сократа: მოალედ სიტყვს გება სოკრატისა და სწავლა პირველი და სსხვათცა ფილოსოფოსთა ქართულს ენაზედ თარგმნილი.

კეთილის კაცის წესი არ არის კაცს პირში აქებდეს და უკან სძრასკდეს.

Съ 32 страницы начинается ученіе Аристотеля: იგაგნი კეთილ-გონიერის არისტოტელისნი.

მისეუ არისტოტელის მცნებანი (стр. 34).

მისნივე ბრძენნი სიტუენი (стр. 75). Конецъ ученія Аристотеля: მეძმურნე კაცი როგორც თავის წასდენას ნაღლეობს, აგრევე სხვის გაკეთებასა ნაღლეობს. Далѣе глава киноварью: ამისთჯ

სწ ფრანუიკსკიმ პარალელუიმ ტექსტომ. ნა დრუიკიხ ლისტაიხ პომწიენი სტიქოთვონი ბეი უკაიანი ავტორი. უკაიემ ბაილო კაიდიგო:

1. ბ პერვომ სტიქოთვონი ნოდოსაეი პერვი პოლოვიპი; პოეოთუ პრივედემ პერვი დვა სტიქა ვთორი პოლოვიპი:

კაბ უბრიბო, სეკდის მკრიბო, ნუ გაქკს დაწკო ბანი,
მოკკდკოთოი კირი, ანუ ბკარი, უკკდკუ არს კანი.

2. ტედჟნიი, თეკნიი. ნაილო: არ კიბ მართებს მის კარდის მისეკდარ, კიბ გლას გული დაკემონა და ესკა.

3. მსემ დრუბელმან იტკარა, სეკდა მლამის მორეკად.

4. ესე რა მესმა მე მისკან თქმულად,
კარქეი, მას არ კარ სრულად ბედ ბმულად.

5. ამად მემდურეი კინამო, გაფრენილო ვიწკაო.

6. მუსაიად. მესტაზადი. ნაილო:

მწაბე სსოკინისა არცაღა თუ მშოთომოდეს წრდილი,

კემოიუს ჭკურსა აქა სურსა დაკეკას წილი.

7. ნაზი ბენ ნაზის სმაზე. ნაილო: რა ჭყოს გლას-გულმან, გლას გულმან, შენკან წელულმან, კანკდებულმან უმალმოდ, კწა მკენესარებს სალმოდ.

Вторая большая тетрадь заключаетъ въ себѣ 4 стихотворенія А. Чавчавадзе.

1. დიბიტ. კ. ნაილო: მსოლობის და მოცლის ნყოფეს კალმითა მდარით.

2. კავკაი. კაკკსია. ნაილო: თსემის შეუპოვარის პონტის ზურთო მიმერდნობი.

3. შექცეათათუს. ნაილო: თქენ რომელნი ღხინთ მორეკში დაფულენი და უძღურ ქმინენი.

4. Къ императрицѣ Елизаветѣ. იმპერატრიცა ელისაბედის მიმართ. ნაილო:

ხანგისა ჩემის ლართ განმმართი ნების მიდეკნით,

არ როს კოფილვარ ქეუნიერთა ღმერთთა მქებულად.

Эти стихи зачеркнуты и надъ ними карандашомъ написаны другіе.

5. Слово, сказанное митрополитомъ Филаретомъ императору Николаю I по поводу побѣды надъ персами, 28-го сентября. სიტყვა მოსკოვის მიტროპოლიტისა ფილარეტისა იმპერატორის ნიკოლოზ პირველისადმი. 28 სექტემბერ(ს), შემდგომად ჰარაკლისისა, სპარსთა ზედა გამარჯვებისთვის. Рѣчь не докончена въ нашей рукописи. Бумага разбираемой тетради между прочими знаками филигранн имѣетъ 1824 г. и буквы Ф, К, Н; рукопись, вѣроятно, начала второй четверти XIX вѣка. Стихи во многихъ мѣстахъ зачеркнуты и исправлены рукою текста, такъ что рукопись представляется какъ бы черноюю.

209 (=4634). Ученіе Сократа и другихъ философовъ, анекдоты о римскихъ императорахъ, царяхъ и герояхъ, переводъ съ русскаго Ерастія Туркестанишвили и книга *Амиръ-Насриани* въ прозѣ, рукопись въ 17×11 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули; оглавленія писаны красными чернилами. Филигрань бумагаи буквы К Ф Н М и 1788 годъ. Рукопись переписана, вѣроятно, въ концѣ XVIII вѣка. Она въ досчатомъ переплетѣ, обтянутомъ кожею съ тисненіями и заключаетъ въ себѣ 204 страницы. Первая часть рукописи дѣлится на 3 книги.

Заглавіе и начало первой книги изъ Отвѣтовъ Сократа: მოალედ სიტყუს გება სოკრატისა და სწაელა პირველი და სხვათაცა ფილოსოფოსთა ქართულს ენაზედ თარგმნილი.

კეთილის კაცის წესი არ არის კაცს პირში აქებდეს და უკან სძრახდეს.

Съ 32 страницы начпнается ученіе Аристотеля: იგაკენი კეთილ-გონიერის არისტოტელისნი.

მისვე არისტოტელის მცნებანი (стр. 34).

მისნივე ბრძენნი სიტყუანი (стр. 75). Конецъ ученія Аристотеля: მეძმურნე კაცი როგორც თავის წახდენას ნაღვლობს, აგრევე სხვის გაკეთებასა ნაღვლობს. Далѣе глава киноварью: ამისთვის

სწერენ სხვის მტკეველნი. **Начало:** მეშურსე კაცი სხვის ბედნიერობისათჳს კმება.

Съ 82 страници идетъ учение Анаксагора. სწავლანი ბრძინის ანაკსაღორისნი. **Начало:** ღთი აქე, მშობელთა პატრე ეც, მეგობართა მოკეძარე, და შური ნურვის გაქეს. ნურვის შეფიცაჲ და მართლის თქმისათჳს ნუ განრისხდები.

Вторая книга заключаетъ въ себѣ анекдоты о римскихъ императорахъ, царяхъ и герояхъ. **Начало:** ივლიანე კეისარი ერთელ სავში იჳდა და დიდი ღელჳ ალუღტა.

Въ третьей книгѣ рассказы и анекдоты о лакедемонянахъ. წიგნი მესამე, რომელთაშინა არიან ამბანი ლაკედემონთანი. **Начало:** ლაკედემონელნი ვიდრემდის ბერძენთ ქვეყანა იდგა ყოველთა რიტორებითა აღმატებოდნენ.

Книга Амиръ-Насриани, переводъ съ персидскаго царя Вахтанга VI, начинается съ 161 страницы.

კარი ზირველი. დასაწყისი ამირ-ნასრიანის, თქმული სპარსთა ენისაგან ქერთულად ბატონისშვილის განმგებელის კასტანგისაგან. **Повѣсть раздѣляется на главы:** 1) ანდრომი შამქირისა, ძისა თვისისა თანა, 2) თქმა კელმწიფეთ სამსახურისა, 3) მდივანთათვის, 4) კეზირთათვის, 5) სპარსლართათვის, 6) სტუმართათვის, 7) სიყვარულისათვის, 8) საქანლისა შემოკრებისათვის, 9) ამანათის შესხვისათვის, 10) სიკეთისათვის.

210 (=4591). Разныя стихотворенія на четырехъ отдѣльныхъ листахъ бумаги in folio, писаны строчнымъ мхедрули второй половины XIX вѣка, почеркъ на каждомъ листѣ особый. **Содержаніе:**

1. На первомъ листѣ стихотвореніе-пѣсня по поводу побѣды Ивана Малхазовича Андроникова надъ турками въ Озургетахъ въ 1854 г. (Битва была на самомъ дѣлѣ на рѣчкѣ Чолокѣ близъ Озургеть). **სიმღერა კნაზ ივანე მალხაზის-შვილისა ანდრონიკოვისა ოზურგეთს თურქთ გამარჯვებასა ზედა ჩუნდ.** **Начало:**

ივანე ძაღვასის შვილი საქართველოს სარდალია,
სელშვიფისა ერთგულია, ჯარები მას ახარია.
სელშვიფის ბრძანება ესმა, ომს გვიპირობს სონთქარია,
მაშინ სძალს სელი მიახლო, კერას ტვიზამს თათარია.
ბრძანება გასცა, მოიხსო დრუყინისა კამანდრები,
პოლკოვნიკებსა უბრძანა, შეყარეთ თქვენი ჯარები,
გალი გვიართებს სელშვიფისა, ვადინთ სისხლის ღვაკლები.

Иъсия принадлежит къ разряду тѣхъ иъсень, которыя поють народныя пѣвцы-сазандари. Въ пей восьмиѣты девять героевъ кахетинской дружины.

2. На второмъ листѣ два стихотворенія: სიტოცხლის კარგვა—„Потеря жизни“ и სიტოცხლის გლოვა — „Граурь ჟი-
ვი“. Начало первого:

სიყვარული განმეშორა, მიმეფარე, ვიმ კაიმე,
სადა კმეხსო, სადა კვპოკო, კერა კვპოკო, ვიმ კაიმე,
მაშ მოკისპო უოკელიეუ სოფლის შებება, ვიმ კაიმე,
სიტოცხლეცა განვიშარო დღე და ღამე, ვიმ კაიმე,
და ვერ კელირსო სეკუდილსაცა ცოცხლივ მკვდარი, ვიმ კაიმე.

Начало второго:

ჟი დემწარდნენ დღენი რა ტებილნი, გულს დასკრად მესსნენ
წარსულნი ღსინნი.
სოფლის შებებანი, ტებილ-გემებანი, აწ დაკვარტენი კითარ უო-
ფილნი,
სამათნი წელნი განკლენ ტებილობით და ნაშთნი მექმენ სრულ
სატირულნი.
კრცელნი ღამენი, ტრეობით საესენი, გარდმექმენ ოსრვით
სათენებულნი.

3. На третьемъ листѣ приведено письмо въ стихахъ и прозѣ Ефемии Андроновой къ княгинѣ Маріи Джандіеровой изъ сел. Шильды. Начало стиховъ:

უცხო რამ მფრინველნი შორის სამსრეთით
მოფრინდით ოროლნი, ქუფუნნი თაღს მოსით,

ნისანი ნა ბუმაგჳ სტოჩნიმჳ მხოდრული ნა 10 ლისტაჳ, ბეზჳ კრესნიჳ სტოკჳ, დათჳ იწჳ, პერეპიეჩნიკჳ იიიზვესენჳ, იო რუკონისჳ, ვჳროიტი, პერვოი პოლოვინი XIX ვჳკა. ვჳ ნაჩალჳ იედასტაჳ, ი ტექსტჳ იაჩნიასტაჳ სტიჳომჳ: კანად რხიკულად, ზიარ-მეტრეულად ქვეუნად ქადაკებელი. ნაკლოე იევეროეგინიე იკანი-ჩივასტაჳ თაკჳ: და კიი დამქსშია, იტრეოდის, სამოთხის კარი ლებელი. ვჳ კონიწ იჩიავემჳ:

დადისი მითქმს-გოდება აწ ახლად მოგონებელი
 არ მითქვამს, კეთილად, სიქებრად არე არის მოწონებელი. დაღე:
 კამი შექმნწირა ქმუნვისა, დღე მქონდა დასალანებლად,
 ავი მწერადი ავით თქმით რად დაკმეურ მოსაწყინებლად,
 წამითისკულთავან სავბობლად, თავის მოსაწყინებლად,
 რად დაქვდაარ მესტკვირის სხელის შესვანებლად.
 და რად ვინდ რა ბრძანოთ, რა მკამკისნახებუ ვასაბებელად,
 მივინ-ერთ ბადე კვლად, კარად, ბოდიშს და უფაროვე სათსოკელობს,
 ტრეფია(ლი) გელთა შესაშურობლად, ივიცა მოარბის სდა
 ხეკელობს.

На послѣднемъ листѣ помѣщены молитвы, მეუფეო ზეცა-თბოა ი თ. დ.

214 (—2482). Стихотвореніа Александра Чавчавадзе, рукопись на сѣрой бумагѣ, безъ переплета, въ видѣ тетради in 4°, на 10 листахъ. Тетрадь по-видимому представляетъ черновикъ автора, ибо много стиховъ зачеркнуто и исправлено сверху. Рукопись половины XIX вѣка. Въ ней помѣщены слѣдующія произведенія А. Чавчавадзе: 1) თხისა და მკელისათვის, 2) ბრძოლისათვის, 3) საყვარელზედ, 4) ჰვალე ზირველის სასახლეს ზედა, 5) სხვა და სხვა დროად კაცისათვის, 6) ლექსი ჰეროდილობაში თქმული, ოდეს რუსთავან ჰერობილ იყო, 7) დაუდგრობელი მწეემსი და კეთილი მწეემსი, 8) მოძღვრისა და მოწაფისათვის, 9) მგლისა და კრავისათვის, 10) შემთვარლისადმი, 11) რწე მეტრეულისადმი, 12) გიჳისადმი, 13) ახმარეზთა შინა მოარკინალოთათვის, 14) ჭრიჭინასათეს.

215 (— 1088). Разныя стихотворенія, рукопись безъ перенлета, въ видѣ тетради in 4^o, въ 22,5×17,5 сантиметра, на сѣрой бумагѣ, писана строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка. Въ числѣ знаковъ филигранн бумаги 1813 г. Чиршила очень блѣдныя, хотя встрѣчаются и красныя строки. Страницъ 26. Съ 5-ой страницы идутъ слѣдующія стихотворенія: 1) მე სული ჩემი თქმისად მენათვისცა შემოწირას. 2) Анбантъ кеба: აღვსევძ ქებად ბავებს, თუძცა შეუძელ მოძობილებს. 3) Другая анбантъ-кеба: ამბავს ვწერ ღირსილებს აღმკულებს აღმკობსს. 4) Анбантъ-кеба Бессаріона Габашвили. საიხად ბრძენთა გაზრდილი აზიად ვგმწავრობ ანესს. 5) Самовосхваленія ფრუკთი. მასწავებს თქვა მოკლად ზირელებად, მე ვერ მოძობსწრობს ხილით. 6) Анбантъ-кеба: ანს ბრძენ გნობით დავჯდის ეთერს. 7) Къ царицѣ Аннѣ Бессаріона Габашвили. ვარ უცხი ვისმე ვარობი ანს სიტყუითა მხმობელი. 8) Ею-же: სევედის ბავს შეეულ შესაღონები. 9) Ею-же: ცემქლით ისარი, მოსისხარნი ჩემდა ანენით.

216 (1612 ა). С т и х и - ш а и р и, рукопись на листѣ бумаги, писана строчнымъ мхедрули половины XIX вѣка и заключаетъ въ себѣ три четверостишія и одно двустишіе. Начало: მათი რეგულად. რადს მეგვით მზისა ღირად და გამწავდით სანჯანბრად.

217 (1612 ბ). Два стихотворенія - ш а и р и неизвестнаго автора, на отдѣльномъ листѣ бумаги, писаны строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка. Заглавіе первого: ერთ დიდ გეჰმთან დაჰბეზლებინე თან უსვინიდოსო გატებსს. Начало: ერთი რადად ჰაზრნი შესმა ვგონებ იუთს დიდი ჰქარი. Заглавіе второго: ერთ დიდ გეჰმთან ლეჰსად თხოვას: მომესხენუბინს მადლობით. Начало: თითქო მე სული მელეკას, ის მობრძენებს, მოიგადეო.

218 (1612 გ). О т р ы в о к ъ з а к о н о в ъ ц а р я Ва х т а н а VI на отдѣльномъ листѣ бумаги, писаны строч-

нымъ мелкимъ мхедрули первой половины XIX вѣка и заключаетъ въ себѣ статьи 160—163. Начало: მეფის კასტანგის რე მუსღში. კარი ნასყიდობისა.

219 (=1612 დ). Разныя стихотворенія, рукопись въ видѣ тетради in folio, на 4 листахъ, бумага выдѣлки 1817 г., письмо строчное мхедрули первой четверти XIX вѣка. Укажемъ начало каждаго стихотворенія.

1. რომელთაგან მქონდა სიამე შუკების კმაზედ.

ვიხილე რა საუფარლის განკიდება,
ჩალად მჩანს უოკლის სოფლის დიდება.

2. თასმისი.

ანაზღად სატროფომ მიმუსთლა, რომელც არ შეშეენისა,
მიძრიდა ჩემთა საჯგოთ ჩვეულები უფრნი სმენისა.

3. დარიალარ იხენდა სან ბირ აღა სანის კმაზედ.

ბანოკანთა შორის შენ ხარ მთიები,
სწვენი შენთა მჭკრეტელთა შენნი სსიკები.

4. თასლიბის კმა.

განმიძმა რა სისარულის წაღკოტი,
ძენიდგან სიცოცხლე დამემწარდა.

5. გარელის კმაზედ.

როს მესტუმრა ეში გულსა,
პერვის კეტრეუ გარდა შესა.

6. ყაფია, რომელიც თეჯნისათაც ითქმის.

უოკელთ უდარო ნუ უგულვებულს მეოფ.

7. ეი სარკეი შიმშადუმის კმაზედ.

ჭი გაბადრულო მთვარე,
ბნელსა ვზი მომეხმარე.

220 (=1612 ე). Афоризмы на счетъ женщинъ и два четверостишя, на полулистѣ бумаги, писаны скорописью мхедрули первой половины XIX вѣка. Начало:

დედაგაცი შემამკობელი ჰირისა უშკერებასა ცხად ყოფს.

უმჯობეს არს ღომისა და კეშახისა ყოფა, კიდრე ბრძოლასა და მრისხანესა დედაგაცისა თანა.

ქალს დიდი მწითოვი რა უნდა ჰქონდეს? მიუგო: სიწმიდე და ნამუსი.

Начало первого четверостишія:

წაიკითხე ფილასოფოსით სიბრძნე, მათ შეენით ქება,
ვინც შეუდგეს მათსა სიტყვას, მიეჯების მარად შეება.

221 (=1612 პ). С о т в о р е н і е с е к р е т а р я. შექმნა სეკრეტარისა, стихотворение на полулистъ почтовой бумаги большого формата, писано скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка. Начало:

ერთსელ სატანა ჯოჯოხეთს იყო ტასტზედ მჟღომარე,
დას დასად, მწყობრად ესვივნენ ეშმაგთა ჯარი მას გარე.

222 (=1612 ზ). Р а з п ы я с т и х о т в о р е н і я и м о л и т в а ц и л კ ა ნ ს კ ა გ მ ი თ რ ო პ ო ლ ი თ ა I ო ა ნ ნ ა, рукопись на отдѣльныхъ листахъ бумаги, сшитыхъ вмѣстѣ. Письмо вездѣ строчное мхедрули. Содержание:

1. На полулистѣ почтовой бумаги скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка стихотворение изъ пяти четверостишій. Начало:

საუკარელო ცრემლსა ჩემსა არ მიიღუბ სიბრძნულად,
მაშ მომეცი რისსუა შენი, მაქუნდეს ოდენ შენეულად.

2. Четверостишіе на отдѣльной бумагѣ кругловатымъ мхедрули половины XIX вѣка.

სამ სახედ და სამად გვარად, გამოკვსტადე, ვიქმენ მზირად,
კალმის წიერი რა შევახე, მელანი ჰსწნდა შიგან მტირად,
კარქე მოყვასო, რად გულ ხვლობ, მითხარ რა გქირს თავსა
ქირად,

არა რა მრქვა თავსა ჩემსა, ნუ ვაჭრობო დია ძვირად.

3. Стихотворение на сѣрой бумагѣ скорописью мхедрули первой половины XIX вѣка. Начало:

მიჯნურის კსძღვნი გუფს ჰობიღსა, ეშხთ ჭმანდით ჰურობიღსა,
მის სეკდით დაღტობიღსა, გაი სიცოცხლე მოსპობიღსა.

ნუ მკლავ ზჳალო,
ცხოვრების ძალო,
კარდო უმზრადო,
სრულ სარ უწყადო!

4. На томъ-же листѣ стихотвореніе Беснигъ относительно архіепископа Гаія: მალღს ღირსებას სავტემელი მსუეე მძიმედ მოსკლია, კით მიწა უეე.

5. На такой же бумагѣ, той же рукою стихотвореніе авбант-веба относительно Бессаріона Габашвили.

არის არიას აღწრდილი აღმაცებით ასთა აგით,
ბედ-მრუდი ბესარიონ ბარაბაობს ბილწის ბაგით,
გაბაანობს, გესლიანობს გვარძნილია, გადააგით,
დაქრილია დაცურებ, დაწულუღდების, დასწამს დაგით,
ეშხიანობს, ეთურაობს, ეკაზმების ელვარებით,
კარდუაობს კარდისასარ, კატირებდეთ კალალებით,
ჭეუაობს, ჭეჭალაობს, ზილფიანობს ზანანებით,
ჭე ესრედ ჭედემაობ(ს), ჭეთვისების ჭშამაკს ნებით.
თურქნითა თოსოეთ თამამად თეთრუა თავლაფიანსა,
იკეთებს, ისეის იასა, იღებაკს ილაფიანსა,
კრულსა კერზულად კიცსულსა კონცინ კავებანსა,
ლაფით ლაქითა, ლელუა ლაქლარა ლოთებანსა.
მრუშ მეძაობს, მანიაობს, მართლებიანგან მოკრის მოხით,
ნარცხუნია ნაციანგან, ნაკლებია ხასრკი ნუხით,
ოთმიშა ოსმალთაგან, ოგროგინობს ოსკრვა ოხით,
პირად პილწობს, პაწაწაობს, პატარ ქალობს პირად პოხით.
უამად უღრილი უანგანი, უამიურად უყოყუნელი,
რას ტანადობ როსკიზულად, რუღამაობ როგორ რბენით?
საქციელით სამაგელი, საესე არის სრულად სენით,
ტუეილი აქეს ტიპოთესგან, ტუელებისა ტუნა-ტენით,
უბადრუგობს, უკეთურობს, უსმობს უსენს უსნის ფერიით,
ფურად ფერობს, ფაქიზაობს, ფიქრიანობს ფაშის ფარით,

ქალუაობს, ქალთა მზეობს, ქედს ჭკეშ იგებს, ქელავს ქალბით.
ღვარძლიანობს, ღმერთს ღვლატობს, ღვლვისაგან ღვლავს ღაძით.
უადიფანს უადმზურისა, უძანი უძობდენ უოჯლის უურით,
შეწვევებით შეწურვილმან შეაძულა შვილი შურით,
ჩვენა ჩექმა ჩაწსუოდა, ჩარჩსაიდა, ჩაჯლო ჩრულით,
ცნობისაგან ცარიელი ცუნცულებდა ცნობით ცრულით.
ძირად ძებნეს ძონძიანი, ძღომიღია ძაღლის ძვალით,
წარმართა წიდოკანი, წარუელი წუმძე წყლით,
ჩინსკელიანობს, ჩირკუელობს, ჩირკოდილობს, ჭკაობს ჭვალით,
ხადუმაობს სრდემლიანობს
კერკიანობს კორხიანობს

Далѣе недостааетъ, и перепишчикъ замѣчаетъ, что онъ дальнѣйшихъ стиховъ не помнитъ: კელარ დაკისსომიე დახაშ-
თობი. Но послѣднй стихъ все же приводить. დასასრული: ჭი
უოჯლად სამაჯელი სომხებს დაწყავსთ მუდმივ ქირით. Стихи исхо-
дятъ, вѣроятно, отъ лица, который былъ задѣтъ Бессаріономъ
Габашвили, чѣмъ и объясняется его злоба противъ поэта и
пасквильный характеръ его произведенія.

6. Молитва цыганскаго митрополита Іоанна, сказанная
при встрѣчѣ креста св. Нины въ Анаурѣ въ 1802 г., когда
крестъ былъ возвращенъ въ Грузію Александромъ I. ღოცუა
თქმული უდ სამღუდელოსა წილგნელ მიტროპოლიტისა იოანეს მიერ
მზურვალ კედრებით ნინოს მიმართ მოციქულისა და ჟურისა მისისა,
რომელი აღმოსთქვა ანანურს, რაყამს მიეკება ჟურას ნინასსა, წელსა
1802, აპრილის 6. Ручпись на особой бумагѣ скорописью
мхедрули первой половины XIX вѣка. Начало: ჭი ოქროს
ცისა მზეო ნინო ქადაგო ეკმანუილისაო, სსიგნი გუასხივენ ბეკრ
ნათლოკანნი წმიდისა ჟურისა შენისანი, ერთა შენ მიერ განათლებულთა.

223 (=1612 6). Два стихотворенія Іосифа
Тулоева ¹⁾ на отдѣльномъ листѣ бумаги строчнымъ мхе-
друли начала первой трети XIX вѣка:

¹⁾ Авторъ въ нашей рукописи не указанъ, но онъ извѣстенъ изъ
другой рукописи № 1576, описаніе которой приводится ниже.

1. ბესარიონის სმაზედ სათქმელად. *Начало*:

უყამოდ ვიქმენ დაბრკოლებული, სულ ჩამომართვეს ნივთი და
ფული.

ძვირად დამიჯდა ცოდნა ქართული, რიგზედ ვიყუა შემამართული,
მით შემაცდინეს სელებ ქართული, უყამოდ ვიქმენ დაბრკოლე
ბული.

Въ концѣ этого стихотворенія читаемъ: ერთ უამათ რომ
დიდათ შეწუხდი, არზაც მიკართვი სათხოკარი ჩემი და ესე იგი
ლექსიც, მაგრამ მაინც ვერ გავსდირა, არ შემიწყალა.

2. კნიაზო მოკრატან მიწერილი ლექსით არზია, გავს რომ
მანუხებდა. *Начало*:

საფუძველი ლექსის თქმისა ყოვლთვის კელი კეთებისა,
გულის მწველი ყოვლის დღისა, ვიხული თავს რგებისა,
რათ მჭირთ ყელი მტრის გულისა მოსკოველი არ მშკებნისა ¹⁾,
ვარ გამრჯული მონა ლთვისა, თვალთა სველი დაჯრისი ჭკვისა.

Всего 5 четверостишій. Въ концѣ тою же рукою записъ:
უფალო კნიაზო, ამ უამად დიდის შეწუხებელი გავსდდი, ამასთვის
გავბედე და მოკართვით ესე დაბიური ლექსი, მაგრამ ერთ დროს
უნდა ქართლის გვარზედ განმიმართო აზრი ამისი ონზალაგას გამო-
ყვანილი ოსუფობანი.

224 (—1612 თ). *Стихотвореніе на полулистѣ*
бумаги скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка.

Всего 4 четверостишія. Начало:

რადგან შიბრძანეთ თარგმნი რომელთამე წერილებთა,
აღვასრულე ვითარ ჭმენის ძველ ჭანსზედ დაწყობილებთა.

225 (=1612 თ). *Письмо въ стихахъ Гарсе-*
вана къ Тарунъ-Григору, отъ 1828 г. 19
іюня; рукописъ на полулистѣ синей бумаги скорописью мхе-
друли. Начало: ჰარუნ გრიგოლ!

¹⁾ Въ другой рукописи вмѣсто послѣднихъ трехъ словъ: არც სახელი
აქვს ქებისა.

ზაზისკა მოგეწერა მწვედ დიდგატური,
მეც მეგონა რამე, დაუბდე ყური,
რაც მოგეძასა, ყველა ჯისმინე,
შენს ბრძნულს განსვარედ ბერი ჯიცინე.

Всего 9 двустиший. Въ концѣ читаемъ: შენი გარსევან,
წელსა ჩეგლ, ივლისის ით.

226 (=1612 ა). Избранные стихи изъ Вепхисъ-тгаосани Шоты Руставели, рукопись на полулистѣ бумаги, строчнымъ мхედრული первой половины XIX вѣка. Начало: ტბილნი მისნი წეალობანი, ბოლოდ ასე გაქმ-
წარნეს.

227 (=1612 ბ). Ямбическіе стихи по поводу кончины Екатерины, дочери Сардара, рукопись на большомъ листѣ сѣрой бумаги съ филигранью знака pro patria и 1809 г., писана красивымъ строчнымъ мхედრული первой четверти XIX вѣка, заключаетъ въ себѣ 24 пятистишіи. Авторъ не указанъ, но въ концѣ стоитъ русская буква Б и такая же буква хуцური Ч. Начало: იამბიკო
თქმული მიცვალებასა ზედან კეტერინა სადღლის ასულისასა.

სად მიღრკა მზედი, მხათობი იურიის,
უმეტალითო, უსასესი სისისა,
ღმერთა შენების, დიანს მოკამათე,
მერეე პლანინტა, სქერა ყოვლად ბრწეინკალე,
მხედო განმაცვიფრი, საკვირკო გონებისა.

228. (=2340) Разныя стихотворенія, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради малаго формата in 32°, въ 17×11,5 сантиметра, безъ начала и конца, писана строчнымъ мхედრული первой половины XIX вѣка на спиеватоу бумагу. Всѣхъ страницъ 40. Авторы стихотвореній не указаны. Содержаніе:

1. **Анбантъ-кеба безъ начала и конца, сюжетъ библейскій** (стр. 1—10). Начало:

დაგიცვას სუღმან წმინდამან, სიტყუა განზრქელდა ტყუებოდა
და დამსსენ, უფალო, ჳოჯოსეთს, თუ წესელი მომედებოდა.

2. **ლექსი** (стр. 18). Начало:

გუღს ბრწამლი შემოძესუია, ქანვი დამესო ჳედ არა,
ამისთვის წრემღთა ნაკადმა თვალნი ვერ გამსედარა.

3. **ჩახრახუელი** (sic). Начало:

მზის ჰირსა მდურას, ჩემს დასაჳურას,
ჩემ საკადრისად ვერ ვხედავ ვერას (19).

4. **ტაქვი** (21). მოსიულა გულის კელმწიფუ, ვით რომ ჳარო
კარსა რეკისო.

5. **ლექსი** (23). ამისა ბროლსა ნათელსა აჳიჳი შუა რეოდა
(**Антонія I католикоса**). დაჳე: შენსარ ვენასი ახლად აღუჳაგუ-
ბული ი т. д.

6. Большая часть остальной рукописи занята ямбическими стихотворениями разнаго содержания безъ оглавленій и указанія авторовъ.

7. Ямбическіе стихи Васки Перехелова. Восхваленіе
рѣки Меджуди. სუთ მუსლედნი იამბიკონი ქნბილნი უფლისა ვასკა
ფარესელოვისა. Начало:

ქუსდა კაცასი შორის მეჳუედისა და თრიალეთამდინ მოსცა სმა
თვისი.

8. **Въ концѣ любовные стихи** (39—40). Начало:

დაჳწერ წიგნსა და გაახლებ თქვენ მზისა მეჳუეთარყო,
დიღაჳედ ადრე ადგები, ჰირსა დაიბან მალეო,
ეგ ბულბულისა გიმური ვარდჳედა მოიჳარყო,
და მე უთქვენობას ვერ ვსკძლებ, სულცი თქვენ მიიბარყო.

Конецъ:

ჰირველ სომესთ შემოიღეს, ნიძანს ეძახან ალაგს,
ეს მეც ვინი ჰასუსს მოძწერ, ხელთ დაიჭერ თქროს კალამს.

Въ разныхъ мѣстахъ рукописи попадаются таблицы арабскихъ цифръ, а также таблицы и грузинскими число.

выми буквами (стр. 3—4; 37—38) и, кроме того, поздняя запись, большею частью молитвы (стр. 10—17).

229 (=1576 ა). Стихотворения Иосифа Тулоева, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради in folio на 5 листахъ, писана строчнымъ мхедрули первой трети XIX вѣка; бумага выдѣлн 1828 года. Содержаніе:

1. Армянское стихотвореніе грузинскими буквами Иосифа Тулоева на счетъ Циціанова. თქმული იოსებ ტულოევისაგან თახმისის სმაზედ ციციანოზე. Начало: ტასნ-ეფინგ ტარი ძივანდიმ, ჩიმ ჭარუმი დოსტურუ ჭარი.

2. Его же грузинскіе стихи на мотивъ мухамбази. Начало:

ერთი კეთილი გავსა ვსედავ ანგელოზ დარი,
ერთი ბორბტი გავსა ვსედავ შავაზ ვადარი.

3. ბესარიონ (გაბაშვილის) სმაზედ. На мотивъ Беспки.

Начало:

უყამოდ ვიქმენ დაბრკოლებული,
სულ ჩამომართვეს, ვიქმენ უორული,
გამოცდილ ვიუე ცოდნა ქართული,
რიგზედ ვიუევი მე გამართული,
მით შემცდინეს სელებ ჩართული,
უყამოდ ვიქმენ დაბრკოლებული.

4. На мотивъ мухамбази. Начало:

მონივარი გავსდი მე ამ ჩანისა,
ნასყიდი უფალი თეოფანისა.

5. დიაგნისი სმაზედ. Начало: საფუძველი ლექსის თქმისა უკლთკის კელი კუთბისა II T. D.

6. На мотивъ мухамбази. Начало.

ვინ დამწყველა, ამ დროს შევეყარენი,
ფიქრში დავრხი, თავს ვაძლეე მწუხარენი.

7. Стихи, написанные Питоеву. ლექსია მიწერილი ფითოკთან. Начало:

მსურს ამბებით მასარებდეთ განასლებულ საყურადღისა,
ტუნება დავარგულ ვიქმენ, კვიებდი დიდის სხისა.

8. На мотивъ дивани. დიანის სმასედ. Начало:

სვეტის ცხოველის ქებას ვიტყვი, ცა დაქმნილი შავი ქვისა,
ცას ქვეშ სადმე არსად არის შესადარი სამოთხისა.

9. На мотивъ Бесики. ბესარიონის სმასედ. Начало:

არზი მაქვს თქვენთან სამომართვი, ხემა მოვარავო,
სულს აქეთ უკელა გამომართვი, ხემა მოვარავო.

Въ концѣ записъ другою рукою: კალეხი რომ გაალებინეს,
ღღარ მისცეს, კიდევ გააკოტრეს საწყალი ტულუოვი, იმისგან არის
სომხურიც და ქართულიც დაწერილი მოუარავედ. და ბიძა ჩვენცა
სომ არის მოხსენებული, ნურს ამას დამიკარგავ.

230 (=1576 ბ). Стихотворенія разныхъ
авторовъ, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради in
4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхედრული второй половины
XIX вѣка, безъ красныхъ строкъ; страницъ 70. Содержание:

1. Стихотвореніе Маріи, дочери Ираклія II. Начало:
გი დამწარდეს დროთა ტვიდლობა (стр. 1—3).

2. Стихотворенія царевича Давида Георгіевича. Эти
стихи въ концѣ имѣють записъ: დასრულდა. დავით. Въ од-
номъ мѣстѣ მ. გ. ძე დავით—მეფის გიარგის ძე დავით. Укажемъ
начало каждаго стихотворенія:

ა) ვაი დრონი, დრონი ნაქებსნი მტკვარად (стр. 22—23).

ბ) დამლაშქარ სვედის ლაშქარმან ასე (3—4).

ვ) გამიფრინდა სისარულის მეფინეული (4—5).

გ) თუკლისი. რა მოთვარე დამესახა თუჯლოა წინ (5—6).

დ) ესე ხელ სება მომე ნება (6—7).

ე) რა შევიქენ სოფლისაგან ესრედ მწარედ განაწირო (7).

ჟ) გულს ასხივე შენი სხივი მწვეკ (53—54).

3. Стихотворенія безъ указанія авторовъ:

ა) ცთომილ მნათ შვიდნი კოთალუა მსუიდნი შესასედავით (7—8).

ბ) როს გიხილე გაბადრულა მოვარავო,

შენის ეშხით თეძი შეჯახარეო (8—9).

ბ) მუხამბაზი. თაჯით ფესამდი შექველო ან გინდა ენით ქებანი,
უჯაილო სამოთხისა, დამქორდე სურნელებანი.

გ) თევლისი. ოდით გული შენგან ბმული ისაჯა (11—12).

დ) მთვარე ბანდ გავსილო, მოკედ ესე (12).

ე) თევლისი. შვ გლახ გული სედას ება ულსენად (13).

ჟ) თევლისი. მზუა ლიმენოსი შენი შამეფისა (14).

ზ) შენ მოგეჯ ჩემი გონება,
ყოველ უამ შენ გექმება (15).

ი) მუხამბაზი. ტურფა სასე გაქმეს მშენიერი, ან ითქმის ქება,
მიჯნური შენა სედაში გუჯეს, ან გებრალება.

ი) შენ გსასოებ, მშენიერი სასეა,
მაწვალების გული დამსახვეო (17—18).

კ) გისილე საეკარლად ედემის კარდი, კიშ რა გვიამა (19).

ლ) მისის კარდმან ფურჩენილმან
ბეზემან კარდმან ფურჩენილმან (19—20).

მ) გრგვინით ციურნო, მოდით მზიურნო, რა არს სმინება.

ნ) კემონე მას უშტარსა ჩემს გასახარად (23—24).

ო) ოცი წლის კაცი კეოფილკარ, უჯარი არაფრის მქონია (36 ა).

პ) მიჯნური, თუ გსურს ჯილებ სელსა (36 ბ).

რ) ბუღბული მწესარეობს, კარდი შემამწურალა (36 ვ). Три

последнія стихотворения добавлены на особый бумаге поздней рукою.

ც) აღმასო უფასო ღაღო, ბადრო შენ სორულო, მობრძინდი.

ტ) ეშხით მე კარ ის არა (47—48).

ყ) შიკვირს, თაჯი, ტანი, ტურფი ესრეთ კითხ ამზნეს (50).

ფ) ეტლ-სივრცით ცას გვარობს, თუ კინ ჭუჭა გზას (55).

4. Стихотворения А. Чавчавадзе:

ა) დუგა. კულავ მარად ჩემსა სურვილსა იძედი წინა უძლოდა,
აწ სურვა გულსა კულავ სწვამს, მაგრამ კარ უიმედოდა.

ბ) სიგერს გლახ გული, საუჯარელო, მლოდე შენი უწულავს თმე-
ნას (25—26).

ვ) შენთან არს გული, მნათობო, კიყო სად-გინა (26—27).

რ) უწყლო სიუკარულო, რად მკოდენ ესრეთ ძნელად (30—32).

დ) უწულივ კარ ჭირთა ძაღვას,
დუმილს, ოსრვას და კრძაღვას (40—41).

ე) რომელთაგან მქონდა სიამე შებვა (42—43).

3. Стихотворенія кн. Георгія Егнатъевича Туманова

თ. ვ. ე. თუმანოვი:

ა) კეფიცაჲ კონობი დიდა,
კითოლეით ჰიარს გმონებიადა (27—28).

ბ) საბრალო ანს, გულ მოწყულელი კერა სკვრეტდეს საყვარელსა,
ყოელი ცნობა მოსდომოდეს, კეულაჲ შესტროფადეს სულ-
მხდელსა (36—37).

5. Стихотворенія кн. Павла Туманова. თ. ვ. თუმანოვი:

ა) თეკლისი. ბრაღის მკუდრით შუქით ავსე ეს არე (29).

ბ) დახე სოფლის ბრუნვასა, ვით მუხთლათ გაძლევეს ჭმუნვასა.

ვ) მუნსამაზი. მართლად ბაღა ანა აჭკს ამ დროს მკგობრობასა,
არცა მტკიცე სიუკარულსა, არც ჭეშმარიტს ძმო-
ბასა (44—45).

6. Стихотворенія Д. И. Туманова. თ. დ. ი. თუმანოვი.

ა) მეფეთა იგი ჰირ მანგი ატმოსფერაათ მატული (56—57).

ბ) კნახე ჰირმზე ბაგე კარდობს და ღაღობს (58).

ვ) ტრფილთ დამწყელი, ტრფილთ დამწყელი (59—60).

რ) მომამარკა რა მყემან მცხინკარესა (61—62).

დ) სეკდისა ლაშქარი შემომინდება (63—64).

ე) დილის ნიავა მომართა ამბავი სასურველია (65—66)

7. Стихотвореніе С. Першангова (34—35). უზანიის გუშა.

Начало:

გეგლეუცთა სღება მიკიარს ლეილიმ,
რად კესწყესკარ დიდად მიკვიარს,
თუმცა მაჭკს მისგნივ კენესა ლეილიმ,
მიტცა ჭკრეტა მეტათ მილიარს.
ვიშ მის ლელწამ წელსა,
ია რა ტეი ღომისა მწყელსა.

8. Стихотвореніе кн. Р. Д. Тарханова. თ. ო. ღ. თარ-
ხანოვი (33—34). Начало:

ეჭა სატრეოე! ჩემს გუელს სეკდა შენ ასე,
ღვინის ნაგვლად ოხრვა მიჭქენ შენ ასე.

9. Стихотвореніе Беспки: იადონ ის ევარდა (51—52).

10. Стихотвореніе кн. Г. И. Баграціона: არ გჭქენას
სამდურავი (69—70).

11. Стихотвореніе Мзедчабука Орбелиანი: აღმეულ სრასა,
უესოდ მზასა, მზე შინ შემოდით (стр. 67—68).

231 (=1576 გ). Разныя стихотворенія,
рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4, писана на
бумагѣ сворописью мхедრული второй половины XIX вѣка;
страницъ показано 66, но изъ нихъ въ началѣ недостаетъ
10, а въ серединѣ 2 (36 и 37). Содержание:

1. ჭეელ გუშენ იოსებ ვარ შავის მიწის მდებარე (стр. 11—13).

2. ბუღბუღლი მოადის მუხსარების ცრემლის დენითა (13—14).

3. ას მარადო, მარადო, რაც შენ ჩემგან წაბუელი (14—15).

4. კოკობო ვარდო, არ დამაგდო, ვარ მონა შენა (16—17).

5. ციდაძე რა მოსულ ხარ მჭკრეფულ ვარსკვლავო (17—18).

6. ყოვლად დილის მზეო, გადამსხდეთ (18—19).

7. სე ჭაბუკო, სისარულით დღენი შენნი განატარე (20—21).

8. როს არმიეი საუვარლისა ხალვას ეშურებოდეს,
რავი ხასოს, მეუკსეულად გომნობით ეუბნებოდეს:

მიუვარსარ! (42—43).

9) Стихотвореніе Барамა (Баратова). პარამის თქმული:
აფორდიტო აღმობრწინენდი (23—24).

10. ამანზულოს გუშა (24—25).

შენ უფასო მარგალიტი,
ვერსად გპოვე თეთრი გვიტი,
ნუ გაჭქის რიდი,
ფართა გაშალე, ვარდმოფრინდი!

- რ) უწყლო სიუვარულო, რად მკოდენ ესრეთ მხელად (30—32).
- დ) უწყლიჲ კარ ჭირთა მალკას,
დუმილს, ოსრკას და კრმალკას (40—41).
- ე) რომელთაგან მქონდა სიამე შეება (42—43).

3. Стихотворения кн. Георгія Егнатъевича Туманова

თ. გ. ე. თუმანოვი:

- ა) გუგუცაჲ კარონოზი დიდადა,
კრთოლეკით ჰირს გმონებიადა (27—28).
- ბ) საბრალო არს, გულ მოწყლული კურა სკვრეტდეს საყვარულსა,
ყოკლი ცნობა მოსდომოდეს, კჳლაჲ შესტროფოდეს სულ-
მხდელსა (36—37).

5. Стихотворения кн. Павла Туманова. თ. ჰ. თუმანოვი:

- ა) თუკლისი. ბროლის მკურდით შუქით ავსე ეს არე (29).
- ბ) დახე სოფლის ბრუნვასა, ვით მუხთლათ გაძლევს ჭმუნვასა.
- ვ) მუხსამბაზი. მართლად ბაქა არა აქვს ამ დროს მუგობრობასა,
არცა მტკიცე სიუვარულსა, არც ჭეშმარიტს ძმო-
ბასა (44—45).

6. Стихотворения Д. И. Туманова. თ. დ. ი. თუმანოვი.

- ა) მეფეთა იგი ჰირ მანგი ატმოსფერადთ მატული (56—57).
- ბ) განახე ჰირმზე ბაგე კარდობს და ლალობს (58).
- ვ) ტრფიალთ დამწყველი, ტრფიალთ დამწყველი (59—60).
- რ) მომაშორკა რა მზემან მცსინკარესა (61—62).
- დ) სეკლისა ლაშქარი შემომინდესა (63—64).
- ე) დილის ნიაკმა მომართა ამბავი სასურველია (65—66)

7. Стихотворение С. Першангова (34—35). უმაინის გუმა.

Начало:

გეგლეუცთა სდებს მიქირს ლეილიმ,
რად ვჰსწყესვარ დიდად მიკვირს,
თუმცა მაქვს მისგნიე კენესა ლეილიმ,
მითცა ჭკრეტა მეტათ მილირს.
ვიშ მის ლელვამ წელსა,
თა რა ჭეი ლომისა მწყველსა.

8. Стихотвореніе кн. Р. Д. Тарханова. თ. რ. დ. თარ-
ხანოვი (33—34). Начало:

ქვს სატროფოკ! ჩემს გულს სეკდა შენ ასე,
ღსინის ნაწკლად ოხრვა მიქმენ შენ ასე.

9. Стихотвореніе Бесики: იაღონ ის კვარდა (51—52).

10. Стихотвореніе кн. Г. И. Багратиона: არ გჰკენას
სამდურავი (69—70).

11. Стихотвореніе Мзедчабука Орбелиანი: აღმკულ სისას,
უცხოდ მზასა, მზე შენ შემოდია (стр. 67—68).

231 (=1576 გ). Разныя стихотворенія,
рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4, писана на
бумагѣ скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка;
страницъ показано 66, по изъ нихъ въ началѣ недостаетъ
10, а въ серединѣ 2 (36 и 37). Содержание:

1. ვკელ გუშერ იოსებ ვარ შავის მიწის მდებარე (стр. 11—13).

2. ბუღბული მოდის მწუსარების ცრემლის დენითა (13—14).

3. ას მარალო, მარალო, რაც შენ ჩემგან წაბეული (14—15).

4. კოკობო ვარდო, არ დამაგდო, ვარ მონა შენი (16—17).

5. ციღამ რა მოსულ სარ მკვრეფულ ვარსკვლავო (17—18).

6. უოკლად დიღის მზეო, გადმაძხელო (18—19).

7. ჭე ჭაბუგო, სისარულით დღენი შენნი განატარე (20—21).

8. რეს არშიეი საუკარლისა ხალკას ეშურებოდეს,
რავი ხასოს, მეუკსეულად გრძნობით გუბნებოდეს:
მიუვარსარ! (42—43).

9) Стихотвореніе Барамы (Баратова). ბარამის თქმული:
აფროდიტო აღმობარწინდი (23—24).

10. ამანზულოს გუშა (24—25).

შენ უფასო მარგალიტი,
ვეწხად გზოვე თეთრი კურიტი,
ნუ გაქვს რიდი,
ფრთა გაშალე; გარდმოფრინდი!

საქებრათ აღჳსარ ენაჲ,
რა მატკის მე შესთან წყენაჲ,
სულთ განაგდე ისართ შვილდი,
ფრთა გაშალე, გადმოფრინდი!

კარდი ხარ სურნელაკანი,
ედემის ევაჳილოკანი,
იადონებრ ატიკტიკედი,
ფრთა გაშალე, გადმოფრინდი!

11. ნეშიიტს გუშა. Начало: ნე მიკურამ, დედილო, წითელ კახასა (25—26).

12. Стихотворение Иосифа Мушрибова. იოსებ მეშრიბოვის შვილისაგან თქმული (26—27). Начало:

შენდა, შენდა შეურამდის ჳით გასძლებს გული,
სეკდამ უწყალოთ მიმატა წყულელი.

13. Стихотворение Джеелъ Отлана. ჳეელ ოთლანის თქმული (27—28). Начало:

ოდონდ მიბრძანო გაკშალო ენა,
ეც შენი სახე სიზმრად მეჩვენა,
მე ჳარ ბულბული, კარდი, ხარ შენა,
კარდი ხარ წითელი, შუბლი გატკის ნათელი,
წარბი ჳეში მკვლეელი.

14. Стихотворение Бесики. ბეზიკის (sic) თქმული (29—30). Начало: ასალ ჳნაგო სულოდა, ედემში დანერგულოდა.

15. გუშა. Начало: გამტეორცსა სოფელძან, მოკშორდი მზესა (31—32).

16. Стихотворение Заала Баратова. ჳაალ ბარათოვისაგან თქმული. Начало: ბულბული მწესარეოის, კარდი შემომწყრალია (32—33).

17. ჳუს ჳაწიწარის გუშა. Начало:
მიჯნურო შემიბრალე,
სეკდით ამკესო გული.

გაიის მრქალი მადგია,

საკედავით კენესის სული (34—35).

18. Стихотворение Симона Мачабели (35—36). Начало:

როს მეღირსა შენი ცნობა,
მეისვე სავნად მექმნა ტრფობა.
შემოგწირე უოკლიე გრძობა,
თვით თუ იცი მეცობრობა.

თუმცა მომეც სსივით ფრენა,
მაგრამ მაინც გეტრფე შენა,
გეტრფი შენა, ისევე შენა,
სიკედელადმდე გმონებ შენა.

19. Дефектное стихотворение 39 страницы теперь начп-
нается словами: კელარ კსედაე რწმუნებას, დაარღვიე აღთქმანი.

20. Стихотворение Саатнавы. საათნავას თქმული (40—
41). Начало: გალობს თუთის უაზალანი, ბუღბუღის ბანი მინდოდის,

21. ზი კითა კსტკა განსაკრომიელი ჩემი სიტოცსლის დამათ-
მობელი (41—42).

22. Стихотворение Барама Баратова. ბარამ ბარათოვისაგან
თქმული (43—44). Начало: ეს მთაები მთენია, შუქი მისსი (sic)
შენია.

23. Стихотворение Иосифа Мушрибова. იოსებ მუშურების
შვილისაგან თქმული. (44—46). Начало: ზი გაბადრულო მთკარე,
ბნელსა ვზი მომესმარე.

24. ლუის ჰაწარის გუშა (46—47). Начало: კარდო რად
სარ თაჲ დასრილი, რათ მარიდებ პირსა შენსა.

25. ლუის ჰაწარის გუშა (47—49). Начало:

ჩრდილოეთის მტრედო, ფრთე გაშალე ძალევი,
მიდი და მომიკითხე ჩემი საუჯარლის თვალევი,
მას უანბე ანბავი ჩემგნით შენათვალევი,
თუმცა შენ მოგშორდი, მაგრამ სიკედელს კერ კეძალევი.

26. ბაკე კარდოს გუშა (49—50). Начало:

ჭი მიკსურთ, სულო, გულო,
კარდის კონჯ თავგულო,
დილის ჩუართ დანამელო,
თეთრ ყიამიზო, ღაწვ მორთულო,
ბაგე ბორღ-ბაღასმ დანმელო.

27. დოსტლარი კანა აღნადი (50—51). *Начало*: მსურს
გინხო ჭინსი სემნი ტრთვიადმან, ჭი საყვარელო.

28. თეკლისი (51—52): *Начало*: გრძელ გლას გულო სა-
ყვარელი მლოდე შესი უწელავს თმენას.

29. Стихотворение Заала Баратова. ზაალ ბარათოვის
თქმული (52—53). *Начало*: ბუღბუღი მოდის მწყსარებით, ანც
მე პერ გინსავ.

30. Стихотворение Стефана Першапгова. სტეფან პერშან-
გოვისგან თქმული (53—54). *Начало*: საყვარელმან განმამორა
სოფელსა, მსწრაფელ დამეგდო მოტირაფი სოფელმან.

31. Стихотворение на счет одной красивой женщины.
ერთ ღამეზ ქალზედ თქმულობა (54—55). *Начало*: მე შეს კარზედ
უერებით ქალო, დამიერუელა უერები.

32. Стихотворение Черкезь Оггани. ჩერქეზ ოღღანისგან
თქმული (55—56). *Начало*: შეუთვლო რისთვის მტანჯავ ვმარადა.

33. Стихотворение Нушваса Далуа. ნუშვას დაღუასგან
თქმული (56—57). *Начало*: მტროფდა შეს თავით გაქოთ ვითარ
საქებელი.

34. Стихотворение Тарсунова. ტარსუნოვისგან თქმული
(58). *Начало*: დამუჯამ, დამდაგა გუდათ ჩავა ჭინსახულეები.

35. შაქი (58—59). *Начало*: მინდა ქებით შეგამეო, ეუსითა ვარ
მთვრალია.

36. Стихотворение Стефана Першапгова. სტეფან პერშან-
გოვისგან თქმული (59—60). *Начало*:

სეტავი მას ვინც მას ემონება!
შემდეგ ღამეზს მეურდს დაეკონება.
მის თავში მეუ სიბრძნე გონება,
ვინც იხილოს, ხემწიფე ეკონება.

მას შეგნის ყოველის ქვეყნის ქონება,
მისგან გული არვის დაელონება.

37. Стихотворение Тарсунова. ტარუსნოვისგან თქმული (60—61). Начало: დახე სუეკარელს ჩემსა, რათ სწომს გულს ჩემსა?

38. Стихотворение Теймураза, Мухранскаго владѣтеля. თეიმურაზ მუხრან-ბატონის თქმული (61—62). Начало: მეტროფოდი მარად სულდა გულს გასხსნათ.

39. თახმისი (62—63). Начало: აღვლო ბაგე საბრლო, წარმოკსთქვა ჩემი ჳირია.

40. თახმისი (63—64). Начало: მე აქედან ვერ გხედავ ნისლისა და ღირებლისაგან.

41. თახმისი (65—66). Начало: მოკედ სიკვდილო, შენ გპოვე მეურნადად ჩემი სენისა.

232 (=2533). Сборникъ разныхъ стихотвореній, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхედრული первой половины XIX вѣка; бумага выдѣлки 1832 года. Рукопись дефектна, недостаетъ страницъ: 1—2; 7—8, 19—40; 45—54; 57—62; 75—88 и другихъ послѣ 90. Листы всѣ разрознены. Всѣхъ стихотвореній до 90-ой страницы было прежде 52. Авторы стихотвореній не указаны. Мы приведемъ начало каждаго:

1. ჳი სეტროფოლო, სსოგნა შენი ღირსი არს მარად ვამს (стр. 3—4).

2. კოკობო ვარდო, არ დამაგდო, ვარ მონა შენი (4—6).

3. ვისიღეთ წაღვოტ ვარდა, ჳირმოვარე სრულად მარდა (6).

4. ბირ ტაშმა ჳი დუშტი მახისო სანი ემამ ემამ (9—10).

5. გული შენგნ მოფორინავს, მატრამ ვამი არ შვრება (10—12).

6. ვის სულში გაიჩანდე, ბარქხო, უცხო ჳკვიანო (12—14).

7. აწ მოკოქეამ შესა ქებასა, გული შენზედ ტრფიალებსა. (14—15).

8. სკობს სიყვარულით გული შექვიროთ,
ფარკანებ ნათლით მარად შექვიროთ (16—17).

9. არ შეიბრალეს სოფლის ბრუნვასა (17—18).

10. Дефектное стихотворение, 6-ая строфа:

ის კაცათ არ ჩაითკლება,
ვისაც რა არ გადასდება.

ოქრო უნებით არ წასდება,
შენ რათ ჭყოფ გულ ძვირობასა... რად არ სტორი
ჭი საყვარელო! (41—42).

11. შენთან არს გული მნათობო, ვიყო რად გინა (42—43).

12. Стихотворение Георгия Эристова (43—55). Начало:
ას იყინო ისმინეთ ზემ მოხუცის თხრობანი.

13. ამ უმად შენ გშეგნის ჭება, შენ აღმიწინდი კეკელად (55—56).

14. ვაი შენ ტფილისის ქალაქო, მშკენიერო და კარგო (56).

15. Дефектное стихотворение, 2-ая строфа начинается:

ვისილე ქარტა ვისაცან, ვისაცან
მზარედ დამწველი მაშრიყის შჩისაცან (63—64).

16. ცოცხალ მომისწარ, მოხველ ფურნითა
მაშიაღურსე ტებილის კნითა (64—66).

17. სინაზით შენით ღვაწთ მოფენით იშუარით გული (66—68).

18. შეხვეწდა დღენი მაგნეთი, აწ შენ რას ღამი მზეო (68).

19. რისსკა დაშლე უწყალო, ნუ გაქვს ზემად მკვლეულად
(60—70).

20. მზემან ნარნარი სხვიით, კამარა გააცანათლა ბნელი
(70—71).

21. ნარგიზს ვიასელ კარდთან ხლებული (71—74).

22. Дефектное стихотворение; начало второй строфы:
მსილელკელი მისი ნატრობს მარად მასთან ხლებასა (89).

23. მას ბაღს მიჰმართე გულსკედიანა (89—90).

233 (=4699 ა). Стихи по поводу кончины
цесаревича Николая Алексан-

дровича неизвѣстнаго автора, рукопись на двухъ листахъ бумаги in 4°, писана строчнымъ мхедрули въ 1865 г. 20 апрѣля (цесаревичъ умеръ 12 апрѣля). Всего 13 четверостишій. Начало:

ჩვენის მშობელის მეგობარკ, ჭაბუკო ევაილოვანო,
უელგან საქებრად განთქმელო, სვე სრული სხელოვანო,
მეფურად სწდილო ნაინანო, ტან სანოკ და შვენიერო,
სვიპტრან გვირგვინის მიღებო, კელმწიფეო სვეულიერო.

Въ концѣ дата: 1865-სა წელსა, აპრილის 20-ს დღეს, კვირას. Тутъ же копія первой страницы этихъ стиховъ тою же рукою на четвертушкѣ бумаги.

234 (=4699 ბ). Стихи на полулистѣ почтовой бумаги строчнымъ мелкимъ мхедрули второй половины XIX вѣка. Всего 4 четверостишія. Начало:

მსვე ვეგრებ, ვინც სიცოცხლე დანსა,
ვინც მძებნებით გული სრულად დანსა,
ვინც სიცოცხლის ნაცვლად ეელს მძებრს დანსა,
ვინც წყალობით მსოლოდ ჩემთვის დანსა.

235 (=4699 გ). Отвѣтъ на стихи Павла Александровича Туманова, рукопись на полулистѣ почтовой бумаги, писана мелкимъ строчнымъ мхедрули въ 1858 г. 13 сентября. Сверху замѣтка позднею рукою, изъ которой видно, что стихи составляютъ отвѣтъ П. Туманову: ჩემის სიყვარვის მეგობრობის დროს ა. ჰაკლე ალექსანდრეს ძის თუმანიშვილისა ჰასუხი. ქეთისში მომრიგებულ მოსამართლედ იყო 1880 წელში. Заглавіе и эпиграфъ: ჰასუხი. გენსლი მოედოს, ვინც რომ ენდოს ლამაზს ქალსა. Начало стиховъ:

გენსლი მოედოს, ვინც რომ ენდოს ეხლანდელ ვანსა,
ცოც, უგრძობელსა, უღმობელსა, ქალთ მატყუარსა.
Въ концѣ дата: 1858 წელსა, ეკუენასთვის 13-სა.

236 (=4699 დ). Изъ бесѣды души и тѣла въ стихахъ, отрывокъ, одинъ листъ изъ рукописи in 4°, писанъ на плотной бумагѣ крупнымъ мхедрули XVIII вѣка. Начало:

მათ განმარონა გზაჲდა მანე ჰაერის მრეელია,
ახქარდი სულა, შენ ჩემთვიან სანი არ დაგუა გვიანი,
შენ ჩემი შეტუბობილი ხარ, გონიერი და ჰეიანი,
უშენოთ მე ვერ ვიცოცხლებ, სუ გინდა ჩემი ზიანი,
შენ წასველ ზეცას იხარებ, მევი შემქამენ ჰიანი,
სორცო, სუ შეტუვი ტუეილსა, გულსა სუ ამიქარებო,
შენ ასეთს საქმეს მიპირობ, სამკვიდროს გამიმწარებო,
მადრუნებ მწარეს ცოდვებში, მადლსაც შენ მაკარქენებო,
მე შენი გარდამვიდული ზეცას რას გავახარებო.

237 (=4699 ე). Отрывокъ Вепхისტ-Ткао-სანი, послѣдній листъ рукописи in 4°, писанной строчнымъ мхедрули въ 1837 году 3-яго февраля. Потерянная рукопись, какъ видно, была переписана съ печатнаго изданія Вахташа VI 1712 года, ибо въ концѣ читаемъ: აწ დაიბეჭდა სტამბაში პირველ ნაწერს კელისა . . . მეფის კასტანჯის ბრძანებით და საბრძნით კეთილ მჭმხელისა . . . დაესრულა ესე წიგნი ქორნიკონს უნსა სრულსა... Текстъ начинается стихомъ: ქართველთა ღთისა დავითის რის მზე მსახურებს სარებლად. Въ концѣ время переписки: დასრულდა. ჩუღს-სა წელსა, თებერვლის გ-სა დღესა.

238 (=3251). Стихотвореніе Тамаза Кобулова, თამაზ კობულაშვილის იქმელი. Рукопись на четвертушкѣ бумаги, писана строчнымъ мхедрули конца XIX вѣка. Начало:

ბე სოთელო, რა გითხარა ყოვლითურთ შემეობილო,
კეთილ კაცთა მოყვარო და ცრუებთა მძობილო.

Это двустишіе повторяется послѣ каждой строфы. Всѣхъ строфъ 5. Первая строфа:

ვინ ესთქვა არ შეაწუხე სიტყუებუდ მუნობილა,
 ყოელის კაცის მკენებლად ბრძენთაგან მოთსრობილა,
 აბა რა ვკვირს კეთილი, არ სამართლით ცნობილა,
 შენს მოყვართა მატურთა, არვისაგან ჰურობილა.

239 (=1550). Чашники—„Проба“, или учение о стихотворствѣ Мамуки Бараташвили. სწავლა ლექსის თქმისა და დასაწუისი ჰირველი წიგნისა ამის ჭაშნიკისა, ჰოვნილი მამუკა ბარათაშვილის მიერ ძველთა ხატკამთაგან, рукопись in 4^o, въ 21×16 сантиметра, писана на бумагѣ крупнымъ строчнымъ мхедрули съ красными оглавлениями; страницъ 36. Переплеть досчатый, перекрыть кожей, съ красивыми тиснениями: въ серединѣ лицевой стороны двуглавый орелъ, а кругомъ него четыре удода, столько же удодовъ по краямъ. Флигрань бумаги щитъ сложнаго рисунка, увѣчаннй короною. Рукопись, повидимому, представляетъ автографъ и написана въ Москвѣ въ 1731 г. 1-го февраля. На страницѣ 24-ой читаемъ: და ეწოდების წიგნისა ამის ჭაშნიკი ლექსთა სასელად: გასრულდა მოსკოას წელთა ქრისტეს ჩლლა (1731) თვესა ფებერვალსა ა (1). Образцы разныхъ стихотворныхъ формъ сначала приводятся по Руставели, Шавтели и Чахрухадзе, затѣмъ по другимъ древнимъ образцамъ и рядомъ съ ними собственныя произведенія Мамуки. На 17 страницѣ по этому поводу читаемъ: ეს თვითო სტრიქონი ძველი იყო და ეს მთელი ლექსები შეფისავე ბიძახებით მე მამუკა ბარათაშვილმან ვთქვი. ამას ქვეითი კმების ლექსები სულ ასე ვთქვი და გაწარნივე: ძველი ძველად და ახალი ახლად სწერია მთქმელთ სასულეებითურთ. ამ ძველის თვითას სტრიქონისაგან ვიპოვე ეს ახალი და ამ ძველის მთქმელი არ ვიცოდი. Далѣе идутъ образцы и разсужденія по нимъ. Напримѣръ:

შეწუობილი ძველი:

კაანეო, კაანეო, ცალი მოიყვანეო.

მამუკას თქმული შეწუობილი:

ამეო, ამეო საყუარელსა რამეო,
ასე კითხ ენებოს, თაჲი დაწამეო,
მიწვივ ჰგონე მკურაჲლედ, თჳალი შეინამეო,
მისად თუ ჰყო ესედა აღწერილი სწამეო,
რს მოინე სასჯელი, ღხინი ითამამეო,
მისგან რასმე რგებესა თუ არ კის ეტყვი მამეო,
და თუ მამუკას მელეკსედ არ იტყვიან, კამეო!

Порядокъ стиховъ такой, какъ въ № 303, только нашъ списокъ чуждъ той искусственной орѳографіи и руссизмовъ, которые наблюдаются въ № 303. Кроме того, въ нашемъ спискѣ въ концѣ статьи приведены только три первыхъ стихотворенія Вахтаंगा VI изъ отмѣченныхъ въ № 303.

Наша рукопись принадлежала, вѣроятно, поэту Давиду Гурамишвили, или по крайней мѣрѣ была у него въ рукахъ: на послѣдней 35 страницѣ приведено рукою Давида Гурамишвили черновая его стихотворенія: საკარგონია მგონია ეს სიტყვა გასაგონია.

На 2—3 страницахъ приведены не рукою текста разные рецепты, а на 1-ой разсужденіе о томъ, какая шашка правится грузинамъ и считается лучшею: ჭ. რომელი კმალი ძველი, ვრძელი, გახრილი, მშვეული და მკვეთელი და სრულია, გლეგი იეოს თუ გამოფერდული, ან ღაროსანი, გორდა თუ კაღდამი, ამას ქართველნი ყვარობენ. კარგი და გამორჩეული ეს არის, რომ გუარიანიც იეოს, ძველი და არა ღვარქნილი, არცა საღა მცირედი, სიმრუდე ჰქონდეს, არცა ძალი ღაბლობა ახნდეს ცახეთაც ოდენ, ღებრი იეოს და არა თეთრი, ზომიერი სიგრძით და სიპტეითა, წინა მცირედ გახრილი და არა საშუალი, ძვალთა და რეინათა მკვეთელი და თვით უნებელი და ადრე არ დამლაკველი, უტალ-უნათურცხენო, ყუა ზრქელ, გნდე სწორე, შამარ მოკლე. თუცა ესრეთ სრული კერ ჰპოვოთ, კართის და ორის კლებისათვის ნუ დაიწუნებთ, სრული გვიან საპოვნელია.

უმღერებთ და კელმაკ(ლ)ეობით და ამ სემს ნათქვამს ლექსის წიგნში ჩამიტანებთ: და ეს წიგნი ქართლ-კახეთის მეპატრონის მეფეთ მეფის ირაკლის ძის მირიანისათვის მიმართუეა და იმას შევხვეწნივარ, რომ სანა აღავი იეოს, იმან გამოაცხადოს: - კნაზ დავით გურამოვი კელს ვაწერ: -

Ниже подъ цѣлымъ листомъ русская плохо разбираемая запись, а потомъ грузинская того же содержания:

ქ: ასირიკის (sic) შტის მშობლის სატისა და იმის წინ სან. თლისა და კოლოფის იგავი არის: კაცი რომ დგას და ილოცავს, მაგიზგან შეტქმულაბა ასე არის. ამ წისქვილმა რომ ფეჭა შექნას, იმ დროს იმის პირველად მნასავს კაცსა თუ დედა კაცსა თვითო დენისუკა სთხოოს, მაგ კოლოფში თავისის სულისათვის შთაავდოს სანთლისათვის: - მაგ რიგი სატი უნდა იმ წისქვილში ესვენოს და ღამით გაუქრობლად სანთელი ენთოს: -

ამის ავად მოსაზრებობას ნუ დამიწუნებენ: ცალის თვალით სულ ბრმა იყავ, ორითავ ავად ვსედუედი: სემის კელით მაგის ქეტი ვერ შევიღე და სხვას ვერავის ვენდევ საზის მოუზარაობის მიზეზითა:

Въ этихъ записяхъ Давидъ Гурамишвили заявляетъ, что онъ изобрѣлъ представленныя на чертежахъ машину для поднятя воды и мельницу новаго образца. Эти изобрѣтенія еще нигдѣ не объявлены за патентомъ средствъ и по причинѣ болѣзни изобрѣтателя. Теперь онъ подноситъ свой сборникъ стихотвореній и чертежи изобрѣтеній царевичу Мпріану и предоставляетъ ему обнародовать чертежи, гдѣ найдетъ для нихъ мѣсто. Относительно неаккуратности исполненія чертежей Давидъ разъясняетъ, что онъ былъ слѣпъ на одинъ глазъ и другимъ глазомъ нехорошо видѣлъ: прнужденъ былъ рисовать собственноручно и не могъ довѣрить другому изъ боязни, чтобы не воспользовались его идеею. Когда проектъ мельницы получить осуществленіе, въ той мельницѣ Давидъ совѣтуетъ поставить икону Ахтирской Божьей Матери, поддерживать предъ ней неугасаемую свѣчу и совѣтовать посѣ-

тителямъ и посьтительницамъ жертвовать деньги на свѣчу для спасенія своей души.

Слѣдующія послѣ чертежей двѣ страницы заняты записями Давида Гурамышвили, трактующими о пользѣ для Малороссіи его изобрѣтеній, если они получаютъ осуществленіе:

[თავი] გ: საწიყვისა და წისქვილის ამაჲი და მოსაზუგლობა: ქ: რომელიც რომ ხემის გასინჯულობით მალაროსის ორი საწუნელი სნეულება მიცნია და იმისი სამკურნალო წამელიც მიპოვნია, ამის ქვეით ჯანსაღებ გამოიხენით. ზირველი საწუნელი სნეულება ეს არის, რომ წყალნი მეტად მდორედ და ღრმად ჩავარდნით დიან: ასრე არა დიან ვითარცა აზიაში მომადლოდ, მიწის ჰირად, ჩქარად დიან, საითაც უნდა რუკით წაიყვანს კაცი და რასაც უნდა მოარსწყავს, გოლეისაგან ნამუშაველს არ მოაჯდენს, და მალაროსიაში გოლეისაგან დიად მალამლ სცდების მოურწყობით მოსავალი. ამისი წაშალი, ეს ზირველის ნემრის: ახალის მოგონებულის ნემტის მაგალითი წყლის ასამაღლებელი მოსაზუგლობით მიიჩქნებია, მაგ რიგი ათი მაშინა რომ ერთმანერთის სიასლოეს თუნდა ტბაში, თუნდა მდინარეს წყალში რომ ჩანიდვას, ათის მაშინის ნასოსები იქნების ორმოცა, ამისი წყალი რომ ერთმანერთს შემოყაროს კაცმა, დიდი წყალი შეიქნება და რუკით მიხდვად წაიყვანს და მოარწყავს, გოლეაში ნამუშაველს არ მოაჯდენს, ზოგიერთს ალაგს კარგად ისაქმებს, და ზოგიერთს ალაგს წყლის სიცოტავით ვერ ისაქმებს კარგად.

მეორე საწუნელი სნეულება ესე არს: რომელსამე ადგილს წყლის უწმინდურობა და თევზის უმრავლობა და უგემურობა წისქვილის მიზეზით. შეუძლებელი წყალნი დაგუბებულნი არიან გრებლებითა და თევზს გზა არა აქვს, რომ დიდის მდინარიდამ შემოვიდეს. თევზს წმინდა წყალი უყვარს, დაგუბებული უწმინდური არის. მალაროსიაში კარგი წისქვილები იციან წყლისაგა და ქარისაგა, მაგრამ მუდამად ვერა ფქვენ ქარის წისქვილი, როცა ქარი არ არის, სცდების. წყლის წისქვილი წყლის დიდობაში სცდების, გოლეაში წყლის მცრობაში სცდების და ზამთრის უინვაში სცდების. ამისი წაშალი ეს მეორე ნემურის ახალა მოგონილის ნემტის მაგალითი სასე წისქვილისა, მაგ რიგს წისქვილს არც წყლის დიდობაში ეშინიან და არც გოლეაში, წყლის სიმცირეში,

და არც ზანთარში ეინკისაცან. ერთს ქაზედ რომ მოდილო სასლი. ფეხიანი დაიდვას, რომ ათი მაგისტანსა მაშინა დაეტიოს, ათი თკალი. წისქვილი იქნება, თუ რომ კარგად ზომიერად განიმაართა, არა ოდეს დასცდების ფქვისაცან:-

ჩემი გონების თკალი ხედავს, ეს ჩემი მოგონილი წისქვილი, თუ რომ ასე განმარტვდა, რომ ამით ქვეყანა გაძღა, რასაც ამას ქვეით. შეძლებულობას განცხადებ, ყველას შეიძლების:-

1. დაფქავს, საცა უნდა.

2. დახაყს, საცა უნდა.

3. გასკურსავს, საცა უნდა.

4. წყალს გასწმენდს.

5. გრებლებს გასსნის.

6. თევზს განმარტვებს და განგებრიალებს.

7. წყლებში ღოტვებს ატარებს, საცა უნდა.

8. ერთს კარგს სუძას წელიწადში საზინაში შემატებს.

9. წელიწადს დაღუპილს საკნავს-სათიბს საკმარად შეიქმს.

10. მტრისაცან ახ უძმისაცან რომ ქალაქი შემოცული იყოს, დაიდს შემწეობას უზამს, რომ ასლოს ექნების წისქვილები:-

11: მკნელსა და მთესველს კანს ბევრს შალათს დამართებს, რომ მუშაობის დროს წისქვილისათვის შორს არ წაიყვანს, ამისთვის რომ უოკვლს აღავს თავთავისთვის ექნების წისქვილი, თუ რომ მერვე რიცხვის შეძლებულება კერა სცნან, საიდუმლოდ მკითხონ და მოვასხუნებ:-

12: ამასაც კვონებ, ჯარში სალდათსაც კელსაფქავის ფქვისაცან დაიკსნის:-

ასლა ვითხოვ წყალობას: ეს ჩემგნით ნაჩვენები და მოხსენებულა საქმე. რომელიც რომ ამას ზეით გამოკაცხადე, ეს გაიშინჯოს: თუ რომ ჩემი ნაჩვენები საქმე და მოხსენებულობა სიცრუე არ იყოს და საქმეში შევიდეს, ერთი ნასოხი(ს) ჩკარტული კაცი მაშკელიონ და ოცი თუმანი მიბოძონ ამ ჰიარობითა, თუ რომ სიკვდილმან მისწრას ან სსვის მიზეზით იმისი დადგმა კერ შევიძლო, ის ოცი თუმანი, ისევე უკანვე მიერთვას, და თუ რომ დაუსტა ორივე მოძავალს მარტსა და აზრილში,

ის ოცი თუმანი ღირს გამოქობის:— Поручникъ Князь Давидъ Гурамовъ. წელს 1787: სეხნდებრს.

241 (=3691). Давитіани, или сборникъ стихотвореній Давида Гурамишвили, рукопись in folio, въ 34×22,5 сантиметра, въ картономъ переплетѣ, писана на бумагѣ строчнымъ мелкимъ мхедрули съ красными строками, заключаетъ въ себѣ 127 листовъ; переписана Іосифомъ Назаровымъ въ августѣ 1839 г. въ городѣ С. Петербургѣ, о чемъ имѣется записъ въ концѣ: ქ. განსრუდდა წიგნი ესე დაკითხანი კელითა იოსებ ნაზაროვის. ნუმცა დასრულდება მწერლის ამისა შვილი და შვილის შვილის ესენება ქვეყნასა ზედა. ვინცა იხილოთ მშვიდობას და დღეგრძელობას ყოფნათ ჩვენთვის ამის.

დაიწერა წიგნი ესე დიდს საკულმწიფოსა ქალაქს სასნტ-პეტერ-ბურღსა:— თქვსა:— აკვისტოს კ:— ნ:— სს:— წელსა:— ჩეკთ:— 1839-სა:— Дата числовыми буквами мхедрули соотвѣтствуетъ 1829 году, но это—ошибка, какъ въ этомъ убѣждаетъ насъ съ одной стороны помѣтка арабскими цифрами, указывающая на 1839 г., съ другой—филигрань бумаги съ указаніемъ 1836 г., такъ что вмѣсто ჩეკთ слѣдовало поставить დღთ. Наша рукопись представляетъ копію автографа Гурамишвили, описаннаго въ предыдущемъ номерѣ. Заглавіе: ქ. წიგნი ესე, რომელსა ეწოდების სასულად დაკითხანი, თქმული გურამიშვილი დაკითხისაგან. Въ концѣ имѣется оглавленіе статей.

242 (=103). Давитіани, или сборникъ стихотвореній Давида Гурамишвили, рукопись in folio, въ 33×23 сантиметра, въ досчатомъ переплетѣ, перекрытомъ черною кожею съ тисненіями и застежками, писана на синеватой бумагѣ круглымъ красивымъ мхедрули и черными чернилами; оглавленія и первое слово каждаго четверостишія писаны киповарью. Въ числѣ знаковъ

филиграней бумаги 1821 г. п буквы Ф, Д, Я. Страниць 280. Кроме того, въ концѣ на 11 страницахъ особо помѣщенъ прекрасный указатель статей, составленный переписчикомъ Давидомъ Ректоромъ Алексѣевымъ-Месхіевымъ. Въ концѣ оглавленія запись, изъ которой видно, что Давидъ Ректоръ переписалъ рукопись въ 1822 г. 13 марта для статскаго совѣтника п кавалера Георгія Туманова:

მისძინ ბრწყინვალეზამ სტატისკის სოკეტნიკძან და კავალერძან თაკადძან გიორგი თუმანოვიძან მიბრძინა ამ წიგნის კარდაწყობა და გარდაწყობა, ღმერთძან მძვიდობასა და დღე-გარწელობასა შინა ძიას-ძაროს. ამ წიგნს საძიებელიც მე გაუეყო. ძალაღ კეთილ შობილი ალექსის ძე რექტორი დაჯიო.

მართის: 13: წელსა. ჩუგბ: ქვის: ფი: Начало: დაწყება ზირ-ველი. თაკადის დაჯიო გურამიშვილისაგან თქმული ქართულთ მეტყარ-ტომობის იგავი.

Въ разбираемой рукописи стихотворенія Давида Гурамшвили не представлены полностью. Последнее стихотвореніе прерывается словами:

წარღვნისა ჰამბავი და ნოეს კოდობნად შესულა
 არას ისმენდენ ღმრთის ბრძინებასა,
 იქმოდენ ეკლას თავის ნებასა,
 იქმნა წავრღვნა: წელითა, ეოკლი მოშობითა
 ქვეუნად იქმნა.

(см. изд. Умикашвили, стр. 277). Последнихъ двухъ стиховъ нѣтъ въ печатномъ п въ другихъ рукописяхъ.

243 (=241). Стихотвореніе Давида Гурамшвили „Пастухъ Кацвія“, ლექსი ჭაცვია მეცხვარე, рукопись in 4°, въ видѣ тетради, безъ перилета, писана на бумагѣ строчнымъ мхედრული первой половины XIX вѣка съ красными строками; страниць 44. Начало: ლექსი მხიარულეობისა, დალექსული ჭაცვია ეცხვარისა. Въ концѣ недостаетъ, п произведе-нiе прерывается стихами: რქვა ღმერთძან ადამს: რათ სარ შიშ-

ველი, უკეთეს არ სჯამე შენ ის ხილა (—იзд. Умикашвили, стр. 260). В текстѣ встрѣчаются пропуски.

244 (—2534). Стихотвореніе Давида Гурამишвили „Ео мео“. ჰეო მეო აქეთ მომსედეო, рукопись in 4° безъ переплета, въ видѣ тетради, изъ 5 листовъ, писана на синей бумагѣ вульгарною скорописью мхедрули начала XIX вѣка. Въ числѣ знаковъ филигранны бумаги 1810 г. Стихотвореніе не докончено и кончается добавленіями стиховъ, въ которыхъ упоминается какой-то Теръ-Яковъ Хунафовъ:

ტერ-იაკოვ სუნაფოვ ესე ვისმენდო,
ძაცხოვნო და არ წამუშინდო, ცოდვალი ვარ მეო.

245 (=528). Отдѣльные стихотворенія изъ „Давитіანი“ Давида Гурამишвили, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, на 14 листахъ, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка. Недостають и въ началѣ и въ концѣ. Всѣ листы разодраны въ серединѣ и потомъ сшиты красными нитками. Начинается тетрадь стихомъ: მე როგორ არ შეწყინოს, წახდე ტანოუდეო. Это изъ стихотворенія „ეო მეო“. Кончаются произведенія Гурამишвили въ разбираемой тетради стихами изъ „Пастухა Кацвіა“: მალვით უზამს თვალსა, შენ მოხოვ არსაც ვალსა, მოვართმევ მალე (= изд. Умикашвили, стр. 250).

На двухъ предпоследнихъ листахъ помѣщены разныя молитвы и заклинанія. Приведемъ примѣры:

ანგელოზო ღამისაო, მომცემელო ძილისაო, ქრისტე სუნია,
ქრისტეს ბეჭდით დაბეჭდილი ვართ, მე გავცია, გარს გავრტყვია,
იორდანეს ნანოსვევი ვართ, ხათლის ლუბის დამსდურო ვართ.

მათე და მარკოზ, ოთხო თაო სხარებავ,

საცა თქენი სსენება არის, ყოველის ჭირის გაჭარებება არის.

ღმერთო გვისსენ სიფთხისავან,

ემშაკისა ბადისავან,

წინა სერას დაგვასკედეებ
მათგან დანახანდისაგან.
უფელა, გვიბოქუ ბადე ბოლოისანი,
ბორკილი რკინისანი,
დაბადება ღამისანი,
შეკვრათ, შევბოქათ
მორეული ღამისანი,
მწუენარი კაცისანი,

На послѣднемъ листѣ другою рукою приведены отрывки разныхъ стихотвореній и писемъ. Начало:

უელი მოგვიღებია უსურველათ ბარიკითა,
თეთრსა ჰიოსა დაწვი გაკრამს იაგუნდის დალიკითა,
გაცინება მოგინდება დიღის გაქლილ ვარდიკითა,
უცხო რამ სუკარული სარ სათამაშო ნარდიკითა.
ობოლი პარგალიტი სარ ღამისის ჩამონათლა,
ვიმბის ვარდის კონხ სარ, ფურსა კერ გიცლის ზამთარა,
უშენოთ ყულა ცუდია, მუშვი, ახზარი, შაქარი,
ვერ თკლით არ მინახესარ, ქება კერ მითქვამს მართალი.

246 (—100). Сборникъ разныхъ произведе-
нiй, рукопись in 4°, въ 21×17 сантиметра, въ картонномъ
переплетѣ, обтянутомъ кожей, писана на бумагѣ скорописью
мхедრული; писанныхъ страницъ 183, остальные до 195 пу-
стуютъ. Рукопись переписана въ 1787 году, iюня 17-го,
о чемъ имѣется запись на 69 страницѣ: დასრულდა იენისის
17, წელსა 1787. Флиграль бумаги: шить въ видѣ звѣзды
съ буквами впутри К Ф и 1786 г. Содержанiе:

Путешествiе Карла Людовика Барона де Полницъ, имъ
же описанное съ исторической и географической стороны,
переводъ съ русскаго архидiакона Гаюса въ Москвѣ 1776 г.,
iюня 25-го (стр. 1—169). მიმოსვლა ბარონსა დე პოლნიცასი,
დაწერილი ისტორიულის და ჯეოგრაფიულის გავრით თვით მის-
განვე. თარგმნილი რუსულით ქართულსა ენასა ზედა არხიდიაკონის

გაიოსის მიერ, მოსკოვს 1776 წელს: ივნისის 25. Произведение раздѣляется на четыре части или тома. Переводчикъ подноситъ свой трудъ сыну царя Вахтанга (VI) генералу-аншефу и ковалеру орденовъ Александра Невскаго и св. Ливы Георгію: მათს უცანთლებულესობას შეფას კანტანგის ძეს გიორგის ლენერად ანშეფს ალექსანდრე ნეკსვის და წმიდის ანას ორდენის კავალერს უძოწუალეს კლემწივეს. *Болѣе* длинное письмо переводчикъ посвящаетъ царевичу Георгію на стр. 5. Начало текста: წინასიტყვაობა. არა მწუხარების განსაქარებულად აღწერ ჩემთა გაზრდასაკლათა, არამედ მხოლოდ სარგებლად მათდა, რომელნიცა წიგნსა ამას კელად იღებენ, ვინაითგან ამას შიხა აღწერილ არიან უფროსნი ერთნი კერძონის ქალაქნი თავისის ისტორიით.

2. *Стихотвореніе Давида Гураминивили*: გოდება დაკით გურამიშვილისაგან სწუთოს სოფლის გამო ტორილი (172—177). *Начало*: გული ღონდება, ვიწუო გოდება, ვა სწუთორ ცრუო სოფლო,

3. *Стихотвореніе*, писанное другою рукою безъ оглавленія и указанія автора (176—178). *Начало*:

ქ. ღმერთი არს თავი უოკელთა დასაბამ დასაწყისისა,
არა არსისა არს მქმნელი, ცსოკელად მქმნელი მუისისა,
მანათობელი ბნელისა, შემძლე ნიეთ შესატყვისისა,
და აქ შემწე მქმნას უძლებსა, მეოს მარგებელი თვისისა.

4. *Исторія вора и собаки*, переводъ кн. Ал. Чавчавадзе (182). თავგმნილი ვნაიზ ალექსანდრეს მიერ ჭავჭავაძის ქორდ და ძაღლის ისტორია. Поздняя рука. *Начало*: ღამეს ერთსა შეხვდა ქორდი მკლელ საქურდლად სახლსა მდიდრის კაცისასა.

247 (=55). Сборникъ разныхъ статей, рукопись in 4°, въ 21,5×17 сантиметра, въ картонномъ новомъ переплетѣ, писана на бумагѣ скоронписью мхедрули съ красными оглавленіями и заключаетъ въ себѣ 154 страницы. Рукопись переписана въ 1840 г. мая 9-го въ Давидо-Гареджіинской пустыни рукою діакона Соломона Булудчова. Содержаніе:

1. Номоканонъ, заключающій въ себѣ правила и каноны Іоанна Постника, константинопольскаго архіепископа, и Василія Великаго. На стр. 89 записъ: რომელნიცა ამას სჯულის კანონს იკითხვიდეთ ღოცვით მოძიხსენებდეთ უკეთუ შეცდომ(ა) იხილოთ, მხწათელათ აღწერეთ, ნუ გწვევთ, ღოცვით მოძიხსენებდეთ. აღწერეთ მე სოლომან ბულეჭკოძან. На стр. 90—95 перечень статей номоканона. Въ концѣ записъ переписчика: აღიწერა წიგნი ესე სჯულის კანონი ღირსისა და ნეტარისა წმინდის დავით გარეცხვისა უდაბნოსა შინა სოლომან დიკენისაგან. აღიწერა მასის თ. წელსა ჩ ე მ.

2. О степеняхъ родства и свойства и брачныхъ канонахъ (97—146). ქორწინებისა თავისთვის: სკა: მატოქსი: Начало: სარისხნი ქორწინებისანი ამაღ კიდრე მოიწოდებიან სარისხად, რამეთუ კითარ იგი ებდეთა ზედა აღკლებ სარისხად და შთამოკლებ, ეგრეთვე არს ნათესაობაცა სარისხად. Статья начинается съ 191 главы и кончается 307-ю.

3. Стихотвореніе Давида Гурамишвили (148—153). სწავლა ერმათავის მოსწავლეთა და ათთა სხმართა საქმეთა შეგნება.

248 (=3696). Давитіани или сборникъ произведеній Давида Гурамишвили, рукопись in folio, въ 33×21, 5 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ, писана на бумагѣ круглымъ красивымъ мхедрули; текстъ писанъ червыми чернилами, оглавленія и каждое слово четверостишія красвыми; страницъ 271. Филигрань бумаги большой гербъ сложнаго рисунка и буквы: Г, А, О. Рукопись переписана въ Петербургѣ въ 1812 г., іюля 27-го, но неизвѣстно кѣмъ: სრულ იქმნა დიდება ღმერთსა ძალითა ღმრთასათა წიგნი ესე ქაცვიანთ მწყემსისა დავით გურამიშვილისაგან თქმული. სანკთ-ჰეტერბრუხს, წელსა 1812, თთჳსსა იულასსა 27: (стр. 27). По содержанию рукопись представляет копію съ автографа Давида Гурамишвили, въ которой не пропущены

даже записи, касающіяся чертежей мельницы и машины для поднятія воды. Въ концѣ указатель статей.

249 (—1518). Давитіани или сборникъ стихотвореній Давида Гурамишвили, рукопись in folio, въ 32×20, 5 сантиметра, въ бумажномъ переплетѣ, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули съ красными оглавленіями и съ красными начальными словами четверостишій; филигрань сѣрой бумаги знакъ pro patria съ буквами внизу А, О, а во второй половинѣ листа буквы Г, А, О. Страницъ 180. Писецъ не указанъ, время переписки тоже, по рукописи, вѣроятно, конца XVIII вѣка. Статьи расположены въ томъ порядкѣ, какъ въ автографѣ и кончаются стихотвореніемъ წარდგინის აშშჳო და სოკის კოდობნად ჴესკვას. Последнее четверостишіе начинается словами აწას ასმეზდებ ღმრთობს ბრძას. ნებას (=изд. Умикашвили, стр. 277).

Заключивъ обзоръ рукописей *Давитіани*, мы должны сказать, что ни одного другого грузинскаго поэта произведенія не дошли до насъ въ такой исправности, какъ произведенія Давида Гурамишвили. Мы имѣемъ теперь полный автографическій сборникъ его произведеній, законченный собственноручно поэтомъ въ 1787 году и поднесенный имъ царевичу Миріану Иракліевичу, и, кромѣ того, двѣ точныя копіи съ автографа, не говоря уже о многихъ другихъ спискахъ.

250 (= 4625). Русудациани, რუსუდაციანი, рукопись in folio, въ 33×21 сантиметра, въ картономъ переплетѣ, закрытомъ коленкоромъ, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка. Страницъ 431. По бумагѣ и почерку рукопись не однородна: первая часть написана на синей бумагѣ съ филигранью 1816 г., вторая часть (стр. 340—431) и стр. 1—2, 11—14 первой части писаны на сѣрой бумагѣ поздиѣ первой части; въ числѣ

знаковъ филигранн бумаги 1836 г.; стало-быть, первая часть рукописи писана въ первой четверти XIX вѣка, вторая во второй четверти. Красныя строки встрѣчаются въ обѣихъ частяхъ. Рукопись снабжена раскрашенными, по грубымъ рисункамъ персидскаго характера на четырехъ листахъ сѣрой бумаги (стр. 25, 98, 266, 384). Въ концѣ недостаетъ, и текстъ прерывается въ началѣ разсказа четвертаго брата. Начало: იყო ქვეყანას ზმიარისას დიდებული და სასულ განთქმული [კაცი] რომელსა სასულად ერქვა აფთვიძანე.

251 (=4626). Русудანიანი, კარი მეოთხე რუსუდანიანი, рукопись in folio, въ 34×21 сантиметра; въ ободранномъ картонномъ переплетѣ, писана на бумагѣ скорописью мхедрули съ красными оглавленіями; листовъ писанныхъ 133, столько же листовъ дальше пустоеть. По содержанію эта рукопись служить продолженіемъ предыдущей: начинается съ разсказа четвертаго брата и кончается XII главою: აქ ახლავი იტიტინე და ილაპარაკესი: კარი მეათორმეტე. Рукопись безусловно переписана позднѣе предыдущей, вѣроятно, во второй половинѣ XIX вѣка. Въ концѣ два четверостишія, которыя нами приведены при описаніи № 68(=2541).

252 (=2450). Сборникъ разныхъ произведеній, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, въ 22×13 сантиметра, писана на бумагѣ скорописью мхедрули безъ красныхъ строкъ. Страницъ 78. Время переписки 1840 годъ. По содержанію рукопись дѣлится на двѣ части:

1. Первая часть заключаетъ въ себѣ *Жизнеописаніе Эзона* (стр. 1—57). ცხოვრება ესოპესი. Начало текста: ცხოვრება მიდგომით მასჯლისა ესოპესნი.

მიდგომა იგი საქმეთა, რომელ არიან კაცთა შორის ქსტადენ და სსუანიცა რამე მრავალნი, და მივეცი მისთვის განზრახვისა თვისსა

და გგონებ მე ამას, კითარმედ ესოხე არა იყო ბრძენი ბუნებითა, არამედ განგებულებითა ღმრთისა სიბრძნისათა, კინაფთვან ძიიწია სიბრძნითა საზომისა მუგელთა მოძღვართასა. **Конецъ:** და აღესრულა მათ ზედა წინასწარმეტყულება ესოხნსი და აღესრულა, რომელ ჰრქვა მათ: უკეთე მე თქვენ მიერ მოკვუდები, გარნა მქნან ჩემ წილ მოძგებელნი, რამეთუ ბაბილონი და უოკული ელლადა გამოიძიებს თქვენგან სისხლსა ჩემსა. **Въ концѣ записи,** пзъ которой видно, что **Жизнеописание Эзопа** переписано въ 1840 г., 8 июня для невѣстки карталинскаго царя, дочери сахлхуцеса Зураба Церетели, Кетеваны. **Заказъ Кетеваны** выполнилъ иѣкій лесе. უგანათლებულესო საქართველოს მეფის სიძლო იმერეთის სახლთხუცის ზურაბ წერეთლის ასულა ქეთევან, უუძოწულესო ელმწიფავ! მე თქვენმან მონამან ესე ბრძანებულსა ამას: თქვენ მიერსა მ(ი)კვრსისრულად სარცხეულსა იენისისა ზ, ხოლო ქვეს განხორციელებითგანსა ჩე ლ წელსა (ქვეს ფად (?) თვესა აპრილისა 1), რომელნიცა იყავნ წინდ ბედნიერებისა თქ(უე)ნისა 2). **Ниже другая записъ:**

ერისთვის ასული(?) ჩემი ქალბატონის ბძანებით დამიწერია მე გიორგის ეს ესოხის წ(ი)გნი თვესა აპრილისა ი წელსა ჩე ლ ქვეს ფად (?).

Последняя записъ сообщаетъ, что **Жизнеописание Эзопа** переписано Георгиемъ по прпказанію дочери эристава 10 апрѣля 1840 года.

Въроятно, первая записъ появилась послѣ второй, и лесе поднесъ Кетеванѣ готовую рукопись.

2. Вторая часть рукописи заключаетъ въ себѣ стихотворенія кн. Георгія Туманова и писаны ипою рукою (58—78). Укажемъ начало каждаго стихотворенія.

- ა) თახმისი. ამხმელი თვალთა გასვიცდი წათა დასადარებსა.
- ბ) მესტაზადი. ჭი კითარად შწეულად კმარად ცრცხლი მგზნებანს.
- ვ) მესამბაზი. სმა ტებელი იადონი ჰსტირის ცრემლით მცმუნჯარედ.

1) Слова, заключенныя въ скобкахъ, писаны другою рукою.

2) Последнія пять словъ написаны на поляхъ.

რ) მუსტაფადი. ეჭ მნათობო, ცთომილთ მქობო, გეტრთი სუელითა.

დ) თასმისი. ვარდო ამყო, დამწკარ ვარ მე სუერელითა სრულითა.

ე) მუსამბაზი. ბოი სალბუინინარის სმაზედ სათქმელი. უღმობელო დიანა, არ გაქვს შეწყალუბანი.

ჟ) გარბილი სხვას სმაზედ სათქმელი. ბუღბუღსა მსგას გუღსა ლსენანი.

ვ) თასმისი. სრას არს უცხო საშუებელი საზოთისისა სადარი.

ი) მუსამბაზი. დასე მისის ბუღბუღი ვით დღენი ნათლდებან.

ი) ახალ აღზგოს სმაზედ სათქმელი. ვფიცავ კონხოსი დიადა.

კ) მუსამბაზი. ვარდი რა გაიფდეს, ვინ ჭყოფს მისა ქებასა.

253 (=1668). Ш в и д ъ - в е з и р і а н и н и л и п о в ѣ с т ь о с е м и в и з и р а х ъ, дефектная рукопись въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строкъ на семи листахъ. Филигрань бумаги буквы: К, Н, В, Ф и 1838 г. Рукопись первой половины XIX вѣка и обрывается словами: ეგრეთვე ვე ფილასოფოსნიც თითოს სიტყვით არ გაკვლეკინებენ შვილსა შესსა, მანამ მოსწყდე სიცოცხლესა შესსა და დასკან შვილი შენი სემწიფედ. Начало: იყო ზემწიფე არაბიანისა კეისარი დიდი, ფრად ძალი, მრავლის ქალაქების მფლობელი, ღვთის მოყვარე, სახელად ერქვა იფლიტიანე.

254 (—1344). Б е ж а в і а н и, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради in 4°, въ 22×17 сантиметра, писана на синей бумагѣ строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка. Рукопись дефектна, недостаетъ и въ началѣ и въ концѣ; теперь въ рукописи 17 листовъ, и текстъ начинается стихами:

რა შევიდა ქალაშია, მოკებენ ღორნი წინა,

ბუჯან მშილდსა ვარდიცვა, მათ ისარი დაუშინა. **Конецъ:**

ბრძანა: იუკნით მაგრა, რძი მოგვიანსს გრძელია,

და აიღეთ სძალი და სიძლი რკინის გამსახურეტელია.

255 (—4544). Бежаніани, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради, въ 22×17 сантиметра, писана на сѣрой бумагѣ круглымъ крупнымъ мхедрули и черными чернилами; недостаетъ и въ началѣ и въ концѣ; въ числѣ знаковъ филиграней бумаги 1802 г.; рукопись начала XIX вѣка; листовъ 27. Первая страница рукописи замарана, вторая начинается какъ предыдущая. Конецъ:

ქახოსრო გაგებს, ზილოტანსა დალოცვიდა,
როსტომ მადლი გარდისდა, ბუესს კელი მიჰვიდა.

256 (—2808). Давитіани или сборникъ произведеній Давида Гурамишвили, рукопись in folio, въ 33×21 сантиметра, въ досчатомъ переплетѣ, обтянутомъ кожею, писана на спией бумагѣ строчнымъ мхедрули съ красными оглавленіями и съ красными начальными словами строфъ; филигрань бумаги двуглавый орелъ съ короной въ кругу, въ срединѣ изображенія орла дощечка съ буквами Я, Б, М, Я, выпзу 1818 г.; рукопись переписана въ первой четверти XIX вѣка; страницъ 156. Начало: ქართ-
ველთა მეგვარტომობის • ამბავი. Стихотворенія расположены въ обычномъ порядкѣ и прерываются на повѣсти „Пастухъ Кацвіа“, именно рассказомъ о потоцѣ: არას ასმენდენ ღვთის ბრძ-
ნებას, იქმოდენ უკელას თავის ნებას (—изд. Умикашвили, стр. 277).

257 (—1561). Повѣсть Алгузіани въ стихахъ, აღლუზიანი, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки in 4°, въ 22×17 сантиметра, писана на бумагѣ мелкою скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка. Заключаетъ въ себѣ 19 листовъ или 291 четверостишіе. Повѣсть Алгузіани издана впервые Николаемъ Гамрекеловымъ на грузинскомъ языкѣ съ копій вузальскаго оригинала ¹⁾, какъ заявляетъ из-

¹⁾ См. ძველი მწერლობა. პოემა აღლუზიანი გამრცემული ნ. გამრკელოვი-სკან. თბილისი 1885. По словамъ Н. Гамрекелова поэма Алгузіани была най-

датель и потомъ М. Джавашвили вмѣстѣ съ русскимъ переводомъ въ XXII вып. „Сборника матеріаловъ“ въ 1897 г. О томъ, что сохранившаяся въ позднихъ и плохихъ спискахъ поэма Алгузіанп не полная см. грузин. газету „Цдобись Пурцели“ 1898 г. № 555.

258 (=541). П о в ѣ с т ь А л г у з і а н и въ с т и х а х ъ, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4^o, въ 17,5×22 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули второй половины XIX вѣка; чернила черныя, страницъ 78. Заглавіе: ალგუსიანისა- ალგუზიანისა- რუსიანისა.

259 (=4547). К а л и л а п Д и м н а, рукопись in folio, въ 36×23 сантиметра, въ досчатомъ переплетѣ, перекрытомъ черною кожею, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули первой четверти XIX вѣка; оглавленія и начало стиховъ писаны киноварью. Филпгрань бумаги подражаніе знаку pro patria, буквы К, Г, К, О, В, Н и 1814 г.; страницъ 612. Заглавіе: კარი ჰორეკელი ქილილა და მანსი სპარსულისაგან ქართულად თარგმნილი მეფის კასტანგისაგან. Начало текста стихами Вахтанга VI: მეც მივჭყევი სპარსთა ზღაპარსა თარგმანებისა მეგებანი. Кончается текстъ послѣсловіемъ Вахтанга стихами. კულაკ მისმეს ისევ ისპანსის, დამრჩა ეს შეუსრულები. Послѣдняя строчка: დიდის ცდიით სემგან ნაღვლი თუმცა გააკლონ გულები . . .

260 (=4541). О т р ы в о к ъ К а л и л ы п Д и м н ы, рукопись въ 31×20 сантиметра, писана на бумагѣ полукруглымъ мхедрули и черными чернилами; оглавленія писаны киноварью; всего сохранилось 9 листовъ, которые содержатъ

дена въ Нарь-нузальской церкви священникомъ Іоанномъ Русіевымъ. Оригиналъ издатель не видѣлъ, и мы не знаемъ, къ какому времени онъ относится.

текстъ частью пятой, частью шестой главы. Последній листъ сохранился съ записями переписчика, кнѣзѣвка-секретаря Микаэля. Переписка кончена 25-го сентября 1753 года. Заказчикомъ былъ Рачинскій эриставъ Ростомъ: დასრულდა ძალითა ღთისათა თუკას სკეტემბერისა: ეე: ქეს ქეს აქეთ: ჩღნგ:.

დიდება ღთისა ყოვლისა კეთილისა სრულ მეოფელსა ღთისა დაიწყო ორთავე შინა ცხოვრებათა კეთილმოაწესუნე და მართლმადიდებლობისა სკეტი და სმიტკვიცე რაჭის ერისთავი როსტომ, რომელმან ისება წიგნისა ამის ყოვლითურთ სიბრძნითა და მეცნიერთა შეკობილისა აღწერა, და აქმარე დღეგარწელობისა და მშვიდობაში და კარგათ ყოფაში და ორთავე შინა ცხოვრებათა შემწე და ძფარველ ყუა მას იმინ:-

კვლითა უცხად მხსრეკელის მდიან-მწიგნობარის მიქელისათა:-

Поздняя запись не рукою текста упоминает о дочери имеретинскаго царя Дареджанъ, подъ которой разумѣется, вѣроятно, дочь Соломона I, бывшая замужемъ за Кайхосро Абашидзе и умершая въ 1827 г.: ღთო დაშადებულა, ყოვლისა მჰყრობულა, რომელმან სიციყეთა შენითა შექმენ ცა და ქეყანა, მიეკ მარჯვენე შენი, აღღერე სრულათ იმერთა მეფის ასული პატონის-შეილი დასრევან და კეთილად ამყოფე შეილებიანათ ორთავე შინა ცხოვრებათა ამინ.

261 (=4528). С а а м і а н и, рукопись in folio, въ 42×31 сантиметра, писана на хорошей александрийской бумагѣ весьма крупнымъ красивымъ круглымъ мхедрули XVII вѣка; текстъ писанъ чернымъ чернилами; оглавления и первое слово каждаго четверостишя писаны кнвоварью. Переплеть досчатый, обтянутый черпой кожей, разбитъ и попорченъ; рукопись вообще сильно пострадала, листы разрознены и мѣстами ободраны; начала вѣтъ, послѣдній листъ наполовину сохранился; недостаетъ и въ серединѣ. Пагинація обозначена по тетрадамъ буквами мхедрули; въ тетради по 4 листа; всѣхъ тетрадей въ началѣ было 60; теперь сохранилось

листовъ 108. Филигрань бумаги: въ первой половинѣ листа удлинённый орнаментпрованный гербовый щитъ, увѣнчанный короной; въ щитѣ геральдическая лилія, подъ щитомъ цифра 4 и монограмма изъ WR; въ другой половинѣ листа крестъ и буквы H S, P B. Подобныя филиграны встрѣчаются въ бумагахъ второй половины XVII и начала XVIII в., но наша рукопись по палеографическимъ признакамъ XVII в. Мѣстами на особой бумагѣ имѣются позднія пополненія, по-видимому, XVIII вѣка. Конецъ:

როდესაც წააღ მიეცა თბა თეთრი ვითა ბურია,
 შორს გარდაგდო შამბიგა, არ თუ ძე ვითა მტკიცია,
 ფასკუნჯმა ზოგა, გაზარდა, ღვთისა ბრძანება ერია,
 და ვირემდის ამას ჰქობდა, ეს იქნა, რაცა სწორია.

2. Послѣ этого другою рукою приведенъ былъ лунникъ, отъ котораго сохранилось только начало, но и то не цѣликомъ: მარტი: ა: მთვარისსა:, დღე: კეთილია: თესვა:.

იზოლს: წართვით: წასული: უკუ მოიქცეს: რომელი იზო-
 ბოს:.

262 (=1499). Сборникъ разныхъ статей, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, въ 22×18 сантиметра, писана на бумагѣ выдѣлки 1830 года вульгарнымъ почеркомъ мхедрули первой половины XIX вѣка, безъ красныхъ строкъ.

1. Первая часть рукописи заключаетъ въ себѣ *tragediо Ифигенію*, которая переведена съ русскаго языка Давидомъ Чолакашвили въ 1795 году, въ мартѣ, для развлечения царя Ираклія II (стр. 1—94). ტრადედია ეფიგენია. მათის მეფობის დიდებულების სრულიად საქართველოს მეფის ირაკლის მეორის შესაქვეყნად ეპოხსას მეფობისა მისისას გამოსულს წელსა შემდგომად მაცხოვრისა ჩვენისა 1795, თთუშსა მარტს. თქმული: მდიანბეგის თავადის დავით ჩოლაყაშვილისგან ქალაქსა ტფილისს. დაშე იდეთქ პერეჩენქ დჳწმყოფიქსქს ანიქს. მოქმედნი ზირნი:

აღამეძნობს მკვე ბურძენთს და წინამძღვარი ოცნისა მეფისა, მიმაკვლა ტროადის ქალაქის სახმოდველად ექვს თვე უქარობით ზღვის ზირზედ დგას.

2. Вторая часть рукописи представляет сокращенное метафрасное *Житие св. Нины* (35—47). ანკარას იდ ცხოვრება და მოქალაქეობა ღირსისა და მოციქულთა სწორისა ნეტარისა ნინასი. Начало:

ამთ უამთა, ოდეს იწამა წმიდა ეოვლად ქებული და დიდებული მთავარ მოწამე გიორგი კახადევიელა. *Житие* не докончено и прерывается на рассказъ о томъ, какъ женщины Анастаси дарованы были дѣти по молитвѣ Нины.

3. При этой рукописи хранится еще особая тетрадь такого же формата пзъ 12 страницъ.

Первые 4 страницы заключаютъ въ себѣ начало трагедіи *Ифигеніи*. Далѣе დანიშნვა ანოკუტაროძისა:

არა კარ შემოქმედი, არცა ქმნილი; არა ოდეს ვიყავ სილულ ცოცხალთა შორის და ოდენ ვიმყოფები მეუღართა შორის; კვლევები, არამედ საფლავსა შინა არა კელმწიფების ყოფა; სოფელსა შინა კარ უშირველესი წევრი, გარნა კარ არცა შიწა, არცა წყალი, არცა ჭაერი, არცა ნეცხლი და არცა მესეთე სხეული, არამედ ბუნების ძალით ჩემისა ვითარცა საშუაღსა ზედა ვიყოფები ნიეთთა ამთ შორის.

წარსულსა შინა არა ვიყავ, აწ მყო არა კარ და საუუნოდცა მყოობადსა შინა არა ვიქმნები.

არა კარ დრო, არცა ოდეს ვიქმნები, კვლევები ჰირველ, ვიდრეღა ვიმობები; კარ მამა წყუელთა სულთა, მაგრან არა კარ ვოჯოხსეთსა შინა. მე კარ მდიდარ და არა ცხოვრებულა და არცა ცხოვრებული.

На стр. 8—9 характеристики народовъ пяти королевствъ: иѣмцевъ, французовъ, италианцевъ, испанцевъ, англичанъ. Статья представлена въ видѣ таблицы, сѣма სუთთა საკოროლოთა.

На 10—11 страницахъ рассказъ объ искренности шотландскаго солдата. თეს შოტლანდიის კაშტისა ანუ სალდათის სიწრფეობისა.

263 (=2445). Трагедія Ифигенія, рукопись безъ переплета въ видѣ тетрадки in 4°, въ 22×17 сантиметра, писана на синеватой бумагѣ строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка; въ числѣ знаковъ филиграней бумаги 1809 г. Нумерація листовъ арабскими цифрами показываетъ, что рукопись составляетъ часть сборника разныхъ статей; начинается теперь съ 49 страницы и доведена до 94-ой. На первой сохранившейся страницѣ конецъ текста неизвестной статьи: გულს მოდგინებით მას, რომლისა თვისცა თქმულ არს: მრომის მოყუარებდეთ მის მსოფლოსათს და ჭსვიდეთცა სშირად. Далѣе въ рукописи вмѣстѣ съ трагедіей Ифигеніей повторяются всѣ тѣ статьи, которыя мы видѣли выше изъ описанія предыдущей рукописи трагедіи Ифигеніи, т. е. 1) დანიშნუა აზოკმტავრომსა: არა ვარ შემოქმედი, არცა ქმნილი, 2) სქიმა სუითა სკაროლოთა, 3) თვის შოტლანდიის ვასტისა ანუ სალდათის სიწყოებისა и 4) ტრალუდა ექიდენისა.

264 (=1554). Восхваление или ласканье почи, აღერსი ღამისა, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, въ 22×17 сантиметра, писана на синей бумагѣ строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка, листовъ 8. Въ концѣ, видимо, недостаетъ, и потому авторъ разсказа не указанъ, но мы знаемъ, что онъ принадлежитъ Димитрію Багратиону. Начало текста:

ქს ღამეა, ჩემის გულისამებრ ბნელა და დღისა შენდა ერთ მოყამისა მოშორებით მოწყენებულა, ნუთუ მსისა უხატლობა შეგ-ჭირდეს და მისსა სინადაგოსა საზღუარსა დახლომა გეუორუოდეს, რომლისაცა მიფარვით დისკოსა მოხასხიებთ შარჯანდეთა მცხინ-ჭარება დაჭმრტების. Въ концѣ недокопченное стихотворение автора разсказа:

ღამის აღერსით დაშრომა, თუ ვინმე დამწყუნოსა,
ნუ გაკა ჩემი, მისმა მზემ, მაგით ვერ დამაჭმუნოსა,
მაშინდა დამტომს, იტყოდეს ვისსამე სამაბუნოსა,

სხუად არა მძაგ, რაც ბრძანოს, უცილოდ დაეწმუნოსა.
ქუწდა მეთქვა ლამის დღეზედ თავ მომწონებდა.
მთუარის ვობნა მჩისდა, ვარსკულავთა მომწონებდა,
მასთან ქანთქმლთა ზრდილობა, ყოფაქცევა და მხეობა,
ვერც ლამე ვაქე სიფერად, ვერც მათ ღომეულთა მხეობა.
რუდათ ყოფამან დამაწყო ბებრულად მარხლავრეობა,
წერა მოკილე სიჯადად, ფიქრმან არ მიყავს მრეობა.
თუწარ ვერ ვიტყვი, შონას მატქეს რიტორთა მოსამძღვრეობა,
ამისთვის კვლობს, ავლას სიბრძნეთა სისწორეობა.

Авторъ заявляетъ, что онъ хотѣлъ изобразить преимущества ночи передъ днемъ и луны передъ солнцемъ и, кромѣ того, нравы, обычаи, поведеніе и въжливостъ грузинъ, но онъ не сумѣлъ дать достойное восхваленіе ночи и доблести грузинъ. Описываемое произведеніе безусловно оригинальное сочиненіе и является подражаніемъ пзвѣстному произведенію Теймураза II *Сарке-ткмулта или Бесѣда дня и ночи*.

265 (=951 ა). Сборникъ стихотвореній, рукопись безъ переплета въ видѣ тетрадки in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мелкимъ мхедრული половини XIX вѣка; страницъ 14. Содержаніе:

1. Стихотвореніе Маианы, მანანს ლექსი (1—8), въ началѣ недостаетъ и текстъ начинается теперь стихомъ: და შესქესთან მეოს მეყავ ქალწულთა ყოვლად წმინდათა¹⁾. На 2-ой страницѣ Маиана упоминаетъ о себѣ:

წმინდანთა ანგელოზებო, რეცას მრავალნი დგანანო,
ზირველად ერი განადკეს, იმათ უწვიმეს მანანა,
მე კვედრები უფალსა, თუ ხეში ცოდვა მანანა,
და ვინც წავითოსით ეს წიგნი, ასე თქვით, დმურთო აცხოვრე მანანა.

2. Діалогъ между лихорадкой и Маианой. აქ ციების და მანანს გაბასება-სხეები. Приводимъ это стихотвореніе:

¹⁾ Начало этого стихотворенія см. XXXVII вып. Сборника, стр. 82 = Оп. рук. т. II, стр. 214.

თქმენი მტერი და ორგული ციებად დამაღონაო,
დამაღნო სამთელეუითა, გამხდა დრამის წონაო,
მე ამას ვერ გადაურჩები, თუ კიდევ მაძიებნაო,
და ამ წყეულს რაში შეუყვარდი, ხეში რა მოქონაო.

თუ მოგიბრუნდი მანახუ, ჩაგაკემენდინებ სმასაო,
სულ დაგაკიწებ ლექსებსა, მაგ შაირების თქმასაო,
ასე გაგიხდი საქმესა, სიკვდილს აძლეკდე თავსაო,
და სულ ოხრათ დაგინარჩუნებ შენ ჟარასა და ტარსაო.

რადას მაწვალე შეშითა, თვალებიც გამოგსეთქია,
ამის უარეს რას მიზამ, კბილი არ შემხა ერთია,
რომელმან იმ დღეს გამეურნა, კიდევ მაქვს ერთი წვეთია,
და შენ მე კვლარას დამაკლებ, თუ ხემა შემეწე ღმერთაა.

3. Стихотворение обь охотничьей птицѣ *марджани* (кобчикъ), вѣроятно, той же Мананы:

მე ერთი ჩიტი გაუზარდე, ელვარე იყო წითელი,
ფერები ჭონდა ნარიჯი, ყბა და ნისკარტი ყვითელი,
მე ხემა ჩიტი მარჯანს მეყანდა სათუთათ ნაზარდი,
საუზმეს მეყანდა ნახვევი, არ დამიგლია სადილი,
ყოველ დღეს მისგან მაქვს ღვინი და სადილი,
მალლა იჯდეს, რამდგება მისი ბოლო ფრთისა ჩრდილი,
არ მეძინოს, მისი სმითა [მეჭენის] ტკბილი დილის ძილი ¹⁾.

4. Стихотворение Давида Гурамишвили ко муо, აქეთ მომხედო (9—13). Въ концѣ запись, указывающая на дату, 1850 г. 19 мая: ესე წიგნი მანახანის კუთუნის (დალზე 4 სლოა ვისკობლენი). ჩუნ-სა წელსაჲმისის ით-სა რინსუესაჲუ.

5. Отдѣльное стихотворение мухамбази (14). Начало: თვით შემან გულმან კარგათ იცის, ვარ შემგან მკვლარი.

¹⁾ Это вариант стихотворения, приведеннаго нами въ XXXVII вып. Сбор. стр. 83=Ош. т., II, стр. 215.

266 (=951 ბ). Живнеописание св. Марини и восхваление св. Георгия въ стихахъ, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ круглымъ мхедрули XVIII вѣка; листовъ 14; рукопись сильно пострадала; вся верхняя часть ободрана и попорчена. Съ 10 листа начинается восхваление св. Георгия. Въ концѣ позднюю рукою приведено пародное стихотворение о „Соломонъ и Островитянинъ“ (*Кундзулели*); продолжение этого стихотворения находится и на первой страницѣ. Конецъ читается:

დაუშინეს თუღუხები, გოკას უელი მოსტკესეს,
გამოცვინდეს კმპაკები, ისევე ზღვაში შეცვლიეს.

267 (=951 გ). Преніе христіанина съ магометаниномъ Якова Шемокмедели въ стихахъ, рукопись in folio, безъ переплета, въ видѣ тетради, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка. Филигрань бумаги 1831 г.; листовъ 8; начала штъ и текстъ начинается теперь стихомъ:

რა გარდასდა აღქსანდრე მკედონელ წოდებული,
მეფედ დაჰდა მეკვიპტესა ჰტოლემოზ დიდებული.

Конецъ:

კანონათ მიხანს ლექსთა თქმა, მსოფლიო მოშაირობა,
მაგრამ არა კქმენ უმსგავსოთ უღუთოთა სიტყვით მტერობა,
იგი გკვლავს, გუყუდრის, შვილთ გკიქამს, მე კით დაუწყო ფუ-
რობა,
და უკავთ მისხედით კარდნი საყნოსლად, ბუღბუღათ მით არ
გკუპრობა.

268 (=951 დ). Разныя стихотворенія, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради in folio, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка; всего шесть листовъ. Недостаетъ и въ началѣ и въ концѣ; въ

пачалѣ, судя по нумераціи, недостаетъ 12 стихотвореній; отъ 13-го стихотворенія сохранилась вторая половина, которая начинается такъ:

რად ჩემად სახმარ ასე თუ შორ ქმნით განმამწარებ.

Приведемъ начало каждаго изъ сохранившихся стихотвореній.

ა) ესე პირდი ვითარ გაფუჩქნელია.

მოდით, ძმანო, უძღუნათ მასა სელია.

ბ) მესამბაზი. ბუღბული მწესარაა, ვარდი შემომწურაღია.

ვ) ვიფუცავ კონოსის დიადა, გრძლით ვირ ემონებიადა.

გ) უამნი რბიან, შენცა მეღტვი, ჭი სურგძელო საყვარელო.

დ) არ გებრძლები უწყალოდ უშენოდ მეოფი.

ე) ბრალის მკურდმან შექი თავსა ისარე.

ჟ) მიველ წაღვოტ სახეგშოდ, გლას ჩემ გულ სეკდა ესია.

ზ) Турецкій мухамбазი. მესამბაზი თათრული. Начало:

ჩან კერმა ვამუ ემსაქი ემსივთი ვანდურ.

ი) Турецкій мухамбазი. მესამბაზი თათრული. Начало:

დედილარ კილაქი ვონონ გელდი.

ი) ქსიკურს გლას გული, საყვარელო, მლოდე შენი უწყალეს თმენს.

ი) რას მელირს შენი ცნობა, მისევე საგნად მექმნა ტრფობა.

კ) ვიდლოვ ვირ მოვარევი შეს სიშორესა, დაკვარევი უამნი შენთან შეკბისა.

მ) მესამბაზი. მწადს მზეო, განგიცხადო, აწ იგი სიყვარული.

269 (=951 კ). Отрывки разных статей, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули XVIII вѣка, страницъ 6. Содержаніе:

1. Апокрифическія предсказанія о царяхъ и царствахъ передъ Вторымъ пришествіемъ. Отрывокъ. Начало: და კაცისა ვირნი თვალ ჭრუტნი რომელნი შეიწყდინა ალექსანდრე მეფემან და მათ მოკლონ ყოველი ქრეყანა და მოაზნონ და მოჰამონ წელსა და

ნსკეარს და წელს მკ: ებ-სა გამოვიდას შეწკნითა მთავარ ანგუ-
 ლოზისათა და დასკეს იგინი იურეჟოს და მიუნიდან იქმნას მშვიდობა
 დიდი უოკელსა ქვეყნასა, რომელი ქმნას ერთი მეფობა წელს კ:
 Далѣе указывается правленіе царей подъ именами: Царь-
 Мангосани, მეფე მანგლოსანი; Царь-Ниній, მეფე გლახავი;
 Царь-Быкъ, კარ მეფე; Царь-Патріархъ, მეფე ზატრიაქი; Царь-
 Женщина, დედაკაცი მეფე. при ней земля преполнится вся-
 кой неправды; Царь-Карци, მეფე ქარცი; Царь-Праведный. при
 которомъ родится Антихристъ и замѣнитъ Царя-Праведнаго.

2. Сказаніе Іоанна Дамаскина объ воскресеніи мертвыхъ.
 აღდგომისათვის მუდართვის თქმული იქ დამსკელისა.

3. Плачь монаха Якова, который пророчествовалъ. გოდება
 იაკობ მონაზონისა, რომელი წინასწარმეტყველებით თქვა.

4. Отвѣты монаха Евѳимія Грдзели Состену, армян-
 скому священнику. სიტუჯს გება ბუისა ეფთუჲმე ცქელის სოსთენს
 შიმართ სომეხთ მოძღვრისა. Въ рукописи приведено только на-
 чало этой статьи.

270 (=951 №). Рухская битва Бессаріона
 Га б а ш в и л и в ъ с т и х а х ъ, рукопись безъ переплета въ
 видѣ тетрадки in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули
 второй половины XIX вѣка; страницъ 14. Въ началѣ недостаетъ
 трехъ четверостишіи, и текстъ теперь начинается стихомъ: მოკრბა
 დას დასად მწუობარ ბეურ ზთასად შარვასის ძეთა ეზო კარბებსა. Коонецъ:
 გესმოდისთ, გესმოდის და ისმოდის და ის მოდის,
 მიდ მოსლტოდის, მიმოსროლდის, დიქმოდის, დანიქმოდის,
 შიყენის, შიქქენდის, დიფურთოდის, დიომოდის,
 კვლავ არეკდის, მოარბეკდის, მოყტოდის, კაისლმიდის.

271 (951 №). П о в ѣ с т ь о ц а р ѣ Д ж у м д ж у м ѣ,
 рукопись безъ переплета въ видѣ тетрадки in 4°, писана на
 простой бумагѣ вульгарнымъ письмомъ второй половины XIX
 вѣка, заключаетъ въ себѣ 6 страницъ. Начало: აქ ანბავი

თქმული თუ უფუხუძ სემწითეუ გაცოცხლებული. ისმინა ეს მოწყალე ღმერთმა, გაიარა წმიდა გრიგოლ ქალის პირისა.

272 (—951 ბ). Отрывокъ изъ Дидь-моура-
віани Іосифа Тбилели, рукопись на синемъ листѣ
бумаги in folio, писана круглымъ мхедрули первой четвер-
ти XIX вѣка. Въ числѣ знаковъ филиграши бумаги 1818 г.
Отрывокъ заключаетъ въ себѣ 364—374 четверостишія на-
званнаго произведенія.

273 (=951 თ). Тридцать отвѣтовъ при га-
давіи, приписываемыхъ протцамъ, пророкамъ, апостоламъ
и другимъ святымъ, рукопись безъ переплета въ видѣ тетрадки
in 4°, заключаетъ въ себѣ 7 листовъ, писана на бумагѣ
вульгарнымъ строчнымъ мхедрули въ 1860 году дворянкой
Елизаветой. На первой страницѣ грузинскій алфавитъ и за-
писъ: წიგნი ესე აიწერა აზნაურ კლისაბედ (одно слово
выскоблено) ვინც მოაპაროს, გაუწერეს ღმერთი სუე. Каждый
отвѣтъ или каждое предсказаніе носитъ названіе ვიჭაკი —*ви-
чакки* ¹⁾). Приводимъ первый *вичакки*; ჭი ეცო, დიდებსა
ეოკელთვის და კეთილსა უფლისასა (მაენდე), მტერსა შენსა შერცხუბი,
უცხო ქვეყნისა წარსვალ, და რაც გინდა მშვიდობით ნახემ, და რაც
გსურს, მიიღებ, მაგრამ წადი, შესვეწე ღმერთსა, რათა ატცილდე
სიფათი. იღასი ვიჭაკი. Остальные отвѣты или *вичакки* въ
томъ же родѣ, только въ концѣ мѣняются имена святыхъ:
ვიჭაკი იოანემკისი, — ადამის, სამებისა, აბრაამის, ლაზარეს, თეობიმეს,
მარკოზას, დანიელის, წმინდა გიორგის, მათეს, ისაკის, იოსებისა,
მათეს, იობის, იაკობის и другихъ.

274 (=951 ი). Споръ фруктовъ въ стихахъ,
ხალთა ჭება, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради in

¹⁾ Въ словарѣ Чубинова ვიჭაკი—*вичакки* толкуется какъ гаданіе на
водѣ накануне Вознесенія, при этомъ дѣлается ссылка на газет. Кавказъ
1856 г. № 41.

4°, писана на плотной бумагѣ строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка, заключаетъ въ себѣ 5 листовъ; въ началѣ недостаетъ. Съ 5-ой строчки 1-ой страницы текстъ пишется такъ:

ხემგნით შუენიან ფოკუენი ჰუეენი გინდა მდინარი,
ქალ-ურმათა, ტანთა-გაშენებ, ვითაც მიწუენი ვითარი,
უფარნათ თვალ-მარგალიტს კელს ვინ ჰუენის მითა უდარი,
ოქროცა ხემიკედ შუენისა, ვერცხლსუედ ვარ გადამიკიდარი,
ფოკუენი სუენი მე მსკებს, კიდნო, ბალს გამეკვალენით,
ხემის შუერთთ ვაგლას თქვენ, წადით დამიკვალენით,
თავი არ იქოთ უმგზავსათ, ვუელითა კუავრობ, არ ენით,
უეკლანი თქვენგე დამტრასამს, მით თავი გაიმწარენით.

Конецъ:

ვოწასურმა თქვა, მოცხაარს სამუაროდ დავასარებო,
გემოთ ორნივე სწორნი ვართ, სსკას არას დავამიკვებთო,
ხვენის თავისა ქებას ვიტყვით, ვერ გავათავებთო,
გარგი არა გიჭირს მის მეტი, საჭმელსა გავამყავუფო.

Далѣе запись переписчицы Варвары: ეს სილის ქება დამიწერია ბურია თეოდორეს ¹⁾ ქალს ბარბარეს. ვინც წაიკითხოს, დამიწერს დღეგრძელობა, ოსტატს ცხონება უბძინეთ. გათავდა ბურიკვლანთს.

На послѣдней страницѣ нѣсколько стихотвореній, писанныхъ въ видѣ прозы; первое заключаетъ въ себѣ три четверостишія и начинается такъ:

მძალ ვარგათ მოგისდება ვაბ გეცვას ატლასისა,
ზედ სარტყელი შემოგუერას ქმისისა და ზარბაზისა,
თავს ჩახქანი დარგესუროს, სძალი გერთყას აღმასისა,
ომში შესეკლ, მოგისდება, ქება არი შენი სლმისა.

Второе стихотвореніе состоитъ изъ одного четверостишія.

¹⁾ Это слово зачеркнуто въ текстѣ, предъдущее написано сверху вмѣсто другого соскобленного и замазаннаго слова; но все это сдѣлано рукою текста.

წადი, წიგნო, იქ იახელ იმ ტურფასა შზისა დაწისა,
წამწამ სშირად, წაბ ძალასა, სშირად მარგალიტოკასსა,
ტანად ლეწამს, ჰირად მოკარეს, ზღვის ჰირს ლეწამს ამო-
სულისა,

გაი უღლსა უთქვენოსა, თქვენის ანბის მონატრესა.

Последнее стихотворение представляет двустишие:

შენს ახლო აღარ გავიკული, აღთქმა დაკდე და ფიცია,

შენ სომ არ მიმიპატიებ, შენი ანბავი ვიცია.

Запись въ концѣ указываетъ, что рукопись принадлежала Бабагу: ეს წიგნი ზაბაღესია, ვინც მოიპაროს, ვერ მახმაროს.

275 (=951 ა). Молитвы и выписки изъ Священнаго писанія, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки in 4°, заключаетъ въ себѣ 4 листа, писанныхъ скорописью мхедрули второй половины XIX вѣка; начинается символомъ вѣры, затѣмъ идутъ другія молитвы, выписки изъ псалмовъ и пагорная проповѣдь Христа. Ничтожная рукопись.

276 (=951 ბ). Сборникъ разныхъ статей, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки in 4°, заключаетъ въ себѣ 8 листовъ, писана строчнымъ мхедрули второй половины XIX вѣка. Содержание рукописи составляютъ десять заповѣдей, 7 таинствъ, 7 смертныхъ грѣховъ, 4 главныхъ стихій въ природѣ челоуѣка, пять чувствъ, объясненія литургическихъ правилъ и т. д. Даю перечень главъ: 1) ათი მცნება; 2) შვიდნი საიდუმლონი; 3) თორმეტნი ნაყოფნი სულისა წმიდისანი; 4) შვიდნი ძოწყალებანი კორცელებანი; 5) შვიდნი მოძაკვდინებულნი ცოდვანი და წამლნი მათნი; 6) ექუსნი ცოდვანი არიან სულისა წმიდისა გმობანი; 7) ოთხნი ცოდვანი ღაღადებენ წინაშე ღუთისა; 8) სამნი გვისმს აღსკლად სასუფეველად; 9) ოთხნი ვაკშირნი, რომელთაც წარმოდგენილ არს კაცი; 10) სუთნი საგაშნობელნი; 11) განმარტება სამღვდელო შესამოსლისა; 12)

განმარტება საღმრთო წირვისა: ლიტურგიასთვის, ზიარებისათვის, წირვის მოხმენისათვის, ეკლესიაში ღაზარებისათვის; 13) თორმეტნი საუფლო დღესასწაულნი; 14) დღესასწაულნი წმიდისა ღუთისმშობლისანი; 15) დღესასწაულნი ხათლის მკემლისანი.

277 (=951 ავ). Письмо и стихи Димитрія Беріева къ Іосифу отъ 1837 года 5-го февраля, рукопись безъ переплета, на двухъ цѣльныхъ листахъ in folio, писана строчнымъ мхედრული. Начало: უდ ჰატო-ოხანო ბამაო და სავსაჲლო ჰქმნარიტად ძმაო იოსებ! უკველო მუკაღობლო ჩემო! Стихотвореніе написано по поводу смерти родственницы Іосифа Нивы. Начало:

რა მესმა დარო, ივეთ ვკარო, კმანი გულ წულულად. На второмъ листѣ приведены другіе стихи отъ имени покойной Нивы. Начало:

შემიბრალეთ მსმენელნო უდროთ მოკლებული,
ამა უნდოს სოფლისგან სრულებით მოძულეული.

278 (=535 ა). Отрывокъ Духовнаго регламента, переведеннаго со славянскаго языка на грузинскій въ 1816 г.; рукопись вачала XIX вѣка, писана строчнымъ мхედრული, всего одинъ листъ in 4° и то не цѣльный.

279 (=535 ბ). Отрывокъ книги о степеняхъ родства, переведенной съ греческаго языка на грузинскій по порученію Антонія католикоса, рукопись вачала XIX вѣка, писана строчнымъ мхედრული, всего одинъ листъ in 4°, заключающій въ себѣ обращеніе къ католикосу и вообще предисловіе. Начало: უნეტარესსა და უწმინდესსა ჰატო-რიარესსა ყისა ზემოჲსა საქართუჭლოსასა მეფის ძეს ხლენს უწმინდესისა და დირეკტორს უმონებრესი მოსსენება . . . მივიღე ბრძანებაჲ უწმინდესისა მეუფისაგან თქენისა და მინდობილმან თქენსინისაჲ კუთსეკისა გარდმოვიღე ბერძულით ქართულადჲ თანაშრომითა

ქრისტიანული სწავლებისათვის, რომელსაც შინა აზრის ჩუქნებულ სასყენი და განყოფილება ნათესაობათანა.

280 (=535 გ). О т р ы в о в ъ и р м о с о в ъ, рукопись въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули конца XVIII вѣка; оглавленія киноварныя; начальныя буквы церковныя. Сохранилось отъ цѣлой рукописи только 6-ая тетрадь изъ 8 лптовъ. Начало текста:

ღირს აზრის წილ სძღვის ზირი.

დაუტყველებისა ღრისა მუცლითა დაძტყენელსა და სოფელის სისა-
რულსა მშობელსა შენ გადიდებთ ღრისა მშობელსა ქალწულსა.

281 (=535 დ). И р м о с ы, рукопись въ видѣ тетради in 4°, писана строчнымъ мелкимъ мхедрули конца XVIII вѣка; оглавленія киноварныя; начальныя буквы церковныя; всего двѣ тетради, изъ 8 лптовъ каждая. Филигрань бумаги: въ первой тетради три полумѣсяца, а во второй нѣчто въ родѣ короны и буквы F, M, F. Начало: შდ ა. ფსლმუნებისა. წდა კმა დ. დაუტყდა.

მოკვდით მოწმუნებო და ვისილოთ სდა შობილ აზრ უფალი. კრბიოდეთ ვასკულაჲს თანა, და მოკვთა აღმოსავლისა მეფეთა.

282 (=535 ე). У к а з а т е л ь м е т а ფ რ ა ს ა, рукопись въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ хуцури и киноварными оглавленіями. Рукопись конца XVIII вѣка. Въ началѣ позднимъ письмомъ мелкаго строчнаго мхедрули и красными чернилами запись: მეტაფრასი ათორმეტ თეგნისა აქიდამ კვლოვ, რომელიც მე მჭქეს ან სხვაგან სადმე მეტუ-
ლების გასრდასაწერად, დაესთხე სისსლი შრომისაგან. Авторъ за-
писи ниже противъ имени каждаго святого или мученика дѣлаетъ указаніе, гдѣ и въ какомъ оригиналѣ можно найти его житіе; при этомъ указывается его собственный метафраза,

который слѣдуетъ за этимъ оглавленіемъ и другой большой, писанный на пергаментѣ.

283 (=535 ж). М е т а ф р а с ъ, упомянутый въ предыдущей рукописи, писанъ на тонкой бумагѣ in 4° мелкимъ строчнымъ письмомъ мхедрули; оглавленія писаны строчнымъ хуцурп и киноварью, листовъ 41, но всѣ разрознены и мѣстами ободравы. Рукопись конца XVIII вѣка, судя по почерку и матеріалу.

Другая часть рукописи этого нумера писана на особой бумагѣ тѣмъ же почеркомъ и составляетъ, повидимому, часть большой рукописи, въ которой было по крайней мѣрѣ 49 тетрадей; наша тетрадь 49-ая. Начало текста киноварью:

ლოცვა სკვარდის განწყობელი.

ქ. წმიდა მარიამ ღვთის მშობელმან მოსცა სკვარდის კრი-
ლისანი. Эта часть рукописи тоже конца XVIII вѣка.

284 (=535 з). Отывокъ изъ *Лемль-Миджнуриан* Теймураза I, рукопись на сѣрой бумагѣ in 4°, писана строчнымъ мхедрули; всего одинъ листъ, который занималъ въ подлинной рукописи стр. 185—186. Письмо начала XIX вѣка. Текстъ начинается стихомъ:

ჰოქუტს, თუ ეს ამის განკუთროთ, ცოდა მოკვებების ბრალეობი.

Слѣдующее четверостишіе озаглавлено: წიგნი ლეილისა მამისა ბაღდადის ხალიფასთან მიწერილი.

285 (=535 ѿ). П ѣ с н о п ѣ в і я въ честь Андрея Кр и т с к а г о, рукопись въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мелкимъ мхедрули съ красными оглавленіями; всего три листа. Рукопись, вѣроятно, конца XVIII вѣка. Начало: მასუტ ღიღსა ხუთშობათს კიტყუთ მცირეს სუობასა და მას ზედა კვალობთ სამ საგალობელსა, ქმნილი უფლისა ანდრია კრიტილისა. კმა. ზ. გალობა ე. სძლისნი.

განსჯებზე ნისლი სულის სემის ნათლის მოქცეპლო ქე ღო.

286 (=2881). Калъ-важіани и стихи о разореніи Тифлиса Ага-Магометъ-ханомъ, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки in 4°, въ 22×18 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули второй половины XIX вѣка, безъ красныхъ строкъ, заключаетъ въ себѣ 11 листовъ. Калъ-важіани переписанъ въ 1864 году, 5 іюня, о чемъ указываетъ запись въ концѣ: სუჲდ წელს თობათვის ე. სუთსა დღესა. Начало: კაცი ვინმე იყო ქალაქსა შინა მდიდარი და მოხელე.

1. Калъ-важіани или „Повѣсть о дѣвицѣ и юпошѣ“ составляетъ версію „Бесѣды трехъ святителей“. Эта повѣсть очень любима и распространена въ народѣ; она выдержала болѣе 25 изданій, но древняго списка повѣсти я пока не встрѣчалъ. Въ 23 изданіи этого памятника (Тифлисъ 1893 г.) сказано, что повѣсть переведена съ греческаго языка въ XVII вѣкѣ царемъ Теймуразомъ I.

2. Стихи о разореніи Тифлиса Ага-Магометъ-ханомъ занимаютъ послѣдніе три листа. Начало:

მეფე ერეკლის კახთა ბატონსა
 უზახში წიგნი მოერთვა ალათ მამათ ხანისა,
 მაშინვე აურა არსივეს სულ ერთ ჰირად ელებისა,
 ამასი ბატონმა რა ქნას, შერხათ სელი მჩქეკლებისა,
 დანდობით ვართ დამსობილი, გახმეს ძირი სინარბისა.

Стихи сочинены какимъ то Месропелашвили, какъ видно изъ послѣдней строчки. Конецъ:

იესო ქრისტემ დალოცოს სომსითის ბიჭი მეომარი,
 უსატილოდ იმათ დარჩათ საქართველოს ჰირის წყალი,
 მეტი თავიც არა ქონდა, დაეკეტათ ცისის კარი,
 შემოვიდა ალაგანი, იმას მოუვა ჰალსალარი (sic),

¹⁾ Объ этомъ произведеніи см. еще XXXVII вып. Сбор., стр. 193= Опис. т. II, стр. 325.

ას ასი ასე წამესრეს, ქლას რიეესაკით ეანს მკუდარი,
 მეტე ცერსლი მოუეიდეს, ზერას აჯიოდა აღი,
 საზინა ბერი აიკუს, მარგალიტი, ოქრო ღალი,
 სულამც მთაში დაჯლიოდით, იქც იუო მისი ქარი,
 ამ შაირის გამამთქმელი მესროფულაშვილი არი.

287 (=2786). *К а л ь-в а ж і а н и*, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули. Рукопись состоитъ изъ двухъ частей. Первая писана вульгарной скорописью мхедрули и очень загрязнена; она заключаетъ въ себѣ *различныя стихотворенія-пѣсни*. Вторая часть, *Калъ-важіани*, писана на синей бумагѣ въ началѣ круглымъ, а потомъ строчнымъ письмомъ; начальный листъ добавленъ другой рукой; въ концѣ недостаетъ; эта часть заключаетъ въ себѣ 14 листовъ. Начало: ესე წიგნი ქლასა და ვაჟისა არის. Рукопись первой четверти XIX вѣка; въ числѣ знаковъ филиграней синей бумаги 1823 г.

288 (=1564). *К а л ь-в а ж і а н и* и повѣсть о царѣ Джумджумѣ, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, писана на синей бумагѣ крупнымъ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строкъ; листовъ 15. Переписана рукопись въ 1824 г. 3-го іюня Парсаданомъ Нониовымъ, какъ о томъ гласитъ приписка въ концѣ первой статьи: მე მონა უფლის ფარსადანა ნონიოვი დაშიწერია. თიბათვის გ, ჩეკე წელსა. Начало повѣсти о царѣ Джумджумѣ: ქ. ბან-დებოდა წმინდა გრიგოლ ერთს უდაბურს ქლასშია. იპოვნა ერთი სმელი კაცის თავი.

289 (=1567). *К а л ь-в а ж і а н и*, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ крупнымъ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строкъ; заключаетъ въ себѣ 19 листовъ. Рукопись переписана въ 1830 году, 16

мая рукою Хечуа Мосიაშვილი, о чемъ сообщаетъ запись въ концѣ: ღამიწერია ქალ-კაციანის წიგნი მე მოსიასშვილს ხეზეს, მაისის იკ, წელსა ჩეღ. Далѣе стихотвореніе на 6 листахъ съ такимъ началомъ:

ეგა გარდასდა მცნებსა, ჳამა ურჩების ხილია,
წაილა, ადამს მიაართო, ნასე როგორი ტუბილია,
ადამის მონათესავე სვენ გვეყვის სიკვდილის შვილია,
და ღმერთო მიბოძე წყალობა, სვენწუდაც მოასილია.

290 (=1626). *К а л ъ - в а ж і а н и*, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетрадки in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строгъ; листовъ 20; переписана рукоишь въ 1857 году 2-го февраля, о чемъ имѣется запись въ концѣ: დაბოლოკდა 1857 წელსა თებერვლის 20 მოკწნი.

291 (=1413). *К а л ъ - в а ж і а н и*, рукопись безъ переплета въ видѣ тетрадки in 8°, писана на бумагѣ вульгарною скорописью мхедрули безъ красныхъ строгъ; листовъ 16; рукопись по почерку и материалу начала XIX вѣка.

292 (=3707 ბ). *К а л ъ - в а ж ი ა ნ ი*, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули второй половины XIX вѣка; чернила черныя; страницъ 27.

293 (=4551). *С б о р н и к ъ р а з н ы х ъ п р о и з в е д е н ი ე რ*, рукопись безъ переплета, въ 23×18 сантиметра; состоитъ изъ двухъ отдѣльныхъ тетрадей, сшитыхъ вмѣстѣ; первая тетрадь изъ синеватой бумаги писана круглымъ мхедрули начала XIX вѣка: филлиграфъ бумаги указываетъ на 1809 г.; вторая тетрадь изъ сѣрой бумаги писана вульгар-

нымъ строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка; первая тетрадь заключаетъ въ себѣ 14 страницъ, вторая 5. Содержаніе:

1. *Калъ-важiani*, помѣщенъ въ первой тетради, начала пѣтъ. Конецъ: როცა სემწიფე მიიწვალა, ის სასემწიფეოც იმას დაწახა.

2. Спихотвореніе пзъ семи четверостишіи съ такимъ началомъ:

ვისილეთ საყვარლათ ედემის კარდი, ვიმ რა კვიამა.

3. *Alexiani* или *Житіе Алексія Божьяго человека*. Сохранилось только начало этого произведенія.

Текстъ начинается такъ:

ქ. წიგნი აღუქსიონის, თუ ვითარ უშვილო იყვნენ მისი მშობლებნი, ვითარცა ენატრებოდათ, შეიწყალა ღმერთმან ისინი და ისინმა მათი კედრება, უბოძა ყრმა მძევნიერი და ანუ თუ იგი ყრმა როგორი მეცნიერი და ლეთის მოყვარული გამოვიდა და როგორ დასთმო თავისი დიდება და ქვეუთურობა და თავის დედამასი გუშო, ნატრული ამის ქვეშთ შოგითსრობსთ, თუ როგორი სასიამოვნოთ სსსმენელია და საყვარელია. კაცი ვინმე იყო სტანბოლის ქვეყანას . . .

Вторая тетрадка по тексту составляетъ копию первой тетрадки; ничего лишняго въ пей пѣтъ.

294 (=4542). Ж и т і е А л е к с і я Б о ж ъ я г о ч е л о в ѣ к а, рукопись безъ переплета въ видѣ тетрадки in 4°, писана на бумагѣ вульгарнымъ строчнымъ мхедрули половины XIX вѣка; заключаетъ въ себѣ 16 листовъ; въ началѣ и въ концѣ недостаетъ.

295 (=236). Ж и з н е о п и с а н і е Э з о п а, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули безъ красныхъ строкъ и заключаетъ въ себѣ 30 страницъ. Рукопись переписана 17-го мая 1877 года Виссаріономъ Куція, о чемъ пишется запись

въ концѣ: სამდვიოლსიზგან გადმოკლებულ ანს ბესარიონ კუციას მიერ 17-ს მაისს 1877-სა წელსა, и на другой страницѣ: საკუთრება ბესარიონ გიგას მის კუციასი. Начало: მოდგმითა ცხოვრება და მოქალაქეობა გონება მსხვილისა ესოჰესი.

296 (=2409). Ж и з не о п и с а н и е Э з о н а и е г о б а с н и, рукопись in 8°, въ картономъ переплетѣ, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули и черными чернилами; страницъ 158. Половина рукописи писана на сѣрой бумагѣ рукою XVIII вѣка, остальная часть представлена на синеватой бумагѣ почеркомъ начала XIX вѣка. Такимъ образомъ, дефектная рукопись XVIII вѣка пополнена въ началѣ XIX. Басни начинаются съ 125 страницы; ихъ всего 40.

297 (=190). Ж и з не о п и с а н и е и б а с н и Э з о н а, рукопись въ картономъ переплетѣ, in 4°, въ 22×18 сантиметра, писана на синеватой бумагѣ строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка; въ числѣ знаковъ филиграней бумаги 1801 г.; оглавленія писаны красными чернилами; страницъ 117. Начало: ცხოვრებანი მოდგომობითი გონება მსხვილისა ესოჰესი. Басни начинаются съ 91-ой страницы. იგაგნი ესოჰესნი. იგაგნი. ა. მეღისა და ჩიკვისათვის. უუურეთ ესოჰეს. Конецъ: იგაგნი ესე (მურკვირისათვის ვინა ერმისა და სუროსა) გამოაცხადებს, ერთადმედ არადესცა დმურთი მისცემს მართალთა შეწევნასა, ეგოადენსაკე ცოდვილთაც წინა აღუდგება.

298 (=4731). О т р ы в к и и з ъ Г о с и ф а - Д з и л и х а и а н и, рукопись in folio, писана на бумагѣ крупнымъ мхедрули первой четверти XIX вѣка. Въ числѣ знаковъ филиграней 1809 г. Всего три листа; первые слова четверостишій совсѣмъ не приведены, для нихъ оставлены мѣста; они должны были быть писаны киноварью. Начало текста: კინძუ სამიჯნურთა ჩანგზე დაქმნიდ დაემღერა.

299 (4536). Амиръ-Насаріани или Завѣщаніе Шамъ-Кира сыну своему, переводъ съ персидскаго царя Вахтага VI, рукопись въ досчатомъ переплетѣ, перекрытомъ черной кожею, въ 18×16 сантиметра, писана на бумагѣ полукруглымъ мхедрули и черными чернилами; оглавленія писаны кишварью, остальной текстъ черными чернилами; листовъ 37. Рукопись очень пострадала, нѣкоторые листы разрознены; переписана она, суди по почерку и матеріалу, въ XVIII вѣкѣ. Начало: შკოთხე: ფაადი: დ: ოგუელთ: დ: ქ: კათი: ჰორეული: დსსწყისი: აძიბ: ნსსარინი: თქმული: სპასნთა: ენისგან: ქართულად: ბატონიშვილის: გაძეგბლის: კატახისგან: ანდრობი: შაქირის: ძისა: თვისის: თასა:

О другихъ рукописяхъ этого произведенія см. Описаніе подъ №№ 138 и 210. Въ концѣ рукописи рукою текста приведены:

1. Стихотвореніе объ языкѣ, приписываемое Теймуразу I, ეს ძწაჲ, ეს ტუბილი.

2. Молитва о томъ, чтобы Христось далъ даръ ученія Джаріи: . . . ეხლ ქრისტე, . . . სწავლს კეთილად მოუხდინე მანსსა შესს უპაიასს.

3. Объясненіе числоваго значенія грузинскихъ буквъ. Начало: ა: ერთი; ბ: ორი; გ: სამი.

4. Стихотвореніе на трехъ послѣднихъ листахъ о грѣхонаденіи, въ концѣ недостаетъ. Начало: აჲ მფლობელი, ყოვლის მჰყობელი, ოს გარდამობდა გოაცდასა, მუდამ მყოფელი, ცხოველს მყოფელი, ადამ სირცხვილით გაიცდა ოს.

300 (—4526). Сборникъ разныхъ произведеній, рукопись in 4°, въ 22×17 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ съ ободранной лицевой стороною, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка, безъ красныхъ строкъ; страницъ 400. Писецъ Александръ Яковле-

ვპყ ანიშნოვ. Въ началѣ и въ концѣ недостаетъ; въ началѣ пропали 18 страницъ. Содержаніе:

1. Кадъ-важіани (19—34)). Въ концѣ записъ переписчика Александра Анишнова, изъ которой видно, что эта часть рукописи переписана 24-го ноября 1847-го года: . . . დაიწერა ესე ქალისა და ვაჟის წიგნი სულითა ალექსანდრე ანშინოვისათა თვესა გიორგობის კდ-სა, დღესა ჩემზ-სა წელსა.

2. Барამიანი въ прозѣ, ბარამიანი (15—172). Эта часть рукописи закончена Александромъ Яковлевичемъ Анишновымъ 5-го декабря 1847-го г.: დაიწერა წიგნი ესე წიგნი ბარამიანი ესმის რუსეთის დიდებული კელმწიფის ალექსანდრე შაკლოვისისას. მას ეწერა თავის საბრძანებელი მთელი რუსეთი და მას მსასურებდენ ქართლი, ქალაქი, კასეთი, ყაზახი და ბორჩალო, განჯა, შუშა და ყარაბაღი, სხვაც მრავალნი. შესრულდა წერთა სულითა მისიუ ალექსანდრე იაკობის ძე ანშინოვისათა თვესა ქრისტეშობისასა 5 ჩემზ წელს, კს უ. ე. წ. ქრისტეს აქათ წელსა 1809 года (sic).

Разбираемый списокъ принадлежитъ къ пространной редакціи этого произведенія.

3. Стихотвореніе Давида Гурамишвили კო ბეო (173—179).

4. Чаръ-давришіани или „Повѣсть о четырехъ дровишахъ (180—400). Заглавіе: ამა წიგნსა ჩარ-დავრიშანი ეწოდება, ესე იგი ოთხი დაკრამის ანაკი არის, რომელთაც არა გსმენოდესთ, ისმინეთ და ყურად მიიღეთ. Начало текста: იუჲ კემწიფე კონსტანტინეზოლესა შინა მოარქმული, გამდიდრებული და ყოველსა ჩვეყანსა სასულ განთქმული. Въ концѣ разсказа второй главы записъ переписчика, изъ которой видно, что переписка этой части рукописи кончена 17-го декабря 1847 г. დაეწერა პატრონისა კელითა მისიუ პატრონისა ალექსანდრე ანშინოვისათა ჩემზ წელსა ქრისტეშობის იზ-ს დღესა. Отъ 7-ой главы сохранились только три листа. აქა კარი მეჭიდე ბახტარ კელმწიფის შვილი შაჰზადის დაბადება და დიდი სახარული ღთის მადლობის მიცემა. Конецъ дефектнаго текста: დაიბადა ჩემი ქალი და თურმე

ეს თქვენი შვილიც იმ სათზე დაბადებულ იყო, მოვიდნეს, ამბავი მოძიებანეს, მოყვანა უბძანე, მოიყვანეს, იმავე დღეს ქებინი გაუგებეთ და შენს შვილს მიიქცე, მას აქათ ჩემთან არის, შვალისაგან უფრო მიყვარს, კელმწიფე დავარდა.

301 (=4014). Сборникъ разныхъ произведеній, рукопись въ 22×13 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули съ красными оглавленіями и строками; въ числѣ знаковъ флагирапей бумаги подражаніе знаку pro patria и 1816 годъ. Рукопись такимъ образомъ первой четверти XIX вѣка; листовъ 77, не считая добавленныхъ позже пяти листовъ въ началѣ. Въ концѣ недостаетъ. Содержаніе:

1. Разныя стихотворенія на пяти добавленныхъ листахъ весьма блѣдыми чернилами. Укажемъ начало каждаго изъ нихъ:

ა) დედოფალმა ნება დართო გულსა მიიმეთ ახუნეშინს,
წამოუძღვეს ავიღებუბი, მობძანდება დარბაზს შინა.

Это стихотвореніе на первыхъ трехъ листахъ повѣствуетъ о посѣщеніи царя Соломона Мудраго царицею Юга. Въ началѣ приведенъ рассказъ объ воцареніи и достоинствахъ царицы.

ბ) Завѣщаніе царя и пророка Давида сыну своему Соломону. ანდროი დო მეფისა რა უამს უბრძანა მეს თსსა სოლომონს, шестъ четверостишіи. Начало:

მიასლოვდა რა სიკვდილსა იგი მშვიდი მეფე დაიით.

ვ) Другое стихотвореніе. ამბავსა სხვასა დაიწიებ.

აქა იქით გამოურეკ შირველ რუსთელის დასაწერსა,
კერ მიმსგდარან უცნობანი მენ კეთილად ნამუშარსა.

Стихотвореніе имѣетъ цѣлью защитить Руставели отъ нападокъ, что онъ не о духовныхъ дѣлахъ писалъ, а о свѣтскихъ и плотскихъ.

რ) Стихотворение относительно супружества, ცალქმარობისათვის. Начало: სიგოცხლის მიჯნურებაზედ ნუ მიჯნურობთ, კეთილია . . .

2. Первоначальная рукопись заключаетъ собственно выборки изъ священнаго писанія, слова и поученія отцовъ церкви и древнихъ философовъ, სიტყვანი და სწავლანი სამეცნიერონა ფრად მარტუბელნი სუელ სსუელობით ორკურძოვე ძველისა, ახლისა წიგნთა წერილთა განსწკვით გამოკურბულნი კლემქსისსაგან დიდისა კასილისა და გრიგოლი დთის მტყუეელისა და იოანე ოქროშინისა და მამისა ეურემისა და მქსიმესი და ცხოვრებისაგან მამათასა და სსკათა წმიდათა მღაუელთ მოძღუქართა, მამათა, მონიქულთა, წინასწამტყუეელთა, სოღომონ და წირაქსათა და გაურქე წიგნთა, ზღატონ, სოგრატეი, მენიანდრომ და სსკათა ფილასოფოსთა მიერ თქმული. Начало: კლემქსისსაგან, თავი I: უოკულთა, ომელთა გენებოს და კიებდენ დთსა, ეზობის მთ, რამეთუ იგი არს უოკულთა დთი.

3. Съ 24 листа начинается учение Сократа и другихъ философовъ въ переводѣ съ русскаго языка Ерастія Туркистаншвили. Текстъ этой части нашего списка воспроизводитъ цѣликомъ текстъ первой части рукописи, описанной нами подъ № 209.

4. На 60 страницѣ хронологическія свѣдѣнія о кончинѣ императрицы Елисаветы Петровны въ 1761 г. 25-го декабря и о кончинѣ цари Теймураза II въ 1762 г. 4-го января во вторникѣ, въ два часа ночи, на 15-ый день кончины императрицы: მიიგვალა დიდი კელმწიფე იმპერატრიცა ელისაბედ ჰეტრეს ასული თუეს დეკემბერსა: კე: შობასა დღეს სსათის:- გ:- დღისსა, დღეს სამშაბთსა ქს აქეთ:- წ დ ა :-

მიიგვალა მეფე საქართველოს თეიმურაზ თუეს იანკარსა:- გ. დღეს სამშაბთსა კელმწიფის მიიგვლის მეთუთსმეტეს დღეს, სსათს მორეს ღამისსა ქს აქეთ:- წ დ ა :-

5. Молитва: უფალო იესო ქრისტე, ძეო დთსა.

6. Стихотворение съ такимъ началомъ: ფილასოფოსთ უწერთ, სწორე არს მათი მცნება.

7. Другое стихотвореніе, заключающее въ себѣ молитву.

Начало:

უფალს ჩემსა გვედრებო, არ მამდღოს მტერსა ჩემსა.

8. Разсказъ о томъ, какъ змѣя спасла невиново-повѣ-
шеннаго человѣка. Начало: მეფე ერთი იყო, რომელსამე ადგილსა
და შვილი არა უყნდა მას მეფესა, კეღარა ღრისა, რათა მისცეს მე.
Разсказъ не конченъ; писецъ замѣчаетъ, что тутъ недо-
стаетъ, и приглашаетъ нашедшаго текетъ докопчить.

9. Мученичество св. Димитрія. თვეს ოკტომბერსა კი
წამება წმიდისა დიდებულისა მოწამისა დიმიტრისა. Начало: მას უამ-
სა შინა უსჯულდამს მეფემან მკსიმიანე დაიმორხილა გუთნი.

302 (=3707 ა). Повѣсть объ восточномъ
царѣ Машрикѣ и его сынѣ Леофорѣ, ამბავი აღმო-
საგლეთის კელმწიფის მამრეთისა და მისი შვილის ლეოქარისა, რუ-
კონისი ვ კარტონომ პერენეტს in folio, მისაი ნა ბუმატს
სტოჩნომ მხედრული პერვიო ქვთვი XIX ვწკა; ფილიგრანხ
ბუმაგი გერბოვით შით, უწიჩანით კორონი, ვიუთრი შითა
რეოკო სე პერევიზიო, ვიუზუ 1818 გ. ნ ბუკვი M M; ვე დრუთი
პოლოვით ლიეტა იოგდა იოპადეტა ბუკვი F. ქერილა ქერ-
ნი, სტოპიცე 20. Начало: სეო ქვექანსა აღმოსაგლეთისსა კელმ-
წიფე დიდი, რომელსა ქოდა მამრეთ, ესე იყო მალალი და აღმატე-
ბული ყოვლითა მღიერებითა და სიმდიდრითა. უამსა ამას მეფობი-
სსა გამოსხდა კელმწიფე დიდი დასაგლეთისა, რომელსა ქოდა სა-
სელად მეღაჩიარ.

303 (=3707 ბ). Повѣсть объ южномъ царѣ
Парусѣ и его сыновьяхъ Бедуниѣ, Мармурѣ
и Гулансарѣ, ამბავი სამხრეთის კელმწიფის ოვარუსი და შვი-
ლთა მისთა ბედუანს, მარმურ და გულანსარ (заглавია იწესე ვე
ორიგინალს), რუკონისი ბეზე პერენეტა ვე ვიდე ოტფალნიხ
ტეტრადეი in folio, მისაი ნა რაპოვი ბუმატს სტოჩნომ მხედ-
რული რაპოვი იოქერკა; სტოპიცე 46. ვე ჩისლე ზნაოვე

ფილიგრანей ბუმაგი первой тетрадки 1819 г., во второй тетрадкѣ ფილიგრანью ბუმაგი служить громадный щитъ, окруженный орнаментомъ, въ щитѣ улей и буквы А О, въ другой половинѣ листа буквы А О и 1828 г. Вся рукопись первой половины XIX вѣка. Въ текстѣ много исправлений. Начало: იგო ქვეყანას სამსრუთისას კელმწიფე დიდი და აღმატებული უოკელსაზედა კელმწიფეთა, განთქმული უოკლათა სიბრძნითა და მეტნიერებითა და აღკსილი დღითა და მიწვენილი მოსუტებულთასას შინა, რომელსა ეწოდა ფარეს და უანდა კელმწიფესა ამას სიმა ჩაუიშვილი ბედუინ, მარბურ და გულანსარი, დიას ლამაზნი და მსკენიერნი და გამოხენილნი, გოლათნი და დაბრძობილნი უოკლთა მეტნიერებითა და ქვეეთა. შემდგომად რამთენისამე ხანისა დასნეულდა ფარეს კელმწიფე და თავს თავსაც შეატყო, რომ აურას აპირებს ამ სოფლით, დაიბარა თავისი შვილები და ესრეთ უბრძანა: მოკედით შვილნო ჩემნო საყვარელნო და მიიღეთ მამისა თქენისაგან მცნება.

304 (=3399). Сборникъ разныхъ произведений, рукопись in 4°, въ ободранномъ картонномъ переплетѣ, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули и черными черпилами безъ красныхъ строкъ; флигрань бумаги 1831 г.; рукопись переписана въ 1893 г. 10 мая, о чемъ имѣется указаніе въ концѣ: ესე წიგნი დაიწერა მანისის თ-ის ჩემგსა. Русская запись въ концѣ Каль-важіаниа показываетъ, что рукопись переписана Сулханомъ Майсурадзе. Страницъ 64. Содержание:

1. Каль-важіани (стр. 1—23), первые три листа добавлены другою рукою. Начало: ისტორია ქალისა და კაყისა.

2. Русскія фразы грузинскими буквами и переводъ ихъ на грузинскій языкъ (24—25).

3. Изъ пагорной проповѣди Христа (26—27).

4. Начало евангелія отъ Іоанна и молитва, чтобы Богъ избавилъ отъ всѣхъ бѣдъ Исаака Майсурадзе (30—31).

5. Самовосхваления фруктовъ (32—34). Начало: მარწყუმა
სთქვა: მოკალ ჰირგულად, მე კერა მასწრობს სიღია.

6. Три четверостишія; два послѣднихъ о Ростомѣ (25).

განო ძალს ნუ იკუესი, ნუნა მოჭკეს ვითა მთერალი,
არას გარგებს ძლიერება, თუ არ შეგწეს ღვთისა ძალი,
დიდთა სუთა მოერევის, მცირე დასწავს ნაპერწკალი,
ღმერთი გფარამს, სწორეთ გაკეთს შემს ვის ჭკრა, თუნდა
[ს]ძალი.

როსტომ თქვა: დედაკანისა მე ჭკვა არ მეკეთება,
შენ განსამს, შენ ეწონები, მას ნასამს, მას ეკეთება,
რაც გინდ რომ ჭაჭვით დააბა, ასწუვეტს და დაქსეტება,
დედაკანის მიმღო კანსა, სამოთხეც დაქსეტება.

როსტომ თქვა: ჭეოზ ნეფისა სიტყვა სათქმელათ გაჭირდა,
მთას შევეჭიდო, რას უზამ, ზღვას დავეწაფო, ულანს უზამ,
დედაკანს ასპიტს რომ არ გაუშვებ, რას უზამ.

7. Стихотворение неизвестнаго автора (36—37). Начало:

აღვთ სარ დასატული, ბუღბუღს მიგიგავს ენა,
გიპწუინამს ჰირის სასე, დასატული სარ შენა.

8. Книга Алексія Божьего человека. წიგნი ალექსისა მარ-
თალი და ქუშმარიტი (38—43), конца нѣтъ.

9. Четверостишіе съ такимъ началомъ. სიტურთით სრუ-
ლი, გაბადრული, მშენიერია (49).

10. Двадцать три загадки въ стихахъ (50—54). Нача-
ло: თეთრი.

ჭკვიანო თქვენ მეცნიერნო, ეს გამოცანა რა არსო,
ერთი რამ მევიდრი ჭონება, ორსაჲ სოფელსა კმა არსო,
გაზრდის და გაადიდვარებს, წასდენაზუდაც მზა არსო,
იცოდეთ, თვალ მარგალიტსა ყოველ საქონელზედ სსკა არსო.

11. Народное стихотворение объ Ахталъскихъ грязяхъ
въ Кахетин (58). Стихи представлены въ рукописи въ видѣ
прозы:

აღაღეთი [მ]აღაღეთი,
 შექობილი აღაღეთი,
 სიძს წელს მენსხიეთ დაგდექ,
 წიგნი დაგდე განს ერთი,
 ფერის (გაღების ხუცესი
 გიუია და მეტად (გეტი,
 დამდგარ და კალოს ლეწავს,
 თავს დაადგა ქრისტე ღმერთი.
 ბერო გაცო, გამეცაღე,
 ხუხარ გიუი, ხურცა გეტი.
 ვაბრუნდა და გააქვავა,
 ვერც მოდის დანაშაუტი.
 ასტალ-ასტალ ადუღდება,
 ნაცარ-ტუტა მეტის მეტი,
 სან ხარი ამოკარდება,
 ხან ნინაფი, მესის გეტი,
 რძალი სამშობლოსას მიდის,
 ქალია და ტურფად მეტი,
 აგვანშია გაუი უწევს,
 ანგულაზი მონასტეტი,
 პური-ღვინო წინ მიუძღვის,
 ქათამ-ბატკან ერთი ბატი.

12. ОТРЫВОКЪ ПИСЬМА (59—60). Начало.

მძინარე იყავი, რათა კერ შეიტყუე, რომ მოგეპარა მტერი და დაგიჭცია გალავანი.

13. ЛѢЧЕНІЕ ЛИХОРАДКИ (69): ხან გატანებული ციება რომ ქონდეს კაცსა, ძაღლ-ყუროქნა, სე-ბალასა, ანწლის ფოთოლი ერთათ უნდა მოხარძოს, ჯინჯისი იყოს, ისე ახანეთ გაციების დროს, სანამ ციება არ მოსტყდეს, მანამ შიგ იჯდეს წყალში, მერმეთ დააწვინეთ და ჩაი დააღუებინეთ, რთელი მოუკა და ის არის იმის წამალი.

305 (=1536). Сборникъ разныхъ статей, рукописъ въ картонномъ переплетѣ, перекрытомъ кожей, in

4°, въ 22×16 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мелкимъ мхедрули и чернымъ чернилами; оглавленія и первыя два слова четверостишія писаны красными чернилами; страницъ 242. Записи показываютъ, что рукопись переписана во второй половинѣ XVIII вѣка, но не въ одинъ и тотъ же годъ. Содержаніе:

1. Книга, извѣстная подъ названіемъ Жемчугъ (стр. 1—104). სწავლანი გამოკრებულნი სულეობნი დიდთა წიგნთაგან, მარგალიტისა, დაბადებისაგან ლთისა. Выборки изъ книгъ священнаго писанія и частью изъ апокрифовъ начинаются въ Жемчугѣ сотвореніемъ міра и кончаются проклятіемъ армянской ереси. Эта часть рукописи переписана 1775 г. 4 іюня рукою писца Іоанна: განსრულდა ძალითა მღთისათა წიგნი ესე გამოკრებული მარგალიტისანი ივნისს: დ: ჭკს: უ ა გ: - ჭკს აქეთ ხლოუ: - ამინ: - დაღათუ ნაშრომი მცირედი არს და ვნის, არამედ სიმათლეს კვდად ფრად ცოდვილი იანე (стр. 98).

Въ концѣ Жемчуга помѣщенъ „судъ надъ Христомъ“ (96—104) и удаленіе изъ рая Адама и Евы. სკიოთხაკი ჯამ და კას სამოთხით გამოსვლისა (104—110).

2. Басни Эзопа (111—124) იგაკანი ესოპესნი, чпсломъ 40. Эта часть рукописи переписана въ 1765 году, какъ показываетъ записъ въ концѣ: დასასრული ესოპეს იგაკუბეს ჭკს უნგ. თვ ლვ. იგ:

3. Разрушеніе Іерусалима римскимъ кесаремъ Титомъ. ისტორია დაწლებიისთვის უკანასკნელ წმიდისა ქალაქისა იერუსალიმისა, ჰრომეულთა კეისრისა ტიტესაგან ძისა უესპასიანესა (125—141). Начало: ოდეს მაილა პატრიკი და ღირსებაჲ კესარობისა უესპასიანემან და იქმნა დამტკიცებულ ბრძანებულად ეოკლისა სოფლისა, მუის პირველსაჲ წელს ბრძანებლობისა თვისისა იწყო გამოძიებად დაშთომილთა მათ იუდიანთათს.

4. Жизнеописаніе Эзопа. წიგნი ესოპესი (143—177).

5. Дидь-моуравіани или Исторія Великаго моурава, сочиненіе Іосифа Тбилელი Саакадзе, въ стихахъ, (179—236).

დიდ-მოურავიანი. Оглавленія нѣтъ. Начало: ძეგეს ქართლის ცხოვრება ებრძანა გალექსულობით. Въ концѣ недостаетъ 18 четверостишій. Последнее четверостишіе начинается теперь стихомъ: ძან მოსწყურა სიჯახბითა კერ აშირებ მოურავანსა (=изд. П. Юсселиани 1851 г., стр. 71). Эта часть рукописи писана иною рукою и на другой бумагѣ; по времени Дидь-моуравіани, вѣроятно, переписанъ позднѣе предыдущихъ статей, но все же во второй половинѣ XVIII вѣка.

306 (=3228 б). О т р ы в о к ъ изъ Р о с т о м і а н и, рукопись, всего два листа in folio, въ 35×22,5 сантиметра, писана на бумагѣ крупнымъ мхедрули съ киноварными заглавіями. Начало: და ერთპირად მისი აბჯარი სწილესათვისცა მძობა. Эти листы, между прочимъ, заключаютъ въ себѣ записи объ одномъ изъ авторовъ Ростоміани, Серапионѣ, и Багратѣ Мухрацкомъ, которые мы привели изъ № 1605 ¹⁾. По нашему мнѣнію разбираемый отрывокъ Ростоміани составляетъ 255 и 256 листы № 428 рукописи, уже нами описаннаго подъ № 47 ²⁾. Конецъ послѣдняго листа: ჩინკლთა და მჩინკლთა გვინადირებს ჩიტვიათა.

307 (=3228 г). О т р ы в о к ъ К а л и л ы и Д и м н ы, рукопись въ 33,5×21,5 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мелкимъ мхедрули съ киноварными оглавленіями, заключаетъ въ себѣ начальную тетрадь потерянной рукописи; въ тетради 7 листовъ; въ числѣ знаковъ филиграней бумаги 1824 г. Рукопись первой половины XIX вѣка; тамъ и сямъ оставлены мѣста для рисунковъ. Текстъ рукописи подходитъ къ печатному. На полѣ 4-й страницы объясненіе

¹⁾ См. XXXII вып. Сборника, стр. 167—168=Ошн. т. I, стр. 353—354.

²⁾ См. XXXII вып. Сборника, стр. 175—177=Ошн. т. I, стр. 361—368.

სლოვა: ნიშნები—ესე არს ბუნებითა ძალი, რომელსა არაბები ხსნიანთს უწოდებენ ¹⁾).

308 (=3228 დ.). Предисловіе физики Антонія І католикоса, всего одинъ листь изъ рукописи XVIII вѣка, въ 20×14 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мелкимъ мхедрули, оглавление хуцური: ანტონის მიერ არხიეპისკოპოსისა წინასიტყუება ფისიკისა ამის წინამდებარისა. შემდობელ მექანიზმის სურვილი წერილთ-მოყურეთა II ტ. დ.

309 (=538). Приятный садъ для дѣтей или сборникъ избранныхъ басенъ съ нравоучешіями, Андрея Цицианидзе, рукопись безъ переплета, въ видѣ тетради, въ 21×17,5 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули; страницъ 50. Это—учебникъ или книга для чтенія дѣтей, переведенная съ русскаго языка въ 1842 г. სასიამოვნო წაღკოტი ყრმათაჲს ანუ კრება სასიამოვნოთა და რჩეულთა ზღაპართა ცხადითა და ადგილისა ზნობითისა სწავლითა, გარდმოღებულა რუსულით ქართულსა ენასა ზედა ტფილისის სემინარიის ღებთის-მეტყუებლის კლასის მოწაფის მღუდლის იოანეს ძის ანდრია წიწკანბიძისა მიერ წელსა ჩე მბ-სა, აკვისტოსა ა-სა დღესა. Учебникъ заключаетъ въ себѣ 49 басенъ и рассказовъ съ указателемъ въ концѣ. Предисловіемъ слу-
жатъ два четверостишія составителя:

ანე მეცხვით, რისთვის თარგმანა ჭაბუკან ყრმათათჲს თქმულია,
ან რისთვის ათია ღამე, თვალთ არა მისცა რულია,
რათ არა თარგმანა კარგი თქმა, ქრისტეზედ აკებულია
და მასზედ რად მოცდა უცები, მასზე გართო გულია.

ესწავლიდი ყრმათა ამ დროსა, მსუროდა კარგად ესწავლათ,
სრულის ზნობის მიღებით, ღმერთი უცნოდ შეესწავლათ,

¹⁾ О другихъ спискахъ Кагилы и Димны см. XXXII вып. Сборника, стр. 99—161=Опис. т. I, стр. 288—347.

საგნებელი კვლევა, ლმერთო, იმათ არ ესწავლათ,
და მისთვის ვთარგმნე ესე თქმანი, რომე მათ ჭკუთა ესწავლათ.

ს წ

Первая басня: მუხა და ჰატარა სე—„Дубъ и маленькое
дерево“; послѣдняя: ძმა და და—„Братъ и сестра“.

310 (=3707 გ). Повѣсть о рыбацѣ и его
сынѣ Дормушѣ, рукопись in folio, писана на бумагѣ
одной рукою съ № 3707 ა, т. е. строчнымъ мхედრული пер-
вой четверти XIX вѣка и занимаетъ страницы 21—34 №
3707. Начало: იყო კაცი ქვეყანასა ერთსა მეთევზე, რომელიც რომ
თევზის ვაჭრობით იზრდებოდა. ამ მეთევზეს ჰყუდა ძე ერთი მცირე-
წლოვანი, რომელსა სახელად ერქვა დორმუშა. ვერეთ უნა იყო და
არ უწყოდა ვაჭრობა და არცა იცოდა ბუნება თევზისა.

Сущность сказки заключается въ слѣдующемъ: Сынъ
рыбака Дормушъ, будучи мальчикомъ, отпускаетъ большую
рыбу, пойманную его отцомъ. Разгнѣванный отецъ оставляетъ
сына на произволъ судьбы. Мальчикъ зоветъ рыбу, которая
приплываетъ къ берегу и даетъ ему три драгоценныхъ камня
и, кромѣ того, обѣщаетъ помочь ему въ случаѣ нужды.
Мальчикъ отправляется въ путешествіе, во время котораго
избавляетъ дива отъ мучившей его завозы, освобождаетъ
орла, привязаннаго къ вершинѣ высокаго дерева, и спасаетъ
лилицу отъ преслѣдованія охотниковъ. Каждое изъ осво-
божденныхъ существъ обѣщаетъ ему предстать предъ нимъ
по его зову и помочь къ критическую минуту. Возмужавъ за-
тѣмъ, Дормушъ достигаетъ до большого, богатаго города, резиден-
ціи могущественнаго царя, у котораго красавица дочь. Она
обѣщаетъ выйти замужъ за того, кто такъ сумѣетъ спрятать-
ся, чтобы она не могла его открыть. Если она откроетъ
мѣстопробываніе искателя ея руки, то послѣдній долженъ
подвергнуться смертной казни. Множество жениховъ погибло
отъ царевны. Дормушъ принимаетъ условія и объявляетъ

себя женихомъ царевны. Сначала прячетъ его рыба на днѣ морскомъ, потомъ дивъ подъ своимъ брюхомъ, затѣмъ орелъ на своей спинѣ уноситъ молодого жениха въ высь поднебесную, выше облаковъ, но каждый разъ то отъ неосторожности Дормуша, то по роковой случайности царевна открываетъ его мѣстонахождение. У ней два зеркала, въ одномъ видно все, что находится надъ землею; въ другомъ все, что находится подъ водою. Каждый разъ Дормушъ долженъ былъ быть казненъ, но его спасаетъ сначала ходатайство царя, потомъ царицы и затѣмъ вельможъ и визирей. Въ четвертый разъ спасла его лисица, которая вырыла нору какъ разъ подъ ногами царевны и спрятала въ ней своего избавителя. Въ зеркалѣ царевна не могла видѣть то, что прикрито было ея тѣломъ. Паръ выиграно. Дормушъ женится на царевнѣ и послѣ смерти ея отца получаетъ царство.

311 (=1102). Сборникъ разныхъ произведеній, рукопись безъ переплета въ видѣ тетради in 4°, писана на бумагѣ крупнымъ строчнымъ мхедрули начала XIX вѣка; писецъ, судя по записи другимъ чернилами на 10 листѣ verso, Констанъ Ивановичъ Алмазовъ: ამისი დამწერაკი არის კოსტან ივანიშვილი აღმაშობი. ვისაც რომ საუარეს ეს წიგნი, ცხონება უთხარით, მაღლია, თქვენი სულისთვის; рукопись заключаетъ въ себѣ 46 листовъ; въ началѣ недостаетъ одного листа, конца тоже нѣтъ. Содержание:

1. Различныя молитвы (1—6).

2. Краткое ученіе для христіанина. მოკლე საქრისტიანო სწავლა (5—10). Начало: გასსომდეს უოკელსა ქრისტიანესა, ვითარმედ არს ღმერთი.

3. Апокрифическій рассказъ о Мелкивѣ и Мелкиседекѣ (11—13). Приводимъ этотъ рассказъ: ერთი სემწიფე იყო იერუსალემისი (sic), სსელი საღობ, და ეოლა იმას ერთი შვილი სსელი ზილა, და სალს ეოლა მელქინს და ამ მელქინს ეოლა ორი გაყი, ერთსა

დაარტყა თავისი სასული მელქინა და მეორეს დაარტყა მელქისედეკი. მამას უყვარდა მელქინა და დედასა უყვარდა მელქისედეკი, რომ იყო უმცროსი, და მის მელქინას ხელმწიფე ელუსალემისა ხელმწიფე იყო და კერძი ჭონდა თორმეტი გაკეთებული ოქროსი და ვერცხლისა. როცა რომ დეობა მოვიდა იმ კერძისა, უთხრა მამამან მელქისედეკსა: შვილო წაიყვანე შენთანა ოროლი ბიჭი და წადი ნასირშიო და მოასხე შვიდი კარგი დეკუელიო, რომ შეგწიროთო კერძებსო. და წავიდა მელქისედეკი და რომ მოდიოდა, შეხედა მზესა და მოაგონდა მთვარე და პარსკელები (sic), თქვა თავის ფიქრშია: ვინც ცა და ქვეყნა გაჩინა და მზე და მთვარე, იმისი არის მართებული თაყვანის ცემად, ავი ცხადათ ჩანს ნიშნები იმებისა, გამჩენი ზედა ზის და ის არის უქნელი და უკვდავიო, იმას შეშვენის თაყვანის ცემა, წავალ, დავბრუნდები და ვეტყვი მამსა ჩემსა, ეგების გამიგონოს და დამიჯეროსო, დაბრუნდა და მოვიდა მამსთანა ცარიელი. უთხრა მამმა: სად არის დეკუელები, რომ გითხარო? მოასხენა მელქისედეკმა: ნუ გამიწყრები, მამა, და უთხრა შვილმა: ძროხები რომა გინდა კვრებისთვისა შეწირვასა, მე არა მგონია, რომა ეს კვრები ღმერთი იყვნენ და არც შეწირვა მათვის ძღვენისა ღირსი არ არის, რომ შესწიროთ, თუ ინებებთ შესწიროთ ღიღსა ღმერთსა, რომელიცა გამჩენია ცისა და ქვეყნისა და არის უქნელი და უკვდავი და ზე ზის ცხა და ქვეყნასაზედა. გაუყვარდა მამა და უთხრა: წადი ნასირში, რაც გითხარ, მოასხე, თორემ მოკვდები ჩემს ხელისგანო. მის უგან წავიდა ნასირში. როცა ის წავიდა, მეფე შვიდა დედოფალთან, რომ სალიმ ერქვა, და უთხრა დედოფალსა: მოდი ერთი შვილი ჩვენის შვილებისაგან კვრებსა დაუვლოთო და შეესწიროთო. მამანეუ შვიტყო, რომ გულის ინიად ი ჩაუყარდა იმის შვილზედა ხემწიფესა, იმისთვის უნდა მოკვლა მელქისედეკი. ტირილი დედოფლის და მოთქმა. დიდის ხმითა იტყოდა: ვაი მე, რომ შეჭირვებითა ეშობე და ჭინასულით გაგზარდე, ძუძუთი გამიზდა და ის გახდა ჩემი დიდის მოჭირვება, რომა მინდა გამესარა შვილზედა და ახლა უნდა ვიგლოყო. ხანა ხემწიფემა რომ დედოფალი ტირის, გული დაუდვა და უთხრა: ნუ სტირი, მოდი, წილი ვიყაროთო, თუ ჩემი დედა მოკვდა, მე ჩემს შვილსა დაკვლამო, თუ შენზედა მოვიდეს, შენი შვილი დაკვლათო. იმას ასე ეგონა, თუ დედოფლის შვილზე მოვიდოდა.

ურეს წილი და მივიდა სემწიფეზედა. დაღონდა სემწიფე, მაგრამ შე-
შინდა, თუ გავტყუო სიტყვა და პირობა, ვაითუ კერპებთან მიწეინოსო
და გამიწეურენო, და გამოარჩინა თავისი შვილი მეღიქი. როცა რომ
მოვიდა მეღქისედეკი ნახიროთგანა, წაიყვანა სემწიფემ შვიდი დეკუელი
და თავისი საყარელი შვილი და წავიდა კერპებთანა, რათა შესწიროს
თვისი საღსითა. ნახეს თავადებმა, რომ სემწიფე თვისი შვილსა კლავს
კერპებისთინა, ყუელამ წასსა თავიანთა შვილები დასაკუელათ. იყო
დასაკუელი სუთას სამოცი ემაწვილები, ზროხის და ხარის გარდი-
სათა; და როცა რომ დაუწეეს ემაწვილებსა სოცა, უთხრა დედოფალ-
მან მეღქისედეკსა: შვილო, არ გებრალება, შენი საყარელი ძმა მე-
ღიქი, რომ გაჩხარდე დიდის შეჭირვებითა, ეგერ წაიყვანეს დასაკუ-
ლათა ბილწი კერპებისთინა, რომ არ არიან ღმერთნი, არამედ ეშმაგნი
და მატყუარნი ჭიშმაროტისა ღთისა. როცა გაიგონა მეღქისედეკმა
დედისგან ეს სიტყვა, დაიწყო ტირილი და თქვა, აჰ აღარ მედგო-
ძინებაო, უნდა რომ წავიდე აქადგანო. წავიდა და შევიდა ზეთის სი-
ღის მთაში და დედოფალი წავიდა თვის შვილის მეღიქის სიკვდილის
სახსეთა. და მეღქისედეკე შევიდა შეატელს ქალაში, დაიხოჭა, დაადო
თავი მიწასა ზედა, ემთხვია მიწასა და თქვა, აღისაღსა თვალნი ზე-
ცად ცრემლითა და სელი გაიხრო და შესეკწა ღმერთსა და იტყოდა:
ღმერთო ყოვლისა შეძლებულო და ყოვლისა გამწენო, დამბადებულო
და დამარსებულო ცისა და ქუეხისი, შენ გესეკწები, რომ გამოვიგონო
ამაჲ წამსა: და გასეთქე ეს კერპები ჯოჯოხეთი, გასეთქე მიწა და ჩან-
თქვი ქუესენულში, ვინც წავიდა ჩემის ძმის სიკვდილზედაო. და იმაჲ
წამსკე გაუგონა ღმერთმან მეღქისედეკსა, გალო პირი დედა მიწამან
და ჩანთქა სულ ქუესენულსა მთელი ქალაქი ვაცითა და დედავაცითა
და ყოვლის სულდგმულითა და თავიანთ სალოცკითა, სითა და სიღ-
ნთა რომე, რომ აღარ დარჩა არც ზე და არც ნაშენი და არც ვაცი.
აჰ ჩამოვიდა მეღქისედეკე მთადგან და უნახა რომ, თავისი ნატრა შე-
სრულებოდა და გაკვირდა და შეშინდა დიდათა. მერმე დაბრუნდა და
შავიდა ტყეში და დარჩა აქა შვიდს წელიწადსა, სანამ ახრამსა ნახვიდა
მეღქისედეკე.

Сущность этого разсказа сводится въ слѣдующему:
У иерусалимскаго царя Салима былъ сынъ Сала, у Салы—

Мелкина, у Мелкины два сына—Мелкина и Мелкиседекъ. Отець любилъ Мелкину, мать Мелкиседека. Мелкина - отецъ былъ іерусалимскій царь и язычникъ; у него было двѣнадцать идоловъ изъ золота и серебра. По приближенія праздника идоловъ, царь Мелкина послалъ Мелкиседека въ свое стадо, чтобы выбрать и привести семь лучшихъ и молодыхъ коровъ для жертвоприношенія идоламъ. Мелкиседекъ отправился, но на дорогѣ взглянулъ на солнце, вспомнилъ луну и звѣзды, призадумался и рѣшилъ въ умѣ своемъ, что Богъ Тотъ, Кто сотворилъ небо и землю, солнце и луну. Признаки Его очевидны, вотъ Онъ сидитъ на небѣ, не сотворенъ и безсмертенъ, Ему то и слѣдуетъ поклоняться. Вернулся назадъ въ надеждѣ убѣдить отца оставить поклоненіе идоламъ и жертву привести Великому Богу, творцу неба и земли. Отець разсердился, пригрозилъ сыну смертью, если онъ не пригонитъ коровъ, и отправилъ его снова въ стадо. Затѣмъ царь поѣхалъ царьцу и предложилъ ей привести въ жертву идоламъ одного изъ своихъ сыновей. Царица поняла, что царь хочетъ погубить Мелкиседека, и начала плакать и сокрушаться. Тогда царь предложилъ бросить жребій, и кому жребій достанется, того и привести въ жертву идоламъ. Царь думалъ, что жребій падетъ на Мелкиседека, но вышло наоборотъ. Жребій палъ на Мелкину. Царь, боясь гнѣва идоловъ, не могъ нарушить слова, взялъ сына и молодыхъ коровъ, пригнанныхъ Мелкиседекомъ, и отправился къ идоламъ для жертвоприношенія. Вельможи царя, видя, что царь хочетъ принести въ жертву своего первенца, въ свою очередь привели своихъ дѣтей для той же цѣли, такъ что, кромѣ коровъ и быковъ, было собрано на закланіе 560 мальчиковъ. Когда началось жертвоприношеніе, мать обратилась къ Мелкиседеку и сказала: „Сынъ мой, развѣ ты не жалѣешь своего возлюбленнаго брата Мелика (sic), котораго я воспитала съ большою заботою, а теперь ведутъ на закланіе къ нечести-

вымъ идоламъ, которые являются не богами, а дьяволами и соблазнительями истиннаго Бога?" Выслушавъ эти слова отъ матери, Мелхиседекъ сталъ плакать и сказалъ, что онъ больше не можетъ тамъ оставаться; отправился на Масличную гору, углубился въ чашу, сталъ на колѣни и помоллся истинному Богу, чтобы Тотъ сокрушилъ идоловъ и истребилъ тѣхъ, которые собрались погубить его брата. Тотчасъ разверзлась земля и проглотила весь городъ со всѣми людьми, идолами и модельями, деревьями и животными, такъ что не осталось ни людей, ни деревьевъ, ни строений. Мелхиседекъ спустился съ горы и увидѣлъ, что его желаніе исполнено, страшно испугался, потомъ вернулся въ Іѳсъ и остался тамъ семь лѣтъ, пока онъ не увидѣлся съ Авраамомъ.

4. Преображеніе Іисуса Христа, ფორცხალებს აქოს ქობსტესი (13—15) и бесѣда Христа о томъ, что Петръ трижды отречется отъ Него (15—16).

5. Различныя молитвы и разсужденія о послѣднихъ минутахъ жизни человѣка, когда душа расходится съ тѣломъ. Такія представленія и воспоминанія, по словамъ записи, предотвращаютъ человѣка отъ грѣховъ (16—19). Начало: ზენ შეწირუ მეუფევე ჩემისაჲ კლასებითა თანა მარტა და ლოცვა ქეელისა მოქმედებითა პეტრე ფრანგისა, იოანე ბერძნისა, თეოდოპე არაბისა, თომას აზიისა, მათე სომეხისა, თათე ქურთისა, ბართოლე (sic) ზარსისა. Замѣчательно, что эта молитва распределяетъ апостоловъ по національностямъ, считая Петра франкомъ, Іоанна грекомъ, Филиппа арабомъ, Тому абессинцемъ, Матвея армяниномъ, Фаддея курдомъ и Варооломея персіянномъ. Далѣе говорится объ апостолахъ Петрѣ: პეტრე უფალმან თავად მოწაფეთა დაუნა და კლიტე სასუფეველისა უჭად მას, სხვანი მოწაფენი განიზრახვიდენ ჩეთნსა რასიჲ. და მას კშმაკი გულის ცალებას უბირებდა. და უთხრა მსსნელმან: პეტრე, აჲ ესე რა კშმაკმან გამოგითხოვა შენა აღძრად, კითარცა იფქალი და მე კევედრე მამსა ჩემსაო, რათა არა მოაკლდე სარწუნებისა შეგნო: პეტრეცა დაამდაბლა და სხვანი მოცი-

ქუღნიცა განმტვიცნა. მე ვევედრე მამსა ჩემსო, თვითა იყო, ვის ევე-
დრებოდა, მაგრამ ვაცების სასუ დაუსახა და ეშმაკის ძალით განქრკა.
სამგზის უარ მყო მყო, და ჰეტრე ეტყვის: დაღაცათუ ჯერ იყოს
სიკუდილი ჩემი, შენთან არა სჯდა უარყო, შენი თავის ძალსა მიე-
ნდო. უფლის ბძახება არ განცრუვდებოდა და უარის უოფითა დიდი
სიმდაბლე შემატა, ცრემლი და ტირილი. გაიოფიდენით სამოსკუნნი
და იეიდეთ მასკილნიო, რასთვის ეტყვი მეუფე მასკილისა სუიდასაჲ
ამისთვის, რომ მასკილითა მოკლენ შემპყრობელნი ჩემნიო და ესეც
წერილნი აღსრულოსო, კითარმედ უსჯულოთა თანა შეირაცხოს.
არცა სრულ გამოუცხადა, რომ ჯგაზს მაცემნო, და მასკილითა არ
შემპყრობელი აქაც დაუფარა.

6. Повесть объ Алексѣи челоѣкѣхъ Божиѣмъ. ძოთსრობა
ალექსი კაცი ღთის (21—37).

7. Каль-важѣани или вопросы и отвѣты дѣвицы и
юноши. კითხვა და მიგება ქალისა და კაცისა (32—46); въ кон-
цѣ немного недостаетъ, и текстъ кончается словами: და უთ-
ხრა: თუ გიუყარდეთ, გუშინ რომელან სიტყვა სემწიფის ქალის უთ-
ხარიო, ის სიტყვა მე . . .

312 (=4529). Сборникъ разныхъ произве-
деній, in folio, въ 37×24 сантиметра, безъ переплета,
писана на хорошей лощенной бумагѣ безъ филиграни краси-
вымъ круглымъ мхедрули XVII вѣка; оглавленія и первое
слово каждаго четверостишія писаны киповарью, остальной
текстъ черными чернилами; кругомъ каждой страницы рамка,
исполненная разноцвѣтными красками. Рукопись дефектна;
въ началѣ недостаетъ, судя по поздней пагинаціи строчнымъ
мхедрули, 160 страницъ; недостаетъ и въ концѣ и во мно-
гихъ мѣстахъ въ серединѣ; старая пагинація идетъ по те-
традямъ круглымъ мхедрули; въ тетради 8 листовъ; листы
разрознены; теперь налицо 312 страницъ. Писецъ и время
переписки не указаны, но что рукопись XVII вѣка, на это,
кромѣ почерка, бумаги и орфографіи, указываетъ еще записъ

рукою текста и кивоварью на 277 страницъ: ზემო:- უმჯობლო:-
დაკით:- ¹⁾ დაბადა:- ქვეს:- ო ნ თ :- ეხვენას:- თსა:- კკ:- შადღს:-
კვირადღობისას:- „Мой сынъ Давидъ ¹⁾ родился въ корониковъ
359, мѣсяца сентября 23-го, въ субботу, въ канушъ воскре-
сенья“. Корониковъ соотвѣтствуетъ 1671 году. Очевидно,
сынъ родился у переписчика во время переписки, и онъ от-
мѣтилъ радостное для него событіе въ разбираемой рукописи.
Къ этому нужно еще добавить, что записъ помещена не на
полѣ, а въ серединѣ текста, посреди стиховъ, въ видѣ за-
главія, и потому сразу бросается въ глаза. Содержаніе:

1. Повѣсть о Барамѣ Гурѣ или Барам-
гуріани въ стихахъ, переводъ съ персид-
скаго Подара Парсаданидзе. *დაბად-გურანბი* (1—
199). Объ этомъ произведеніи мы до сихъ поръ имѣли только
литературное свидѣтельство царя Арчила, который посвятилъ
автору четверостишіе и который съ похвалою отзывался объ
его трудѣ ²⁾). Самаго произведенія мы до сихъ поръ не знали
и оно становится извѣстнымъ впервые съ описываемой руко-
писи, которая приобрѣтена мною недавно для Библіотеки
общества грамотности, и изъ одного сборника Церковнаго Му-
зея № 860, описаніе котораго приводимъ ниже ³⁾). Разби-
раемое произведеніе, не считая начала, занимало въ нашей
рукописи страницы 162—539, изъ нихъ пропали страницы
171—182; 187—340; 345—350 и затѣмъ одинъ листъ
въ 22 тетради, три листа въ 24-й и три въ 25-ой. Въ
общемъ въ этомъ произведеніи, вѣроятно, недостаетъ, вклю-
чая и начало, около 83 страницъ или болѣе 400 строфъ,
считая на каждой страницѣ по пяти строфъ. Первые 150
страницъ или около того въ нашей рукописи, видимо, зани-

¹⁾ Это слово въ оригиналѣ замазано, и я читаю гадательно.

²⁾ См. Опис. подъ № 135, XXXVII вып. Сборника, стр. 7—8=Опис.
т. II, стр. 139—145.

³⁾ Этотъ списокъ тоже имѣетъ свои дефекты.

мало другое произведение, которое не дошло до насъ. Изъ начала Барамгуріани пронало, вѣроятно, нѣскольکو листовъ. Что въ началѣ повѣсти недостаетъ сравнительно немного, это видно изъ того, что часть предисловія сохранилась, и она занимаетъ теперь почти два листа. Это предисловіе для насъ очень цѣнно и мы приведемъ его цѣликомъ:

უმჯობესი არს ყოველთა, რაცა თქუას ტუროფა ენამან,
მუნ ტუროფა მსგავსი მის მისისა, რამც ნახოს თვალთა ჩენამან,
თუმც ნახეს წლისა სნუელმან, ჰირი ჭნას მისკენ ღსენამან,
და მოკუმაღლნა მისათ სლებითა წყალობა ღმერთმან ზენამან.

მისსა ვით იტუეს ჭებასა ჰლატონ ან სოგარტ ბრძნობილი,
უნაღლელოა ყოველითა საღმრთოთ საქმითა ცობილი,
წმიდათა მიმსგავსებელი, ჭაღწულთა თანა კობილი,
და კშიაკთ მიმდგეი ყოველი არს მის წინაშე გობილი.

კახლავ მათი ფერკთა მტუერი, ჭნადცა მმართებს მათი ნება,
კამს დიდება ჰატრონისა, კის აქუს ღექსთა თქუმის უქმლება,
სიბრძნე მქონდეს ათინელთა მუნ მათივე ანუ ცნება,
და ვით ვთქუა ჭება შესაფერი, ვინ ბრძენთაგან არ იქება!

ჭება ვთქვ მათი უგობლმან, არ კლიწსკარ თუმც კსენებასა,
მათმან ჭებამან დამმართა სიბრძნესა, ჭკუა და ცნებასა,
მათითა ჭებით მივეცი კუაღად ღსინსა და შუებასა,
და კამს ენით, ჭკუთ, გონებით, ვიქმოდე მათსა თნებასა.

წინაშე მათსა დავირქვ სახელი შაირობისა,
მე მათად ჭებად მომეცნეს მცაენი დარგნი ბრძნობისა,
შოთას აქებდეს, აწ რიგი მე მომხუდა მეღექსობისა
და სსკას არას ენუევე, მიჯნური კარ ოდენ მათის ყობისა.

არუსთველს არ დარჩა უთქმელი, რაც ოდენ მისწუდა ¹⁾ გონება,
მისთა ღექსებთა მკითხველსა, სსკა რამცა მოაწონება,
ტარეფისთვის საჭეობად მას ენა ეადონება,
და მისთა აზნაკთა უამე კაცს რამცა გავგონება.

¹⁾ Въ оригиналѣ: მისცულა.

თეიმურაზ თქუა ამბავი იოსებ-ზილისხანისი,
ლეილის ქება, სიტურფე და მეჯნუნის ჯანისი,
თქუა კელმწიფური ლექსები თვით რუსთულის მოსაწონისი,
და ლექსთა მკითველთა მელექსედ ხან ის აქეს და ხან ისი.

სხვა მელექსე ვინცა ვინა მათად სწორად არ იქების,
თუ ვინ თავსა მათ ადარებს, ცუდ მაშურალობს, ცუდად სცდების,
თუ ვინ იტყვის ჩემი სჯობსო, ცუდ სასჯელი წაუკდების,
და ვინ სხვით ლექსთა მათ ადარებს, თურმე ლექსთა კერ მიხედების,
თუ არ შესწევს ძალი ღვთისა და მათ რართა მელექსობა ¹⁾,
ლექსთა თქუამცა ვით ვაბედნა ნოდარ ანუ შაირობა,
ვით დავატებო მათებრ ენა, თვითცა მქონდეს ქვეყნის ბრძნობა,
და მაგრამ მართებს, ოდეს კაცსა გაუჭირდეს, გულოჩნობა ²⁾.

სიბრძნე ბალია კაცისა ხე-სშირი მსხმოვინარები,
ბალისა ვარდი ლექსია, მკითსველნი შობაღსარები,
იტყვის ყოველი მოღვინე, ყრმა ვინ არს თუნდა ბერები
და ბასხათა შიგან ამოა ყუავილი ფერად-ფერები.

ვწმარე უცხო მოსასმენი, ამად ენა გაუყბედე,
კელად ვილე საქმე ძნელი, თქუამცა მისი ვით გაუყბედე,
ღმერთო, შენი მოწყალება გულისა ჩემსა უიმედე,
და ყოველი ძნელი გაადვილდეს, თუ წილლობით შემომსედე ³⁾.

ესე ამბავი სწარსულებრ გონება მიუცდომელი,
ნიზამის უთქუამს განველსა, ბრძენთა ბრძენია რომელი,
მას ბაძავს ხოსრო დაჯლევი, მუნ ენა დაუბროძელი,
და მას ხოსრო სჯობს თუ ნიზამი, კართ მისი მიუცდომელი.

1) В оригиналѣ: მელექსეთა.

2) В сборникѣ Церковнаго Музея № 860 этихъ девяти строфъ со-
всѣмъ нѣтъ, нижеприведенныя семь строфъ имѣются, но имъ предшествуетъ
четверостишіе, заключающее въ себѣ обращеніе къ Богу, котораго, въ
свою очередь, нѣтъ въ нашемъ спискѣ:

სე ერთო ღმერთო, უკვდავო, მამო ყოვლის მყარობელო,
სე შემოქმედო ცათა და ქვეყნად ფლობელთა მფლობელო,
სე მძლეოთა მძლეო, მაღალო, სულ გრძელ, ძალი მოუელეებელო,
და ყოვლთა დაარსებულთა ზედან კაცთ მიუფლებელო!

3) В нашемъ оригиналѣ: შამამხედე.

ნაკაისს ესე ამბავი ჩაღათურისა კნითა
 უთქუამს და მისებრ მელექსე სსკა ვინმცა ვიზრუნითა.
 გულა ჯამის უთქუას სპარსულად მუნვე ჭკუითა ბრძენითა,
 და ილხენს ფოკულნი ძვითსკულნი მუნ ოთხთა ლექსთა სმენითა.

ვით გავგო მიუმხუდარძინ მათ ოთხთავე ლექსთა ჭება,
 მათსა ლექსსა მასწავებს მათი სიბრძნით აღსავსება,
 მწადს ქართულებრ მათთა ლექსთა გამოთარგმნა, ვალექსება,
 და ღმრთით გავებდე საქმე მხელი, თქმაცა ჩემგან ვით ეგება!

რას ვაგრძობებ, არას მარგებს მელექსეთა ცუდთა დეენა,
 რადგან ესთხოვე შემოქმედსა ლექსთა თქუების მე შეწეენა,
 აწლად უნდა ენა ტობილად, მრავალ გართა ლექსთა ლეენა
 და ამო არის სასმენელად მიჯნურთ შეყრა, გოცნა, სუენა.

ისმინეთ, ვიწუებ ამბავსა კაცთათვის გასავლანარსა,
 სპარსთ კელმწიფეთა ჭებასა, ბრძენთაგან მოსაწონარსა,
 სპარსთ ენა მრავლად უქია, მკც ვაცდი ჩემსა ონარსა
 და ვაფრქუევ გუარსა ურიცხუსა თუთ ლიტრათ ასაწონარსა.

Изъ этого предисловія видно, что авторъ грузинскаго Барамгуріани взялся за работу по порученію своего патрона, при которомъ онъ состоялъ, видимо, въ качествѣ стихотворца. Четыре первыя сохранившіяся строфы составляютъ конецъ утраченнаго восхваленія этого патрона, имя котораго, къ сожалѣнію, не упоминается, но дѣло идетъ, очевидно, о царѣ или царицѣ. Далѣе приведено восхваленіе поэта Руставели и царя Теймураза I, которыхъ нашъ авторъ, подобно царю Арчилу, справедливо ставитъ выше всѣхъ другихъ грузинскихъ поэтовъ. Ихъ восхваленію посвящены три послѣдующія строфы. „Кто ихъ стихи, заключаетъ нашъ авторъ, сравниваетъ со стихами другихъ, тотъ не имѣетъ понятія о стихахъ“. Называя себя ниже Нодаромъ, авторъ даетъ намъ право, считать его за того Нодара Парсаданидзе, котораго царь Арчилъ выставляетъ восхвалителемъ Барама Гура. Послѣднія строфы предисловія посвящены персидскимъ поэтамъ и

прежде всего Низами Ганджійскому, автору персидскаго оригинала поэмы о Бехрамѣ Гурѣ. Подражателемъ Низами, по словамъ автора, былъ Хосро Даһлеви (изъ Делли) и, по его мнѣнію, трудно опредѣлить, кто выше, Хосро или Низами. Ту же самую поэму, продолжаетъ авторъ предисловія, Наваи или Наваисъ изложилъ на джагатайскомъ языкѣ, а Джами обработалъ на персидскомъ. Всѣ эти четыре поэта, по словамъ Подара, достойны высшей похвалы, стихи ихъ исполнены мудрости, и вотъ онъ взялся перевести ихъ на грузинскій языкъ и переложить на стихи.

Знаменитый персидскій поэтъ Низами (1141—1203) былъ уроженецъ румскій, но носилъ прозвище „Гянджеви“, Ганджійскій, потому что большую часть жизни провелъ и умеръ въ Ганджѣ, или въ выѣшнемъ Елисаветополѣ. Низами писалъ и лирическія стихотворенія, но главную его славу составили пять эпическихъ произведеній, повѣстныхъ подъ общимъ именемъ „Пятерницы“ („Хемсе“): 1) „Мехзеноль осраръ“ (Сокровищница тайнъ) мистико-аскетическаго направленія; 2) „Хосровъ и Ширинъ“; содержаніемъ этого произведенія служитъ любовь сасанидскаго царя Первизи къ армянской княжкѣ Шпринѣ; оно же должно изображать стремленіе души человѣческой къ Богу; 3) „Лейла и Меджнунъ“—романъ изъ жизни бедуиновъ, близкій по сюжету къ исторіи Ромео и Джульеты; 4) „Искандеръ-Намѣ“—„Книга объ Александрѣ“ и 5) „Хефтпейкяръ“—„Семь красавицъ“. Последнее произведеніе посвящено романтическимъ похождениямъ сасанидскаго царя Бехрама Гура ¹⁾).

Бехрамъ Гуръ или Барамъ Гуръ почитался на всемъ востокѣ идеаломъ рыцаря, охотника и женскаго поклонника. Съ нимъ персы связываютъ начало поэтической литературы. Говорятъ, что этотъ царь первый началъ употреблять стихотвор-

¹⁾ См. Энциклопедическій словарь Брокгауза и Ефрона.

ную рѣчь. Причиной этого была его возлюбленная рабыня Диларамъ (покой сердца), которая на поэтическую рѣчь своего господина и возлюбленнаго отвѣчала, по влеченію внутренней симпатіи, разбѣренными и на концѣ созвучными словами ¹⁾. Вехрамъ Гуръ выстроилъ для семи своихъ жемъ-красавиць, уроженокъ семи разныхъ странъ, семь отдѣльныхъ дворцовъ или замковъ. Къ каждой красавиць онъ поочередно являлся, и та его привѣтствовала какимъ-нибудь разказомъ ²⁾. Въ этомъ заключается главный сюжетъ поэмы.

Низами занимаетъ первое мѣсто среди поэтовъ Персіи послѣ Фирдоуси; онъ лучший романтическій персидскій поэтъ; былъ современникомъ Руставели и предметомъ заискиваній со стороны царствующихъ мусульманскихъ князей. Атабегъ Адербейджана Кизиль-Арсланъ пригласилъ Низами ко своему двору и очень милостиво обходился съ нимъ. Князь Ширвана Ахсестанъ просилъ Низами обработать любовную исторію Лейлы и Меджуна. Подобно ширванскому шаху, и другой адербейджанскій атабегъ Пасрат-ад-динъ Абубекръ, преемникъ Кизил-Арслана, старался привлечь Низами къ своему двору и просилъ посвятить ему „Книгу объ Александрѣ“ ³⁾. Во второй части этой поэмы находится разказъ о походѣ русовъ противъ г. Бердаа „4)“.

Обнаруженіе одного изъ лучшихъ произведеній Низами на грузинскомъ языкѣ нужно считать пріятной новостью тѣмъ болѣе, что стихи переводчика Подара Парсаданидзе въ общемъ

¹⁾ Шерръ. Всеобщая ист. литературы, т. I. переводъ П. Вольенборга, стр. 89—90.

²⁾ Въ нашомъ Барамгуріани разказами развлекають мудрецъ Мани.

³⁾ Н. Марръ. Возникновеніе и развитіе древне-грузинской свѣтской литературы. Журн. Мин. Нар. Просв. 1899 г. № 12, стр. 238.

⁴⁾ Этому вопросу посвященъ трудъ профессора Эрдмана: *De expeditione Russorum Berdaam versus, auctore imprimis Nisamio. 1826—1832. Caviati.* См. также у П. Гулака: „О знаменитомъ персидскомъ поэтѣ Низами Ганджіейскомъ и о его поэмѣ: Походъ русовъ противъ Бердаа“, XXVI выд. Сборника мат., стр. 116—196.

очень удачны, и онъ во всякомъ случаѣ стоитъ выше многихъ своихъ современниковъ-стихотворцевъ и совершенно справедливо заслужилъ похвалу царя Арчила. Можно надѣяться, что мы найдемъ болѣе полный списокъ грузинскаго Барамгуріани, и тогда удастся возстановить всю поэмю. Четвертый изъ семи разсказовъ поэмы о Бехрамѣ Гурѣ принадлежитъ русской царевнѣ Пасришъ Гушъ (ухо царциссы). Разсказъ этотъ переведенъ на русскій языкъ казанскимъ профессоромъ Эрдяномъ (Уч. Зап. Каз. ун. 1843 I—IV). Въ разбираемомъ спискѣ Барамгуріани онъ отсутствуетъ вслѣдствіе дефектности, но сохранился въ спискѣ Церковнаго Музея ¹⁾). Низами, какъ первоклассный романтическій поэтъ, имѣлъ массу подражателей. Въ числѣ послѣднихъ были Хосро или Хозру изъ Дели, самый выдающійся поэтъ Индіи, (-1315) и Мевлана Джамі (1414—1492), который въ подражаніе Низами также сочинилъ „Пятерину“—„Хамсе“ ²⁾). Подаръ Парсаданидзе, упоминая объ нихъ, видимо, хорошо былъ знакомъ съ ихъ направленіемъ и произведеніями. Вѣрно также извѣстіе Подара, что интересующая насъ поэма была переведена на джагатайскій языкъ.

Далѣе приведено заглавіе начальнаго или перваго разсказа о царѣ Исзиджирдѣ и его сынѣ Бахрамѣ Гурѣ:

აქა შირეკლი ამბავი ქუეყნის მზურობელის ეხდივითად კელწიოვი-
ის და მისის შვილის ბატონისა, რომელსა სმარსულად ბატონში-გურს
უქმობენ, მართალი და ჭეშმარიტი ³⁾).

Отъ этой главы сохранилось только 3 четверостишія:

ქონსს ეხდივითად კელწიოვე ლუთისგან გამდიდრებელი,
უხვი, გამრეში, სვიანი, სელმითო სკაცლოდ ქებული,

¹⁾ Въ Барамгуріани и этотъ разсказъ принадлежитъ мудроцу Мани.

²⁾ Шорръ, т. I, стр. 98, 100.

³⁾ Имя главнаго героя поѣти только въ этомъ оглавленіи приводится въ формѣ ბარამ-Бахрамъ. въ остальныхъ случаяхъ водѣ пишется ბარამ—Барамъ.

სორულად ჭყეუენის მშურობელი, თკით ცამდის აძაღლებული
და გმირი, ლომგული, უკადრი, მტერსუნდა გამანჯეუებული.

თაჰქდაბელი და ძლოცაჰი, თკით დმრთისა მადიდებელი,
ჭყუანი, სჰმართლასნი, გლასაკათა კელთ აშურობელი,
ბრძენი, მწყნარი და ჳნე სორული, მტერთაგან დაუგმობელი
და ჰირ-მისარული, მოღსინე, სმა-ჭამა დაუკლებელი.

კელმწიფეს ტასტად ჰქონდა ბაღდადი და ისჰანნი,
სათი და ჩინ-მასინი, მას მოხეკდა ჰინდუსტანი,
სოელაზი და თურქისტანი, მსახურებდეს სოარსანი
და ურუმი, დალეჰი, რუსი, სორულ კელთ ჰქონდა ფრანგისტანი.

Въ этой первой главѣ недостаетъ 5 строфъ.

Далѣе недостаетъ 12 страницъ (161—172), и потому
отсутствуютъ главы:

Бесѣда цари Іездиджирда съ визиремъ. აჰა უზდიჰირდ
კელმწიფე იჰზირის უეხების. 10 строфъ.

Рожденіе цари Барама. დაბადება ბარამ კელმწიფისა. 7
строфъ.

Кончина цари Іездиджирда, трауръ и печаль Барама.
აჰა ჭყეუენის მშურობელის უზდიჰირდ კელმწიფის მიცვალება და ბარამ
კელმწიფისაგან თაჰქედებით და გულ-მწყნარებით გლოჰა მამისა თკი-
ლისა. 9 строфъ.

Окончаніе траура, вступленіе на престолъ Барама и его
правленіе. აჰა ჭყეუენის მშურობელის ბარამ კელმწიფისაგან მგლოჰია-
რობიდან გამოსვლა და მამის საკელმწიფოს ტასტუნდ დაჰდღამა და
ჭყეუენის გარიგება და მოსამართლობა. 9 строфъ.

Пріѣздъ изъ Китая къ Бараму художника-живописца
Мани съ портретомъ Диларама-Чанги, отправка людей въ
Китай и доставка Диларама. აჰა მანის მსატერის მოსვლა ჩინე-
თიდან ბარამ კელმწიფის წინაშე, დილარამ-ჩანგის სანის მოტანა
ბარამისათვის და გავზანა კაცისა ჩინეთს და მის მზის შოჰანი. 22
строфы. Изъ нихъ въ разбираемой рукописи сохранились

пять послѣднихъ, заключающихъ въ себѣ извѣстіе о приближеніи слововъ съ красавицею Диларамъ:

მათ გამოგვებს ჩინეთის შიანი გზანი ერთობ ჩქარად,
თვით ისპანს მოახლოვდეს მოციქულნი სულად ჯარად,
მუნ აწიბეს ბარამ გმირსა მოციქულთა მოსკლად წყნარად,
და მოახსენეს, მათ მოჭყავსო ტანი ალვა მზისა დარად.

რს შეიგნო მათი მოსულა, მეფეს ერთობ გაესაძნეს,
ემას შეგნოდეს კბილთა ელვა, აწვი კარდისა დაქდასნეს,
კამს, თუ მისსა კურა მჭურეტსა მეფეს ღხინა გაქმწარსნეს,
და მას დღე ორნი მზე და შთკარე ერთმანერთისა შეეყარსნეს.

მიაკება ქლთა ჯარი ზირად მზე და ტანად ალვა,
საწოდს დაქდა ბარამ გმირი, უნხოთაგან იყო სალვა,
მოკლდა სატურთვალსა, ვისგან ჭქონდა გულსა ალვა
და კურ ძლეუდეს უნახვად სიუყარულთა მისთა მლვა.

მოვიდა და გახსათლა მჭემან იგი არე მარე,
სახლსა შიგან მოეფინა შუქი მზისა ვითა გარე,
ბარამ სხსა მომაკალი იგი ტურთვა მზისა დარე,
და ამეგებდა სრს საკდომთა ერთად მსხდომნი მზე და შთკარე.

გულსა სათლად სიხარული ჩესახეს ბარამ გმირსა,
თქვა, თუ ამერთო, შეწყლება შენგან ჩემი არ მიკვირსა,
გზომ შესსა წყალობასა გორტიელი ვით ვინ ღირსა
და კურა ოდეს კურ გარდვიკი, რაც რომ კარგი შესგან მქირსა.

Слѣдуетъ глава о приѣздѣ къ Бараму Диларам-Чанги,
ея игра на лирѣ и первый пиръ съ нею.

აქა ბარამ კელწითვის წინაშე მისულა დილარამ ჩანგისგან და
მთი ერთად შეურა და დილარამისგან ჩანგის კურა და ღხინთა ზმა
მთგან ზირკლად.

გახსათლა იგი არე მჭებერ შექთა მოსაფენით,
დაატკობოდა იგი ზირმზე მუნ მეკლისსა ჩანგთა ჟღერით,
წლისა მეუდარი აღდგებოდა მის მზისავე კმისა სმენით
და მას ღამესა მათი ღხინი ვით იჭების კაცთა ენით!

გული მისცა საყუარულსა, თუნც სრულად არ ეუმობის,
გაუერთა გული მზესა, მათ გაურამცა ვით გრცობის,
ამო არის ღვინი, ოდეს გული გულსა გაეწეობის,
და მათ ხართავე ერთად მკურეცსა გულაცა ჭირი დაუთმობის.

ყმას ეწადნეს მასთან ჯდომა, თუნც ქალმან არა ჰკადრა,
თქვა თუ, მზესთან მთვარე მცნობელი იქნებობიცა არა სადრა,
შორით მკურეცთა მზის შეჭითა მთვარეს ზირი მოეხადრა,
და ყოარანთაცან თეთრთა ქართა უმსგავსოა თავისა დრა.

ზირველ მართებს, რომე ვიდგე სამსასურად მეფეს წინა,
ვით წესია საუიანთა კვლთა მქონდეს ბროლის მინა,
ხანგს უკრავდე, მით კალსენდე, მეფეს ოდეს მოეწენა,
და კამს, თუ ყმასა ჰატრანისთვის ყოკლი ჭირი მოუთმინა.

ბარამს დმერთმან აღუსრულა საწადელი, რაც ეთსოგნა,
თქვა: კაცთაცან ვერვის ძალუმს ჩემგან ვიდე მზისა შოგნა,
მზეო, შენსა ვერა მკურეცსა მე მმართებდა კვლთა ყოგნა,
და აწ მე შენთა ღვინთა მსმელთა არა მმართებს ჭირთა კსოგნა.

კულაცა ბრძანა: სჯობს ათსავურ, რაც რომ ქება გამეგონა.
დაწუნეს ერთად, მოისკენეს, მეფე ქალსა დაემონა,
ქალი დახუდა კვლმწიფესა გაუშლელი ვარდის კონა,
და ყოკლად ფურად მოსაწონმან თავი მითცა მოაწონა.

გული მისცა გულისათვის საყუარულსა ამო სული,
აწლა მისუდა ბარამ მეფე, რისაც იყო მონატრული,
თუნც იყო ბარამ მეფე, ალვა ედემს დახერგული
და მთვარე ქალსა ვერ ედრების, ქეეუნად მზეა ამოსული.

ერთსა სწორსა ვერ ვინ ნახა მეფე გარეთ გამოსული,
დდიკ და დამე მოემატა ბარამს მისი საყუარული,
ღვინობდეს და ნადირობდეს მზე და მეფე ყვავარ სრული
და არ სწუნობდეს ერთმანერთსა ყმა და ქალი მხიარული.

ბარამ მეფე წამ ერთ, თუ სთქვა, უმისობას ვერ გაძლებდა,
სრას იყვის, თუ ნადირობას, ქალს[ა] მასთან იასლებდა,

ქალი ჭკრუკდა ტკბილად ჩანსა, ღსინობდის და სადიმობდა,
და ენატრამცა მათი ჩლება, მათისა ღსინსა კინცა სცნობდა.

ერთს წელს იუენეს ასრე, რომა მოგასსენე, მხიარულნი,
ვის ასმია მათებრ კაცი ერთმანერთის მოყუარულნი,
ვერ მოშორდის წამ ერთ მიესა, მისი იყო სული, გულნი,
და ტრფიალობდეს ერთმანერთსა, მუნ არ იუენეს გულ-ხაკლულნი.

Этимъ кончается указанная глава. Далѣе уцѣлѣло начало слѣдующей главы:

Барамъ отправляется на охоту. Неосторожные слова Диларама приводятъ въ гнѣвъ Барама:

აქა ბარამ კელმწიფის სანადიროდ წასულა და დილარამ ჩანგის გვერტის სლება და დილარამისაგან დიაცურად სიტყუეს წაცდუნა და გაწურომა ბარამისაგან.

Изъ этой главы сохранились только 3 строфы. Далѣе недостаютъ главы:

Барамъ отправляетъ пословъ къ царямъ семи странъ и просить у нихъ для себя дочерей.

აქა ბარამ კელმწიფისაგან შვიდთა იულითა კელმწიფეთ წინაშე მოციქულთ გაგზავნა და შვიდნივეს ქალების თსოვნა და მოციქულთაგან წასულა (136—137).

Свадьба Барама съ дочерью индійскаго царя.

აქა ბარამ კელმწიფის ბრძანებით გიშრის ფურის დარბაზის მოყვნა და ინდოეთის კელმწიფის ქალთან ქორწილის ქნა, სძა და ღსინი შვიდსა დღესა (137).

Первый рассказъ Мани передъ дочерью индійскаго царя и Барамомъ.

აქა ინდოეთის კელმწიფის ქალის მანი ბრძენისაგან პირველად ამბის მბობა ბარამ კელმწიფეს წინაშე და გავიგებდა მისგან და მოსვენება (137—141).

Свадьба Барама съ дочерью царя второй страны.

აქა ბარამ კელმწიფისაგან კვირას ეკითხულის დარბაზში დაჯდომა და მეორეს იულიმის კელმწიფის ქალთან ქორწილი, ღსინი და ცხოვრება მათი (141—142).

Разсказъ Мани въ башнѣ дочери царя второй страны.

აქა მეორეს იუღიმის კელმწიფის ქალისას უკითხეს დარბაზში მანი ბრძნისაგან ბარამ კელმწიფეს წინაშე მისვლა და აშხის მბობა (142—155).

Свадьба Барама съ дочерью царя третьей страны.

აქა ბარამ კელმწიფისაგან მესამე იუღიმის კელმწიფის ქალთან მწკანეს დარბაზში ქორწილის ქმნა და შვიდ დღე და ღამე სძა და ღსინი მათი (155—156).

Разсказъ Мани въ башнѣ дочери царя третьей страны.

აქა მწკანეს დარბაზში მესამეს იუღიმის კელმწიფის ქალისას მანი ბრძნისაგან ბარამ კელმწიფეს წინაშე აშხის მბობა და დამოსკენება (156—165).

Свадьба Барама съ дочерью царя четвертой страны (Россii).

აქა წითელს დარბაზში მეოთხეს იუღიმის კელმწიფის ქალთან ქორწილის ქნა ბარამ კელმწიფისაგან და ღსინი და ცხოვრება მათი (165—166).

Разсказъ Мани въ башнѣ дочери царя четвертой страны.

აქა მანი ბრძნისაგან ღალის ფერს დარბაზში მეოთხეს კელმწიფის ქალისას ქეუენის მშეურობელის ბარამ კელმწიფეს წინაშე აშხის მბობა და ცხოვრება მათი (166—170).

Свадьба Барама съ дочерью царя пятой страны.

აქა მესუთე იუღიმის კელმწიფის ქალთან ცისფერს დარბაზში ბარამ კელმწიფისაგან ქორწილის ქნა და ღსინი მათი (170—171).

Последняя строфа этой главы сохранилась въ нашей рукописи, но она не соотвѣтствуетъ послѣдней строфѣ той же главы рукописи Церковнаго Музея. Въ нашей она читается такъ:

ჰუადრეს: ჰე გშირო, ქალი ჰუავს მეუფეს ზეუნს სუიანსა,

სუობს იგი მზე და მთუარესა, არა გავს ადამიანსა,

ჰეუეს წაუღებს მნასკელსა მზე მნათი კაცსა ჰკვიანსა,

და მშვილდი აქუს მტერსა სადლოდ, გამოსცდის კაცსა კლმიანსა.

Далѣ идутъ главы, которыя сохранились и въ разбитой рукописи:

Въ пятой башнѣ Мани развлекаетъ разсказомъ Барам. მეხუთე კოშკში მანი ამბავს უამბობს ბარამ კელმწიფეს. Въ этой главѣ недостаетъ 29 строфъ.

Свадьба Барамы съ дочерью царя шестой страны.

აქა მეექვსეს იულიმის კელმწიფის ქალისას სანდლის ფერს დარბაზში ბარამ კელმწიფისაგან ქორწინის ქნა და ღსინი.

Мани посѣщаетъ и развлекаетъ Бараму разсказомъ въ шестой башнѣ.

აქა მეექვსეს იულიმის კელმწიფის ქალისას სანდლის ფერს დარბაზში მანი ბრძენისაგან ბარამ კელმწიფეს წინაშე მისულა და ამბავის მბობა.

Свадьба Барамы съ дочерью царя седьмой страны.

აქა მეშვიდეს იულიმის კელმწიფის ქალისას თეთრს დარბაზში ბარამ კელმწიფისაგან ქორწინობა, შვიდ დღე და ღამე სძა და ღსინი. Въ этой главѣ недостаетъ 10 строфъ.

Разсказъ Мани въ седьмой башнѣ.

აქა მეშვიდე იულიმის კელმწიფის ქალისას თეთრს დარბაზში მანი ბრძენისაგან ამბავის მბობა, მოსმენა და მოკვება მათი.

Барамъ посѣщаетъ домъ саранга (распорядителя или начальника войска) и встрѣчается съ Диларамомъ.

აქა ბარამ კელმწიფისაგან სარანგის სახლში წვევა და მისგან უბრალოდ სასიკუდილოდ გამომეტყებულის დილარამ ჩანგის ჰოვნა და ამბავი მათი. Въ этой главѣ недостаетъ 10 строфъ.

Быкъ, равный слону, на своей шеѣ поднимаетъ въ высокую башню Дилараму.

აქა სარანგის ბარამ კელმწიფეს წინაშე მისულა დილარამ ჩანგისაგან და სოფლოს ოდენის კარისა კისრით აყვანა კოშკშია და ნახვა მათი.

Хаканъ-китаецъ нападаетъ на Бараму.

აქა საყან ჩინულისაგან სმენს ბარამ კელმწიფისაგან ზმა და ღსინის დიდება, ჯარითა და თავადთ გარჯულება, უსაღულოდ ქვეყანა დასლობა მისგან და გაცლა ბარამისაგან.

Барамъ нападаеть на китайскаго хакана и одерживаетъ побѣду.

აქა ცნობა ბარამ კელმწიფიასაგან სკან ჩინელას შებება, მისებრი ღსინი, და მტერთაგან უშიშრად ყოვლად ძილი და თავს დასსმა ბარამისაგან და გამარჯუება.

Охота Барама съ войскомъ, истребленіе безчисленнаго множества дичи и исчезновеніе Барама.

აქა ბარამ კელმწიფიასაგან სანათიროდ ლაშქართ წუეკა-შეურა და გასულა მინდორად და მოსურა მათგან ურიცსეთა ნადიროთა და ამიერიით მიფარკა ბარამ კელმწიფისა.

Главный герой повѣсти пропалъ безъ вѣсти во время охоты, преслѣдуя лавь.

Слѣдуетъ послѣсловіе Нодара Парсаданцзе, въ которомъ онь говоритъ, что много невзгодъ перенесъ во время сочиненія стиховъ этого произведенія.

მე გამოთქმად ამა ლექსითა კირინი ჩნასენ უამრავი,
რომე ესმნეს გონიერთა, ლექსთ დაუდეკ ამაღ თავი,
სხარსთა სიბრძნე ლექსად ესწერე, მსმენელთათვის დასასწავი
და კამს დაფარკა წყალბისა კელით, მეტქუნეს თუცა სად ავი.

კამს, რიტორმან, ლექსთ მეითხეელმან ავი კარგად გამოაგოს,
კარგი მზისებრ განმინათლოს, ავი ყოლე არ მიძაგოს,
არ შესცვალნეს კარგი ავად, არ დამწვას და არ დამაგდოს ¹⁾,
და კარგი ავად ვის კველევის, საძაგებულად მას უშიაგოს.

Затѣмъ въ разбираемой рукописи недостаетъ одного листа, но конецъ послѣсловія сохранился въ рукописи Церковнаго Музея, который мы и приводимъ:

ღმერთო, ვით ვიტყვი მე შენგან კიდე ვისამცა ქებასა,
რას ხელს ვსდი შენდა უნებულად ქვე არსთა მესათნებასა,
სამს, შენ გაქებდენ, გვედრო, შენსაკე მივეუ ნებასა
და სხვა ვინღა მიხნდეს საქებრად, თუცაღა ვიყო ცნებასა.

¹⁾ Въ сборникѣ Ц. М.: დამდაგოს.

ენა მოგვეც ტბილ მეტყუელა შენდა ქებად სადიდებლად,
სამს გაქებდეთ, კადიდებდეთ, შენ გძაღლობდეთ დაუკლებლად,
თვით რად მოვრთვე ქუეყნიერთა სოტბა, ენა კვლავ საქებლად,
და მაგრა შენი მოწყალეა კმარის ჩემთვის გულ სადებლად.

სრულ იქმნა ესე ანბაჲ ტბილად სასმენი ყურისა,
იქ ზოგოთ თქვენთვის საკარგო, თუმც ლექსითა კითხვა გსურისა,
არს მუნასობნი ლექსები, გულთა წამლები მურისა,
და სამღთო, საკაცო, ომთა და ლხინთ ზმისა, გწადდეს თუ რისა.

როს გვეთხეს ნაჭირებნი, ჩემნი ოფელთა ნაწურვალნი,
მოქიხსენსეთ გლახ-ცოდვილნი, თქვენ შენდობით მაქვს მე თვალნი,
გლახ ცოდვითა ჩემთა მხედი კარ ყოველთა შესაწყალნი,
და ნუ თუ ღმერთმან ბრძანებითა თქვენით დამსხნას ჩემნი ბრალნი.

2. Далѣе въ нашемъ сборникѣ помѣщенъ *Иосебъ-Зим-
ханіани* въ переводѣ или въ обработкѣ царя Теймураза I
(199—244).

Изъ предисловія этого произведенія сохранилась только
часть. Мы дополняемъ недостающій текстъ изъ рукописи
№ 403 и приводимъ предисловіе цѣликомъ:

არსებით ვიტყვი ცნობილად სამებით ერთ უფლებულად,
ბუნებით განუყოფლად, ღთაებით შეერთებულად,
განუსწავლავ გვამოვნებსა, არ შევრვე მიახლებულად,
და იგი გკზრდის, გკვარავს ყოველთა მის მიერ ქმნულთა კრებულად.

ვირველ მას კაქბე, რომელმან თვით ჩვენ შეგვმოსა სულებით,
ნათელმან უსსეულომან კორცი ივასხნა ბუნებით,
თავისუფალ გვეუნა მონანი მისითა შთამოსულებით
და კამს თუ რე გკჭონდეს გონება სარწმუნოებით სრულებით.

უნდა მცირედი მცირედთა სიტყვა წარმოკსთქვა თსრობილი,
თვით კეტრფელე სიბრძნესა აძად არვისგან კობილი,
მოწ-მარგალიტი, გიშერი აწ ნასეთ ჩემგან მკობილი,
და ბოლოდ სცნათ ყოველთა, არა კარ მოქიბრეთა ძმობილი.

მე თვით ვსწუი ვიტყვი რომელსა მეივედ მიჰმოხენ მონები,
სიტყვა შექმნადო შაირთა მართ ვითა ვარდის კონები,
ბრძენთაგან შესწენარები, ცნობილთა მოსაწონები,
და მაგრა ეჭმების მიჯნურთა ლახვარი გასაწონები.

მრავალთა კელ ჭევეს სიბრძესა, მოგვესმა ამსწინასა,
კეთნი სწერენ ზენასა სულისა მოსასმინასა,
ზოგთა თქვეს, აქეს, შესწუეს ბროლ-ვარდი გიშურ-მინასა
და ჩემთა სიტყუათა ყვაილნი მათიან წერილმან მინასა.

გუბი ზე მთისა წყაროსა უშმაგომ ვითმე აროსა,
მაგრა მივბამე ასრდილად, ამად არ ვდუშნე აროსა,
სულთა ბაღასასა სურვილსა ზზრდიდე მართ ვითა საროსა,
და ვინ კელეოს მხელსა საქმესა, გამს თაჟი გაიმწაროსა.

კამდა მეკვივის სიტყუანი უსწენელად დანამყარები,
სწავლას სამღთოთა წერილთა სულისა გამამყარები,
მათ სურვიელთა კრებულთა არ დასწა დანამცდარები
და მივრიდე, ველარ კიპოვე ცუდ მაშურალთასა მარები.

მუნა ¹⁾ ვერ ვპოვე სათქმელი, აწ მოიძულა ქუენამან,
გული მიუზღენ კეკლუტთა, ვინებე ვარდი მე ნამან,
ფერი შემატეს ბავთა ჩემთა სისსლთაგან სმენამან,
და აწ ყურნი უნდა აწვივნეს ტკბილ მოუბარმან ენამან.

ვიწყო შირკელთა მიჯნურთა ამბანი მონასმენისად,
ან ვით შეერთნეს მკვეთანა, ან ვისთვს იზოდეს სელი სად,
ზოგნი ქვე დაშურნეს კორტთათვს, ზოგთა სრბა იწუეს ზენისად,
და ზოგთა სდიოდა თუალთაგან ცრემლი რუდ მონადენისად.

ტარიელს იცნობთ ყოველნი სარდანის ძეს მკნესადა,
მას უებროსა მოემესა, ტანად აღვისა სესადა,
ვით ეტრთვიალა ჰინდოეთს ნუსტახ-დარეუანს მშესადა
და დაჭარტა გულსა საკილი, კულა უფრო დაეკუესადა.

¹⁾ Начиная отсюда, текстъ мы приводимъ изъ разобранной рукописи.

ძებნა, ვერ ზოა, გაიქრა, სელი სადღირთა ურიკა,
ვეფხსა უმგზავისი სიტყურეუ, დახნდის და ცნობა ურიკა,
ჭეახნი მისტარა სყოფად, დეახნი მოსწევიტა ურიკა,
და ათ წელ მუნ იყო სელ-ქმნილი, გუელსა ღასკვარი ურიკა.

აკთანდილ ზირ-მრე არაბი მასთანე თანა ქებულა,
მეფისა როსტეკანისიკან გაზრდილა, ძედ წოდებულა,
თინათინისთავის სელ ქმნილა, ვისკან მრე დაწუნებულა,
და წელული მოქენე წაძლისა სსუათა კურნებლად რებულა.

დღე ერთ ჯდა მოყმე საწოლსა, ძინა შემოდგა ღაღისა,
გვიძორო მრემან მრეთან, მუქთა სლებსა გაღისა,
ნასა, უბრძანა: შესგან მწადს ძებნა მის გუელსა დაღისა,
და ჭზოგო, მოხვიდე, მე მოგრე ფლობა სამოთხის ბაღისა.

რა ესმა მისკან აკთანდილს სიტყუნი იმედებელი,
დმერთისა შესწირა მადლობა, მრემან თქუა გუელსა დებელი,
წაიდა ფიცხლად საძებრად, ჭეახს ჭზოგა ასმათ ღებელი
და მან უთხრა წერილად, რაც სჭირდა ტარილს ცეცხლთა დებელი.

წავა აკთანდილ საძებრად მუნ სიდა ზირმრე ცუეესითა,
ფატმან უამბო, ქაჯუეს ზის იგი მრე სიულთქმან კუნესითა,
მთუარე მოსტარეს კმშასა მკლაგითა მუნ უმქესითა
და მრე არა მკედრდა ღომხუდა, ვირეი არ მისუდა წესითა.

ძებნა, უზოა მრე ღომსა, თუით მისუდა ვეფხი მთუარესა,
კარდნი ნამთეუნი გაიფქენეს, რა დაეურგენეს ბარესა,
ბოლოდვე გავლეს საწუთრო, სოფლის საჭმენი არესა,
და იგი უსასონი ჭალ-უმანი მიწასა მიეხარესა.

ესენა შოთამ რუსთაველმან შეამეო არსთა მკობითა,
თუთ მინდობილმან სიბრძნისა, მერმე თამარის კობითა,
იტყუს, კზოგეო ამბაგნი, ზირველ სზარსთაგან ცნობითა,
და შეათხზნა ბროლსა გიმური, მოწსა სდაფი წუობითა.

გამოაცხადებს ნათქვამი მისნი რუსთულისა ქებასა,
დასაბამითგან შაირთა მთქმელნი თუთ სად ვან ებასა,

რად კამს დუმილი მესივსა, ენა რიტორიებასა,
და თუთრა სელობდა, მისკამო კელყოფდა მათსა ქებასა.

სწუეკდა საკბილი უშრეტი ჰირმლის თამარ მეფისა,
კითა ფოლადი მალხიტსა, თუაღნი საკურეულად ეფისა,
მაგრამ მან მზემან ნათელი მიჯნურთა არ უიეფისა
და არად შესწოხდა ზასილი კარდსა ბულებულთა ეეფისა.

მეფეს ენება სპარსელი თქმად ქართულისა ენითა,
ლექსად თქმა მწადსო, უბრძანა ლაღმან ბრძნად მუქთა ფენითა,
ნიჭი აღუთქვა უზომო, მოაყუ კარ მოქენითა,
და მიჯნური მიჯნურთ საქებრად დაჟდა გლას ცრემლთა დენითა.

სურვილისაგან ტყუე ქმნილი შეიპყრა ვისმან რამინა,
დაშრტის საკბილი რართაჟე, რა კარდმან ნასის რამინა,
მე თუ ძალ შედგას, მათ მზეთა თუთ ქების მეტი რა მინა?
და ცრემლი მდის მათთვის სისხლისა, ფერად მართ კითა რა მინა.

მარავს ჯდა შანი მოაბად სიდიდით შეუდარები,
ვისის დედამა ჰამინს იუენეს ვიმშედის გუარები,
მიუგდა, მამა მოუკდა, ქმნა საქმე შეუგვარები,
და ტყუედ წაიუყანეს უნებლიე, მზეს არ შეენოდეს დარები.

გუმოსა ჩასკეს, დაივარეს, ვით ღრუბლით მზისა დაარია,
შანი მოაბადის მმა ქუყანდა, მას ვერა სჯობდა ტარია,
გუმოსა თავი მოჰკადა, განგებით ადგა ქარია,
და ანაზდა, ნასა ნათელი, დაზნდა, სურვილმან დაარია.

აწ გითხრა ცუდი სელობა შანანშა მოაბადისა,
არა ისმინა ნათქვამი მკეტლეთ მოაბადისა,
ძალად შეიპყრა, მოჰყუნდა, ვით თუეზი მოა ბადისა
და ვისმან სანაცვლოდ შეყრისა სურვილი მოაბადისა.

მთუარე შეიპყრა კეშანმან, კგონა, მომსუდა შეკბაო,
ვისმან დაუსწრა, სამისოდ შეკრა, დიმა ქუყა გრძნებაო,
ვერ ჰკამა მისგან ნყოფი, ბედმან სხუას მიახებაო,
და იგი უებრო რამინს ხუდა, შანანშას ცეცხლთა დებაო.

მოკლე ყოველი ქუეყანა ამა ამბავთან მზისამან.
ბრძანა აბენას კაზირმან, ხალაფამ ბაღდადისამან,
ირქეს, დაბიკრო საკმალი ამბავთან კის-რამისამან
და აწ გამიმართოს ენამან ფაფხეურ ბრძნად მოუბრისამან.

ფაფხეურ გამიხნდა ბასრელი მაქბრად რამინ-ვისისად,
ამბავად აწურა შუწობით, ტუბილად, არ თურე მქისისად,
ყურნი დადედდეს მსმქელთა, გულხა განათლდეს დღისისად
და ბაღდადს ნათქუამი სირქუენი, ნასეთ, გათქუა მისი სად.

ხალაფას შესძლუნა კაზირმან თვთ აზმალანად სეფენი,
მასცა შუქონდა სირქუენი, გამ ტუბილად დანამეფენი,
ყოკლებით შემოკარბეს მიკსურნი, ცრემლთა სისხლისა მქეფენი,
და უქეს ყოველთა უკლებლად სირქუეთა სიიეფენი.

Начало текста первой главы обычно: კარი ჰირქული იო-
სები ზილისანისა ასლა იწუების.

მიჯნურთ ამბავი შემოკრთა (sic) :მ წიგნსა ჩემგან თქმულებსა.
Въ этомъ произведешіи недостаетъ шести листовъ послѣ 206
страницы и четырехъ листовъ послѣ 210. Недостающія мѣста
составляли текстъ 4,6,7 и 8 главъ, которыя мною пере-
числены при описаніи рукописи подъ № 165 ¹⁾). Кончается
произведение четверостишіемъ:

მათ საქმეს საღმრთო წიგნი მოკლედ ამბობს დაბადება,
სპარსთ გაღეჭეს ტუბილად რამე, რა ბრალია ჩაღამება,
რაც მათ ეთქუა, მე ის ეთარგმნე, ხოტბა იყო, თუ ლაქება,
და არას მარგებს საუგუნოს, კამე, სული მებრალება!

3. *Оманіани* (245—312), въ началѣ и въ концѣ не-
достае́тъ большое количество листовъ. Текстъ теперь начи-
нается словами: მამეც გაძლება დაფარვად, კიდრე კელწიფე ზღვა-
თა მეფისა შვილისა თავისსა სასიძოსსა მისსა ქუეყანასა გამზა-
დებდეს. რა ლოცვა გაათავა, მათ თავადთა თანა მოცინართა ჰირითა
მოკიდა. *Послѣдняя* недоконченная глава: წიგნი აღიქაბრ მეფისა

¹⁾ XXXVII вѣщ. Сборника, стр. 140—141=Опис. т. II, стр. 272—273.

გუგუნი ფელეკანს თანს. Въ общемъ, текстъ сохранился только наполовину.

313. Сборникъ Церковнаго Музея, въ которомъ находится Барамгуріани, не попалъ еще въ печатный каталогъ этого книгохранилища. Въ Музеѣ его совершенно напрасно раздѣлили на три части и обозначили въ инвентарной книгѣ подъ №№ 858, 999 и 860. Сборникъ, въ 32,3×21 сантиметра, писанъ одною рукою на бумагѣ мелкимъ строчнымъ мхедрули и черными чернилами; оглавленіи и первыя слова строфъ писаны кинноварью; досчатый переплетъ, перекрытый черною кожею съ тисненіями, теперь разбитъ и хранится при № 860. Листы сборника во многихъ мѣстахъ тоже ободраны; въ началѣ и концѣ, а иногда и въ серединѣ недостаетъ листовъ. Писецъ—священникъ Никодозъ Чачпкашвили, который окончилъ переписку этого обширнаго сборника 24-го января 1779 года. На это указываетъ сохранившаяся дата въ концѣ послѣсловія, по счету отъ сотворенія міра, даты же отъ Р.Х. и по короникону тамъ ободраны. Писецъ не всегда имѣлъ въ рукахъ исправныя и цѣльныя списки произведеній, которыя онъ вносилъ въ сборникъ. Поэтому очень часто онъ оставлялъ пустыя мѣста для пополненія текста впоследствии. Нѣкоторые изъ этихъ мѣстъ были пополнены потомъ, другія остаются пустыми и теперь. Статьи приведены въ сборникѣ въ такомъ порядкѣ:

1. № 858. Шахъ-Намэ, или грузинскій Ростоміани, который дѣлится на Заакіани, Сааміани и собственно Ростоміани. Заакіани занималъ въ рукописи страницы 1—13, изъ нихъ 4 первыя страницы совершенно пропали, остальные по краямъ попорчены. Какой былъ оригиналъ въ рукахъ у переписчика, можно судить изъ того, что въ рукописи иногда приводятся только концы стиховъ (см., напри-

მწერ, стр. 7). Сааміани занимають страницы 13—139. Въ этой части тоже очень много попорченныхъ мѣстъ. Ростоміани занимаетъ 138—480 страницы и, кромѣ того, страницы 481—486 оставлены пустыми для недостающаго текста. Последняя недокопченая глава: *ჟა რესტომისკან წიგნის მ-
წერა გოსტასხთან და ფარმანის მოთხრობა*. Изъ этой главы при-
ведены только 4 строфы и первое слово пятой: *ხმანდაცის*.

2. № 999. Повѣсть о царѣ Бааманѣ или Бааманіани, *წიგნი ბამანისი*, занимаетъ въ сборникѣ страницы 487—632. Последняя страница и большая часть предъ-
идущей пусты; повѣсть недокопчена по дефектности ориги-
нала, откуда списана рукопись; по той же причинѣ нѣтъ и
начала повѣсти. Названная повѣсть составляетъ тоже часть
Шахъ-Намэ, но она не переложена на стихи и приведена въ
нашемъ сборникѣ прозою. Эта прозаическая часть Шахъ-Намэ
ни изъ другихъ рукописей неизвѣстна ¹⁾. Нѣтъ также упо-
минанія въ литературѣ, чтобы она когда-либо была пере-
ложена на стихи, напротивъ, мы имѣемъ указаніе, что
стихотворная часть Шахъ-Намэ была доведена только до
Баамана: *მანუჩარით ბჰჰმანდის ოსის თქვის დასწერისა* ²⁾. За-
главіе нашего списка: *ჟედაძ დიწყებს ბამან კელმწიფისის ანბანი*.
Начало дефектнаго текста: . . . *გარდამოუტედა. აწე გულისცა ხეში
თქვენ დაგმონება, და კგრეკ სხვათა მისცეს და არაინ დაეღონდა
ერთი ფელავანი ტესის. Затѣмъ глава: ჟა ლულოსკან ფეროზ
ტესის შილისა შეჰყრობა*. Начало этой главы: *შილი ფეროზ*

¹⁾ Мы уже ссылались на указаніе Н. Марра, что въ Публичной библіотекѣ въ Петербургѣ имѣется дефектная рукопись прозаическаго Шахъ-Намэ (см. XXXII вып. Сборника, стр. 166=Оп. т. I, стр. 351), но есть ли въ ней Бааміани, неизвѣстно. А. Хахановъ въ своихъ Очеркахъ по исторіи грузин. лит. (вып. 3, стр. 115) говоритъ, что грузинскій переводъ Шахъ-Намэ доведенъ только до Баамана, но затѣмъ въ дополненіяхъ (стр. 422) на основаніи частнаго письма 1886 г. сообщаетъ, что отрывки Бааміани и Бевант-Мавджаніани найдены профессоромъ Шухардтомъ въ рукописи XVII вѣка.

²⁾ См. XXXII вып. Сборника, стр. 167=Опс. т. I, стр. 352.

იყო, მის მეტი პერაჯინ მოეხმარა, ფიციით მან ზგურე თქვა: მე ბაამანს ხაროდეს არ უღალატებო და არცა ნასყიდსა მონასა ვეუძობი. Пред-
последняя глава: აქა ბაამანისაგან ბარზინის ბეჭარის თხოვნა. По-
следняя недоконченная глава: აქა ბაამანის და მისთა ლაშქართა გატეხა
ბარზინისაგან და ბაამანის გარდასკეწა. Сохранившийся текстъ этой
главы: კელმწიფის ბაამანის ლაშქართა ერთობილთა ვახკვი, აბჯარი
და მუზარადი ერთობილი მოედანსა შიგან გაუარეს, და ცხენოსნები
უკლა გზისა უზოდ გაიქცეოდეს და გარდაიკეწებოდეს. სოფადარი,
ბარზინ და როსტომ-თურ უყანა მისდედეს. კმალ მოწვდიდნი. ეზობი
ერთი დასტეცს ბაამანის ლაშქართაგან, რომე დახტცილთა აზვარიში
და დათვლას არ ეტებოდა. ეზობი გულოკანი მეომარი დაისოცა და
დაატყვევეს, რომ კაცთა გონება და ჭკუას ვერ მოიგონებს, რომ აღუ-
რიცხოთ. ექსასი ასი ათასი მოკვდა და დატყვევდა ამ ორს შებმაში,
დაკვდა ბაამანს. მეომე ბაამან, . . .

3. № 860. Караманіани, ყარამანიანი, обширная фан-
тастическая повѣсть, переводъ съ персидскаго сардара-сахл-
хучеса Давида Орбелиани. Эта повѣсть не докончена и зан-
имала въ сборникѣ страницы 633—744. Заглавіе: წიგნი ყა-
რამანიანი, ნათარგმნი სპარსულისაგან ქართულათ ორბელიანის
სარდალ სალთხუცის დაკითხისაგან ტვბილი და ამოდ სასმენელი სა-
კაუკაციო. Начало текста: ზირველ უამად სპარსეთს შიგან იყო კელ-
მწიფე დიდი, რომელსა ეწოდა თაკბურად. ესე იყო მორტემული და
აღსრულებული ყოველსა ზედან სპარსეთსა. უამას ამისსა მეფობასა
ჭკუთა და დეოთაგან კაცთა ნათესავთა მრავალი ზიანი ეცემოდა.
Конецъ: დიდი კელმწიფე უშინგ ამიერ სოფლით გარდაიცვალა.
ზირველვე ჭკუენა და კელმწიფობა ყარამანს დაულოცა.

4. Амправъ-Дареджаніани. წიგნი ამირან დარეჯანის
ძისა. კარი ზირველი. აბესალომ ინდოთ მეფის აზვავი. Начиная отсюда,
сборникъ имѣлъ отдѣльную пагинацію арабскими цифрами и
общую по тетрадамъ. Отъ названнаго произведенія сохрани-
лись только первыя двѣ страницы и дальше въ сборникѣ
недостаетъ до 261 страницы. Какъ видно изъ оглавленія
въ концѣ, на этихъ страницахъ, кромѣ Амправъ-Дареджа-

ნაიპ, რომჯალის *Венхисъ-тжаосани*, *Оманіани* и недостающая теперь часть прозаическаго *Бараміани*.

5. Прозаическій Бараміани; начала, какъ мы сказали, пѣтъ, сохранившаяся часть занимаетъ страницы 261—316. Начало дефектнаго текста: ღვთის მოწყალებით ბოძებული, და ყოველის ჩემის დიდებისაგან უმეტესო და განბო, რომისაჲ სოფლისაჲ ჩემისაჲ სასურველო და სასატრელო. Далѣе приведена глава: აქა ქიშვარ კელმწიფისაგან თავის შვილის ბარამ ქაბუგის დარბეგბა ¹⁾. Въ концѣ записъ киноварью переписчика священника Николоза Чачикашвили, изъ которой видно, что эта часть рукописи кончена ноября 28-го, 1777-го года: აღწერა წიგნი ესე კელითა ჩხიკასშვილის მღვდლის ნიკოლოზისათა. ღმერთთა მშვიდობაში აკმატე ბეთა ჩემთა ამათ. აღწერე, შეწესებული ვიყუ და სსჯა ნუგეში არ მქონდა, და ეს მოვიგონე და ამით შევექცე. აღწერე ნოენბერს კ^ტ, ქორნიკონს უა ე:-

6. Бараміани въ стихахъ, сочиненіе Ованы Мдивана, занимаетъ страницы 317—404 и представленъ полностью. Начало: წიგნი ბარამ ჩინელთ ქაბუგისა. კარი ჰორველი. დასაწეისი ვრანშერ ჩინელთ მეფისა ანბანი ი. თ. დ. ²⁾. Конецъ нашего произведенія такой, какъ въ № 1613 рукописи Общества грамотности ³⁾. Эта часть рукописи кончена священникомъ Николозомъ Чачикашвили 30 декабря 1777 года: გასრულდა წიგნი ესე ბარამ და გულიჯანის ჩინელთ მეფე-გედლოფლისა და იქმნა ამა მიჯნურთა ამაკათა ლექსი რჯას თორმეტი. მწერალი ამისი ნიკოლოზ ჩხიკასშვილი აღიდოს ღონ სულით და კორცით, ბენით და ასულით. ამისთვის მოვიგონე: მწესარე ვიყუ და სსჯა ნუგეში და შემაქცეკარი არავინ მეკანდა და ამით შევექცეოდი სოლმე. ღონ მშვიდობაში აკმაროსთ მეს ჩემსა კორნილიეს და მესა

¹⁾ Содержание прозаическаго Бараміани см. XXXIII вып. Сборника, стр. 134=Опис. т. I, стр. 552.

²⁾ Начало этого произведенія и его содержание см. XXXIII вып. Сборника, стр. 114 и 141=Опис. т. стр. 532 и 559.

³⁾ См. XXXIII вып. Сборника, стр. 105=Опис., т I, стр. 523.

იყო, მის მეტი კერძონ მოეხმარა, ფაციით მან ზგრე თქვა: მე ბაამანს
ნარადეს არ უღაღატებო და არცა ნასიფდსა მონასა ვეუმობა. Пред-
послѣдняя глава: ჟა ბაამანისაგან ბარწინის მუქარის თსოვნა. По-
слѣдняя педоконченная глава: ჟა ბაამანის და მისთა ლაშქართა ვატესა
ბარწინისაგან და ბაამანის ვარდახვეწა. Сохранившійся текстъ этой
главы: კელმწიფის ბაამანის ლაშქართა ერთობილთა ვაჰკვი, აბჰარი
და მუჩარადი ერთობილი მოედანსა შიგან ვაყარეს, და ცხენოსნება
ეჟელა გზისა უვზოდ ვაქტეოდეს და ვარდაიკვეწებოდეს. სოფადარი,
ბარწინ და როსტომ-თურ უგან მისდედეს. კმელ მოწვდილნი. ესომი
ერთი დახორეს ბაამანის ლაშქართაგან, რომე დახორცილთა ანგარიში
და დათელა არ ეგებოდა. ესომი ვულავანი მეომარი დახორცა და
დაატევეეს, რომ ვანთა გონება და ჰკუთ ვერ მოიგონებს, რომ ალ-
რინსოთ. ექსასია ასი ათასი მოკვდა და დატევევდა ამ როს შებმაში,
დავღდა ბაამანს. მერმე ბაამან, . . .

3. № 860. Караманіани, ყარამანისი, обширная фан-
тастическая повѣсть, переводъ съ персидскаго сардара-сахлт-
хуцеса Давида Орбелиани. Эта повѣсть не докончена и зани-
мала въ сборникѣ страницы 633—744. Заглавіе: წიგნი ყა-
რამანისი, ნათარგმნი სპარსულისაგან ქართულათ ორბელისიძიდას
სარდალ საღთხუცის დავითისაგან ტკბილი და აძოდ სასმენელი სა-
ვაჟეცო. Начало текста: ჰირველ ვამად სპარსეთს შიგან იყო კელ-
მწიფე დიდი, რომელსა ეწოდა თაკბურად. ესე იყო მოარტმული და
აღსრულებული ყოველსა ზედან სპარსეთსა. ვამსა ამისსა მეფობისა
ქვთა და დეითაგან ვანთა ნათესავთა მრავალი ზიანი ენგროდა.
Конецъ: დიდი კელმწიფე უმანგ აძიერ სოფლით ვარდაიკვალა.
ჰირველვე ქვეყანა და კელმწიფობა ყარამანს დაულოცა.

4. Амранъ-Дареджаніани. წიგნი ამირან და რეჰანის
ძისა. ვარი ჰირველი. აბესალომ ინდოთ მეფის ანბავი. Начиная отсюда,
сборникѣ имѣлъ отдѣльную пагинацію арабскими цифрами и
общую по тетрадиямъ. Отъ названнаго произведевія сохрани-
лись только первыя двѣ страницы и дальше въ сборникѣ
недостаетъ до 261 страницы. Какъ видно изъ оглавленія
въ концѣ, на этихъ страницахъ, кромѣ Амранъ-Дареджа-

შიაში, რომალებს *Венхის-თკაოსანი*, *Оманіани* и недостающая теперь часть прозаическаго *Бараміани*.

5. Прозаическій Бараміани; пачала, какъ мы сказали, нѣтъ, сохранившаяся часть занимаетъ страницы 261—316. Начало дефектнаго текста: ღვთის მოწყალებით ბოძებულა, და ყოველის ჩემის დიდებისგან უმეტესა და განბო, ორისაჲ სოფლისაჲ ჩემისაჲ სასურველო და სანატრელო. Далѣе приведена глава: აქ ქიშკარ კელმწიფისგან თავის შვილის ბარამ ჩადუკის დაბრუნება¹⁾. Въ концѣ записъ киноварью переписчика священника Николоза Чачпашвили, изъ которой видно, что эта часть рукописи кончена ноября 28-го, 1777-го года: აღწერა წიგნი ესე კელითა ჩაჩიკასშვილის მკვდლის ნიკოლოზისათა. ღმერთო მშვიდობაში აკმაძრე ძეთა ჩემთა ამთ. აღწერე, შეწუხებული ვიყუჲ და სხვა ნუგეში არ მქონდა, და ეს მოვიტონე და ამით შევექცე. აღწერე ნიკონბურს კ⁶, ქორიხიონს უ ა ე:—

6. Бараміани въ стихахъ, сочиненіе Ованы Мдивава, занимаетъ страницы 317—404 и представленъ полностью. Начало: წიგნი ბარამ ჩინელი ჩადუკისა. კარი ზირველი. დასაწყისი ვახუშტი ჩინელი ძევისა ანბანნი II. T. D.²⁾. Конецъ нашего произведенія такой, какъ въ № 1613 рукописи Общества грамотности³⁾. Эта часть рукописи кончена священникомъ Николозомъ Чачпашвили 30 декабря 1777 года: გასრულდა წიგნი ესე ბარამ და გულიჯახისა ჩინელი მეფე-გედარფლისა და იქმნა ამა მიჯნურთა ამბაკთა ლექსი რუას თორმეტი. მწერალი ამისი ნიკოლოზ ჩაჩიკასშვილი ადიდოს ღვთის სულით და კორცით, ბენით და სულით. ამისთვის მოვიტონე: მწუხარე ვიყუჲ და სხვა ნუგეში და შემეჭკეკარი არავინ მეხანდა და ამით შევექცეოდო სოღმე. ღვთის მშვიდობაში აკმაძროსთ ძესა ჩემსა კორნილიეს და ძესა

¹⁾ Содержание прозаическаго Бараміани см. XXXIII вып. Сборника. стр. 134=Опис. т. I, стр. 552.

²⁾ Начало этого произведенія и его содержаніе см. XXXIII вып. Сборника, стр. 114 и 141=Опис. т. I, стр. 532 и 559.

³⁾ См. XXXIII вып. Сборника, стр. 105=Опис., т. I, стр. 523.

ჩემს თომას და შვილთა მათთა. დაწერს და გასრულდა დეკემბერს
დ. ქვს უ 2 ე.

7. Барамгуріани, который въ нашемъ сборникѣ
пзвъстенъ подѣ названіемъ „Большой Бараміани“—დიდი ბა-
რამიანი; иногда вмѣсто Бараміани встрѣчается форма „Бара-
маніани“—ბარამიანი. Это произведеніе занимаетъ 186 стра-
ницъ (листы 131—213); на каждой страницѣ 10—11
строфъ. Внизу на полѣ замѣтка: ვიწყე მარტის: იე: ქვს: უობ:-
—„Началъ (пополненіе) 15 марта, въ коронковъ 472“
(=1784). Въ концѣ киноварная записъ: განსრულდა რაც აკლდა
ჩაჩიკასშვილის წიგნოლოზისათა თვესა აპრილისა ვ. ქვს: უ 2 ბ.—
„Полнено, что не доставало, Николозомъ Чичикашвили мѣ-
сяца апрѣля 6-го, въ коронковъ 472“ (=1784). Наблюденія
показываютъ, что при перепискѣ этой части рукописи въ
1778 году были оставлены пустыя мѣста на страницахъ:
24—26; 33—34; 49—50; 51—52; 70; 79—80; 121.
Всѣ эти страницы пополнены въ 1784 году. Остаются пу-
стыми стр. 57—58. Заглавіе: ანბანი სწავსუელი ქართულენო-
თარგმანები ქვეყნის მხურობელისა ბარამ ხელმწიფისა და შვილთა ქი-
ვართა ხელმწიფეთა ქალების შერთვა და ცხოვრება მათი. ისმინეთ
კეთილი და ამა კარგი უერთა სასმენელი. О предисловіи и послѣ-
словіи автора грузинскаго Барамгуріани мы уже говорили при
разборѣ предыдущей рукописи. Не имѣя пока цѣльнаго тек-
ста этого произведенія, мы не можемъ съ точностью указать
размѣръ дефектовъ, но, повидимому, они не велики. Исправ-
нѣе и древнѣе текстъ рукописи Общества грамотности. Впро-
чемъ, существенныхъ разнотченій между этими двумя тек-
стамп не особенно много.

8. Повѣсть Миріани, წიგნი ჩინეთას ჭკბუკისა მირიას.
Она представлена полностью и заключаетъ въ себѣ 35 стра-
ницъ (л. 214—240). Переписка кончена Николозомъ Чачи-
кашвили 15 октября 1778 года. განსრულდა წიგნი იგი მირიანა
აკლითა ჩაჩიკასშვილის ნიგოლოზ მღვდლისათა. მკითხველნო, თქვენს

სულიერად მოგვიხსენეთ. ოკდობხერს ი ე, ქს უ ა ვ. **Заглавіе:** აჭა ანბაკი დასაწყისი ჩინეთის სელმწიფოსა და ძისა მისისა მირისა, რომელი მისცა ღწან ფერის ასულთან ღვთის კედრებით ჭბუკი კარგი და შუენიერი. **Начало текста:** იჟო კელმწიფე ერთი ხოსროვამ ძალა და ძლიერი ჩინეთისა.

9. **Повѣсть Чарь-давршіани**, ჩარ-დავრიშანი, **заключаетъ въ себѣ 33 страницы (л. 240—273).** **Заглавіе:** დაიწყება წიგნი ესე აშო და ტუბილი, რომელსა ეწოდების ჩარ-დავრიშანი, დავრიშთ ანბაკი და დიდის სელმწიფის კონსტანტინე-პოლის მპეროდლის და ძლიერის. **Переписка повѣсти кончена Николозомъ Чачикашвили ноября 6-го, 1778 года:** განსრულდა ჩაჩიკასშიელის ნიკოლოზისათა ნოებერსა ე.: უ ა ვ.:-

10. **Тимсаріани** ¹⁾, თიმსარიანი, **заключаетъ въ себѣ 32 страницы (л. 273—293);** **въ концѣ недостаетъ, и текстъ прерывается на не доконченномъ 27 рассказѣ „Дити и украденныя деньги“** **словами:** უმაწვილმან ეგრეთ უთხრა: მაგაზე სუ და-ღობეულსარ, იმათგან რათგან ასრე . . . (сравни съ моимъ изданіемъ Тимсаріани. Тифлисъ 1903, стр. 91). **Заглавіе:** იწყების წიგნი ესე თიმსარი. კარი მეორე (читай პირველი) დასაწყისი. ინდოთ კელმწიფის ანბაკი და ხათარგმნი დიდის მეფის ჰატრონის თეიმურაზისაგან, სპარსთა წიგნთაგან თქმული. ქართულად ვამო-თარგმნილი წიგნი ესე თიმსარი (сравни съ моимъ изд., стр. 1).

11. **Книга мудрости и лжи Саввы Сулхана Орбелиани**, წიგნი სიბრძნე სიწორევისა ხათკვამი სულხან ორბელიანის უამსა სიჭაბუკისა თვისისასა, **заключаетъ въ себѣ 36 страницъ (л. 294—329);** **переписка кончена 10 декабря 1778 года:** დაიწყება წიგნი ესე სიბრძნე სიწორევისა კელითა ჩაჩიკასშიელის მდღლის ნიკოლოზისათა დეკემბერსა: ი: ქკ' უ ა ვ.

12. **Бесѣда дня и ночи, или Сарке-ткмулта, царя Теймураза II,** დღისა და ღამის გაბასება, **занимаетъ**

¹⁾ О содержаніи и другихъ спискахъ Тимсаріани см. XXXII вып. Сборника, стр. 204—214=Опис. т. I, стр. 390—400.

листы 330—367; въ концѣ недостаетъ, другія мѣста тоже очень пострадали. Последняя педоконченная глава: აჭა იაკობის კურთხევის ანბავი. დღისაგან თქმა. Заглавіе произведенія: აჭა დღისა და ღამის გახასკება მეფის კრეკლის მის თეიმურაზისაგან თქმული. იქმნა ცხებულ შემდგომად წელიწადისა ცხრისა თქმისა ამისისა. წიგნისა ამას ეწოდების სარკე თქმულთა. **Конецъ:** [ჯანსირულდა ანბავი] დღისა და ღამისა სამლოთო თუ სურათ ჭირი თუ ღსინი . . .

13. **Анбавтъ-кеба того же царя (368—369).** ანბავი რომელ არს ანი და ჭა, მისდაძი ქება ამიჯანად კრეკლეს მის მეფის თეიმურაზისაგან. **Начало текста:** . . . საცნობელ გამოუთარგმანებულ ესათა.

14. **Его же Анбавтъ-кеба о семи вселенскихъ соборахъ.** ანბანთ ქება, ანბავი კრებისა, მისკა დიდის მეფის თეიმურაზისაგან თქმული (369—370). **Начало:** აღვალთ ჰირი, სიბარჩე და ძირი.

15. **Его же другая Анбавтъ-кеба—загадка.** სსკა ანბანთ ქება ამიჯანად მეფის მისკე თეიმურაზისა (370—372). **Начало:** აღვძრათ სიტყვა საცნობელი, არცა ძნად გამოხსნდების.

16. **Анбавтъ-кеба царя Теймураза I.** Заглавіе послѣдующихъ статей: აჭა ანბავი დაიწეების დიდის მეფის თეიმურაზისა, მისგან ნათქომი ესენი: შემოდგომისა, გაზაფხულისა და ვარდბულაულისა და შემთარჯანისა და ანბანთ ქება (372—373). **Начало Анбавтъ-кеба:** ადამ გასსენოთ ჰირველათ თვით ღმერთმან შექმნა რომელი.

17. **Его же другая Анбавтъ-кеба,** მეორე ანბანთ ქება თქმული მისკე დიდის მეფის თეიმურაზისა (373—376). **Начало:** აღასკენ ხემნი ბაკენი, ღმერთო სამებით ქებულა.

18. **Похвала веснѣ и о сени царя Теймураза I.** გაზაფხულისა და შემოდგომის ქება მეფის ჰეტრონის დიდის თეიმურაზისა (376—379). **Начало:** გაქებენ ზეცის ძალთა კრებული.

19. **Самовосхваление фруктовъ.** ხილთა ქება (379—380). **Начало:** მარწყვმა სთქვა, მოვალ ჰირველად.

20. Бесѣда розы съ соловьемъ Теймураза I. კარდ-ბუღბუღლისა გაბრჭობა (381—385).

21. Бабочка и свѣча, или Шамп-парвана его же (385—390). შამი-ოვარჯნის წიგნი.

22. Маджама его-же, წიგნი მკვამს მეუიის ჰატრონის თეიმურაზისაგან თქმული (390—391). Начало: კვლავა მითქვამს სიტყვა, უქმის ჰატოემან შესაშინაო.

23. Восхваление царя Александра и супруги его Нестант-Дареджаны царя Теймураза I. ქება და დიდება კვლმეოიის მეუიის ლექსინდრისი, დედოფლის ნესტან-დარეჯნისა (391—392). Начало: რადგან არ ვსცხნები ქებას, კვლობართ ამით მისხნა.

24. Мученичество царицы Кетеваны царя Теймураза I. ქეთევან დედოფლის წამება (393—397).

25. Преніе христіанина съ магометаниномъ Якова Шемокмедели, უსჯულოთა მამადიანთა და ქრისტიანეთა გაბასება ლექსინდრისაგან თქმული იაკობისაგან ირძინებითა მეუიის გიორგისათა, მისა მეუიის შენაზისათა (397—409). Конецъ.

ზოგი დავსწერე სხსუმრად, საღხინოდ სავამთენი,
ბოლოს ცოტა რამ სავწოთნული სულისა გასხნათენი,
მცირე რაც მქონდა მიძღვნია, არა ვარ ირძენი ათენი,
და უკვლამ შენდობა მიბრძენეთ, წყალობა მიყავთ ამთენი.

Послѣдній листъ завять обширнымъ послѣсловіемъ переписчика священника Николоза Чачикашвили, который перечисляетъ всѣ переписанныя имъ и помѣщенные въ семь сборникѣ произведенія и сообщаетъ о своемъ горѣ. Онъ лишился жены и сыновей, изъ имѣнія своего былъ выгнанъ врагами, прихода не имѣлъ; остался одинъ, скучалъ и горевалъ и потому для развлеченія взялся за переписку этого сборника, надъ которымъ работалъ цѣлый годъ и который оставляетъ своимъ сыновьямъ Корнелію и Томѣ. Пробѣлы въ текстѣ нѣкоторыхъ произведеній произошли отъ того, что у него не было подъ руками полныхъ оригиналовъ и потому

не нашелъ таковыя, чтобы пополнить ихъ ¹⁾). Далѣе переписчикъ распространяется о полезности знакомства съ такими произведеніями литературы и проклинаятъ тѣхъ, которые уничтожатъ, попортятъ, расчлениатъ или украдутъ этотъ сборникъ. Часть даты и текста послѣсловія недостаетъ; сохранившаяся половина даты указываетъ на 24 января 7287 г. отъ сотворенія міра (=1779 г. по Р.Х.):

განსრულდა წიგნი ესე: როსტომიანი; ბასიანი; ყარაბაგნიანი; ამირან-დასრუგნიანი; კეკელი-ტყეოსანი; ომიან-ჭანტუიანი; მცირე ბარამიანი; ბარამ და გუდგუგნიანი; დიდი ბარამიანი; წინელთ ჭანტუის მირიანი; წარდავრიშანი; თიმისარი-ინდოელთ კელმწიფის ანბაკი; სიბრძნე სიტყუის; დღისა და ღამის ბასი, რომელსა ეწოდებოდა სარკე; ანანთ-ჭეპა; კრების ანბაკი; შემოდგომა-გაზაფხულის ბასი; ხე-ხილთ ჭეპა და ბასი; ვარდ-ბუღბუღისა; შამი-ფარვანისა; მკჳაძა მუნსარიბი ლექსი; წამება ქეთევან დედოფლისა; ქრისტიანისაგან თათართ ბასი. ესენი აღსწერე მე ცოდვილმან სასიკისპილმან მკვლელმან ნიკოლოზს. რიგი არ იყო სემუან ამირი წყარისა, მაგრამ ამ მიზეზით, რომ დიად შეწყხრული ვიყუი და შწყხარებისაგან გული დიად შეწყხრბილი მქონდა სემის სასურველის შვილების და მეუღლის ამირ სოფლით ვარდაცვალებითა. იმას უკან ზატრანი და სუტეში არავინ შეკანდა და მარტოობით ვადამებდი და მათთვის ვსწყხდი, მამუღილამ მტრისაგან გამოვარდნილი ვიყავ და სამწყსო და საყდარი არ მქონდა, რომ მით შექტეოდი და შემემუსვა, აჯაგ და ეს მოვიგონე, ცუდაობას ესეკ ვამკობინე; ბეკრი ვარგი ანბაკი სემს წელელს გულს დაკოდელს მალამოთ დაჯდე და ამით უკუვიყრიდი და შწყხარება გამყრობოდა ხოლმე. ახლა ამას გვედრებით: ვინც იხილოთ ეს სემი წლის ნაშრომი, ნუ მიძრახვთ და ნუცა შწყეკთ, ამას რომე ბეკრი ვარგი სამლოც და საურაც არის კაცთა შესმატათ. ვინც ივითროთ და ამ წიგნს შექტეკთ, სემთვის შენდობა ბრძანვთ, რამეთუ ნაშრომი ესე დარჩების და სენ წარვალთ. გვედრებით, რომ ეს წიგნები ერთ-

¹⁾ Однако черезъ нѣсколько лѣтъ послѣ написанія этого послѣсловія, а именно въ 1784 г. переписчикъ нашелъ другой оригиналъ и дополнилъ Барамгуріани, какъ мы отмѣтили выше.

მხერთს არ მოაშორკოთ. ღმერთო მშვიდობასში ახმარე ამის ზეტონის ძეს ჩემს კორნილიუსს და ძმას მისის თომას და ცოლთა და შვილთა მისთა, რომ ჩემად სხსენებულად და იადგონად ჩემდა დასხეს და ამაზედ მომიგონონ და არ დაიკარგონ ჩემი გკარი და სსეული. წყუული იეოს ის გაცი თუ ქალი, თხოვნით წაიღოს და ამის ზეტონის დააგვიწუდეს და აღარ გამოუჩინოს. წყუული იეოს, რომელსაც აქედამ ანბავი მოეწონოს და ან რვეული ამოგლიჯოს და ან იფურცელი აღმოხიოს და ან უბრალოთ არშიაზე ბღარჯვა დაუწეოს და ან იებინად და უხადვლელად და ჩინიათ იხმაროს ამისი მსმენელი გურთხეული იეოს და ისარებდეს კითხვითა და მის ანის სმენითა უგუნისამდე. გურთხეულ იეოს, ვინც ამისთანა თუ სსვა რიგი ანისი წიგნები ჩახოს და ის გარდაწეროს და იმაზედ იქორნახელოს, რომ ქუეფანსუდ ჰირველი ანბავი არ ამოკარდეს და მათ იფლავნთ ანბავი გაასდლოს: შესაქრეკარდაც დიად კარგია და უმაწვილმანც რომ კითხვით ამკარი წიგნები გატეხოს, მრავალს შეიმაცებს და კაი სწავლულიც შეიქნება, მრავალს ადგილს გამოიფენებს, სმდლოთ თუ სკართ, კელმწიფესთან თუ ამხანავთან. ესაი მოხდება რომ მრავლის წიგნის კითხვა დიდად გამოადგეს. ამ წიგნში ზოგი ანბავი სრულია და ზოგს ანბავს ავლია, ამათ რომე რომელიც დედანი ვიშოვე, ხაკლები იეო და ძერძე ცდით ბეკრს კეცადე და შესათავებული დედანი ველარ სად ვიშოვე, თორემ მსურდა ამათი შესრულებით ყოფნა.

წმიდაჲ სმებავ, აბრაჰამ, ისაკ და იაკობის ღმერთო, მშვიდობასსა[შინა და დღეჲ]სელობასში და სიხარულში და მამულის ამენებაში და ცოლითა და შვილ[ებითა ბედნიურ]ებაში და ერთმანერთის სიყვარულში და ერთობაში ახმარე ჩემს . . . შეიღს ჩანავაშვილეს კორნილიუსს და თომას კითს . . . ოდენ და სიციცხლითაც უგუნითა უგუნისამდე ამინ . . . გაუწერეს სმება, რამაც კაცმან ან ბატონმან, ან ამხანავმან, [ან მცირე]მან, ან დიდუღლმან შეისარბოს, წაართოს, ან მოჰაროს, ან თხოუბ . . . და დამალოს, ან რვეული და იფურცელი ამოგლიჯოს და მოხიოს, ან ვინც არ გაუფრთხილდეს. გასრულდა იანვარს კდ: დასაბამით: **ԿՆՍՆ: ԻՈ . . .**

Затѣмъ приведень указатель статей. ამ წიგნის რანდუკი, ეს გაბოჯინებს ადიელ. Иже приведено стпхотвореніе, въ ко-

торомъ перечисляются произведенія, вошедшія въ сборникъ...

Изъ четырехъ строфъ цѣликомъ сохранились двѣ:

ამა წიგნის, თუ იკითხავთ, არის შესრულებასი,

ჰირველ არსტომის ხმავეი, მეძმე ბარამასი,

ყარამასის ხმავეთან ვიწყოთ ამირასიანი

და ტარველ და ლომი ივრიდოს ავთანდილც კაჭოთ ჭკვიანი.

ამასის ხმავეი მეძმე მტარე ბარამასის,

ვეტადენით არ დავაგდეთ ბარამ და გულუკასის,

არც დიდი ბარამასი, ტკბილად უნებონ მასის

და ხარ-დავარამასის არ კაჭებ, თავი თვითონ მოგაწონოს.

На послѣднемъ пропавшемъ листѣ, судя по сохранившемуся небольшому клочку, помѣщался распорядокъ, который практиковался въ Грузіи для іерарховъ грузинской церкви при коронованіи царей.

Кончая съ описаніемъ этого важнаго сборника, и долженъ замѣтить, что у писца въ употребленіи звука х не замѣчается никакой системы. Онъ въ нѣкоторыхъ статьяхъ вездѣ употребляетъ букву ꝑ, въ другихъ статьяхъ вездѣ пишетъ б, даже въ такихъ словахъ какъ კელმწივე, კარი и т. д.

314 (=4732). В е п х п с ь - т к а о с а п и, или „Юноша въ барсовой кожѣ“, поэма Шоты Руставели, рукопись in folio, въ 34×21 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ, обтянутомъ кожей съ тисненіями, писана на бумагѣ круглымъ красивымъ мхедрули; оглавленія и первое слово каждаго четверостишія писаны красными чернилами, остальной текстъ черными; страницъ 324. Переписка рукописи кончена въ 1827 г. 1-го января. Писецъ хорошо извѣстный каллиграфъ и авторъ многихъ стихотворныхъ произведеній Петръ Ларадзе. Рукопись прежде принадлежала Николаю Тадеозовичу кн. Челокаеву, отъ котораго, судя по

записи на 1-ой страницѣ, приобрѣлъ Д. З. Бакрадзе въ 1877 г. Начало: შესავალი პირველი კეფისი ტყაოსნისა.

ამს ამბისა დასაწყისი პირუჭლი, ჰშია და სასამხენლად შექმნიური სწავლისათვის მოზიარეთასა, ტარიელისა და სესტან-დავუკანისა, რომელსა კეფისი-ტყაოსნობით უკობებენ:

Всѣхъ четверостишій 1604. Въ концѣ стиховъ (стр. 283) записъ: სრულ იქმნა დიდება ღმრთა ყოველთა კეთილთა მიზეზსა და მზადსა:-

თუძცა იუწუნეს წიგნნი კეფისი-ტყაოსნობით კობობილნი საქარ-თუჭლოსა შინა ბეჭდილნი და კელწურილნიცა, გარნა ფრად განსრუ-ნილნი და არად საკმარნი, ამისთვის მისცემოდა გულის მოდგისება თავადს სტატკის სოკუტნიეს და კავალერს თუმანოვს გიორგი კუნ-ტის ძეს, და მოეპოვა უძველესი ნაწერი კეფისი-ტყაოსნისი კერძოთა არტანუჯისათა, და ესე ბეჭეტრე უარისმან ღმრთამან მრავლითა შრომითა და ღუქვლის დადებითა მუნით გარდმოკუსწუე. იანერისასა დღესა ჩუკოსას წელსა:-

ველი მშრომელის მიწდების,

ხოლო შრომილი მისი ქმოების.

„Хотя въ Грузіи и были книги, извѣстныя подь названіемъ *Венхиси-ткаосани*, печатныя и рукописныя, но онѣ были сильно искажены и совсѣмъ негодны. Поэтому статскій совѣтникъ и ковалеръ князь Георгій Егнатъевичъ Тумановъ приложилъ стараніе и *нашелъ старый списокъ Венхиси-ткаосани въ предѣлахъ Артануджа*, и это и убогіи Петръ Ларадзе съ большимъ трудомъ и приложеніемъ старанія списалъ оттуда, января 1-го дня, 1827-го года“.

Объясненія малопонятныхъ словъ приведены въ алфавитномъ порядкѣ, и въ концѣ имѣется записъ, указывающая, что они предназначены для малосвѣдущихъ людей, а то свѣдущіе въ нихъ не нуждаются. Въ концѣ сказано, что такая записъ была въ древнѣйшемъ и трудно разбираемомъ оригиналѣ: განმარტება ლექსთა ამათ, რომელნიცა უხმარნია ბრძენსა მას შოთა რუსთველსა, თვისსა ამას შრომილსა კეფისი-ტყაოსნისა შინა,

რომელნიცა ჩვეთთავანსე მძიმედ საცნობელ და მისასდომ იქმსებას, ამისთვის აქა ახზასა ზედა ასომულ არიან ლექსნი იგი მისგანვე განმარტებითა თვისითა მხალეულთავან ადულ მისასდომელად; სოლო მრავალთა უწეის და არად საკმარ არს მათთვის განმარტება ლექსთა, და ესე შრომა დაჭმთვის მათთვის, რომელთაცა საკმარ ექმნებას. ესრეთ ეწერა უძველესსა და ძნელად აღმოსაცნობელსა დედანსა შინა:—
 Въ текстѣ союзъ да передъ 4-ымъ стихомъ всегда пропу-
 скается. Въ остальномъ текстѣ рукописи близко подходитъ къ изданію Чубипова, только въ нашей рукописи лишнихъ 11 четверостишій. Въ изданіи Чубинова 1593 строфъ.

315 (=1586). Венхისъ - ტაოსანი შოთა რუსთაველი, рукопись въ 31×21 сантиметра, въ новомъ картонномъ перешлетѣ, перекрытомъ хорошимъ сафьяномъ, писана на бумагѣ мелкимъ круглымъ мхедრული и черными чернилами; оглавленія по первое слово каждого четверостишія писаны красными чернилами. Въ числѣ знаковъ филиграней бумага имѣется 1831 г. Пагинація показана на каждой страницѣ буквами мхедрული; всѣхъ страницъ 282, не считая оглавленія изъ 4 страницъ и объясненія словъ въ концѣ, которое занимаетъ 12 листовъ. Писецъ дячокъ Петръ Мопсеевичъ Таблиашвили. Рукопись первой половины XIX вѣка; раньше она принадлежала Бетеванѣ Георгіевнѣ Джамбакуръ-Орбелиани, урожденной Эристовой, и поступила въ библіотеку Общества отъ ея дочери Александры Макаровны кн. Меликовой въ 1880 г. Въ концѣ запись рукою текста: თქმცა იუენეს წიგნნი ჩუფსის ტყაოსნობით კობილნი საქართველელსა შინა ბეკდილნი და იელწირილნიცა, გარსა ფრიად განსრუენილნი და არად სასმარნი, ამისთვის მისცემოდა გულს მოდგინება თავადსა სტატისკო სოკეტნიკის და კაკლეის თუმანოკს გიორგი ეგნატის ძეს და მოკპოკა უძმელესი ნაწერი ჩუფსის-ტყაოსანი კერძოთა არტანუჯისათა და ჰეტრე ლარამეს მრავლითა შრომითა და ლავწლის დადებით აღეწერა მშუჭნიკის სულით და ადიელ საკითხავით. სოლო ესე მე

ქნისის მამუკა ორბელიანის ¹⁾ სამსჯელო-ქამიეროდ და პედნიერობის შინა მოსხმარებლად აღკვესურე ფირად უღიოსძან ზეტრე დიასოქმის ტაბლაშვილძან მოსეს ძემ.

„Хотя въ Грузіи и были кнѣги, извѣстныя подѣ названіемъ *Венхисъ-ткаосани*, печатныя и рукописныя, но онѣ были сильно искажены и пикуда негодны. Поэтому статскій совѣтникъ и ковалеръ князь Георгій Егнатьевичъ Тумановъ приложилъ стараніе и нашелъ *старый списокъ Венхисъ-ткаосани* въ сторонѣ Артануджа и Петръ Ларадзе списалъ съ большимъ трудомъ и заботами красивою и легко разбираемою рукою, а я, совсѣмъ недостойный дьячокъ Петръ Мопсеевичъ Табліашвили, напсалъ сіе (съ той рукописи) въ долгоденствіе и на счастье князя Мамуки Орбелиани ¹⁾.“

Запись эта не оставляетъ сомнѣнія въ томъ, что разбираемая рукопись есть копія предыдущей. На послѣдней страницѣ имѣется запись рукою Левана Меликова о покупшѣ на жизнь императора Александра II 4 апрѣля 1866 года и о томъ, какъ по этому поводу въ Сіонскомъ соборѣ отслужили благодарственный молебенъ 5 апрѣля.

316 (=2686). *Венхисъ-ткаосани*, рукопись in folio, въ 36×22 сантиметра, писана на бумагѣ мелкимъ круглымъ мхедрули первой четверти XIX вѣка. Досчатый переплетъ, перекрытый кожей, въ который рукопись вложена, вѣроятно, взята отъ другой рукописи и потому она въ немъ не помѣщается: переплетъ короче рукописи. Заглавія и первое слово каждаго четверостишія киноварныя; текстъ писанъ черными чернилами; страницъ 251. Бумага безъ филиграня. Писецъ неизвѣстенъ, по рука та же, которой писана предыдущая рукопись, и въ началѣ спшимъ карандашемъ сдѣлана приписка, что рукопись переписана въ 1825

¹⁾ Эти два слова написаны новою рукою и чернилами, чѣмъ остальной текстъ.

г. Петромъ Моисеевичемъ Таблѣшвили. Текстъ совершенно совпадаетъ съ текстомъ предыдущей рукописи, только онъ въ разбираемой рукописи недоконченъ и прерывается 1434-ымъ четверостишіемъ, который начинается стихомъ: ტარიელ მადლსა ისდღდა ტურფა სიტყუთ და ენათა(=1435 четв. изд. Чубинова). Далѣе на двухъ страницахъ отмѣчены оглавленія и начальныя слова четверостишія красными чернилами—лучшее доказательство, какъ писали рукописи въ старину.

317 (=2781). В е и х и с ь- т к а о с а н ი, рукопись in folio, въ 34×22 сантиметра, въ картонномъ ободранномъ переплетѣ, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули и черными чернилами; страницъ 248; переписана рукописъ въ 1836 году, 28 августа, рукою секретаря церкви Креста Георгія Мижероведжи. Рукопись эта во всемъ сходная съ рукописью, переписанной Петромъ Ларадзе, повторяетъ всѣ выше приведенныя записи послѣдней. Только въ концѣ писець сообщаетъ, что онъ списалъ рукописъ съ оригинала, найденнаго Георгіемъ Тумановымъ, хотя по всему видно, что она списана съ копій Петра Ларадзе:..... და მოკლევსა გიორგი ეგნატის ძეს თუმანოვს უძველესი ნაწერი გეგნის-ტუალსანი კერძოთა არტანუჯისათა და ესე მე მუნიტგან გარდმოკესწერე მრავლითა შრომითა და ლუწლისა დადებითა ჯვარის მამას მდიანმა გიორგი მთევროკუჯისათა. აღწერა ესე თვესა აკვისტოსა, კლ-სა დღესა ჩუღუნ-სა წელსა. Въ самомъ концѣ записъ:

რაცა თავსა უწერია, კაცსა იგი გარდასდების.

და, ქვეყანა დაირღვევის და ლუთის ბრძანება არ წარსდების, კელი მშრომელთა მაწდების და ნაშრომი მთების.

318 (=1515). В е и х и с ь- т к а о с а н ი, рукопись in folio, въ 35×22,5 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ, перекрытомъ кожею, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули первой трети XIX вѣка; оглавленія и первое слово важдаго

четверостишія писаны красными чернилами, остальной текст черными; страницъ 264. Филигрань бумаги 1828 г. Начало и конецъ текста такое, какъ въ предыдущей рукописи. Въ концѣ нѣтъ добавленій Навучи Цицишвили. Рукопись прежде составляла собственность Стефана Чигіанашвили.

319 (=3442). В е п х и с ь - т к а о с а н и, рукопись in folio, въ 32×21 сантиметра, безъ перенлета, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули съ красными оглавленіями и съ красными начальными словами четверостишіей; страницъ означено 250, но первыхъ 20 страницъ недостаетъ, хотя начало текста Вепхисъ-ткаосани налицо; очевидно, 20 первыхъ страницъ занимало другое произведеніе, такъ что въ рукописи теперь 230 страницъ; изъ нихъ 25—26 недостаетъ. Добавленій Навучи нѣтъ въ концѣ. Переписка рукописи начата въ 1849 г. 18 октября и окончена 1 января 1850 г. коллежскимъ регистраторомъ Симономъ Ивановичемъ Коргановымъ, о чемъ въ концѣ имѣется записъ: ღიწერა ეს კუების-ტეოსისნი ქალაქის ტფილისსა ხელითა კოლეჯისკის რეგისტრატორი სიმონ ავახეს ძე ყორღანოვისათა. დაწყო გარდმოწერა 1849-სა წელსა ღვინობისთვის 18-სა, გათავდა წერა 1850-სა წელსა ასალ წელიწადს დღეს.

Начало такое, какъ въ предыдущихъ рукописяхъ, въ концѣ нѣтъ указателя и объясненія словъ.

320 (=305). В е п х и с ь - т к а о с а н и, рукопись in 4°, въ 25×20 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ, перепрытомъ черной кожей съ тисненіями, писана на бумагѣ мелкимъ строчнымъ мхедрули и черными чернилами; страницъ 250; переписана рукопись коллежскимъ регистраторомъ Іоанномъ Іосифовичемъ Ларадзевымъ, вѣроятно, въ половинѣ XIX вѣка. Въ концѣ записъ переписчика: სრულ იქმნა წიგნი ესე ხმობილი კუების-ტეოსისნად კეთილშობილის კოლეჯისკის რეგისტრატორის იოანე იოსების ძის ღარაძისა მიერ. Добавленій Навучи

въ концѣ пѣть, равно какъ указателя и объясненія словъ; начало обычное, четверостишіи 1604. Текстъ совпадаетъ съ текстомъ, писаннымъ Петромъ Ларадзе.

321 (=3430). В е н х и с ь - т к а о с а н и, рукопись in folio, въ 36×23 сантиметра, въ досчатомъ переплетѣ, перекрытомъ черною кожей, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули первой половины XIX вѣка; чернила черныя; въ началѣ недостаетъ и текстъ начинается стихомъ: სანსა ჰეხნე წელისაღსა ოგი შენი სამკობარი. Конецъ сохранился и онъ показываетъ, что рукопись списана съ печатнаго изданія царя Вахтанга VI 1712 года и потому повторяетъ послѣсловіе названнаго изданія:

აწ დაიბეჭდა სტამბაში ჰირველ ნაწერი კელისა,
უგბილთა აურიად სასწავლო, გონიერთ გულთა თმენისა,
მუფის ვასტანვის ბძანებით და სიბრძნით კეთილ მჭუნელისა
და ნალჯაწი მისისი მლოცველისა მესტამბე მიჭეულისა.

დაესრულა ესე წიგნი ქორონიკონს უნსა სმულსა ი т. д.

Въ рукописи приведено и начало толкованія царя Вахтанга VI. თარგმანი ჰირველი წიგნისა ამასა კეფხვის ტეაოსნისა თქმული ბატონისშვილის გამგებელის ჰატრონის ვასტანვისა. . . .

322 (=3441). В е н х и с ь - т к а о с а н и, рукопись in folio, въ 33,5×20,5 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули съ красными оглавленіями и съ красными начальными словами четверостишіи; вторая половина картопаго переплета ободрана; въ концѣ недостаетъ; послѣднее четверостишіе начинается такъ: ავთანდილ და ფრიდონისთვის ორნი ტახტი დაამზადეს (=Чуб. четв. 1574). Страницъ 224. Изъ заглавія видно, что переписка рукописи начата въ 1840 г. დაიწყო ჩემსა წელსა (въ рукописи დღეს?) თებერვლის კ დღესა. На листѣ, приклеенномъ къ переплету, дата исправлена въ томъ смыслѣ, что къ перепискѣ приступи-

или 15 мая 1840 г., а не въ февралѣ: წელს ჩემსა მისის ი დღეს მოვიწე ესე ვეფხვის-ტუალსნი, რომელიც იქით ზირზე სწეობ, იმ თუში აღარ მამცა ჰატონმა, რა მუწურა, და მისში დავიწეე. Оглавление такое, какъ въ рукописи, переписанной П. Ларадзевымъ, и текстъ тоже примыкаетъ къ этому варианту. Продолженія Нанучи Цицишвили нѣтъ.

323 (=2315). В е н х и с ь - т а о с а н и, рукопись in folio, въ 33×22,5 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ, перекрытомъ черной кожей, писана на синей бумагѣ строчнымъ прекраснымъ мхедрули съ красными оглавленіями и незатѣйливыми заставками; страницъ 218; въ числѣ знаковъ многочисленныхъ филиграней бумаги 1811 г. и знакъ pro patria, а также очень большой гербъ сложнаго рисунка; гербъ города Ярославля и буквы М, М, Г и другія. Рукопись первой четверти XIX вѣка, въ началѣ дефектна и текстъ начинается стихомъ: შემოვიდა მის წინაშე თინათინას მონა ზანგი (=121 четв. Чубинова). Съ 191 страницы идетъ добавленіе Нанучи, но въ концѣ тоже недостаетъ, и послѣднее четверостишіе начинается такъ: ვაზისა ჳრქვა უმარი არ დავდებო არათ არა.

324 (=1727). В е н х и с ь - т а о с а н ი, изъ книгъ Рафаэля Эрнстова, рукопись in folio, въ 32,5×21,5 сантиметра, въ картонномъ переплетѣ, писана на бумагѣ полукруглымъ мхедрули; оглавленія и первое слово каждого четверостишія писаны красными чернилами, остальной текстъ черными; имѣются и раскрашенные заставки недурного выполненія; листовъ 133. Рукопись переписана женою Автандила Амцлахвари, княгинею Анною, для своего сына Александра и кончена 25-го октября 1825-го года, о чемъ имѣется въ концѣ запись: დასრულდა თუესა ოქტომბერს კე დღესა, წელსა ჩეკე. აღწერე მე თავადის ავთანდილ ამილახორავის გენისა ანსამ

ესე ვეფხის-ტყაოსანი: მისა ჩემისა თა ლექსანდრესათვის. [სხსა]. Далѣ другою рукою приведены два акростиха; изъ началь-ныхъ буквъ перваго составляются слова: დავითი ი ანა — „Давидъ и Анна,“ а второго — ვეფხის-ტყაოსანი — „Вепхисъ-тқаосани“:

დაწერილ ესე შენ მიერ	აღმიხნდა ამო ქმნილებად,
ამად რომელ მდებარძან ესე	ხალვაწ შენნი შენდა სსენებად,
მითაჲ წარწერე და დაშვირ	ხათქვი მზეთა მათ საქებად,
იოქასცა ქება სსებათაგან	აჲად არ სადა სსენებად.

მიქმენ მიმღებულ შენ ძიერ	ტკბილ წიგნი სამის სრულებით,
მეტრეთე მასთან ეპისტოლისა	შოკლად ათშიდ რეულებით,
შრიად გჯეგუ გულს მოდგენება	ბრ ყოგნა ნაკაზმულებით,
ხის უდიოთა, ნემტურ სამოგუით,	მრფერ არ იასმულებით,
შეგარული მიილე შენის მშის დავით თუმანოვისაგან. Свѣку на полѣ четверостишіе ивою рукою:	

ამ შესხ ხალვაწსა მდებარედ დაემზერი სკვდიო ლესილი, ლერსით გჯგონი ცრემლ ფრქვევით, სად გიწერია საკელი, რად არ მედიოსა უბედურს გამეცან მშობლის მშობელი, ასულმაც დედას მოგებაჲ წვრილნი გვეო დაობლებული.

გ. ბარბარე. Начало обычное: ამა ამბისა დასაწეისი პირველი и т. д. Текстъ имѣеть добавленія Нанучи, которыя начинаются съ 116 листа. Одно четверостишіе прямо указываетъ, что добавленія не принадлежатъ Шотѣ Руставели (листъ 122):

აწ გონიერხო, სიტყუანი მოსმენით შეიწყხარენით,
ძველი ხარხომი ამბავი ლექსად კოქვენ, გაისარენით,
შოთას დაურხა უთქმელად, ჩვენ ესე დაკაბარალებით
და ლექსი მიქენით ამისთვის, ენანი მოძახარენით.

325 (=4527). Вепхисъ-тқаосани, рукопись въ картонномъ переплетѣ, въ 21×17 сантиметра, писана на сѣрой бумагѣ строчнымъ мхедрули и съ краснымъ оглавленіями; страницъ 375. Рукопись переписана Ѳсовомъ Бегтабеговымъ

въ 1805 г. и копчепа 20-го марта, какъ видно пзъ записи въ концѣ: აღიწერა გეგზის-ტფოსანი ესე კელითა თაჲდის ესოჲ ზეგთაბეგოვისათა მასის კ, წელსა, ჩეე, ქართულსა ქვეს უეჲ. Рукопись принадлежитъ къ той категоріи Вепхисъ-ткаосани, въ которой находятся добавленія Нанучи Цицишвили. Продолженіе Нанучи пачищается съ 307 страницы. Текстъ нашей рукописи неисправный. Напримѣръ, вмѣсто: ქელსა ზედანსა რდმოადგა მეტად დიდი ქარავანო, пишемъ: ქელსა ზედანსა გარდმოადგა მეტად დიდი ქარავანო.

326 (=1418). Отрывокъ Вепхисъ-ткаосани, рукопись безъ переплета in 4°, въ 26,5×19,5 сантиметра, писана на лощеной бумагѣ красивымъ круглымъ мхедрул; чернила черныя. только оглавленія, первое слово каждаго четверостишія и союзъ და, пачинающій послѣднее четверостишіе, писаны киноварью; отъ цѣльной и хорошей рукописи сохранилось только 10 листовъ. Текстъ пачищается стихомъ: ზარი გასძა, შემკობეს ქალქის ერი სრულად. Въ нашемъ отрывкѣ сохранились четверостишія, считая по изданію Чубинова: 1069—1119 и 1147—1181. Филигрань бумаги: корона со звѣздой сверху и выше звѣзды полумѣсяць. Рукопись, судя по почерку и бумагѣ, XVII вѣка.

327 (=3077). Вепхисъ-ткаосани, рукопись in folio, въ 33×24 сантиметра, писана на хорошей бумагѣ безъ филигранн круглымъ красивымъ мхедрул; оглавленія и первыя два слова четверостишій писаны киноварью, остальной текстъ черными чернилами. Текстъ каждой страницы заключенъ въ рамкѣ изъ разноцвѣтныхъ чернилъ. Рукопись дефектна, недостаетъ много и въ началѣ, и въ концѣ, и въ серединѣ; листы разрознены и вложены въ картонный переплетъ меньшаго формата, чѣмъ рукопись. Всего дошло до насъ 112 страницъ. Писецъ неизвѣстенъ, время переписки

тоже, но, суди по письму и материалу, рукопись конца XVII вѣка. Въ текстѣ наблюдаются добавленія Нанучи Цицишвили, которыя начинаются съ 93 страницы.

328 (=4499). В е н х и с ь - т к а о с а н и, рукопись въ 30,5×22 сантиметра, писана на хорошей бумагѣ круглымъ красивымъ мхедрули; первыя два слова каждой строфы писаны киноварью, текстъ черными чернилами; киноварью обозначены также на полѣ каждаго листа два слова слѣдующей страницы; знаками прерыванія служатъ по двѣ точки послѣ каждаго слова; филигрань бумаги коропа съ продолговатою дощечкой и виноградною кистью подъ ней. Рукопись дефектна, недостаетъ немного въ началѣ и въ концѣ, страницъ 492; переплетъ въ персидскомъ стилѣ тоже попорченъ и ободранъ; внутри онъ былъ покрытъ краснымъ сафьяномъ, извнѣ черною кожею и украшенъ въ серединѣ и по краямъ позолоченными пластинками съ листовнымъ орнаментомъ. Писецъ и время перешиски неизвѣстны вслѣдствіе дефектности, но несомнѣнно, что рукопись второй половины XVII вѣка; на это указываютъ бумага, почеркъ, орфографія и самый текстъ, во всемъ сходный съ текстами датированныхъ рукописей XVII вѣка. Въ текстѣ наблюдаются добавленія Нанучи Цицишвили. Рукопись была найдена въ Игдирѣ въ домѣ одного армянина и пріобрѣтена бывшимъ губернаторомъ княземъ Михаиломъ Александровичемъ Накашидзе и выслана мнѣ. По смерти кн. Накашидзе я передалъ рукопись въ бібліотеку Общества грамотности, куда по завѣщанію поступили и другія его археологическія вещи. Первый изъ сохранившихся листовъ наполовину ободранъ; первыя его три слова: *პს
კრთსა მკუბურებასა* . . . Второй листъ начинается стихомъ: *პაწინათა ჰკადრეს: მკუკო, რად ბრძანეთ თქვენა ბურებას*. Одного листа не хватаетъ еще послѣ 6-ой страницы. Последней дефектной главой въ концѣ служить: *ახდებოი აკთანდილისა,*

რომელი თქვა უამს სიკუდილისსა. Это—глава изъ продолженія Вехись-ткаосани Нанучи Цицишвили. Последнее четверостишье начинается: უხემოდ დასტენი ვარდო და იაო ფერმკართლად რა მიუჯე. Продолженіе Нанучи начинается въ нашей рукописи съ 402 страницы заглавіемъ: ტარიელის და მისთა მძათეგან ისდოთ მეუვის ფარსადანის სიკუდილის ცნობა. Начало текста: ჭედსა ზედს კარდმოადგა მეტად დიდი ჭარავანი. Два четверостишя на 427 страницѣ указываютъ на позднее происхожденіе добавленій:

ესე ამბავი ნარხომი მათ ლომთა მოარქმით მგონეთა,
გალექსევა აგლდა სვანარხმთა, მეტად ვერ მოკოვონეთა,
მხელის ჰოვანს, გული ჭკრთა, გაგარდი დაგედონეთა
და ეულავე ვთქვი, ლექსი გაუმართე, მოსმენით გაიგონეთა.

აწ გონიერსო, სიტყვანი თქვეს ნემსი შეიწუნარებით,
მეელი ნარხომი ამბავნი ლექსად ვთქვი, გაიხარებით,
სარგისს დაურსა უთქმელად, ჩვენ ესე დავიბრალენით ¹⁾,
და ლექსი მიქებით ამისთვის, ენანი მამაკარენით.

Приводимъ еще одно четверостишье изъ этого продолженія:

ბრძენთა ვინმე მოსწავლემან საკითხავსა ²⁾ ესე ვამბოვნი:
ესეაო მამადისა მეტის მეტი სიგულღონე,
ოდეს მტერსა მოერიო, სულარ მოჭკლავ, დაიფონე,
და ვინდეს სრული მამაცობა, ესე სიტყვას დაიკსოვნი.

329 (=2829). В е х и с ь - т к а о с а н и, рукопись въ 26,5×20 сантиметра, писана на бумагѣ круглымъ и красивымъ почеркомъ вхедрули. Заглавія и первыя два слова каждой строфы писаны киноварью, остальной текстъ черными чернилами; бумага лощеная; филигранью служитъ продолговатая дощечка съ короною сверху и виноградною кистью

¹⁾ Въ № 4758 (стр. 438): სარგის დაურსა უთქმელად. მას ესე დავაბარენით.

²⁾ Въ № 4758: საკითხავნი.

внизу, т. е. повторяется филигрань предыдущей рукописи; листовъ теперь 230, а было раньше 232; счетъ листовъ обозначенъ сбоку на поляхъ буквами мхедрули; въ концѣ записъ сообщаетъ, что въ рукописи 132 листа и 1820 строчекъ. *საქსი რგასს ოცო ხანის ეს ლექსი. თუ გრძელი სძინა ორას ოცდა ოთხშეტი*; рукопись разбита; картонный переплетъ, перекрытый черною кожею, ободранъ; листы перенутаны; первый и послѣдній листы болѣе всего пострадали. Къ счастью, послѣднее четверостишіе, въ которомъ приведенъ корошконъ, сохранилось; оно показываетъ, что рукопись переписана для сахлхуцеса царя Ираклія I Пануй Бебуришвили въ 1688 г.

ბებური: შვიდს: ღონ: აკმართს:— ჰაჰუა: სახელთანო:

ერეკლეს: სახლთ: ესეგესია: ბრძანდების: სამართლიანი:

ბატონის: შვილი: ერეკლე:— მოწუალე: დაგლათ სვიანი:

და ქორბანიკონი ვდებოდა: ტარი:— ონი: კინიანი:—

Начало такое, какъ во всѣхъ рукописяхъ этого произведенія XVII в. Разночтеній съ печатнымъ изданіемъ и добавленій очень много. Продолженіе Нанучи начинается съ 201 страницы. О произведеніи Саргиса Тmogвели послѣдній неполный стихъ говоритъ такъ: *და დიდ: დაბუკო: საბვის: თმოკკლს: . . .* Предпослѣдняго листа нѣтъ. Три строфы въ концѣ, изъ которыхъ отъ послѣдней сохранилась вторая половина четвертаго стиха, не имѣютъ параллели въ другихъ рукописяхъ. Въ концѣ въ рукопись вложена особая тетрадь изъ 8 листовъ, содержащая въ себѣ объясненія словъ до буквы ტ (т). Тетрадь писана строчнымъ мхедрули второй половины XIX вѣка. Разбираемая рукопись была приобрѣтена мною покупкою для бібліотеки Общества грамотности.

330 (=4758). *В е и х и с ъ - т к а о с а п и*, даръ Давида Захарьевича Сараджева, рукопись *in folio*, въ 34×23 сантиметра, писана на бумагѣ красивымъ круглымъ мхедрули и черными чернилами; оглавленія и первые три слова ка-

ждаго четверостишия писаны киноварью. Бумага персидская, лощенная, безъ филиграня. Переплетъ картонный, совершенно новый, перекрытъ сафьяномъ; листы, поля и рисунки тщательно подправлены при переплетеніи; страницъ 506. Рукопись снабжена 87 рисунками на отдельныхъ цѣльныхъ листахъ. Рисунки весьма характерны; они исполнены въ краскахъ въ персидскомъ стилѣ, но замѣчательны по своимъ мотивамъ и по тщательности выполненія. Въ этомъ отношеніи рисунки разбираемой рукописи выше всѣхъ подобныхъ рисунковъ, видѣнныхъ мною въ другихъ спискахъ Венхись-ткаосани. Таріель и Автандилъ въ рисункахъ представлены очень молодыми. Содержаніе рисунковъ обозначено записями внизу по-персидски и по-грузински. Имена Таріель и Парсидапъ въ персидскихъ записяхъ приведены въ формѣ Таріаль и Парсидапъ. Въ добавленіяхъ въ текстъ оставлены мѣста для новыхъ иллюстрацій. Писецъ не указанъ, даты нѣтъ, но судя по бумагѣ, почерку, рисункамъ и тексту, рукопись несомнѣнно XVII вѣка и скорѣе второй половины, чѣмъ первой. Текстъ обычный для рукописей XVII вѣка, т.е. исцещренъ вставками и добавленіями Напучи Цицишвили. Добавленія начинаются съ 417 страницы. На 477 страницѣ приведено четверостишіе, указывающее, что продолженіе Венхись-ткаосани не принадлежитъ ни Шотъ Руставели ни Саргису Тмогвели.

ეს ამბავი დაწინადადა სარგის ლექსითა შეუწყობლად,
 აგრეკ თმოგვი თმოგველთაგან შესკლითურთ დაწინა იბლად,
 ესე სიტყუა მოახსენეს ¹⁾, ვინ ჩანს გვირთა რაზმთა მყობლად,
 და მიბრძანა ²⁾ ლექსად თქვიო, მკვერ ქართულად, დაუშრობლად.

Заглавіе: ამ ამბისა დასაწესი შირველი ამო და სასძებელად
 შექნიური სწავლისათვის მოქმითათასა, ტარიელს და სესტან-დაარეკანს
 კეფისის-ტეფლისობით უკობენ. Далѣе добавленное четверостишіе:

¹⁾ Въ № 4433: მოახსენეს (ა. 467).

²⁾ Ibidem: მიბრძანა თუ.

პირველ თავი დასაწყისი ხათქუამის იგ სხარს-ულად,
 უკობთ კეფსის-ტუაოსნობით, არას შეიქს კორცსა ს-ულად,
 საერთა, არ ახსენებს სამეხასა ერთ არ ს-ულად,
 და არას გუარტებს საუკუნოს, რა დღე იქნას აღსასრულად.

Благодаря прекраснымъ рисункамъ, разбираемый списокъ Венхисъ-ткаосани является самымъ цѣпнымъ изъ всѣхъ разсмотрѣнныхъ списковъ этого произведенія, принадлежащихъ Обществу грамотности. Въ добавленіяхъ мы встрѣчаемъ лишнихъ двѣ главы, которыхъ нѣтъ въ другихъ спискахъ, а именно второе завѣщаніе Тариеля и второе завѣщаніе Автапидла. Въ первомъ 34 строфы, во второмъ 27.

Ниже я привожу описаніе другихъ списковъ Венхисъ-ткаосани, которые Обществу не принадлежатъ, но которые сейчасъ имѣются у меня подъ руками. Изъ нихъ два принадлежатъ Церковному музею въ Тифлисѣ.

331 Венхисъ-ткаосани, рукопись Церковнаго музея № 363 безъ перенлета, въ 26,5×18 сантиметра; писана на бумагѣ круглымъ мхедрули и червыми черниламъ. Оглавленія и первыя два слова каждаго четверостишія писаны криволярою. Рукопись дефектна. Въ началѣ недостаетъ 27 листовъ, и текстъ теперь начинается съ главы: აკთანდალისაგან ცარიელის ძებნად წასულა. Передъ этимъ—четверостишіе съ такимъ началомъ: უკულთა ჭადრეს ჩვენ უმისოდ თუცა უოფა გვიარძისცა. Филигрань бумаги: большая корона со звѣздою о шести лучахъ; имѣется и другой вариантъ того же знака: корона со звѣздою о шести лучахъ и надъ звѣздою полумѣсяць. Знакъ подобный первому варианту отмѣченъ Лихачевымъ подъ № 3639 изъ документа, писаннаго въ Италіи въ 1577 г. Второй знакъ попадается въ рукописяхъ и XVII вѣка. Наша рукопись, несомнѣнно XVIII вѣка. Въ концѣ имѣется добавленіе Нанучи Ццишвили, которое начинается заглавіемъ: ცარიელისაგან იბ-

დღით მეფის სიკვდილის ცნობა. Последний ободрапный листъ начинается стихомъ: ამას თუწმე უბრძანებდა, მოჯობდა და დაწინა სწულად ¹⁾).

332. В е н х и с ь - т к а о с ა ნ ი Церковного музея № 530, рукопись въ 33,5×20,5 сантиметра, писана на бумагѣ строчнымъ мхедрули. Заглавія и начальныя слова четверостишія писаны кншварью. Переплеть картонный, обтянуть черной кожей съ тисненіями. Страницъ 234. Кромѣ того въ концѣ пять листовъ заняты выписками изъ Житія Алексія божіяго челоувѣка и разными стихотвореніями. Переписана рукопись въ 1834 г., 28 января Іосифомъ Купаладзе, о чемъ въ концѣ имѣется записъ: ვასწრულად ესე ამბავი იხსრის გე-სა დღესა წელსა ჩე ღ-სა. ღმერთმინ მოახმაროს იორდანა ვახელიეს ¹⁾ ამინ. დაჟწრე იოსებ კუპალაძემ. Заглавіе: ამა ჴამბავსა დასაწყისი. პირველ ამო და სსხმენულად მძეკნიერი სწავლისთჳს მომხარეთასა, რომელნიცა უხმობენ ტარიელ და ნესტან-დარეჯანს კეევისის-ტეაოსნობით. Текстъ этой рукописи не представляет ничего особеннаго и, повидимому, списанъ съ изданія Вахтанга VI 1712 года. Прибавокъ Науучи Цицишвили въ томъ видѣ, какъ это замѣчается въ другихъ рукописяхъ, нѣтъ.

333. В е н х и с ь - т к а о с ა ნ ი дворянина Корнители, рукопись въ 28×20 сантиметра, писана на толстой бумагѣ круглыми буквами мхедрули и черными чернилами; оглавления и первое слово каждой строфы писаны кншварью. Флигранъ бумаги три полумѣсяца. Досчатый переплеть, обтянутый кожей съ красивыми тисненіями, разбитъ; рукопись въ общемъ порядочно пострадала, тетради и листы разрозненны;

¹⁾ Въ Описаніи рукописей Церковнаго музея Θ. Жорданія разбрасный списокъ отнесъ къ XVI вѣку.

²⁾ Эти два слова выписаны другою рукою вмѣсто двухъ выскобленныхъ.

много листовъ недостаесть; иногда недостающія мѣста пополнены
иной рукой на другой бумагѣ; листовъ теперь 247, но прежде
было, какъ видно пзъ записи въ концѣ, 272. Изъ поздней
записи въ началѣ видно, что въ 1820 г. рукопись принад-
лежала дворянину Григорію Антадзе: ესე სრული კეფისის-ტუა-
ოსანი თავისის სრულის სამსატროდთა ზნაურის გრიგოლ ანთაძესი.
Заглавіе и конецъ сохранились. Писецъ мдивани (секретарь)
Мамука, который упоминаесть о себѣ въ единственной записи
киноварью послѣ 1380 стиха, подъ оглавленіемъ: თათბირი
აკთანდილისი, гдѣ сказано: ღუთო: შეიწყალე: ამისი: შვერალი:
მამუკა მდივანი— „Боже, помилуй писца сего мдивани Мамуку“.
Этотъ мдивани Мамука, вѣроятно, тотъ самый, который
переложилъ на стихи въ XVII в. часть Шахъ-Намэ *Zaakhi-*
am ¹⁾ въ то время, когда онъ находился въ плѣну у мен-
грельскаго владѣтеля Левана II Дадіани. И наша рукопись,
какъ отмѣчено въ послѣсловіи, переписана въ бытность Ма-
муки въ плѣну. Переписка начата іюня 13-го и кончена
18-го августа 1646-го года, въ корониконъ 334-ый. Запись
эта сдѣлана кинварью и рукою текста на послѣднемъ 247
листѣ:

1. [დიდებს] სრულ: მუოჟელსა: ღმუთსა: ყოველთა: შემუე:
მფარველს[ა]
2. [კიწუ ესე] კეფისის: ტუაოსანი: თიბთვესა: ცამეტისა: სრულ:
3. [ყუაჲ ათ] კრამეტისა: აგვისტოსა: ქესა: სამას: ოცდა: თოთ-
ხმეტ[სა]
4. [თუ] რომ: აკლდეს: ნურავინ: დამწყველით: ტუეობაში:
კსწუდ[ა]
5. [ეს წ] იგნი: ოცდა: ცხრა: რეუელი: არის: ფურცელი: ორა[ს]
6. [სამოცდა თა] რმეტი.

Наша рукопись является такимъ образомъ самой древней
пзъ датированныхъ рукописей Вепхისь-тгаосани, которыя

¹⁾ См. Опис. подъ № 48, XXXII вып. Сборн. стр. 179—180=Опис. т. I, стр. 365—367.

только до сего времени извѣстны въ литературѣ. Кромѣ того, она украшена и снабжена 39-ю рисунками, исполненными въ краскахъ въ персидскомъ стилѣ; рисунки болѣею частью представляютъ сложныя сцены и занимаютъ цѣлыя листы, но они грубы. Художникъ Зичи, иллюстрировавшій богатое изданіе Вепхисъ-тгаосани Г. Картвелишвили, мотивы нѣкоторыхъ рисунковъ, повидимому, взялъ изъ этой рукописи, которая была тогда въ распоряженіи комиссіи, работавшей надъ исправленіемъ текста поэмы.

Разбираемая рукопись, какъ и всѣ списки XVІІ вѣка, имѣетъ вставки и продолженіе Нанучи Цицишвили. Продолженіе начинается съ 236 листа. Рисунками иллюстрируется и текстъ продолженія. Первый листъ verso занятъ сложнымъ рисункомъ: сверху поясное изображеніе царя съ двумя ассистентами по краямъ. Ниже Руставели диктуетъ свое произведеніе писцу На раскрытой страницѣ уже помѣщены начальныя слова 16 строфы (по изд. Чубинова): ესე ამბავი. Эти слова не случайно помѣщены для начала произведенія Руставели. Этими словами начинается въ разбираемомъ спискѣ предисловіе поэмы. Имъ предшествуетъ киноварное оглавленіе: ამბავი დასაწყისი პირველი. ამო და სასმენელად შეჩვიერი სწავლისათვის მოზიარეთა, ტარელს და ნესტან დარეჯანს ეეთვის ტყავისობით უხმობენ. Затѣмъ начало предисловія поэмы: ესე ამბავი საბრძოლო ქართულად ნათარგმნებო и т. д. Строфы предисловія въ сравненіи съ изданіемъ Чубинова расположены такъ: сначала приведены 16—29 строфы, потомъ 8—14 и затѣмъ 30—31. Такимъ образомъ совершенно отсутствуютъ 1—7 и 15 строфы. Отсутствіе ихъ нельзя объяснять дефектностью нашего списка, ибо въ этой части рукопись не дефектна. Можетъ только возникнуть вопросъ, дефектенъ ли былъ оригиналъ, съ котораго списана наша рукопись, или отсутствующія строфы не принадлежатъ Руставели, а составляютъ позднѣйшія добавленія? Сомнѣніе въ принадлежности Руставели особенно вы-

зываетъ 15 строфа, въ которомъ авторъ говоритъ о своей любви. Что касается расположенія строфъ, то въ разбираемой рукописи въ этомъ расположеніи нужно признать большую послѣдовательность, чѣмъ въ печатномъ. Въ предисловіи послѣ 10 строфы печатнаго изданія мы встрѣчаемъ лишнюю строфу:

მას ცოცხალი სუ ელევის, ანცა ზირველ შეუეკარდეს,
 ნურცა ღვინისა ზუზუნდეს, ნურცა ჭირისა შეუზანდეს,
 მისთვის დასთმოს უქულა კაი, მისთვის კელსა ცამოკანდეს,
 და ნურცა გაკა, მისი კუბი სოფელიცა გაანჯანდეს.

Чтобы покончить съ предисловіемъ, нужно еще отмѣтить, что первый стихъ 14-ой строфы читается: მას უბოკურო ვით მიენდოს, ვინ მოყვანე გაბეღუნოს, вмѣсто: მათ უშმაკო ვით მიენდოს и т. д. Второй стихъ послѣдней строфы поэмы читается: აბდულ მესხისა შატელი, ლექსი მას უქეს ორმელსა.

334. Вепхისტ-тгаосანი священника П. Карбелова, рукопись въ 25×21 сантиметра, писана на лощенной бумагѣ круглымъ мхедрули и черными чернилами; заглавія и первое слово каждой строфы писаны киноварью; листовъ было 252, но отъ трехъ послѣднихъ сохранились только клочки и, кромѣ того, въ началѣ недостаетъ 6 листовъ. Текстъ начинается теперь словами: მე განდავსუელვან სობეკე მჭირს, ჭირთა უფრო მხელა. Ободраны и попорчены листы и во многихъ другихъ мѣстахъ. Переплетъ не сохранился. Знаками препинанія служатъ по три точки послѣ каждаго слова. Филигрань бумаги—рожокъ съ перевязью въ гербовомъ щитѣ съ короною. Даты нѣтъ, ипсець не указанъ, но, судя по почерку, бумагѣ и орфографіи, рукопись XVII вѣка. Въ текстѣ мы замѣчаемъ тѣ вставки и дополненія, которыя наблюдаются во всѣхъ спискахъ XVII вѣка. Продолженіе Нанучи Цпцишвили начинается съ 215 листа. На клочкѣ бумаги въ концѣ сохранилось и послѣднее слово

текста: შეჰსომელსა, отъ стиха: ცაბელ მახსა რუსთველსა,
მასთავს ცრემლ შეჰსომელსა.

335. Вепхись-ткаосани царя Георгія XI, рукопись in folio, въ 45×30 сантиметра, писана на тонкой лощеной персидской бумагѣ безъ филиграни круглымъ, очень красивымъ мхедрули. Оглавленія, первыя два слова каждой строфы, союзъ *და*, начинающій послѣдній стихъ, начальныя и три послѣднія буквы каждого стиха писаны киноварью, остальной текстъ черными чернилами. Текстъ каждой страницы включенъ въ четверугольную рамку изъ позолоты и другихъ красокъ; рамка въ 22×15,8 сантиметра; поля каждой страницы украшены бордюромъ, представляющимъ причудливую листву, неполненную золотомъ съ блѣднымъ отливомъ; бордюръ шириною въ 7.7 сантиметра замыкается всегда другой рамкой изъ позолоты. Каждый листъ этой рукописи представляетъ художественную работу, мотивъ переплетающейся между собою листвы, цвѣтовъ и виноградныхъ лозъ съ листьями на каждой страницѣ особый. Иногда въ этой причудливой листвѣ появляются звѣри и птицы и еще больше оживляютъ ее своимъ бѣгомъ и преслѣдованіемъ другъ друга. Изъ звѣрей попадаются львы, тигры, волки, лисицы, олени, антилопы, туры, зайцы и обезьяны; изъ птицъ — павлины, страусы, цапли, аисты, воробьи, пѣтухи, курицы съ цыплятами и другія. Листовъ въ нашей рукописи 263. Переплетъ картонный, перекрытъ черною кожею и украшенъ въ серединѣ и по брямъ пикростаціями изъ позолоченныхъ пластинокъ съ листвою и другими узорами; изнутри переплетъ перекрытъ болѣе свѣтлой кожею темнокраснаго цвѣта и имѣетъ украшенія такого характера, какъ лицевая сторона. И переплетъ и украшенія нашей рукописи исполнены въ персидскомъ стилѣ. Эта замѣчательная по вышности и художественной отдѣлкѣ листовъ рукопись заказана была царемъ Георгіемъ

XI своему секретарю Бектабегу и переписана въ четвертый индикціонъ его царствованія, въ коронниконъ 368. Индикціонъ по принятой хронологіи долженъ соотвѣтствовать 1679 г., а коронниконъ соотвѣтствуетъ 1680 году. Въ общемъ можно признать, что переписка разбираемой рукописи кончена въ 1680 г. Въ обширной и изящно исполненной записи въ рамкахъ, раздѣленныхъ внутри на красивыя фигуры, на двухъ послѣднихъ листахъ рукописи писецъ восхваляетъ своего заказчика и царя-патрона Георгія XI, этого по истинѣ героя безъ страха и упрека, даетъ характеристику его доблести, упоминаетъ объ его супругѣ Тамарѣ и дѣтихъ Багрატѣ и Маріи. Царь, по словамъ записи, далъ много средствъ, чтобы книга была украшена достойнымъ образомъ и отличалась изяществомъ. „Сколько ни умерло царей въ Грузіи, замѣчаетъ переписчикъ, никто не украшалъ книгу Вепхис-тквасани подобно патрону нашему“. Приведемъ все послѣсловіе переписчика:

ქვა, ქება და დიდება სამებით სრულსა და განუყოფელსა, რომელმან შექმნა ყოველნივე სულნი და უხილავნი კელმწიფეებითა ძლიერებისა თავისისათა, რომელმან ყოველნივე არა რასაცან არსებედ მოიყუანა და მართებს და განატებს ყოველთავე წამის ყოფითა თვისითა, რომელსა შიშით მსახურებენ უსულოთა იგი წესათა მთავრობანი და დაიფარებენ ფრთებითა ზირთა მათათა და განცდად დიდებისა მისისა კერ შემძლებულ არიან, არამედ ღაღადებს მოუყისისა მიძარით და იტყუს, ვითარამედ წმინდა არს, წმინდა არს, წმინდა არს უფალი საბაოთ, სოლო ოდეს ითქუას სამგზის წმინდა არსი, ჩანს ჰქმნარიტად რომე სამება დიდების განცხადებულად. სოლო ჩუენცა მიწიენი ესე ძიმზგაკესებულობდეთ ზეცისათა მათ და რაოდენ შეგუანდის მიწიერსა და მოკუდავსა ამას და სიზმრებ წარმაკალსა და აწრდილებრ განქარებებადსა არსებასა ჩუენსა, ჩუენცა მათთანავე ვიტყოდით: დიდება მამასა, დიდება ძესა და დიდება სოულსა ყოველად წმინდასა, ერთს ღრეებსა განუყოფელსა და განუწკალებელსა, რომელსა შეენის ყოველი დიდება,

პატრიი და თაყუანის ცემა მამისა, ძისა და წმინდისა სულისა აწ და მარადის უკუნით უკუნისამდის ამინ, ამინ, ამინ.

მას ჟამსა ოდეს ღმთიჲ გუიერგინოსანი და ყოელთა კელმწიფეთა შორის წარჩინებული და წარმატებული მეფეთ მეფე პატრონი შესწავას ამიერ სოფლით აღსრულა და დაჟდა მკვდრსა და ღმთიჲ დამყარებულსა ტახტსა სკელმწიფოსა მე მისი ღმთიჲ დაცულ დაფარული, მეფობისა შარაჲნდუდი, პრწყინვალე და უუესთაესა, კელმწიფედ და პატრონიდ მეფე გ ი ო რ გ ი, ღმთისაგან ფლობა მინიჭებული, არს ღმთის შოშიში და ღმთისაგან შეუყარებული, ყოველთა ნათესავთა მისთ უდიდებულესი, თჳთ დაჟით წინასწარმეტყუელის ტომი და მიმსგავსებული მისი, უსტონესი და უგოლიათესი ყოველთა ახოგნთა და გოლიათთა, და უმაგრესი ანდამატისა, შემამწუნებული ყოველთა წინააღმდეგომთა, რომელმან სიმენითა თჳსითა დიპურსა სამეფო თუისი ყოველიჲ და მოსრნა მასუილითა ურჩნი და მტურსი თჳსნი, ღმთიჲ დაცულ დაფარულმან, ძლიერმან და უძლეველმან, არა სოლო თუ მნასავთაგან, არამედ მსმეჲლთაგანცა სკებულსადიდებელისა ჳურგნებისა და ასაკობისა მისისათა, მზისა და მთოკარისა მაჳუფთარემან, ასაღმან სამოთხისა ნორჩმან, აერ შეეხიერმან, ჳომარდობისა მაგალითმან, მამაცობისა დასაბამმან და ისწაობისა იადგარმან, გულ-ლომმან, მკლავ-მაგარმან, კელ-იგურს-მოშიითმან, კეფსებრ კისკას, ტახტისა და გუიერგინისა შესაფერმან, ჳერეთ სახითა და ასაკობითა ახლად მოწიფებულმან და სოლო საქმითა და სიმენითა გმირთაგა უგმირესმან, ლომმან ლომთამან, ღმთის მოყუარემან, მშუიდმან და უსუმან და თავმდაბალმან, ბეგრგზის სსუათასა, ვითარცა შეენის კელმწიფესა, თავადთა და აზნაურთა წარჩინებულთაგან სულ ამოფრთხინვით სატრფიალომან, კმა საფირონმან და ენა შაქარმან, იადონებრ შეენიერად მკომბარემან, თაღმან პატროსანმან და მარგალიტმან უსასყიდლომან, ვარდმან ედემისამან სულამომან, სანთელმან დაუშრეტელმან და მზეგებრ ტაბრწყინვებულმან, ყოველთა შემსედთა მისთა განმანათლებულმან, და მტერთა ცუილებრ დამადნობელმან, ვარსყულაგმან მოკამკაბემან, დილასა იამანეთით აღმოსულმან, სასულ შეენიერმან, პატრონმან პატრონთამან, უფაღმან ჩუენმან გ ი ო რ გ ი — ბრძანება ყო ჩემდა მომართ დაწერად

წიგნისა ამის კეფის-ტყაოსნისა, და წასაგო მსაკალი წასს-
 გებელი, ვითაარცა საცხაურ ჰყოფენ თუაღნი მხიარულთანი კე-
 ლოკანებსა ამის წიგნისასა, და ესება, რათამცა აგრად კეთილ-მკე-
 ნიერ ყოფილიყო, რომელ არცა აგრად კეთილ და შეუნიერ, თუი-
 ნიერ სოლო ნაწყისსგან კიდე. ესეცა უწყოდით, უფაღნი ხეზო,
 მსაკალი მეფენი გარდაცვალებულს და არავის შეუძკვია წიგნი კეფ-
 ის-ტყაოსანი მსგავსად ზატონისი ხეებისად. განაძღაუროს და
 მსაკალ წამიერ ყოს ღწინ მეფობა, კელმწიფობა ამისი. ოდესცა
 ნახიდეთ, სცნობთ, ვითაარცა არს, და თქვენცა ბრძანებთ, ვითაარმედ
 კეთილ არსო, სოლო სრულ იქმნა წიგნი ესე ი ს დ ი კ ტ ი ო ს ს ა
 მ ო ლ ო ბ ე ლ ი ს ა ხ ე ე ნ ი ს ს ა მ ე ო თ ს ე ს ა. დაუსრულებელ
 უფს ღწინ კელმწიფობა შეუის გ ი ო რ გ ი ს ა და კუაღად განაძღა-
 ერო[ს] და დღითი დღე შემტრის მარჯანდლობას მისის და დაუძო-
 ნილსეს ყოველნი მტრანი და მბრძოლნი მისნი, სიღუღნი და უხი-
 ლავნი, და წარემართოს ყოველს შინა ღმთის მსხერებსა მისს; და
 აღუსრულეს ყოველნი წამნი მისნი შეუღრად და უშეოთკუაღად, და
 მშვიდობით განაგოს ყოელი ცხორება მისი, სოლო მერმეს მას
 ცხორებას თანა მოსყდრე ყოს მარჯუენით ძღეურებას მისის. კვარტუე
 წმინდამან ღმთის მძობელმან სსხელდუეტლმან მარამ, სძალმან წმინდი-
 სმან, თანა მეოვი მათი დედოივლი ზატონი თ ა მ ა რ დ ი ი ვ ა რ ო ს
 სივარკელის ქუეშე მისის, კელი აღუშურას და ნუგემისის სცეს ნუგე-
 შინის ცემითა მით სსრუკელითა და შეისმინოს მეურვალე კედრება მ-
 სი და შეწიროს იგი წინაშე მის მისის და ნაგულად აგოს მადლი მისი
 და შეწიროს ყოს ყოველი მსხუეაზლი მისი შეწიროლი გულითა და-
 მდაბლებულითა და უმხეოთა, სოლო სულითა შემყრეილითა, და
 ძენი მათნი აღზარდეს, ზატონი ბ ა გ რ ა ტ და ბატონი მ ა რ ი ა მ,
 იგი კარსკულათა ზრწეინგალეთანი, და კუაღად დღეს მას სსმინელს
 უზურას კელი მარჯუენე მისი და შეიუფანოს იგი სჯანეს მას, რომე-
 ლს თუთ სუიეკის, რათა მენ ადიდებდეს შემაქმედს უკუენით უკუნი-
 სამდის ამის.

შენ ძეო ღმთისო, ზირველ სსუეუნეთა მამისგან შობილო, ერთო
 სსმებისგანო, ჰეშმარიტო ღთო, მამისგან გამოსულო, კიმინოილო
 ღთო და კაცო, რომელი აღსასრულსა წამთას განზრახვითა მამისათა

და ნებოთა სულის ცხოვლისთა გასწავლოვად ზეცითა ქუეყანად და თბე შემოსილ იქმენ, იშუე ქალწულის მარიაძისგან და ყოველი წესი კაცობრივი აღასრულე, თუნებო სილო ცოდვის, გასწა ყოველივე ცოდვათა ჩუენთა აკოცისათჳს ვუფასო ენუი და დაეუღლ და აღდგე შესამეს დღეს და ამაღლდი ზეცად და დასჯედ მარჯვენით ღმთისა და კულად მოძაკულ სარ განსჯად ცხოვლთა და მუედართა, შენ უჩუე მუეიყო ყოვლად ძლიერო იესო ქრისტე, მივასულ ექმენ რასსავე შინა ცხოვრებას კელმწივეს მუეეს ჰატონს გიორგის, კეთილად განსჯე ყოელი ცხოვრება მისი და წასმტეულ ყავ ყოელთა შოასი მოასჯეთა მისთა, და ნუ რდეს განსშორებ ცხოვრებას შინა მისის ფარვას შესსა და ძლიერებას ჰატონის ვვარის შესსისა, დღე და დამე სცვე და ჰიარეუდი ჰმართებად, განსებად და ნუგეშისი ეც და კელი აღუზურ და განსსქალე შიშის შინა შესსა და შემურენ ყოელი მანე და წინა-აღმდგომნი მისნი. და სუე სრულ ჰყვ და ეტლ კეთილ, და სმთისი მკუიდად კამახისე, და სისული მისი აღწერილ ყავ წიგნს მას ცხოველთას, რამეთუ შესდა შუენის ყოველი დიდება, ჰატევი და თაყუანის რება მამის, მის და წმინდის სულის აწ და მარადის, უჩუნითი უჩუნიისმდე ამინ, ამინ, ამინ.

На второй страницѣ послѣдняго листа въ серединѣ весьма мелкимъ почеркомъ текста запись переносчика Бегтабегъ.

ქ. სისულითა ღმთისთა აღვასრულე ქვის: ტ. 56¹⁾: მე ივრად ცოდვილმან და სისითა რდეს მდივანმან და სსქითა ყოველთა მწიგნობართა უნარსავესმან ბუეტაბეგ, და თუ უგბილებითა ჩემითა დამცდარი ხსილთ, რდეს აღწერას მიმძხეს, არა წესი არს უარო ჰატონის, თუ-არა უხილავისის და სილულის მტურისგან დიდად შუაულასწინილ იყო გონება ჩემი და კანისის აღტუირთულობამან უკედ ვერ შემადლებინა და ამაღ შემინდობდით, შემეტე[ვე]ბა დაელებისთჳ[ს].

¹⁾ Начертаніе буквы ѡ для мхедრული не было еще установлено въ XVII в., поэтому нашъ авторъ не зналъ, какъ ее выразить: онъ написалъ сначала схожую букву о и къ ней потомъ придѣлалъ вертикальную ліцію и вышло нѣчто въ родѣ ѣ.

На второй страницѣ предпоследняго листа въ срединѣ пять четверостишіи шапри, посвященныя восхваленію царя Георгія XI:

ეს კელმწიკეთ ზედ კელმწიკე გიორგი სსხელ-რქმეულად,
გინც წასის, ამის შუენებას იტყოდის ნათელტემულად,
ბუღბული უტუეუქმის, გარედდის, რა იქმდის სიტყუას თქმეულად,
და ავის ოუალითა მის მნახი ღმთისგანმც გაკდების წუეულად.

გულ-ტკბილი, ესა-შაქარი, არ თქმულა მისგან მეუხია,
კელ-ივეკ ნაუქი კვიკვისებარ აწ გჳდრო კულა სიუხია,
მისგან გაცრქა სიმძაულით ცის მსგავსად მოსაქუხია,
და ბურთის მტაცს დიბას მთელს მისცემს, კეკუ კერვის გარდაუხია.

აჭა, გასინკეთ მკერეტელსო, ვით სცოდნავს ბურთი სრული,
გავიდის, გავდრო, კელ-ივიცხად მისგან ლოგანი ქსეული,
ერთხელ აივდის, ამოჭკრის უცდურად ოთის-ხუთეული,
და მსიელ კურით ბურთი გასეთქის, ან ქსინს ლოგან მტრეული.

ცხენს მჳდლობარე მას ჳტუნდა კიწისიბით ისინსს მრე ვითა,
იქმონენ დარბაისელნი მას სსბურთალად წუეკითა,
უბძნების: რადგან იქირვით, სსხეთ ვიბურთებე მე ვითა,
და სსტურეტლად უოკლი სულდგმული არის ერთმანურთს წუეკითა.

ისარს ისროდა კელძარჳკედ, მშულდს უევის გამოზიდობა,
მან ღობი მოკლის ნაუქად, არ ჳქონდის მისი რიდობა,
სხვას რასაც ნადირს მან უეჯს სსსროლად გამოკიდობა,
და მობრუნდის, ენასით მოკლეული, მარჭავას ჳქონდა კიდობა.

На первой страницѣ послѣдняго листа четверостишіе:

ტარიელ ვაქეთ, ავთანდილ, ნესტანკარ თინათინობა,
თუ როგორ ჳქონდათ მწისებარე შუქთ მიდგმის თინათინობა,
ვის თვალთ შესედევა ზარედევის, აწ მიხვდა თინათინობა,
და აწ მათი ქება ვის ძალემს, დანთჭა თინათინობა.

На второй страницѣ послѣдняго листа два четверостишія:

სსხეთ ავთანდილ უცხობას უცხობსუჯს რა ჳეო სსდა რა,
სსდა ვის მიუგდა, ვინ მოკლა, ვის ჳუჳარდა, ვისთჯს სსდა რა,

წიგნით სიღვიძარა ამბავი სცხა, თუთ მივიდა სიღ სარა,
და კევისი ქლა, დაბნდა კარბელ შინი ჰოვნით მეუღლის სიღარა.

მდინარე ზღვის ამბავს იფრადონ წასითქვამს, მეუკე იქმის დაჯარღულად,
ერთან მეუკად გაედიოდა, ლურჯ-ქმის ქმნილი დაჯარღულად,
იფრადონ სიუქწით სითხეობის, სარ გაგლისმდა დაჯარღულად:
და ინდო ბძხესის, ივ ხემის, დაჭკვარგე და დავრ დულად.

На добавленномъ позднемъ листѣ простой бумаги въ концѣ имѣется поздняя запись сахлхуцеса царя Ираклія II Кайхосро Чолакаева, сына сахлхуцеса Григола, въ которой онъ сообщаетъ, что прибылъ въ Москву изъ Грузіи въ 1791 г. и тамъ приобрѣлъ сей Венхисъ-ткаосани и потомъ въ маѣ 1795-го года вернулся въ Грузію. Авторъ записи проситъ, при чтеніи вспомнить его:

ქვის სიღვიძარა მთავრად სიქართველადამ სიმეუკეთესი ქალაქი მოსკოვის
მე თავადი ურბოლ-სიღთისუცის მე ქახოსრო ჩოლაყაევი სიქართვე-
ლას მეუკის ირავლის დროს და ჰიყავი კახეთის სიღთისუცის და [ს]მ[ი]ლ-
სისარა და ჰიშოვნი აქ მოსკოვის ეს კევისის-ტყოსისნი და წაველ ისევე
სიქართველში სიღვიძარა (წელს) თუკის მისი. ვინც ეს წაიკითხოთ ამ
წერილით მოგონებულ მუკით. ქახოსრო (визью) 1).

Какъ ни изыщна и богата по виѣшности наша рукопись Венхисъ-ткаосани, по текстъ ея не можетъ считаться исправнымъ. Въ немъ, какъ и въ другихъ спискахъ этого времени, наблюдаются вставки и продолженіе Напучи Цицпшвили, и эти вставки нигдѣ съ такой полнотою не сохранились, какъ въ разбираемомъ спискѣ. Сравнительно съ издашемъ Чубинова количество вставокъ составляетъ 180 строфъ, не считая продолженія, въ которомъ 289 строфъ. Если къ этому прибавить двѣ главы продолженія, которыхъ нѣтъ въ нашемъ спискѣ, по которымъ наблюдаются въ эк-

1) Слѣдуетъ еще упомянуть о неполновну обрѣзанной персидской записи на полѣ 1-ой страницы, въ которой, на сколько могъ разобрать въ Тифлисѣ, рѣчь идетъ о персидскѣй рукописи.

землярѣ, приобрѣтенномъ и пожертвованномъ Обществу Давидомъ Сараджевымъ, то общее количество строфъ продолженія составить 350.

Подводя теперь итогъ къ обзору разобранныхъ нами рукописей Векхисъ-тхаосани, мы приходимъ къ заключенію: списковъ названнаго произведенія ранѣе XVII вѣка у насъ пока нѣтъ. Самая древняя датированная рукопись 1646 года (№ 333). Въ списки XVII вѣка, описанные нами подъ № 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334 и 335, имѣютъ вставки и продолженія позднѣйшаго времени, главнымъ образомъ Нанучи Ццишвили. То же самое нужно сказать относительно позднихъ рукописей, но зависящихъ отъ списковъ XVII вѣка (№№ 323, 324 и 325). Въ другія рукописи, за исключеніемъ тѣхъ, которыя списаны съ печатнаго изданія царя Вахтанга VI 1712 г. (№№ 321 и 332), восходятъ къ одному оригиналу, къ такъ называемому *артануджскому* списку при посредствѣ копій Петра Ларадзе (№№ 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320 и 322). Объ *артануджскомъ* спискѣ, если онъ на самомъ дѣлѣ существовалъ и былъ древній, по копіямъ Ларадзе трудно судить. Съ древнимъ текстомъ не вяжется употребленіе формы ღჯჳ вмѣсто ღჯჳ, впервые наблюдаемое у царевича Вахушта, равно какъ пропускъ союза ჳ передъ четвертымъ стихомъ каждой строфы и примѣненіе ჳ, которое ведетъ начало съ католикоса Автонія I. Однако можно полагать, что эти и подобныя пзмѣненія были внесены въ древній текстъ Петромъ Ларадзе, что можно подтвердить и другими текстами, списанными тѣмъ же лицомъ съ древнихъ рукописей. Такія пзмѣненія и такую орфографію примѣняли въ лучшіе переписчики XVIII и XIX вѣковъ, какъ, напримѣръ, извѣстный книжникъ и каллиграфъ Давидъ Ректоръ. Можно думать, что Ларадзе не измѣнялъ порядка и количества строфъ древняго списка. Дѣйствительно, за артануджскимъ спискомъ или,

лучше, за коіеіе Петра Ларадзе можно признать то достоинство, что послѣдняя не вноситъ въ текстъ тѣхъ вставокъ и продолженій, которыя наблюдаются во всѣхъ рукописяхъ XVII вѣка. Но и въ этомъ отношеніи значеніе ея не выше значенія изданія царя Вахтанга VI 1712 г. Этотъ замѣчательный дѣятель на поприщѣ грузинской науки и литературы сумѣлъ очистить Вепхисъ-ткаосани отъ тѣхъ наслоеній, которыя образовались въ немъ въ XVII в. Этимъ я не хочу сказать, чтобы въ изданіи Вахтанга VI и въ копіи съ *артануджскаго* списка П. Ларадзе все принадлежало перу Руставели, напротивъ, и въ нихъ мы замѣчаемъ вставки и пополненія, но эти вставки не такъ многочисленны и повидному древнѣе XVII вѣка. И въ спискахъ XVII в. мы замѣчаемъ далеко не одинаковое количество вставокъ. Въ рукописи 1646 г. ихъ меньше, чѣмъ въ нѣкоторыхъ рукописяхъ второй половины XVII вѣка. Надъ пополненіемъ Вепхисъ-ткаосани работалъ, конечно, не одинъ Навуча Цицишвили. Имъ занимались многіе ¹⁾. Первое изданіе поэмы, какъ мы отмѣтили, принадлежитъ царю Вахтангу VI въ 1712 г. Въ этомъ изданіи 1589 строфъ. Второе изданіе вышло въ Петербургѣ въ 1841 г. подъ редакціей Броссе, З. Палаваидова и Д. Чубинова. Издатели внесли въ текстъ изъ рукописей XVII в. 48 лишнихъ строфъ противъ изданія Вахтанга VI, такъ что у нихъ получилось 1637 четверостишія. То же количество строфъ повторяется въ 3-мъ изданіи Д. Чубинова 1846 г., но уже въ 1860 г. въ 4-мъ изданіи поэмы Д. Чубиновъ оставилъ только 1593 четверостишія. Другія изданія: 5-ое 1867 г. (Г. Церетели и Д. Кициани) въ Тифлисѣ, 6-ое 1875 г. Ар. Каландадзе въ Тифлисѣ, 7-ое 1883 г. П. Цуликидзе въ Кутаисѣ и 8-ое 1887 г. Гр. Чарквіани въ

¹⁾ Подвергнувъ критикѣ текстъ поэмы съ точки зрѣнія поэзии, Алек. Ил. Сараджевъ находитъ въ изданіи Чубинова около 150 подложныхъ строфъ (Журналъ Моамбэ 1895—1901 гг.).

Тифлисъ служить или повтореніемъ изданія Д. Чубинова 1860 г. или Вахтанга VI. Въ 1888 г. Г. Картвеловъ выпустилъ въ Тифлисъ 9-ое изданіе Венхистъ-ткаосани in 4^o большого формата съ иллюстраціями художника Зичи. Текстъ этого изданія былъ провѣренъ комиссіей литераторовъ и писателей, составленной по иниціативѣ Юны Меунаргія, на основаніи многихъ рукописей, но послѣдняя редакція текста принадлежитъ Ивану Георгіевичу Мачабели. Въ изданіи оставлено 1576 строфъ, остальные комиссія выключила, какъ не принадлежащія, по ея мнѣнію, Руставели. Никакихъ разночтеній на основаніи рукописей въ этомъ богатомъ по внѣшности изданіи не приводится. Въ краткомъ послѣсловіи въ концѣ сказано, что у комисіи не было списка древнѣе 1646 г., т. е. древнѣе списка Корнители, который нами описанъ выше. Союзъ *es* передъ 4-мъ стихомъ каждой строфы въ этомъ изданіи опущенъ. Послѣдующія изданія 10-ое 1890 г. К. Таварткиладзе въ Озургетахъ, 11-ое 1892 г. Гр. Чарквіани въ Тифлисъ, 12-ое 1892 г. К. Таварткиладзе въ Озургетахъ, 13-ое его же въ Ново-Сенаки; 14-ое и 15-ое его же 1899 г. въ Батумѣ; 16-ое Вл. Кипіани 1899 г. въ Тифлисъ; 17-ое Гр. Чарквіани 1900 г. въ Тифлисъ; 18-ое К. Таварткиладзе 1903 г. въ Тифлисъ и 19-ое Общества грамотности 1903 г. въ Тифлисъ подъ редакціей Д. Карпчавили—повторяютъ текстъ изданія Г. Картвелова. Послѣднее изданіе 1903 г. снабжено предисловіемъ редактора и разъясненіемъ словъ и малопонятныхъ мѣстъ. Въ одномъ изъ слѣдующихъ выпусковъ Сборника мы собираемся напечатать текстъ на основаніи разобранныхъ выше рукописей вмѣстѣ съ русскимъ переводомъ поэмы Ивана Игнатьевича Полторацкаго.

336 (=3715). Комментаріи къ Венхистъ-ткаосани Шоты Руставели царевича Теймураза Георгіевича, рукопись in folio, въ 35,5×

21,5 саптимეტრა, писана на хорошей бумагѣ полузруглымъ красивымъ мхедрули и черными черцилами, заглавныя буквы пзѣ уставнаго хуцური; переплетъ картонный, хорошій; листовъ 201. Рукопись переписана въ сентябрѣ 1843 года подѣ присмотромъ самого Теймураза и составляетъ какъ бы автографъ. По смерти Теймураза рукопись поступила въ библиотеку профессора Д. І. Чубинова, а оттуда въ Общество грамотности. Рукопись представляетъ уникумъ: списковъ съ нея не пмѣется. Это—одно изъ лучшихъ произведеній царевича Теймураза. Онъ здѣсь даетъ объясненіе словъ, указываетъ какого происхожденія данное слово, грузинскаго или иностраннаго, объясняетъ смыслъ фразъ и выраженій и т. д. Объясненіе словъ поэмы, данное въ изданіи Д. Чубинова, основано главнымъ образомъ на разбираемомъ произведеніи. Теймуразъ зналъ по-персидски, по-арабски и, какъ видно, по-армянски. Онъ былъ лучший знатокъ грузинской исторіи и литературы, состоялъ почетнымъ членомъ Императорской Академіи Наукъ, членомъ Парижскаго Азіатскаго Общества, и Королевскаго Антикварнаго Общества въ Копенгагенѣ. Заглавіе:

განმარტება ჰეკმა ვეფხის-ტყაცხისა. ქმნული მეფის გიორგი მეტეხმეტის ძის თეიმურაზის მიერ, კაკულარისა და სდ რაქსიის ს.-ჰეტეობურგის აკადემია-ნაუკისა შირეკლთა ჩვენთა შორის აღრიცხულისა ჰონეტნი-ჩვენისა, და დანიის სავარაუდოს კოპენჰაგენის სამეფოს საანტიკვაროსა შეკრებულესა შინა შირეკლთა ჩვენთა შორის დაწესებულისა დი შირეკის სოსიეტე აზიატიკის ჩვენისა:.

Начало текста: განმარტება ლექსთა მთ მადლის ძრასისათა, რომელნიცა არიან მჭრლნი ქართულნი და რომელნიმე შემოტანილნი სხუათა ენათგან ქართულს ენასა შინა, და აქა ვეფხის-ტყაცხის სტისთა შინა კმარებულ არიან, რომელნიმე ლექსთა ამთგანნი გჳარიათა აღმოსავლეთისა მესტიეთა მეტეფარიისათა ქმნილ არიან.

რინსჳათა მიერ სტისთასა იწმნებოან, თუ რომელი ლექსი რომელსა სტისსა შინა არს.

სტიხთა შს

სტეს: 1. ტაეზი 1. სსამეაროა:— ესე ყოველთა წათა გარეგანს მეოფი; უზენაესი, მტკიცე და უარცელესი ყოველთა წათა ზედა. მეარო, სსამეარო—ქართული ლექსია. სსამეაროს უძრავად წად რაცხენ. ესე არს წამ უძრავთა კარსკუფლავთა. მეარო—უმტკიცესი და უმაგრესი ყოველთა ნიეთთა ზედა:—

სტეს: 2. ტაეზი 1. ტანო—გუაში და მარფ-საკუჭობა ცხოველთა სსხისა.

ტეზი 2. სსატანისა:—სსატანს კმძავი არს. სსატანს—ლექსი ასუ-რასტანულთა ენითა ეწოდების კმძავსა, და სსამესტანცა ლექსი ესე მათგან მიუღიესთ, თორემ საკუთრათ სსამსურთ არ არის და არც ქართული. ქართულად სსატანს კმძავი ეწოდება:.

ტეზი 3. მიფსურთი:—ქართულად ეწოდების. არაბულად მფსურთი ეწოდების: ტრფილად გამოითარგმანების.

სტიხი. 3 ტაეზი 1. შიმშერა:—კამალია სსარსულად.

Въ концѣ царевичъ Теймуразъ, толкуя стихи послѣдней строфы, приводитъ всѣ тѣ свѣдѣнія о Моисей Хопели, Шавтели, Саргисѣ Тмогвели и объ авторѣ поэмы Шотѣ Руставели, которыя были извѣстны въ его время. Эту часть произведенія мы приводимъ цѣликомъ:

სტესი. 1589 ტეზი 1. ამირან და რეჯანის ძე მოსკეს უქია სონელსა. მოსკე სონელი მდივან-მწიგნობარი ყოფილა მეფის თამარისა (სონი ჭკემოს იგურიაში, ესე იგი ჭკემოსა ქართულში, იმურეთში არის). უწინარესთა ესმთა სონი ქალაქი ყოფილა, ასლა მუნ კველესია არის და სოფელი დაბა. მოსკე სონელს დაუწერია ამირან და რეჯანის ძის წიგნი, დიას შეკნიერანი ზღაპარნი, საჯაყვარო, გმირთა და ძლიერთა მამაცთა ბრძოლანი, რომელიცა განიყოფების ათო-თხმეტ კარად.

ტეზი 2. აბდულ მესია შავთელსა, ლექსი მას უქეს რომელსა: აბდულ მესია იყო ადგილით შავთით. ესე არს მამული სამცხისა, ასალცხისი

გარემოები. ესე იყო მდივან-მწიგნობარი დიდისა მეფისა თამარისი. ესე ქართველთა ზიტიკოსთა შორის მალელი გმირი არს. აქვსთ შეთსზულთა მისი მიერ სტისთა მალელი ფრასი, რიფმანი, სსკა და სსკა გვარად სთარგმანებნი, ტკბილი ღარმონიეი, აზრითა შესაბამიერთა სჯესე, მშენიერებითა ლექსებისათა უსკად აღსაესე, უმეულესითა თსზულებითა შემოობილ და სსკებულ. აბდულ მესია, — რომელიცა ითარგმანების მონად ქრისტიანსა, — სასკლად ეწოდა მას. ამისნი გვქონან ლექსნი შესმანი სამკებრონი თამარ მეფისანი, სოლო გაუკუთებეს ამას სტისად წიგნი, აბდულ-მესია სასკელს დებეს წიგნსა მას, რომლისათვისცა იტყვიან, რომელ ფრიადისა მალისა კელარებითა ყოიდილან სტისანი მისნი შეთსზული, და იმ უამისა ყოკელთა მელექსეთა ზედა უმეტესად უქვისთ ყოკელთა სიბრძნისა მოყვარეთა ქართველთა ლექსნი შავთელისანი, და თვით რუსთაველიცა არა ჰყვარაჲს ქებასა. შემდგომად მდივან-მწიგნობარი ესე აბდულ-მესია შემონახნებულა და იოანე უწოდებით სასკლად. გელათის მონასტერში შესულა, იქ უცხოვრია, და მუნ აღსრულებულა, და ამა იოანე აბდულ-მესია შავთელსა მრავალნი წიგნნი აღუწერია ქართულნი.

ტ^რში 3. დ ი ლ ა რ გ ე თ ს ა რ გ ი ს თ მ ო გ ე ე ლ ს ა, მ ა ს ე ნ ა დ ა უ შ რ ო მ ე ლ ს ა. სარგის (ანუ სერგიოს) თმოგველი მდივან - მწიგნობარი ყოფილა თამარ მეფისა. თმოგვი სამცხის, ასალ-ციხის საზღვარში არის (ცისე და მცირე ქალაქიც ყოფილა აქ); დილარგეთისა წიგნი მშენიერი ზღაპარი შეუთსზავს სერგის-თმოგველსა. დილარ ჭაბუკი კინძე ყოფილა ძლიერი და გვარყულობითა, ესე იგი ნათესაობით გ ე თ ი, ანუ გ უ თ ი. დიას ჩინებული წიგნი ყოფილა დილარისა; და სსკანიცა წიგნნი აღუწერია სერგის თმოგველსა, როგორადაც რომ ვისრამიანი ფრიადისა ენა-მზეობით არს შეთსზული.

ტ^{ში} 4. ტარიელ მისსა რუსთველსა, მისთჳს
ცრემელ-შეუმრომელსა:—საქებუდი ესე ჰოკმა
არს დიდისა მისსა ქართუელთა ჰიტიკოსიისა, შეერთა
ნეკტარისა შოთა რუსთაველისა, რომელმან შეთხზეთა
ამით კეფისი-ტუაოსნისათა მანნიჳს უკვდავება საუგუნო
თავსა თვსსა. ხოლო წიგნსა ამას უწოდა მიზეზითა ამით
კეფისი-ტუაოსანი, ვინაჲდგან ტარიელ მოშორებუდი სა-
უგარელსა თვსსა ნესტან-დარეჯანსს და კელად გაჴრილი,
მკეტთა თანა უშენთა ადგილთა იქცეოდა რა, იმოსებოდა
იგი მამინ ტუაჳითა კეფისისათა. ესე უკვე წიგნი ლექს-
თანი კეფისი-ტუაოსანი, ყოველთა ქართუელთა, სიბრძნის
როყვარეთა შორის, უმეტეს ყოველთა ზედა, სხვათა-
ბევრთა ¹⁾ თხზულებისაგან, არს უმეტეს მოწონებუდი.
ვინაჲდგან ქართულსა ხარაგტირსა ზედა არს შეწყობილი,
ხოლო მოლეგსეობასა შინა რუსთაველი არცა ბამავსს ბერ-
ძენთა, არცა სპარსთა, არამედ აჴეს მას მხოლოდ აღრ-
ჩეულ ლექსთა თვსთა შეთხზვისათვს საკუთარი ქარ-
თული ხარაგტერი და ჩვეულება, გინა ზნეუბა (sic): ხოლო
აჴა სათანადო არს, თუ ვინ იყო იგი და რომელს ჟამსა
და სადაჲთ და ვითარისა ხარისხისა შექონა.

შოთა რუსთაველი იყო უკუწქ ჟამსა უდიდებულესისა, დიდისა
მის და ღირს სასსოკარისა მეფისა თამარ გიორგის ასულისა, თხო
მჰყრობელისა სრულიად ყოვლისა გიორგისა, რომელ არს ივერია,
ესე იგი ყოველი საქართულო, და იყო იგი მეტურტლეთ უხუცესი,
ესე იგი მოღარეთ-უხუცესი (რომელ არს ჩინანდის მინისტრი), იყო
იგი მთავარი რუსთავისა. რუსთავი ძველად სამთავრო ქალაქი იყო
და საზამთროდ სადგური მეფეთა; ქალაქსა ამას ძველად ეწოდებოდა
ბოსტან-ქალაქი. ესე ქალაქი არს ჭერეთისა, ესე იგი გარე-გახეთისა
მამული, ტფილისიდან შვიდი მილი გერმანიული, ტფილისიდან
გაღმით, მტკვრის პირისა ზედა, მდგომარე არს რუსთავი.

ხოლო აწ ნაქალაქკვისა მას ადგილსა უწოდებენ ნაკებებსა. ქალაქ-
სა ამას რუსთავისასა ჰქონებოეს მრავალნი დაბანი და სოფელნი.

¹⁾ Въ рукописи: შერთა.

თუთ ნორიოხი, მარტყოფი და გარემონი სოფელნი მათნი რუსთა-
ვისაჲუ სამთავროსანი არიან. რუსთაჲულ არხიუპისკოპოსი, რომელიცა
პირველად რუსთავისა ქალაქსა შინა მჴდარა, იგი საქართველოს მე-
ფეთა ჟამსა რუსთავის დაქვეყანს უგანა მოუყვანიათ მარტყოფში,
და იქ იჴდა ჟამამდე როსთა მმართველობისა; და მასლობელს ჟამე-
ბადმდე რუსთაჲულ არხიუპისკოპოსი სტეფანე, გვარით ჯვარჭუაძე, ცოც-
ხალი იყო, და ამა ეგგენი ექმანროსის დროს გარდაიცვალა, რომე-
ლიც ასლა ტფილისში ზისს. ესეცა სუწუებულ არს, რომელ რუს-
თაჲულ არხიუპისკოპოსი იყო მკედრობისაცა წინამძღვარი, და რუს-
თაჲის სასარდლო იყო სრულიად გარე-კახეთი, რომელ არს ესე
ერეთი. ხოლო შოთა რუსთაჲული იყო შობილიჲე რუსთავსა შინა.
თუმცადა წერილთა შინა, რომელთამე მესილგა და სიტყუითაცა მსმე-
ნოდა ნამდვილ ქეშმარიტებით შოთა რუსთაჲელისა, რომელი იგი იყო
ადგილით ტერეთით ქალაქით რუსთავით და ქალაქიცა იგი იყო სამ-
თავროდ მისსა მიტეული, მეფისა თამარისაგან, გარნა აწ ახლად
კუპროთ რა მოთსრობა საქართველომასა, აღწერილი ფარსადან გიორგი-
ჯანიძისა. მას შინა წერილ არს რუსუდან მეფისა მოთსრობასა შინა
შემდგომნი ესე სიტყუანი: „მეგემან რუსუდან მოინება წარგზანა
თათართა თანა ძისა თჳისისა დაუითისა, და აღილო შინა და ფიცი
მატგან უხუბელობისა, ხოლო მოციქულად გავზანნა თათართა მიმართ
მთავარნი თჳსნი დიდებულნი კაცნი შანშე და ავაქ და ვარამ გურიელი
და ერეთის ერისთავი შოთათა, რომელიც მელნის სუფობისათჳს
კუპრობით იხსენების“. სუფე სსკათა და სსკათა დიდებულთა, გინა
მეფეთა მთავართა ნათესაობასა, გინა ნიუთსა რამსამე, შესაფუარსა
მათსა, სასუელდების, ხოლო მეფობისათვის ამას ნიშნავს, ესე იგი
დიდებულად გამოჩინებასათჳს საქმისასა. კუპრობით იხსენების
სიშავისათვის მელნასა, კინადადგან რუსთავისა ქალაქისა მასლობელ
არს წყაროჲ, ვითარცა მელანი გამომდინარე რომელიცა იხმარების
საწერადცა, და მასლობელთა მათ ადგილთა იპოკების გამომდინარენი
კაკესა ადგილსა ზედა კუპრი მრავალი და ყოველსა ადგილსა შინა
საქართველომასასა მუნით წარიღებენ ყოველთჳს კუპრთა, სასმარად
ტიკთა ღვინისათა, გინა სსკათა რამსათჳსიე სასმარად. ამა მოთ-
სრობითაცა აღმოჩნდა შოთა რუსთაჲული, თუ სადაჲთ იყო იგი

(ესე ჭალაჭი რუსთაჲი ახლად აღაშენა და განაახლა მეფემან საქართველომან ირაკლი ზირკელმან და ქმნა მუნ ჰალატიცა სამეფოა, და მანადისს ზამთრით სცსოვრებდა მუნ; ანამედ ვასტანგ მეექვსემან, მეფემან ქართლისმან, კვლად დაარღვია ჭალაჭი იგი და ჰალატიცა სამეფო და ოხერ-ჭყო შურითა.

აწ აჭა რუსთაჲელისა შოთასათჳს ვიტყოდეთ, ზირკელად და შემდგომად ლექსათჳს შოთა რუსთაჲელისათა ვიტყოდეთ, რამელ არს იეფსის-ტყაოსანი:

შოთა რუსთაჲელი იყო დიდებულთა და აზნაურთა წარსინებულთა შთამავლობისა, მთავარი რუსთაჲისა და ჰალატსა შინა მეფეთსა დიდად ჰატიკ-ცემული და სასელკანნი მოღარეთა ანუ მკურქლეთა უხურესი (კითარცა სემორცა აღიწუა, მინისტრ-მინანსი). შოთა რუსთაჲელი მის უამისა ყოველთა თანამედროეთა თჳსთა აღმატებოდა ყოველისა სიკეთითა და ზნეობითა, სწავლულებითა, სიმეხითა, ასოვნებითა, მშენიერებითა და ჯეროვნებითა სხვისათა, ანაგებითა კამისათა, კეთილისა გულითა და სიუსებითა, კინადგან მდიდარცა იყო იგი იფრად; ზიტიკობასა შინა აღმატებოდა სსკათა ყოველთა კლოკანებითა ლექსითათა, კითარცა ასანინოებსცა სტისნი მის მიერ შეთზულნი, ანა-მკვე იყო იგი და მშენიერ მოუბარ, და სსკათა და სსკათა ენათა ზედმიწეინილებით მეცნიერ. შეთზა ამან წიგნი ესე მშენიერ იეფსის-ტყაოსანი, დიდისა მის თჳთ-მშეობელისა მეფისა და ჰატრანისა თჳსისა თამარისათჳს, ბრძნებითა მისითა, სავამთებლად და შესაქვეად დიდებულისა მის მეფისა და თანა მენახეთათჳს მისთა, და გამოცდილებისათჳს ყოველთა მოყვარეთა ჰიტიკოსობისათა.

სოლო წიგნი ესე იეფსის-ტყაოსანი შეიცავს თჳსს შორის თუცცალა ზღაპარ-სიტყუაობასა, მაგრამ იფრადისა კვლოკანებითა შეწყობილ არს ესე სრულიად ძველსა ქართველთა ზნეობათა, სვეულებათა და სარაკტურსა ზედა ენისა სკენისასა. ზირკელად იწყებს წინა-სიტყუაობასა შინა ჭებასა დიდებულისა მეფისა თამარისსა, და მიჯნურსა თუ კითარცა მდგომარეობასა შინა ჭმარებუ სჯმისა ამის კელ-ყოფა. მოლექსეთა და ჰიტიკოსთასა აღმოახენს, თუ კითარ ჯერ არს მოჭმედებაჲ კვლოკანებისა მათისა, და თუ ჰიტიკოსი კითარი ჯერ არს; ასწავებს, თუ კითარ თანა აცსთ სავყარულთა ურთიერთისა

მიმართ მივსწავლავ, რომელიცა განემზადებინ სველიყვანდ შეუ-
ღლებითაჲს კეთილ-წესიერებით და არა უწესიად სიყვარულითა, და
თუ სურვილის ტრიალუბასა და ჭირთა შინა რაჲ უმისო ყოიდა და
დაშორებდას შინა, ვითარ თანამდებ არიან ურთიერთისა, რათა და-
ტყუებულნი სიყვარული თვისი, ანუ დაკარგული, ვითარისი გულის-მოადგი-
ნებითა და შრომითა მოიძროს, და ვითარ ჳმართებსთ თავის თვისისა
შეწინაჲ და განწინაჲ სივრცლის თვისისა მოძიებისათჲს მასისა.
ყმათა მეფეთა მიმართ რაჲ თანა-ამით და ვითარი უნდგულეჲ ჳმარ-
თებსით და სიყვარული და მათთა სიძინს-ურისათვის სისილის დათქ-
ვაჲ, ვინაჲდგან მეფეთა ერთგულეჲ არს უნდგულეჲ მშობელისა მამუ-
ლისა თვისისა. ხოლო მეფეთა ვითარ ვერ არს მზრუნველობა ჭკეჲ
სკიბტრისა თვისისა მეოფთა ერთათჲს, უნდგულთა მისთა და სის-
მართა ვაგთა ვითარ განსიხვეპული პატივისცემაჲ და სიყვარული და
წყალობისა სიჭებდ უსიჲდ ყოიელთა ერთა; ვალად სიყვარულთა გან-
თავისიერებისა უამის ვითარი ჳმართებსთ სისინული, ანუ მეგობრთა
მეგობრისა თვისისა ჭირთა შინა და განსაცდელთა შეწინაჲ, და ძიებად
მათთჲს სარგებლობისა და მეგობრობისათვის თავის თავის დადებისა.

ვითარ ვერ არს განმეხებულეჲ და განხარგვა მეგობრთაჲ,
ბრძოლასი ბტერთა მიმართ, თუ ვითარისა სისითა ვერ არს, ანუ
სადირობა მეფეთა მიერ ვითარ ხამს; ჳლადგნი მეფეთანი ვითარ სი-
თანადო არიან შემეობად, ანუ სიუნჯენი მეფეთანი თუ ვითარ სიმა-
რებად სითანადო არიან. ვითარითა სისითა სტუმრობა და მოწვევა
მეფეთა თანასწორთა თვისთა და მეჯლიშთა და ლხინთა გარდახდა,
პურობა, დახვედრა და ჩუქება ვითარ ვერ არიან; ან ლხინისა უამის
მეფეთა მიერ წყალობანი თუ ვითარ განიცემიან. ანუ ჭკეჲმეორდამთა
ყედა მეფისათა წყალობანი ვითა გარდაეფინებინ; გლასკეთა და
უღონათა მოწყალება ვითარ ვერ-არს, ანუ მონათა მიერ ძღუნობა
მეფეთა და მეძატროსეთა წინაჲ; ანუ ვაგთა ჭირთა შინა ვი-
თარი მოთმინება ჳმართებს, ანუ ლხინთა შინა ვითარი წესი-
ერება და გულითა კეთილითა და სიყვარულითა მოყვასითა თვისთა
თანა შება; ანუ კეზირთა და მრჩეველთა მეფეთა წინაჲ განზრახვანი
და რჩევენი ვითარ ჳმართებსთ; ანუ მეფისა განრისხებისა უამის ვი-
თარ ვერ არს მასლობელთა მონათა მორიდება და გაფრთხილება

მისთვის; ანუ გაცის ბრძოლათა შინა თუ ვითარს გულოვნება და სიმ-
ხნე ჭმარებოსთ; ანუ ჯახანსი კაცნი თუ ვითარ საგობულ არიან;
ანუ კეთილის ყოფისათჳს ვითარ ჯჳრ-არს ნაცვალთ ესე, და სხვანი
უძრავლესნი კეთილნი ზნეობანი ისწავლებიან წიგნისა ამისაგან, და
ლექსნი ამათნი და ამბავნი ფირად საამო და სასალისო არიან გულის
ხმეირად მკითხველთათჳს მოუჭარეთა სწავლისა და ლექსთასა.

ერთი ესე საკვირველ არს: რუსთაველმან თუ ვითარ ესრეთ ენა
ზედიწივენით უწყოდა და ვითარნი ლექსნი აღიარებენ ლექსთა
სახმარად, საკვირველ არს იფრად და გონიერება მისი საქებულ. სოლო
რომელნიმე ლექსნი არიან, მსგავსნი ლექსთა სხარსულთა და არაბულთა
და სხვათაცა ენათა, და იფრად გამოცდილება უნდა გაცის, რომ შეას-
ცნიოს, რომ თუმიცა ჭგავსან სხვათა ენისა ლექსთა, მაგრამ ვი არ
არიან სხვისა ენისა, არამედ ნამდვილნი ქართულნი არიან. მაგალ. (იხი-
ლე სტინი 603): და მ ს ჯ ა რ ი. ესე ჭგავს ლექსისა სხარსულს, მა-
გრამ ქართული არის, ესე იგი დამსჯარი, დამსჯელი. სტინი 681:
უ ა მ ა, ანუ იამა, ესამოკნა (რა იხილა სასამოკნო); სტინი 1288.
სხარსულად ნიშნავს ამას: ესე იგი. სოლო ქართულად ი ა ნ ი მ რ ა ვ ლ ა-
ბითად მრავალს იის ყვაკიდს დანიშნავს. მ ი ნ ა ნ ი — სინანული გაჭკ
კემოჯრ, ანუ გემულანები. მ ი ნ ა, აქედამ მ ი ნ ე ბ ი გამოდის და სხვანი.

სოლო რომელნიცა სხვათა ენის ლექსნი უხმარებეს სტინთა
შინა, იგინი არიან აღრიდგანვე მრავალთა საუგუნეთა უწინარეს ქარ-
თულს ენას შინა შემოტანილნი, და ეგრეთ გხმარობთ მათ, ვითარცა
საკუთართა ლექსთა ჩვენთა, კინაზდგან ჩვეულება სხვათაცა ყოველთა
ენათა, რომელ მეზობლობის ძლით, ანუ ხშირად ერთისა რომლისმე
ენისა სძენის ძლით ურთიერთისა ლექსთა მიიღებენ და იხმარებენ
თჳსთა შინა ენათა.

ესე უეჭვ წიგნი კვეთის-ტყაოსანი არს იფრად სახმარ ზნეობათა
შინა ქართულთა, რომლისადა თჳსებანი ზემოთ მოკვირებულთ, და ამ
ლავლისათჳს დიდს მას ჰიტიკოსსა რუსთაველსა შოთას საუგუნოდ
მადლობით და ქებით ხსენება არა მოაკლების.

სხუანიცა წიგნი, მსმენეს მრავალთაგან, შოთა რუსთაველისა
ნათხუენი არიანო, მაგრამ ჯერეთ ვერა მივემთხვივე ესე ვითარსა სურ-
ვილისა ჩემისა სატრფიალოსა ნიქსა, რომელიცა უძრავისისა დატ-

ვობობითა აღავსებდა სულსა ჩემსა. ესეცა სსუწებელ-ანს, რომელ უკანასკნელ შოთა რუსთაველმან დაუტევა სოფელი ესე და ყოველივე დიდება და შვება სსუწითოს ამის, და წარვიდა წმიდად იერუსალემად, და შევიდა მონასტერის შინა ქართუჭლთას, რომელიცა აღმსებულ-ანს ურველსითა დროთა შინა მეფეთაგან სრულად სსქართუჭლომასთა, მიიღის ჰირაკელისა და ვასტანტ გორგასლანისაგან, სსხელის ზედა ცხოველს-მყოფელისა ვრუარისსა აღმსებულსა, და განასლა მონასტერი იგი შოთა რუსთაველმან, რამეთუ ფრიადნი სიძდიდრენი შესწირისა მონასტერსა მას და ქრისტესს სსიფლავსა, და ყოველთა მათ თვითთუელად ქართუჭლთა მონასტერთა, გის სსხუათა.

სოლო იყოფოდა იგი მონასტერსა შინა ვრუარისსა ვიდრე აღსრულებადმდე მისსა, თუძცა სსხითა ერის კაცისათა, მგრამ ფრიადის მოღუაწებითა, მრავლისა ქველის სსქებითა, ლოცვითა, მასსუთა და გლასკუთა გამოზრდითა და ყოველთა სსთნობითა კეთილითა აღსრულად ცხოვრება თვისი, და დაეფლა მუნვე ვრუარის მონასტერსა შინა დიდსა ეკვლესიასა, სსდაცა შინაგან ეკვლესიისა ედელსა ზედა გამოხატულ-ანს სსხეად მისი და ჰსჩანს ვიდრე მოღლინდელად დღედმდე.

ვიღვარე ზემო განმარტებისი ესე ლექსთანსი, რომელნიცა ძნელად გასაგონ იყვხეს მშენიერსა ამის შინა წიგნსა შოტთა (sic) რუსთაველისსა, კუთხის-ტყაოსანსა, სსსარგებლოდ ერთ მემამულეთა ჩემთა იპერიელთა, გინა გიორგიელთა ერთა ქართუჭლთა, ვინაჲდგან სტიითა შორის ქართუჭლთა ენისათა ესე უადრესად სსხუათა აღმოჩენილ-ანს, და დიდის კელოვნებითა ქმნილ; არა ვრიდებ შრომის-მოუწარებასა ერთ-მემამულეთა ჩემთა ერთა-თვის, და ვსსიკებ, რომელ ესე ნაღვაწი ჩემი არა უგულუბელს იქმსების მათ მიერ, და ყოველნი მხილველნი ამისნი და წარმკითხველნი კმა-ყოფილებით მიიღებენ, და კეთილისა გულითა ქველსიტყველ მექმნებინ მე.

ყოველისა ზემომას სსქართველომას და სსხუათა მეფის გიორგის მკათ-ცაძეცის მე თეიმურაზ და კავალერი, ჩლენი ჰორეტინი სრდროსიის ვადემია ნუგის ს. პეტერბურღისს, და დანიის სსკოროლოსა გოშენლანის სსანტიკვაროსა შეკრებულეზას შა პლთა ჩლენთა შს დაწესებულნი, და ჰარისის სსსიეტე-ზინატიკის ჩლენი.

დიდება ღმერთისა, ყოველისავე სრულ-მყოფელსა:

წელს განკარგებულგან სატყის დროს ჩუგუ. თიუქსს სკედებეს.

337 (=954). К а т о л и к о с ь - Б а к а р і а н и, или повесть о католикосѣ Доментіи III и царѣ Бакарѣ, сказанная священникомъ Іесе Тлашадзе въ царственномъ градѣ Константинополѣ въ 1727 г. по Р.Х., въ корониконѣ 415. ამის წიგნი ესე კათალიკოსი-ბაქარიანა, მარჯალმცა ამიან წელნი და უამნი ცხოვრებისა მათისანი, თქმული ტლაშადის მღვდლის იესესი. დაწერა ქალაქის იონასამეფოს კონსტანტინეპოლის ქრისტეს აქეთ ჩუგუ, ქვის უეა:—

Рукопись, въ 15×20 сантиметра, написана на бумагѣ круглымъ красивымъ мхедрули и черными чернилами. Оглавленія и первое слово каждаго четверостишія писаны киноварью. Знаками препинанія служатъ по двѣ точки послѣ каждаго слова. Пагинаціи нѣтъ, равно какъ на предыдущихъ страницахъ не повторены первыя слова слѣдующихъ страницъ, какъ это обыкновенно встрѣчается въ хорошихъ рукописяхъ. Поэтому трудно очень возстановить первоначальную послѣдовательность листовъ, которая несомнѣнно была нарушена при переплетеніи рукописи. Переплетъ новый, картонный. Рукопись дефектна и представляетъ изъ себя уникумъ: другіе списки этого произведенія пока неизвѣстны. Нашъ списокъ былъ найденъ покойнымъ фотографомъ А. Роиновымъ въ Дагестанѣ и пожертвованъ Обществу грамотности. Теперь въ рукописи 318 строфъ, изъ которыхъ одна повторяется два раза (см. 12 и 251 строфы). Писецъ и время перениски не указаны, но судя по матеріалу и палеографическимъ признакамъ, рукопись второй половины XVIII вѣка. Авторъ Католикосъ-Бакаріани—священникъ Іесе Тлашадзе сопровождалъ Доментія III въ Константинополь и, какъ видно, былъ очень близкимъ человѣкомъ къ нему. Произведеніе написано въ Константинополѣ въ 1727 г. размѣромъ шаири. Авторъ принадлежитъ Руставеловской школѣ и подражаетъ творцу

Вепхисъ-тгаосани, какъ и всѣ стихотворцы эпохи возрожденія, по поэзии въ его произведеніи мало. Тлашадзе хотѣлъ изобразить политическое состояніе Восточной Грузіи своего времени и въ частности подробно описать путешествіе и пребываніе въ Константинополѣ католикоса Доментія III и по обычаю вѣка изложилъ все это въ стихахъ. Католикосъ-Бакаріани даетъ весьма цѣнный матеріалъ для исторіи Грузіи первой трети XVIII вѣка и въ частности подробныя біографическія данныя о католикосѣ Доментіи III. Въ немъ мы имѣемъ много новыхъ свѣдѣній о царѣ Вахтаугѣ VI, о ксанскихъ и арагвскихъ эриставахъ, о кахетинскомъ царѣ Имамъ-Кули-ханѣ и его борьбѣ съ Вахтаугомъ VI, царемъ Бакаромъ и турками, о дѣйствіяхъ турецкихъ нашихъ въ Тифлисѣ и бѣдствіяхъ, пми причиненныхъ Грузіи, и т. д. Доментій III, сынъ царя Левана и братъ Вахтауга VI, былъ выбранъ католикосомъ въ 1705 г. Это—былъ человѣкъ образованный, дѣятельный, полный силъ и эпергіи, но вмѣстѣ съ тѣмъ честолюбивый и упрямый. Онъ скоро поправилъ дѣла своей паствы, которая пришла въ совершенное разстройство вслѣдствіе предшествующихъ смуть. Мцхетскій соборъ потерялъ много имѣній, и потому матеріальныя силы католикосата уменьшились. Въ особенности кахетинскіе дворяне не допускали Доментія пользоваться имѣніями Мцхетскаго собора въ Кахетин. Доментій рѣшилъ поѣхать въ Персію, чтобы при помощи персидскаго правительства вернуть собору земли и получить утвержденіе въ своей должности отъ шаха. Шахъ устроилъ ему хорошій приемъ, утвердилъ его католикосомъ и по особому фирману вернулъ Мцхетскому собору всѣ его прежнія земли въ Кахетин. Доментій не мало заботился о возобновленіи и украшеніи церкви и церковной утвари. Мирное правленіе его продолжалось до отъѣзда Вахтауга VI въ Персію (1712 г.). Противъ Вахтауга начались интриги. Братъ его Іесе привлялъ магометанство и былъ объ-

явленъ шахомъ царемъ Грузіи подъ пменемъ Али-Кули-хана. Въ пнтригахъ противъ Вахтанга обвиняли и Доментія. По сообщенію миссіонера Крузиискаго, патріархъ Доментій изъ-явилъ готовность взять жену и принять магометанство, но его отецъ, великій судья Испагава и самъ магометанивъ, заставилъ его отказаться отъ этого желанія. Оставленный Вахтангомъ правителемъ Грузіи братъ его Свимонъ схватилъ Доментія и послалъ сыну Вахтанга Бакару, чтобы тотъ выколлъ ему глаза, но жена Вахтанга не допустила до этого и держала его при себѣ съ большимъ почетомъ. Историкъ Вахуштъ не обвиняетъ Доментія въ пнтригахъ противъ своего отца. По возвращеніи Вахтанга изъ Персіи отношенія его къ Доментію, повидному, мало измѣнились.

Когда затѣмъ Вахтангъ VI выѣхалъ въ Россію, католикосъ Доментій III не захотѣлъ остаться въ Карталинѣ подъ турецкимъ владычествомъ и удалился въ крѣпость Лори, которая еще не была занята турками, и пробылъ въ ней три мѣсяца; оттуда онъ переѣхалъ въ Ксанское ущелье, но скоро Реджепъ-наша сумѣлъ заманить его различными предложеніями въ Тифлисъ и отправить въ Константинополь подъ благодивнымъ предлогомъ лестнаго приглашенія султана, который прислалъ ему фирманъ и подарки. Доментій выѣхалъ изъ Тифлиса 20 апрѣля 1725 года и черезъ 12 дней былъ уже въ Эрзерумѣ, гдѣ пробылъ 7 дней. Дальнѣйшій путь его лежалъ черезъ гор. Тогать, близъ котораго въ сел. Кукусѣ онъ молился надъ могилою Іоанна Златоуста; потомъ посѣтилъ онъ гор. Османджухъ, въ которомъ его вниманіе обратили крѣпость и большой каменный мостъ о 30 пролетахъ и 7 быкахъ. Въ гор. Амасіи онъ молился надъ могилою св. Василія, а въ Никомидіи, или Измидѣ надъ могилою св. Пантелеймона, которая по словамъ повѣсти излѣчиваетъ отъ всѣхъ болѣзней и въ особености отъ ужаленья змѣи. Въ гор. Скутарп (Ускударъ по-грузински), куда онъ прибылъ

на 40 день послѣ выѣзда изъ Грузіи, онъ былъ встрѣченъ „чохардаръ-башемъ“ султана и отдыхалъ тамъ три дня. Въ Константинополь ему отвели домъ Мудмагъ-эфенди, расположенный близъ султанскаго дворца, и окружили почетомъ. Константинопольскій патріархъ Іеремія устроилъ Доментію почетный пріемъ, выславъ ему навстрѣчу священниковъ съ образами, крестами и большими свѣчами, но онъ былъ скоро смѣненъ султаномъ къ великому огорченію Доментія. Въ Константинополь тогда были четыре вселенскихъ патріарха. Доментій сошелся близко съ іерусалимскимъ патріархомъ Хрисанѳомъ, человѣкомъ, по словамъ повѣсти, очень образованнымъ. Онъ часто посѣщалъ Доментія. Антиохійскаго патріарха тогда смѣнили, выставивъ ему въ обвиненіе то обстоятельство, что многіе изъ его пастыри приняли католичество. Второго поября султанъ назначилъ аудіенцію Доментію, пріялъ его очень милостиво, посадилъ около себя, подробно разспросилъ о дѣлахъ Грузіи и далъ обѣщаніе не разорять страну и отправить Доментія съ почетомъ на родину. Но въ Константинополь уже былъ полученъ доносъ на грузинскаго католика, въ которомъ совѣтовали султану не отпускать Доментія, этого энергичнаго и смѣлаго человѣка, который можетъ отторгнуть Грузію отъ турокъ. Кромѣ того, въ самомъ Константинополь пашелся человѣкъ, который сблонялъ его къ союзу съ французами и, повидимому, и къ пріятію католицизма. Это — былъ Іосифъ, сынъ тифлисскаго пацвала, который сталъ исполнять должность переводчика при немъ въ Константинополь, отличался ловкостью и пронырствомъ. При его посредствѣ ссудилъ католику Доментію деньги, но вмѣстѣ съ тѣмъ онъ сумѣлъ разстроить его добрыя отношенія съ султанскимъ дворомъ. Отецъ его занималъ должность пацвала въ Тифлисѣ, пріялъ католичество, и за это былъ прогнанъ тифлисцами.

Доментій тоже скоро прогналъ отъ себя Юсифа, но не вернулъ себѣ расположенія султана. Достопримѣчательности Константинополя, Софійскій соборъ, старинныя церкви, султанскій дворець, крѣпость, садъ и Золотой рогъ, очень понравились грузинамъ, и Тлашадзе даетъ ихъ описаніе въ своемъ произведеніи. Доментій иногда выѣзжалъ на загородныя прогулки, на рыбную ловлю, но пребываніе его безъ дѣла въ Константинополѣ все же становилось для него тягостнымъ. Тлашадзе самымъ энергичнымъ образомъ совѣтовалъ ему выѣхать изъ Константинополя еще тогда, когда ихъ отношенія съ султанскимъ дворомъ не были плохи и когда еще можно было получить разрѣшеніе на выѣздъ, но Доментій медлил и доказывалъ, что безъ братьевъ одинъ онъ не можетъ оставаться въ Грузіи при наличности многочисленныхъ враговъ. Повидимому, онъ рассчитывалъ на скорое возвращеніе Вахтанга VI въ свое царство и желалъ тогда вернуться въ Грузію. Скоро однако турецкое правительство не оставило Доментія въ столицѣ и сослало его въ заточеніе на островъ Тенедось въ 1727 г., т.е. въ томъ году, когда написанъ разбираемый Католикось-Бакаріани. Мы не знаемъ, отправился ли Іесе Тлашадзе вмѣстѣ съ Доментіемъ на островъ Тенедось, но извѣстно, что онъ въ томъ же году получилъ отъ Доментія актъ, по которому католикось пожаловалъ ему и его сыновьямъ въ Атенскомъ ущельѣ 23 дыма крестьянъ на кормленіе. Актъ этотъ напечатанъ мною въ XXI вып. „Сборника матеріаловъ“ (стр. 77), а Католикось-Бакаріани изданъ мною же съ описываемой рукописи въ Тифлисъ въ 1907 г. Іесе Тлашадзе, повидимому, извѣстенъ былъ и другими произведеніями въ грузинской литературѣ, которыя однако до насъ не дошли. Такъ, историкъ Вахуштъ въ числѣ источниковъ своей исторіи Грузіи указываетъ на хронологическія данныя, выписанныя Тлашадзевымъ, въ которомъ, вѣроятно, разумѣется нашъ Іесе Тлашадзе.